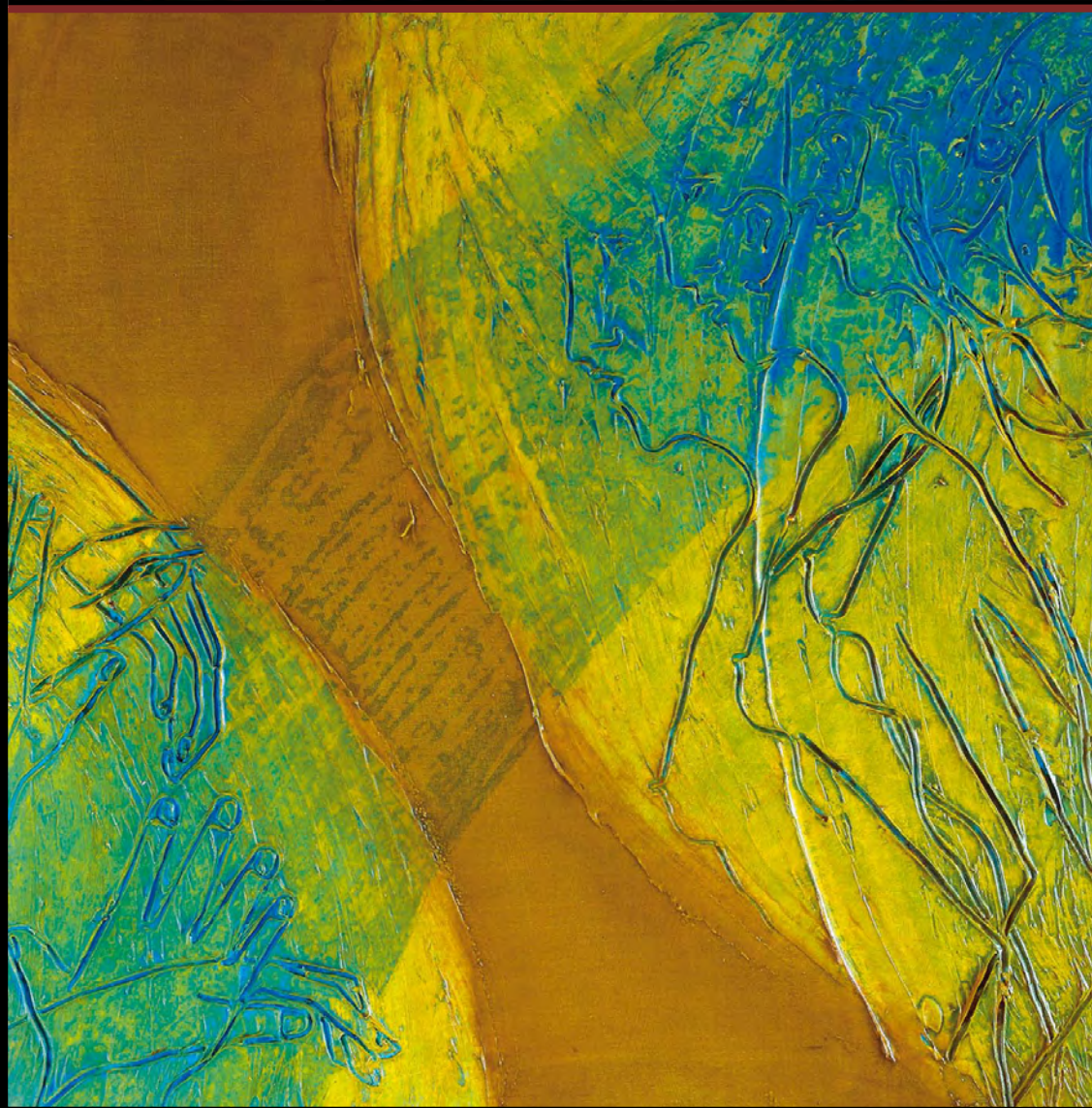

ČESKO-SLOVENSKÁ REVUE
ZRKADLENÍ
SBCVDRONI

číslo 4
VIII. ročník
2011

ZRKADLENIE - ZRCADLENÍ 4/2011

SLOVENSKÝ LITERÁRNÝ KLUB
V ČESKEJ REPUBLIKE

CENA 1,33 €
40 Kč

OBSAH

4

Slovo úvodom
(Vladimír Skalský)

6

PUBLICISTIKA

7

Pointou Václav Havel
(Martin Bútor)

16

Kronika z Domu slovenských spisovateľov Timrava
(Viliam Jablonický)

28

Slovenské slovo z Maďarska
(Katarína Királyová)

32

TVORBA

33

Verše V. S.
(Ladislav Ballek, Vladimír Skalský)

39

Literárna súťaž Jána Kollára
(Nada Vokúsová, Jakub Špaček, Pavla Holubová, Veronika Vértesiová, Dominika Kolenčíková, Kristýna Řezáčová, Tereza Dajková, Klára Krpatová, Katarína Džunková, Martina Bednáriková, Anna Holečková)

93

Poet Bohem
(Paul Nemo Ermite)

97

Pät krátkych próz
(Marek Mittaš)

108

KRITIKA

109

Záhorské úvahy o Žarnovovi
(Ján Čomaj)

122

Žilina-Záriečie
(Zuzana Grochalová)

129

Kukučínovská reflexia
(Ivica Hajdučeková)

136

AUTORI – AUTOŘI

137

O výtvarnom sprievode
(Anton Diváčeky)

140

Who is who

141

Žilinský kraj ako Post Scriptum
(Vladimír Skalský)

ZRKADLENIE-ZRCADLENÍ

česko-slovenská revue

štvrtročník - čtvrtletník

číslo 4/2011

deň vydania 31. 12. 2011, miesto: Praha

cena 40 Kč v ČR, 1,33 € v SR

rediguje Redakčný kruh,

predsedníčka: Olga Feldeková,

výkonný podpredseda: Vladimír Skalský

umelecké fotografie: Robert Hromec

grafická úprava: Jozef Illiaš

vydáva Slovenský literárny klub v ČR,

Salmovská 11, 120 00 Praha 2, IČO: 26603292,

tel.: +420 224 918 483, tel./fax: +420 224 919 525,

e-mail: zrkadlenie@czsk.net

v spolupráci so Slovensko-českým klubom,

Českým PEN klubom

a Slovenským centrom PEN klubu

Tlač: Sdružení MAC, s. r. o.

Reg. MK ČR E 15388

Vychádza s podporou Ministerstva kultúry Českej

republiky a Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí

REDAKČNÝ KRUH

Anton Baláž

Ireney Baláž

Ladislav Ballek

Zuzana Cigánová

Vojtech Čelko

Lubomír Feldek

Olga Feldeková

Daniela Fischerová

Michal Giboda

Alexander Halvoník

Helena Haškovcová

Karol Horák

Viktoria Hradská

Miroslav Huptych

Anton Hykisch

Emil Charous

Rudolf Chmel

Jozef Junas

Peter Juščák

Vladimír Karfík

Vladimír Kavčiak

Peter Kerlik

Ivan Klíma

Alex Koenigsmark

Imrich Kružliak

Juraj Kuniak

Jan Lukeš

Lubomír Machala

Dušan Malota

Gustáv Murín

Mira Nábělková

Vladimír Petrík

Ján Rakytko

Vladimír Skalský

Zdenka Sojková

Jiří Stránský

Eduard Světlík

Ivan O. Štampach

Nataša Tanská

Ondřej Vaculík

Marián Vanek

Pavel Verner

Naďa Vokúsová

Jiří Žáček

2011/2012

VLADIMÍR SKALSKÝ

Vraví sa, že najlepší olej sa lisuje pod tlakom, a pod tým veru kultúra i celý neziskový sektor po tieto roky sú. A zdá sa, že vydavatelia revue Zrkadlenie/Zrcadlení sa s tým naozaj dokážu vyrovnáť. Skúsme sa na konci roku 2011 a tesne pred vstupom do roku 2012, pozrieť dopredu aj dozadu. Nemyslím veľké očakávania, konca sveta podľa Mayov sa asi nedočkáme, možno bohužiaľ, lebo konca krízy už vôbec nie. Iné zaujímavé veci však oboma smermi vidieť možno...

Dokonca aj rôzne dôvody na oslavy, a to my Slováci a Česi radi. V roku 2011 oslávil 15 rokov existencie Slovensko-český klub, budúci rok bude mať 10 hlavný vydavateľ nášho štvrtročníka, Slovenský literárny klub v ČR. Oslava sa uskutoční v rámci cyklu, ktorý sme začali organizovať práve v 1. roku 2. dekády 21. storočia. Teda cyklu Kvarteto. Pripomenuli sme si sedemdesiatku Ladislava Balleka, sedemdesiatpäťku Lubomíra Feldeka, päťdesiatku Tatjany Lehenovej i päť rokov od úmrtia Vojtecha Zamarovského. Teraz nás popri oslavách klubu čakajú aj pripomenutia tridsiatych výročí od úmrtia Jána Smreka a Rudolfa Fabryho i štyridsiatky autora týchto riadkov. A to o iných výročiach ani nehovoriac. V lete 2012 dovŕši desať rokov Svetové združenie Slovákov v zahraničí, teda strešná organizácia, v ktorej sú aj Slovenský literárny klub v ČR a Slovensko-český klub. A PEN kluby? Aj tu by sa našlo jedno výročie – pred osemdesiatimi rokmi, v roku 1932 vznikla slovenská sekcia Československého PEN klubu. Stále málo? 29. novembra... má autor úvodníka v súčte sto rokov s Naďou Vokušovou – podobnú storočnicu už kedysi oslavoval Lubo Feldek s Vincentom Šikulom, takže...

Teraz to však vyznelo, že pri potápaní sa všetkých titanikov nášho sveta, prepádávaní budúcnosti cez hranu mayského kalendára chceme len oslavovať. Skvelé je, že stále vydávame nové knihy, rekapitulácii ktorých som sa venoval v editoriale predchádzajúceho čísla. Stále prezentujeme knižky na veľtrhoch i samostatne, stále sa darí literárnej súťaži Jána Kollára. To si môžete overiť aj v tomto čísle, keďže prinášame víťazné práce. No a porota udelila aj mimoriadnu cenu malej autorke, ktorá vyrozprávala svoj pohľad na nahrávanie detských hlások do slovenskej verzie portálu www.hraveuceni.cz. A nielen to, zaujímavých prác bolo toľko, že aj niektoré z tých, čo nezískali cenu, budeme postupne uverejňovať. A čitateľ bude neveriacky krútiť hlavou, ako ich mohla cena obísť. Dnes sa tak môže čudovať nad textom Zuzany Grochalovej Óda na Stanicu, rozumej Žilina-Záriečie...

Sú samozrejme i smutnejšie, ba aj tie najsmutnejšie konotácie. Česká literatúra stratila napríklad v rýchlom slede za sebou Ivana Magora Jirousa, Jiřího Grušu a Václava Havla. Zvlášť v prípade týchto ľudí to samozrejme

nebola strata len pre literatúru, ale pre celú spoločnosť. Havlovskej téme sa venujú texty Martina Bútoru, sociológa, bývalého veľvyslanca v USA i kandidáta na slovenského prezidenta – čo má nepochybne istú symboliku, veď Václav Havel bol posledným česko-slovenským prezidentom.

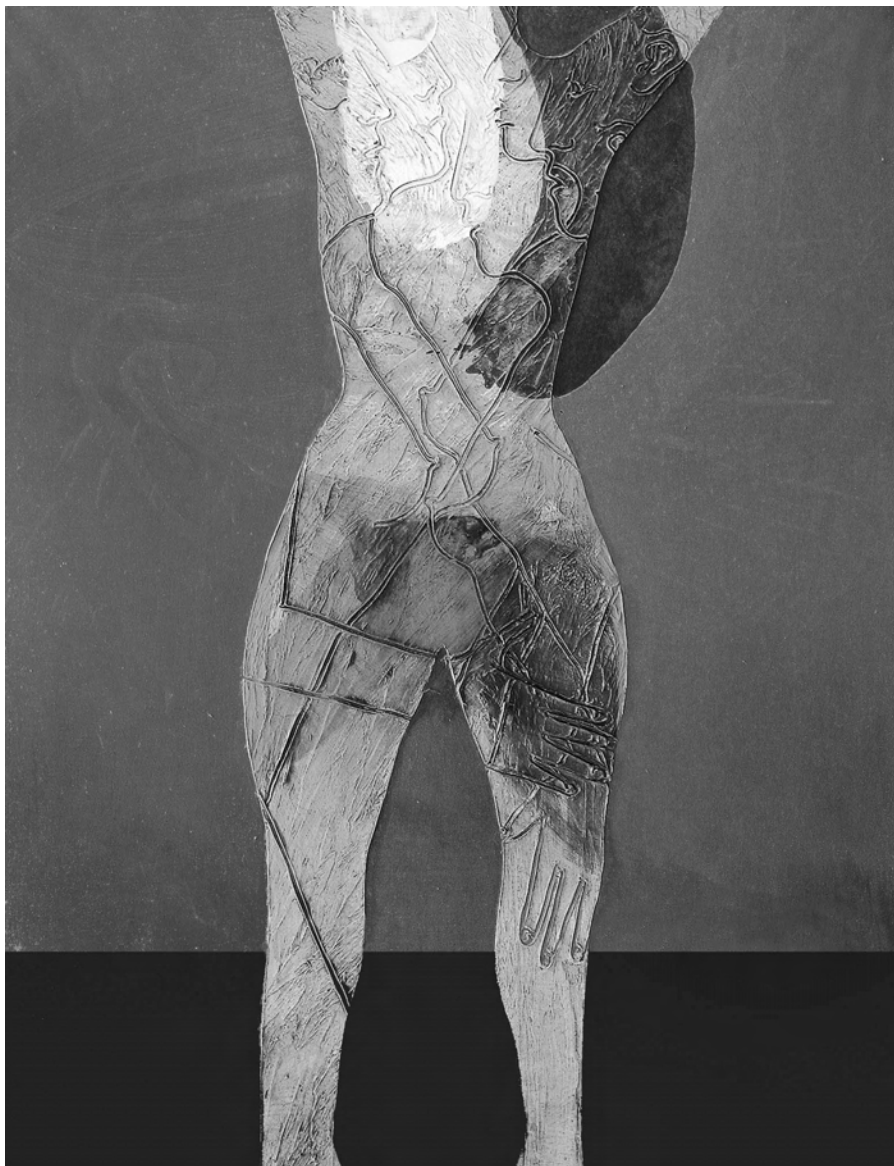
Smutné boli aj ťahanice okolo spisovateľského kaštieľa v Budmericiach, o tých sme v Zrkadlení v ročníku 2011 tiež písali. Teraz sme urobili úrok stranou a prinášame kroniku z druhého domu slovenských spisovateľov. Z Timravy v Tatrách.

Pochopiteľne zaujímavých materiálov je v Zrkadlení viac – veríme, že každý taký je, inak by sme ich sem ani neboli zaradili. Venujeme sa postaveniu menších v Maďarsku, prinášame ukážky z tvorby niekoľkých autorov, znovu sa ohliadame za celkom výnimočnou postavou Martina Kukučina, späť do štúdiom, pôsobením v Detvane i inými nitkami aj s Prahou.

No a prinášame aj trochu netradičný pohľad na jedno skvelé putovanie Žilinským samosprávnym krajom, teda krásami Horného Považia, Kysúc, Liptova, Oravy a Turca.

S tým súvisí, že trochu vizuálneho priestoru sme museli nechať i fotografiám z tejto cesty. Čo je skvelé, pretože je to skutočne nádherný kus Slovenska a navyše spúšť fotoaparátu stláčal ten istý prst, čo do tohto textu natukal nejedno písmeno na pravej strane klávesnice. Súčasne je to však i škoda, keď si človek uvedomí, že by tu mohlo byť ešte viac diel Roberta Hromca, zrejme najvýraznejšej výtvarníckej osobnosti medzi súčasnými štyridsiatnikmi.

Takýto ambivalentný je náš svet. Takýto ambivalentný je prelom rokov 2011 a 2012.

publicistika

POHLADY ZBLÍZKA

MARTIN BÚTORA

KONIEC JEDNEJ EPOCHY

Každý vedel, že raz to príde, a mnohí cítili, že sa to blíži – a predsa, ak sa má o tom hovoriť, každé slovo váži tonu.

Bol to vlastne zázrak, že sa tak dlho držal medzi nami. Do poslednej chvíle a s krajným nasadením zbieral sily na to, aby jeho hlas bolo počuť všade tam, kde ide o ľudskú slobodu a dôstojnosť, kde treba vliat nádej. Robil to so sebe vlastným citom pre povinnosť a zodpovednosť.

Bol som „panský syn“, spomínal, hanbil som sa za svoje postavenie, túžil som po rovnosti s inými, svojím povýšením som sa cítil ponížený, mal som odpor k nezaslúženým výsadám, ku každému ponížovaniu ľudskej dôstojnosti.

NÁDEJ AKO ORIENTÁCIA SRDCA

Václav Havel nevnímal nádej iba ako vyhlíadku na priaznivú spoločenskú zmenu, ale aj ako čosi, čo má antropologickú povahu a nemusí sa týkať iba politiky. Nádej je stav ducha, nie stav sveta, hovoril, nádej v sebe proste máme alebo nemáme, je rozmerom našej duše a nie je závislá od nejakých pozorovaní sveta či odhadoch situácie. „Nádej nie je prognostika, je to orientácia srdca.“

V tomto zmysle nádej preňho neznamovala optimizmus, nebolo to presvedčenie, že niečo dobre dopadne, ale istota, že niečo má zmysel, bez ohľadu na to, ako to dopadne. To je nesmierne silné poslanstvo vo svete, ktorý už toľkokrát nádej strácal a stratil – poslanstvo univerzálne a zároveň jedinečné, osobné, individuálne.

MAGICKÁ NOC S BASISTOM

Bol to zázrak, že sa stretnutie na jeseň roku 1983 vôbec uskutočnilo, že účastníkov z Čiech a Moravy nezastavili fízli hneď za Prahou či za Brnom, že dorazili do chalupy kdesi v Karpatoch, vybalili sa, zvitáli sa, pripili si. Večer sa niesol v rôznych tónoch, debatovalo sa, pracovalo, popíjalo, rozoberala sa politika, kultúra, literatúra, diskutovalo sa o obsahu budúceho čísla časopisu *Obsah*. Prišlo pár skalných „kvartálnikov“, zakázaných spisovateľov a intelektuálov, ktorí tento samizdatový literárno-politicko-kultúrny časopis zostavovali, medzi nimi Ludvík Vaculík, Milan Jugmann, Petr Kabeš, Eda Kriseová, Milan Šimečka senior, Ivan Klíma, Miro Kusý, prišiel Karel Pecka a Milan Uhde, bol tam Andrej Stankovič, prišli hostia ako Jozef Jablonický, mňa tam zobral Milan Šimečka junior.

A bol tam Václav Havel.

Milan Šimečka prečítal svoju kritiku samizdatových pamätí Václava Černého, nepáčili sa mu antisemitské pasáže. Karel Pecka, ktorý písal o lágroch, kde sám strávil roky, ho obhajoval, rozprúdila sa debata o Februári 48. „Vy bývalí komunisti uznávate, že boli deformácie,“ hovoril Pecka, „ale keď dôjde na váš vlastný podiel, ste v rozpakoch“. Milan Uhde uhrančivým hlasom prečítal svoju novú hru. Roztrpčení kritici vyslovili svoje sklamanie z Bohumila Hrabala za jeho sebakritiku, Ivan Klíma ho obhajoval ako dobrého spisovateľa, vypukla hádka o Milanovi Kunderovi, nemá to pretrpené, hovorili jedni, ale veď nemusí, zastávali sa ho druhí. Zatiaľ čo úvahy o minulosti i literatúre boli nespútano slobodné, reči o politických pomeroch doma vyznievali stiesňujúco, bol to zlý rok.

Do toho všetkého podchvíľou vstupoval tichým hlasom aj Václav Havel, iba nedávno sa vrátil zo štvorročného väzenia. Stretol sa tam s nepočetným množstvom ľudských osudov; trápenia iných sú možno väčšie ako naše, povedal. Žasnem, ako sa veci pohli za ten čas, čo som bol preč: nestačím čítať, tolko nového sa napísalo, sú tu noví ľudia, nové iniciatívy. Vypočul si kritiku na svoju najnovšiu „mikrohru“ Chyba a dodal, že by chcel napísať niečo ako variáciu Strakonického dudáka: vpredu na veľkom javisku by sa hral klasický text, vzadu za scénou by to rôzne postavy komentovali a navyše hovorili o niečom celkom inom, vzniklo by z toho akési tajomné napätie, nebolo by jasné, ako to všetko vlastne je.

Bola to magická noc. A všetko, čo nedávno prepustený basista vtedy hovoril, s ním ostalo: schopnosť pamätať na tých druhých, ktorí sú na tom horšie; nestrácať nádej; vnímať rôznosť scén, na ktorých sa odohráva svet okolo nás a nezabúdať na tajomstvo, ktoré je mimo nás.

ŽIVOT V PRAVDE

Jeho príbeh spisovateľa, dramatika a neskôr politika trval vyše 60 rokov. Ako trinásťročný skúšal zostaviť „noviny“, potom sa spojil s básnikmi v klube „Šestatridsiatnikov“, pre ktorý napísal esej *Hamletova otázka*. Bola to aj jeho otázka – či už na ňu odpovedal ako chemický laborant, absolvent dvojročnej vojenčiny, kulisár a osvetľovač v divadle, neskôr dramaturg a dramatik, prezident a štátnik, a medzitým ešte robotník v pivovare a zvärač plechov vo väzení.

V auguste 1969, pri prvom výročí sovietskej okupácie, napísal list Alexandrovi Dubčekovi. Vykreslil v ňom tri možnosti pre politika Pražskej jari. Môžete urobiť obsiahlu sebakritiku, priznať chyby, pristúpiť na brežnevovskú interpretáciu udalostí. Môžete sa potichu podrobiť a vyčkávať, čo bude ďalej. A môžete tiež „povedať pravdu, trvať na nej a odmietnuť všetko, čo ju stavia na hlavu“.

Svojmu adresátovi zároveň prorocky vyložil, aké následky bude mať každý z týchto postojov. Trvať na pravde je čin, ktorý síce „nič pozitívne neprinesie“, čo je však „zanedbateľné v porovnaní s nesmiernym mravným – a tým z hľadiska dlhodobého vývoja i spoločenským významom, aký by

tento váš postup mal pre budúci osud našich národov. Ľudia by pochopili, že si vždy možno zachovať svoje ideály a chrbticu; že sú hodnoty, za ktoré má zmysel sa biť; že ešte existujú vodcovia, ktorým možno veriť“.

V tomto liste si nevdojak načrtol vzorec pre svoj životný postoj. Stal sa ním „život v pravde“ a s tým súvisiaca ochota obetovať sa. Takýmto spôsobom života, za ktorý zaplatil väzením, Havel akoby „vykupoval“ mlčiacu spoločnosť za roky prispôsobovania sa.

O 40 rokov neskôr, v októbri 2009, sa vyslovil k rozhodnutiu prezidenta Obamu, vtedy čerstvého nositeľa Nobelovej ceny mieru, ktorý odložil stretnutie s Dalajlamom až na dobu, keď bude mať za sebou návštevu v Pekingu. „Urobil tým maličký kompromis, ktorý má aj určitú logiku,“ komentoval jeho krok Havel. „Otázka však je, či tie veľké osudové kompromisy nemajú svoj prapôvod, svoju predohru v tých nenápadných a viac-menej logických kompromisoch.“

STAROSŤ O DUŠU I O VEREJNÝ PRIESTOR

Popri živote v pravde určujúcim kódom bola preňho aj „starosť o dušu“, hľadanie mravného ukotvenia ľudského konania, rozhodovanie v kľúčových situáciách, v životných zlomoch, keď hľadal a nachádzal takýto mravný kód pre seba samého i pre iniciatívy, do ktorých sa zapojil. Tu súzvučil s významným českým filozofom Janom Patočkom, ktorý po sérii výsluchov za svoj podpis pod Chartou 77 zomrel na následky mozgovej mŕtvice.

Starosť o dušu sa u Václava Havla spájala so starosťou o veci verejné, so starosťou o verejný priestor. Ten chápal široko a ako máloktorý verejný činiteľ v dejinách poslednej tretiny minulého a prvej dekády tohto storočia ho tak výrazne a rozmanito ovplyvňoval a spoluformoval.

Od začiatku svojej životnej dráhy až do konca ako človek, ktorý podporoval a inicioval malé nezávislé „ostrovčeky sebauvedomovania a sebaoslobodzovania“. Ako prezident oboch štátov, na čele ktorých stál. Ako autorita v celoeurópskom priestore verejnej mienky, ktorý spoluutváral od čias Charty 77.

Ako obhajca i kritický komentátor Západu, ktorý Havel zreteľne oddeľoval od iných civilizačných okruhov. A napokon aj ako jedinečný hlas v globálnom priestore ľudskej civilizácie: svojou schopnosťou priťahovať a spájať osobnosti, ktoré k jej budúcnosti majú čo povedať, ako sa to dialo napríklad na konferenciách Fóra 2000.

Starosť o verejný priestor nebola iba abstraktná teoretická línia – bola spätá s každodennosťou, s tým, čo sa okolo nás deje práve tu a práve teraz, s podobou kultúry a krajiny. Zápas menších pražských divadiel a galérií o prežitie nie je iba bojom o niekoľko miliónov, hovoril – je to zápas o zmysel a charakter štátu.

Mesto, varoval, sa šíri ako rakovina do všetkých strán a „likviduje našu vlasť svojimi skladmi a veľkoskladmi, parkoviskami a smetiskami, super a hypermarketmi, a najmä stepou, ktorá medzi tým všetkým je“.

„LAKMUSOVÝ PAPIERIK“

Na Slovensku Václav Havel fungoval okrem iného ako veľmi citlivý „lakmusový papierik“. Nielen sociológovia totiž s priam železnou zákonitosťou zisťovali, že ľudia, ktorí mu dôverovali, pocitovali väčšiu túžbu integrovať sa do Európy, boli tolerantnejší k rozličným vydaniam inakosti, ústretovejší voči príslušníkom maďarskej menšiny, nehádzali všetkých Rómov do jedného vreca, kritickejšie hľadeli na minulosť vojnového slovenského štátu i socialistického Československa. Slovensko dozrievalo, a prinajmenšom určitý úsek tohto dozrievania sa spájal s pôsobením Václava Havla – a to bez ohľadu na to, či išlo o inšpiráciu, kooperáciu, alebo konfrontáciu.

Havel sa usiloval zachovať spoločný štát, pretože bol presvedčený, že má zmysel. Keď však slovenská a česká reprezentácia po voľbách v roku 1992 na čele a v spolupráci medzi Vladimírom Mečiarom a Václavom Klausom dospeli k presvedčeniu, že štát treba rozdeliť, nepostavil sa proti.

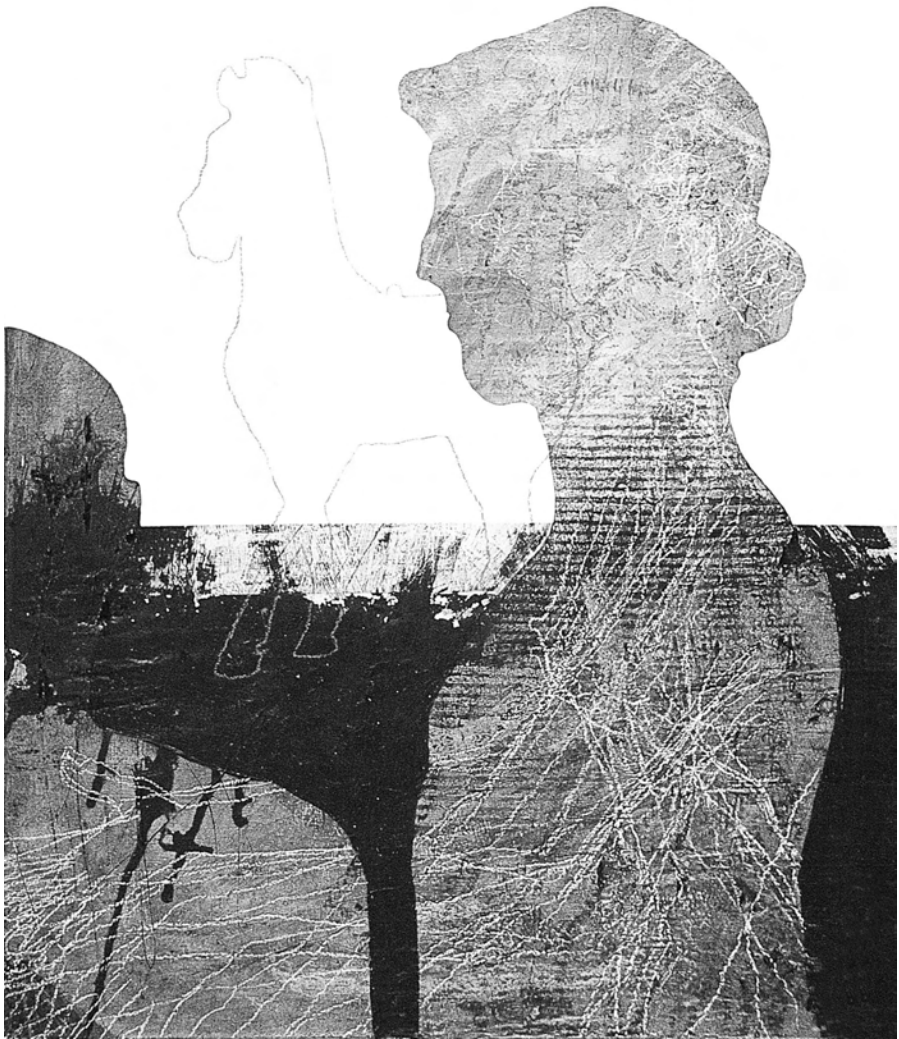
Prezident Havel nebol ako prezident Tomáš Garrigue Masaryk, ktorý so Slovenskom komunikoval ešte pred vznikom prvej ČSR, na Slovensko často chodil, poznal sa dlhší čas s domácou politickou elitou a mal početné kontakty s mladou slovenskou inteligenciou.

Václav Havel poznal spočiatku na Slovensku najmä svojich druhov spisovateľov, neskôr aj disidentov. Prešiel však poctivý kus cesty v spoznávaní svojich partnerov a kľúčové bolo práve to, že ich bral ako partnerov. Nepristupoval k Slovensku zvrchu ani ho nedémonizoval. Po rozdelení štátu pomohol k tomu, aby sa Slovenská republika ocitla v rovnakom politickom, hospodárskom a bezpečnostnom priestore ako Česko. A opakovane sa vyslovoval s úctou a rešpektom k tomu, čo sa Slovensku za dve desaťročia reforiem podarilo dosiahnuť.

V lete 2008 navštívil najväčší slovenský hudobný festival Pohodu, ktorého súčasťou sú aj divadelné, filmové či tanečné predstavenia, literárne a výtvarné prezentácie, fóra mimovládnych organizácií a diskusie. Nestretli sa s ním iba návštevníci, ktorým podpisoval svoje knihy, počúval s nimi hudbu, sledoval divadlo či tí, ktorí prišli do preplneného stanu, kde prebiehala debata. Organizátori pripravili veľkoplošnú obrazovku a ozvučenie pre tých, ktorí sa dnu nepomestili. Bola prekrásna slnečná nedeľa, vonku postávalo či sedelo na zemi desať tisíc ľudí, v Novembri 89 zväčša chodili ešte do škôlky. Panovalo neskutočné ticho a rozľahlým priestorom bývalého letiska sa niesol iba hlas ostýchavého, a predsa tak presvedčivého a charizmatického muža, ktorý sa s publikom čo takmer nedýchalo delil o svoje skúsenosti pri budovaní iného sveta a povzbudzoval prítomných, aby boli pri tom.

HLAS, KTORÝ POČUŤ

Kým bol ešte v opozícii, dokázal zjednocovať nezávislé osobnosti pri spoločných akciách a v solidarite proti spoločnému nepriateľovi, patril tak do „disentu protestu“, ako aj do „disentu reflexie“. Prvý typ disentu usvedčoval

režim zo lži a z pokrytectva, bol to disent v prvej línii; v tom druhom publicisti, filozofi, historici, sociológovia, teológovia a psychológovia analyzovali stav spoločnosti a vyhliadky na zmenu. Havlovo vedúce postavenie pred novembrom 1989, počas revolučných dní i neskôr, pripomínal Petr Pithart, sa zrodilo práve z tejto pôvodnej „dvojroly“.

A túto svoju dvojrolu, hoci v inom prevedení, sa usiloval uchovať aj po roku 1989, keď sa ocitol v nespočetných dilemách a sporoch. Jeho túžbou bolo udržať si kritický odstup a ostrý pohľad na rôzne stránky nového režimu, prepájať „etiku presvedčenia“ s „etikou zodpovednosti“. Potvrá ešte nejaký čas, kým sa vyjaví, nakoľko sa mu to darilo – isté je prinajmenšom jedno: jeho hlas bolo počuť.

Týždeň pred svojím odchodom, 10. decembra 2011, prevzal v Prahe cenu bratislavskej Nadácie Jána Langoša za príspevok k obhajobe ľudských práv. Pred ním boli jej zahraničnými laureátmi Karel Schwarzenberg, bývalý maďarský prezident Árpád Göncz, kubánske Dámy v bielom a Dalajláma.

Bolo to jeho posledné verejné vystúpenie. Poďakoval Nadácii za cenu i mne za laudáciu, ktoré som tam predniesol a stisol mi ruku tak, ako len vládal. A potom neskôr v tichom kúte dodal, ako je rád, že vznikajú malé skupiny, že sú tu aktívni občania, že sa ľudia ozývajú.

S jeho odchodom sa končí jedna epocha. Väčšmi ako ktokoľvek iný bol mravnou kotvou a súčasne intelektuálnym zrkadlom, ktorému nechýbala sebaíronia, v dobrých i zlých časoch. Jeho slová i skutky mali váhu doslova vo všetkých kútoch sveta.

Nedá sa vypovedať, ako nám bude chýbať, tobôž dnes, keď sa svet Západu ocitol v kríze. Ale nedá sa pochybovať o tom, že svojím odkazom tu bude s nami naďalej, dokonca ešte väčšmi ako dosiaľ. To sú paradoxy, pán Havel.

BULDOZÉRY, ŽERIAVY, OTÁZNIKY

13

POINTOU VÁCLAV HAVEL

Stále viac ľudí je znechutených, ešte však nevedia, čo by malo byť to nové.

Sme, 31. 12. 2011

Niektoré veci sa črtajú veľmi jasne – totiž nejasne. Áno, kríza bude pokračovať; áno, vo Francúzsku i v USA sa budú konať prezidentské voľby. Kto však z tých volieb vyjde víťazne, to sa nevie, tak ako sa nevie, aký rozsah kríza nadobudne či tiež plno iných dôležitých vecí. Pretože tento moment – neistota – je jednou z kľúčových charakteristík doby.

Sociológ Zygmunt Bauman vníma súčasné obdobie ako určité „interregnum“: ľudia sú v pohybe, sociálne konflikty, nepokoje a protesty sa šíria, pričom zabehané inštitúcie a mechanizmy, napríklad summity hláv kľúčových štátov, nefungujú tak, aby dokázali problémy riešiť.

Je to prechodné obdobie, zatiaľ sa, obrazne povedané, presadili „buldozéry“, ešte nevidno „žeriavy“, ktoré by stavali niečo nové – a ľudia ani presne nevedia, čo by to nové malo byť. Vedia iba, čo nechcú, dodajme. Miera znechutenia, rozčarovania a skepsy je aj na Slovensku vysoká.

CHÝBA VÍZIA A NÁDEJ

Pred niektorými skutočnosťami neujdeme. Ak človek otvorí slovenské či európske denníky, čakajú ho neradostné správy: všetko zdražie, bude treba šetriť, **nezamestnanosť** sa zvýši, starí a sociálne slabí budú ešte ohrozenejší. Ani vyhliadky mladších ročníkov nie sú ružové.

K armáde nezamestnaných sa pridávajú absolventi vysokých škôl. „To je gigantická katastrofa,“ napísala nedávno Gazeta Wyborcza, „spoločnosť do nich investovala miliardy, poskytla im vzdelanie, a potom ich vyhadzuje na smetisko...“

Nejde však iba o štandardný cyklický prepád v trhovej ekonomike. Silnie presvedčenie, že ide o širšiu založenú krízu – o krízu dôvery v politické inštitúcie liberálnej demokracie, na ktorej sa podieľa niekoľko faktorov.

Nefunkčnosť demokratických inštitúcií, ktorá sa prejavuje napríklad v opakovanom blokovaní dôležitých rozhodnutí v americkom Kongrese; neschopnosť lídrov stabilizovať Európsku úniu a ustrážiť otrasy v eurozóne; neschopnosť politických elít potláčať korupciu rozožierajúcu nové členské štáty; nepripravenosť čeliť nacionalizmu, xenofóbii či protekcionizmu.

A dokonca aj vtedy, ak sa nič strašného nestalo, ako to píše Josef Chuchma o Českej republike, ľudia vnímajú uplynulý rok s príchutou trpkosti – pretože „z roka na rok stále zreteľnejšie mizne vízia a nádej“.

Za takýchto okolností neprekvapuje, že Česko i Slovensko zachvátila taká vlna emócií a nostalgie, keď odišiel človek, ktorý na počiatku predchádzajúcej epochy vliadol do ľudí práve tú víziu i nádej: **Václav Havel**.

KRÍZA? AKÁ KRÍZA, PROSÍM VÁS?

Nie každý vidí skutočnosť v takých čiernych farbách.

Podľa ekonomického analytika Aleša Michla slovo „kríza“ nie je primerané na označenie stavu, v akom sa nachádzame. Asi sme už zabudli, ako to vyzeralo v časoch ozajstnej krízy, hovorí a uvádza príklad zo slávnej Škody auto, kde v roku 1933 „vyrobili mínus 19 vozidiel“. Mínus devätnásť preto, lebo najprv poskladali 412 vozidiel s motorom 995 cm³ a dve vozidlá s 1200 cm³, ale 433 áut s ešte väčším motorom 1600 cm³ rozmontovali. Automobilka musela prepúšťať.

Žurnalista Petr Kain zase zozbieral údaje o tom, že súčasný svet je lepším miestom pre život, než sa zdá: ľudia sú v priemere bohatší, zdravší a žijú dlhšie. Podľa údajov Svetovej banky sa za posledných dvadsať rokov celosvetový hrubý domáci príjem na obyvateľa viac ako zdvojnásobil.

Zároveň podľa bádateľov z Medzinárodného inštitútu pre výskum mieru v Oslo zomrelo vo vojnových konfliktoch v uplynulom desaťročí najmenej ľudí za posledných sto rokov. Pred pol storočím úsilie odstrániť chudobu vyzeralo ako idealistická fantázia, dnes sa vecne diskutuje o tom, ako to za najbližších 50 rokov dosiahnuť.

OTÁZNIKY NAD SLOVENSKOM

V rýchlo sa meniacom svete visí nad Slovenskom veľa otáznikov. Spomeňme aspoň tri.

Prvým sú voľby: vzíde z nich taký parlament a vláda, ktoré umožnia, aby sme ostali v akomkoľvek budúcom vydaní eurozóny, aby sme sa nevysunuli na perifériu európskeho diania? Dokážeme postupne prebudovať ekonomiku a skvalitniť vzdelávací systém tak, aby sme sa v tomto priestore uplatnili? Zabezpečiť si Slovensko ako stredoeurópsky štát s najväčším zastúpením menším také zloženie budúcej reprezentácie, aby v ňom zástupcovia menších mali výrazný a rešpektovaný hlas?

Druhým otáznikom bude zaradenie Slovenskej republiky na bezpečnostno-geopolitickej šachovnici. Podľa Eda Lucasa z časopisu Economist sa aj v tomto ohľade môže všeličo zmeniť: „Západ už pre bývalé komunistické krajiny nie je vzorom,“ píše, a preto sa môžu „začať pozerat' iným smerom“. Dokáže si Slovensko udržať bezpečnostné zakotvenie na Západe a súčasne rozvíjať obchodné partnerstvá aj inde?

Tretím je charakter médií a postavenie občianskej spoločnosti: budú dostatočne silné a vplyvné na to, aby pozdvihli úroveň verejnej debaty a dozerali na výkon moci? Bude občianska participácia zdrojom inovácií, inšpirácií a reforiem, ktoré prispievajú k vyššej kvalite života? Dokážu ľudia vyvinúť taký tlak, aby sme mali viac spravodlivosti a menej korupcie?

Koniec sveta asi nenastane, napriek predpovediam v mayskom kalendári. Ak je tak, stojí za to aspoň ten svet okolo nás tvarovať – odpovede na niektoré z týchto otázok sú totiž aj v našich rukách.

Keď toto píšem, ešte je starý rok, modrú oblohu osvecuje slnko, to až o pár hodín sa srdce rozbúši, komu v nádeji, komu so zovretým hrdlom: čo bude? Čo nás za prahom nového roku čaká?

Keby sme si zobrali príklad z ostrovov Samoa a Tokelau: tamojšie vlády jednoducho zrušili predposledný deň roka a z 29. prešli rovno na 31. december 2011. Vraj z ekonomických dôvodov opustili západnú hemisféru a priblížili sa Austrálii a Novému Zélandu; premiér Samoy od zmeny očakáva pozdvihnutie turistického priemyslu.

A čo na to naši politici?! Počuli ste, že by na to niektorý reagoval? Keby naozaj súzvučili s ľudom, mysleli národne a cítili sociálne, tak by nám zrušili rovno celý rok 2012, keď sa nás chystá kántriť drahota a bieda, a my by sme skočili hneď do ďalšieho roku, vtedy už bude po kríze. Nuž hej, dnešná vláda má obmedzený mandát, a na tú druhú si ešte treba počkať – je to akési zamotané.

Aj bez vlád a úradov však nie sme celkom bezmocní. Pred 55 rokmi si začínajúci básnik zapísal veršičky, ktoré sa ani nerýmovali (lebo ani moja duša sa nerýmuje, odpovedal, keď sa ho na to pýtali):

/Lije jako z konve. Světla trolejbusu / potvrzují mi blízkost tvého těla. A duši, / tu si mohu jenom domýšlet, představovat / a v její blízkost doufat./

/Nastoupili jsme, usedli. / Jsme zde, v žižkovském trolejbusu, / v Praze, v Československu, v tomto věku. / Jsme zde a nezbyvá nám než souhlasit. / Neboť nesouhlasit by bylo / nesouhlasit s vlastní existencí./

Samoa zrušila čas budúci, to jej ešte prejde; pred 120 rokmi tiež zmenila časové pásmo, ibaže opačným smerom. Ale priznajme si, keby sme mohli, nechceli by sme zrušiť niektoré dni či okamihy z času, ktorý už uplynul?

Akokoľvek to znie divoko – čo by sme dali za to, keby sa isté veci nestali a isté slová nevyriekli, keby sme niektoré skutky radšej nevykonali a na iné sa naopak odhodlali či stačili urobiť? No aj ak sa tak nestane – ešte vždy sa môžeme v nastávajúcom roku nasmerovať trochu inak.

Ten mládenec v trolejbuse to prežíval takto:

/Venku stále prší. Jsme zde, / vedle sebe, jsme určeni. A přece ještě cosi / je nám dovoleno měnit na té skutečnosti: / Můžeme se mít víc rádi./

Aspoň tak to cítil dvadsaťročný Václav Havel, keď hľadal priestor pre slobodu a lásku.

Trolejbusy už v Prahe nepremávajú, Československo je minulosťou. Ale to, že by sme mohli byť k sebe vlúdnejší, ostáva. Čo najviac svetla do našich životov v roku 2012!

A BOH STVORIL TATRY...

VILIAM JABLONICKÝ

Predpokladám, že veľa tatranských hotelov a penziónov má založenú klasickú kroniku ako svedectvo o pocitoch a dojmach svojich návštevníkov. Napriek veľkému civilizačnému a technologickému pokroku, zdá sa mi to dnes stále najúčinnjším spôsobom ako si pripomínať vlastné dejiny existencie v lokálnom alebo širšom okolí. Utvrdilo ma v tom aj listovanie v kronike penziónu Timrava, ktorý je jedným z Domov slovenských spisovateľov od roku 1986, spravovaným Literárnym fondom v Bratislave, do ktorého malými percentami zo svojich honorárov prispievajú všetci naši umelci. Vcelku nenápadný a nevelký penzión má sídlo neďaleko električkovej zástavky Pekná vyhládka oproti väčším hotelom Poľana a Panda, na rozhraní Starého a Horného i neďalekého Dolného Smokovca.

Už svojím zameraním na rekreujúcich sa, ale aj tu pracujúcich tvorivých umelcov i s ich rodinami, možno od kroniky očakávať aj čosi viac ako púhe poďakovania od návštevníkov vyjadrujúcich svoju spokojnosť so službami v dvadsaťročí sa obmieňajúceho personálu, ktoré možno čítať takmer v každom zápise alebo kresbe. Vystriedalo sa tu postupne množstvo viac alebo menej známych literárnych a umeleckých i ďalších osobností, o čom kronika zanecháva síce neúplné, fragmentárne, ale predsa zaujímavé a neraz inšpirujúce svedectvo. Často má však aj širšiu a zaujímavú informačnú hodnotu nielen pre návštevníkov, či obyvateľov Vysokých Tatier a je neoddeliteľnou súčasťou ich nedávnych, skôr vnútorných ako vonkajškovo postihnuteľných dejín.

Prvý zápis je od rodiny Pavla Vinického z 3. januára 1987, ktorí tu strávili príjemné chvíle na zlome predchádzajúceho roka a zaznamenáva zrejme dosť typické dojmy aj iných návštevníkov: „Počasie bolo síce dosť premenlivé, ale aj tak sme si dobre zalyžovali, užili čerstvého vzduchu a pokochali sa pohľadom na naše krásne Tatry...“ Rodina básnika Jána Smreka, s jeho pôvodným menom Čietek, zrejme manželka a syn Ivan, neskôr aj vydavateľ otcovho významného básnického diela, má zas najlepšie dojmy z „unikátne dobrého počasia a nemennej krásy našich Tatier.“ Februárový zápis z toho roku je v ruštine, podpísaný ťažko rozlúštiteľným autorom, ktorý píše, že „Dobry a starostlivy ludia robia z Domu oazu priateľstva a tvorivosti.“ Valéria Lučeničová nezažila ešte víchricou spred dvoch rokov neporušené okolie a tak „uprostred majestátnej prírody...obdivovala každý smrek a borovicu“. Ďalej zovšeobecňuje z pozorovanej prívetivosti v najbližšom okolí: „Zdá sa, že ľudia, ktorí žijú bližšie s prírodou si zachovali čistotu svojho životného kmeňa, ako tieto smrek a jedle“. Medzi viacerými ťažko dešifrovateľnými podpismi zo stretnutia výtvarníkov, hudobníkov a literátov identifikujem iba

Bidelnicu, ktosi z nich však zaznamenáva pohľad na Tatry z druhej strany, z ich vnútorného sveta problémov: „počúvali sme, čo ich bolí“ napriek tomu, že sú „také veľké a hrdé nemôžu sa brániť“, preto ďakujú všetkým „čo majú pre tieto hory porozumenie a snažia sa ich zachovať také aké boli.“ Smútok z odchodu „ako neklamný znak“, že tu bolo „krásne a príjemne“ aj vďaka dobrým ľuďom „na úpäť Tatier“, zaznamenal v lete /pravdepodobne/ dramatik Záhradník s manželkou. Dva talianske ale aj poľské zápisy hovoria tiež nielen o „la bellezza Tatra“ alebo „pieknych slowackich Tatrach, wsród miłych, przyjaznych i kulturalnych ludzi“, ale aj „nezabudnutelných“ krásach Tatier, ako tu zapísali v znakovom písme štyria čínski spisovatelia na čele s Li Žuo-pingom. Neskôr ešte v čínštine písal niekto ďalší, ibaže znaky nedoplnil ani aspoň latinským podpisom a dátumom. Napravila to po čase filozofka a prekladateľka Marína Čarnogurská, ktorej čínsky podpis by sa možno dal aj napodobniť, pretože je podstatne jednoduchší ako slečny kultúrnej atašé Čínskeho veľvyslanectva s prekladaným, teda asi s „typickým“ menom tam, Janka, ktorá sa práve vracala natrvalo do Pekingu, ale aj manželky čínskeho veľvyslancu v Slovenskej republike. Jedno slovo však medzi čínskymi znakmi bolo zrozumiteľné, doteraz zrejme nebolo spisovne kodifikované, píše sa a aj číta jednoducho slovensky, Tatra.

Inak sa tu striedajú aj postrehy „úplne obyčajných ľudí“, tak sa sami zdefinovali, ktorí sa tu tiež cítili veľmi dobre, pretože „S takým prístupom pracovníkov voči návštevníkom sa málokde stretne.“ Regeneráciu síl a oddych im umožňovala predovšetkým „prekrásna jesenná tatranská príroda a nádherné počasie.“

Varianty spokojnosti sa obmieňajú, zaujímavé bude zaiste zaznamenať pozoruhodné mená návštevníkov, ktoré znamenali aj čosi viac v literárnom a kultúrnom svete, hoci takmer nikdy sa nedozvieme k akému literárnemu dielu ich hory a tunajší pobyt inšpirovali. František Miko, profesor a literárny teoretik tu bol s manželkou v roku 1988, v apríli a máji tu písala jedna z najčítanejších našich prozaičiek Hana Zelinová, v júli tu bola s rodinou berlínska prekladateľka do slovenčiny Ute Rassloffová, prekladatelia Vallovci viackrát od roku 1987, Bulhari Velka Kaftonova so svojou menovkyňou už po historických dňoch v novembri 1989, Marija Zorkaja z moskovského Literárneho inštitútu Gorkého sa z odstupom rokov zapisuje na začiatok pravoslávneho roku 1998.

Prekladateľ Otakar Kořínek si tu aj ako jeden z prvých „medzinárodne“ zaveršoval: „Bolo tu dobre, fajn, /Tatrám + Timrave/ sa nedá povedať nein!“ Tatry poskytli „veľa slnka“, „krásne chvíle“, ale aj „pekne túry“ spoločne literárnemu kritikovi Ivanovi Sulírkovi so spisovateľom a teoretikom Stanislavom Rakúsom, ktorý má možno ako jediný zo žijúcich aj nedávno vydané zbrané spisy u Kolomana Bagalu z vydavateľstva LCA. Na rozhraní rokov 1988 a 1989 tu silvestroval nielen dnešný predseda Spolku slovenských spisovateľov, básnik Pavol Janík, ale aj jeho kolega Lubomír Feldek s dnešným profesorom slovenskej literatúry v Berlíne a teoretikom Petrom Zajacom

a budúcim druhým porevolučným ministrom kultúry Ladislavom Snopkom. Jeho ponovembrový predchodca v roku 1990, Ladislav Chudrík, zaslal „iba“ novoročný pozdrav do Timravy, prostredníctvom veršov súputníka Milana Rúfusa: „Ja strážim ľudský sen/ A trvám tam, kde stojím...“ Či tu bol aj citovaný najvýznamnejší súčasný slovenský básnik a viacnásobný kandidát na Nobelovu cenu za literatúru, kronika neprežrádza...

Výtvarníčka lyrických reprodukcí prírody a najmä kveteny Nina Gregorová, ktorá tu bola aj s ďalšími kolegami, ďakovala tiež za „dobrotu, prostotu a lásku s akou človek vykonáva čosi pre druhého“ s nezištnosťou, s akou sa nie vždy stretávame.

V angličtine zaznamenával svoje pocity šťastia z pobytu v „magických“ horách aj neznámy, pravdepodobne orientálny autor: „I never forget

this days“ - „Nikdy na tieto dni nezabudnem,“ píše pre niekoho možno pateticky, ale zaiste úprimne. S obmenou o Tatrách ako „bellele magne fico“ do kroniky píše a kreslia „Banbini esperanto“, deti, ctelia alebo študenti esperanta. O Peknej Vyhládke /do budúcnosti/ píše v apríli 1990 aj vynikajúci poľskí prekladatelia a propagátori slovenskej literatúry, z ktorých dešifrujem, najmä a žiaľ iba dvoch dnes už mŕtvych, Danutu Abramowiczovú a Józefa Wackówa, ktorí sa zúčastnili slovensko-poľského stretnutia na tému „Oslobodený rozum a solidarita“. Metaforicky slovensky zaznamenávajú historickú chvíľu: „Veríme, že si poradíme s dobovými ťažkosťami. Tešíme sa, že hodiny konečne ukazujú na našich hodinách ten istý čas. Nové preklady zo slovenčiny budú nám pripomínať túto konferenciu, ktorú aj tak by sme nemohli zabudnúť vďaka duchaplnosti Dušana Kerného

/novinár a budúci veľvyslanec SR vo Švajčiarsku bol vtedy funkcionárom ešte Zväzu slovenských spisovateľov, poznámka autora/." Variant slovensko-poľského stretnutia nachádzame aj z roku 1993, ktorý tu obrazne zanechali aj výtvarníci a knižní grafici /?/ zo spoločnosti Muzas z Varšavy a našich Košíc a Bratislavy: Slovartu. „Pekné prežitie krásnych dní“ s univerzálne zrozumiteľným slovom Friendship, Priateľstvo, kaligraficky arabsky v roku 1992 zaznamenáva /pravdepodobne/ spisovateľ Ibrahím a jeho kolegovia z ťažko skúšaného Libanonu.

Školáčky Sisa a Zuza sa tu ťažko lúčia s veľkonočnými prázdninami: „najradšej by sme tu ostali, ale škola už beží.“, sľubujú však, ako mnohí iní, že sa sem určite ešte vrátia. Jedinú kritiku o ktorej som sa v kronike dočítal, vznášajú zrejme tiež deti, Saša, Tomáš so Zuzou a Dušanom; je štvrt hodinu pred večerou, nevedia sa dočkať rezňa so zemiakmi a z hladu počúvajú kazetu. Rodina Pašiaková z Bratislavy, zrejme známeho sociológa, zaznamenáva v lete 1991 nielen ako mnohí iní „výbornú kuchyňu, vzornú obsluhu“ ale aj „milé privítanie“, a „vzornú čistotu na izbách“, s čím sa dodnes v turistike na Slovensku úplne samozrejme nestretáme, hoci sú to nevyhnutné podmienky úspechu v povolání. Z tridsať účastníkov kurzu nemeckého jazyka pre učiteľov základných a stredných škôl v apríli a máji 1992, jedna z nich, pravdepodobne lektorka, Karin Koli, zaznamenáva: „Ich habe zehn herzliche Tage in der Hohen Tatra erlebt...“ - „Prežila som desať nádherných dní vo Vysokých Tatrách.“ Hory ostanú „v srdci“ aj vďaka priateľstvu Daniela /a Márie/ Škovierových, zrejme profesorovi antickej literatúry a kultúry u ich menovca Roberta J. Skovieru, z Rober Norris College, amerického Coropolisu v Pensylvánii, ktorý okrem slovenského ďakujem, priam vzorovo anglicky píše: „ I enjoyed this place very much. It is very beautiful here in the Hight Tatrás.“- „Veľmi sa mi páči na tomto mieste. Tu vo Vysokých Tatrách je veľmi nádherné.“ Obdobne to pociťuje Američanka Barbara Eveleightová zo Syracuse v štáte New York, ktorá si naše mini veľhory slabikovala ako malá školáčka alebo poetka: Ta-ta-Tatras.

V lete 1995 tu naberal inšpiráciu na horskom vzduchu a pod „nádhernými vrchmi“ neidentifikovateľný spisovateľ, vtedy zrejme hosťujúci pedagóg vo Viedni, inak píšuci v Južnej Kalifornii, Los Angeles. Vyjadril obdiv „Lucky Slovak Writers, who can make this place a base“- „Šťastným slovenským spisovateľom, ktorý toto miesto môžu mať ako domov.“ Pre zberateľov autogramov by bol pravdepodobne najcennejší podpis jedného z autorov drsnej školy detektívok a kriminálok, Američana Ed McBaina, ktorý do kroniky, v roku 1997, keďže tu dátum chýba, napísal prosté, ale zreteľné: „It was wonderful to be here! Best wishes.“- „Bolo nádherné tu byť. Všetko najlepšie.“

Nielen odkaz : „Mám dojem, že keby si ľudia vychádzali v ústrety ako tunajší Slováci, na svete by vládol pokoj a vzájomné porozumenie.“, ale aj jeden z dlhoročne vychádzajúcich zborníkov, ročeniek, Variácie, z bukureštského vydavateľstva Kriterion, tu v roku 1992 zanechal dovolenkujúci slovenský prozaik Štefan Dovál z Nadlaku, chýbajúci dodnes

spolu s ďalšími slovenskými tvorcami zo zahraničia aj v najvýznamnejších domácich knižniciach, na škodu našej kultúry a sebapoznania. Z januára roku 1993 je záznam R. Mullera. Pravdepodobne to nie je známy spevák, ale jeho menej známy menovec, prozaik Robert, po ktorom z jeho krátkeho života zostala aj kniha poviedok s tatranskými motívmi i citát: „V skamenelej kráse sa človek učí poznávať seba i iných. Vďaka za dotyk s vrchmi.“

Pre rodinu Koprdocov, ktorí Tatry navštevujú už dvadsať rokov, sú hory ich druhým domovom. Zanechali aj svedectvo o Holanďanoch, ktorých „stretli na potulkách medzi našimi velikánmi.“ Obdivne im povedali: „Krajšie ako Švajčiarsko!“ A to vraj „ešte nepoznali ľudí z Timravy.“ Ich slová by sa dali vzťahovať nielen na tunajší rovnomenný Dom, ale aj jednu z našich najlepších prozaičiek, ktorá má v penzióne bustu, popri tamojších portrétoch ďalších slovenských spisovateľov, za jej dodnes obdivovanú schopnosť presne a hlboko charakterizovať v prózach postavy svojich súčasníkov. Svoj „naozajstný domov“ s mozaikou z tatranských končiarov, kde na vrcholoch je aj symbolicky starobylá drevená architektúra s kostolíkom zaznamenala aj Emília s nečitateľným priezviskom; slovne dodala: „z príjemného pocitu žiada sa človeku objasniť aj skaly a tie povedia ľudskou rečou ďakujem.“ Ako novomanželka z rodiny /asi prekladateľov/ Koprdocov sa tu po troch rokoch vrátila Iveta a v roku 1998 tu s novomanželom Lubomírom strávila „prvý týždeň nového spoločného života...nezabudnuteľných deväť dní“, kde nechýbala ani svadobná hostina.

Geograficky najvzdialenejší pozdrav so slovenským Do videnia, je tu asi od profesora slavistiky Hansa Petra Stoffela, z Aucklandu, Nový Zéland. Nemecky zapísal: „Ich habe drei Tage hier sehr genossen und ein Land kennengelernt, das ich bis jetzt - fast nur - aus Bucher kannte. Ich werde sicher auch aus „Ende der Welt“ noch an die Tatra und an Timrava denken und selbstverständlich auch meinen Studenten von meinen Wanderungen erzählen.“ - „Tri dni som si tu veľmi užíval a spoznal jednu krajinu, ktorú som doteraz poznal takmer iba z kníh. Aj na „konci sveta“ budem iste myslieť na Tatry a Timravu a samozrejme budem rozprávať o mojich potulkách aj mojím študentom.“ Krásne prísľuby návštevníkov, o ktorých sa možno raz dozvieme, ako sa napĺňali. Listujúc kroniku ďalej, sa čoskoro dozvedáme, že po piatich rokoch sa tento slavista v roku 1998 opäť navrátil a zažil nemenej krásne túry v atraktívnych horách. Jeho manželka Getrut, z oddelenia germánskych jazykov a literatúry na Univerzite v Aucklande pripomenula aj rozhovory v nádhernom prostredí.

Iný Novozélanďan Mat Pawley v Timrave bol spolu so svojím menovcom Andrewom z Austrálie a hlavného mesta Canberra, vďaka starým priateľom, orientalistom zo Slovenskej akadémie vied, Viktorovi Krupovi a Jozefovi Genzorovi, s ktorými sa tešia, že sa opäť budú „climb the hills“, škríabať sa do vrchov. Aj keď sa dohodorili anglicky, poznamenávajú aj v jedinej dokonalej slovenskej vete - že by boli tiež aj slovakisti, či slovenského pôvodu, pýtam sa v duchu?: „Bohužiaľ, škoda, že nevieme viac po slovensky!“

Veľa je tu prísľubov z návratov, jeden z prvých je ešte od herečky Magdy Vášaryovej, ktorej deti Žofia a H. už zrejme ako Lasicove spolu s kamarátkou I. Chmelovou /napísali si iba iniciálky/, teda pravdepodobne dcérou vtedy ešte „len“ literárneho historika a budúceho ministra kultúry Chmela, s nakresleným snehuliakom potvrdili, že sa to stalo po piatich rokoch, 1994. O rok neskôr tu trávil dovolenku s rodinou herec a režisér Emil Horváth. V roku 1997 prozaik a minister kultúry Ivan Hudec i husľový virtuóz Peter Michalica, ktorý v spoločnosti dvoch dám želal „pohodu a zrodu“ nielen v Timrave, „ale aj na Slovensku a celom svete.“ Za Dášu Šebanovú i ďalších vyjadřila malá Hana: „Vždy sa sem budeme vracat a obdivovat krásu Vysokých Tatier.“ Najzreteľnejšie to napísala asi knižná redaktorka Nataša Ďurinová v roku 1998: „Mne je v Tatrách - tým myslím aj Timravu - vždy dobre.“ Potvrdzuje to v ten rok aj rodina filozofa Miroslava Marcelliho, tiež redaktorská a literárnovedná rodina Rundesových a Chomových.

Dom slovenských spisovateľov je aj obľúbeným miestom poetov. Mladí účastníci Wolkrovej Polianky tu z roku 1992 zanechali prvú literárnu stopu: „Pochabí definujú!/ Ja a Ty/ Alebo celkom presne:/ pochabý kto definuje./ Chabí definujú./ Zápis a kresba z roku 1994 potvrdzuje, že tu s manželom, či priateľom dovolenkovala Mila Haugová. O dva roky sa tu stretli básnici, účastníci Wolkrovej Polianky. Vojtech Kondrôt, ktorého som aj osobne zažil, neviem či už skôr alebo neskôr, ako hneď vždy na druhý deň po príchode do Tatier, skoro ráno priam vybiehal za svojim priateľom, chatárom a spisovateľom Belom Kapolkom na Téryho chatu, tu zopakoval písomne jednu skvostnú a stále aktuálnu minibáseň z mladosti, roku 1960, Metafora: „Básnik-škovránok /dvíha ľuďom hlavy.“ Z rovesníkov mu tu asistoval Ján Buzássy a medzi ďalšími podpismi som zaznamenal literárnu kritičku Stanislavu Chrobákovú a z najmladšej generácie Máriu Ferenčuhovú, ktorá je aj pozoruhodnou filmovou vedkyňou. Účastníci WP, viackrát používajú túto skratku, neskôr tu zanechali kolektívnu báseň akéhosi hľadania seba a poetiky Mlčať '98, citujem z nej iba úvod: „Mlčať nemá ozvenu/ piesok vibruje búrkou/ ku krídlam sa chodí peši/ vietor tvoj spor nevyrieši/ Počúvaš len farebných anjelov...“ Niektorí ďalší buď možno pseudonymom ako Miš Kocúrik: „Odkedy si prišla o ruku/ upratuješ lavou zadnou/ a chytáš ma už len za slová“, alebo iba iniciálami ako A. W. v replike: „Odkedy si prišiel o hlavu/ narážaš v prítomnosti/ o vypadnuté myšlienky“, alebo zas nasledujúci v aforizmoch: „Básne o ničom sa dajú písať o všetkom.“/R.K./, či „Raz oklameme celý svet a budeme prví, ktorí tomu uveria.“/T. H./ sa pokúšajú v tom čase zadefinovať v Timrave ich a našu situáciu. Ďalší rok účastníci WP tu zanechali „iba“ múzickú kresbu s menami porotcov M. Bančej, I. Hochel, M. Milčák a z mladších účastníkov do širšieho povedomia stihli vstúpiť publicista Kaliský-Hronský a šéfredaktor literárneho časopisu Dotyky, Brenda. Dvojstrana venovaná októbrovej WP 2000 okrem výtvarného hľadania charakterizuje definícia jedného z nich: „Vymysliet hrozne múdru vetu je strašne hlúpe.“ Nevieme však, či táto požiadavka bola

zadaním tentoraz anonymných porotcov alebo mladých a potenciálnych poetov. Anonymný delegovaný zapisovateľ PJ, neskôr podpísaný aj ako Paľo z roku 2002, „poetických vibrácií jedenástich duší“ zaznamenáva nielen „triumf a pátos“, „dotyky s hudbou“, či definíciu básne ako automaticky zaznamenaného pocitu i „možno precitnutia“, ale aj prírodný zázrak búrky s dúhou a sneh len kdesi hore na Slavkovskom štíte, kde sa to vraj všetko začína...Priznáva že sem /do Timravy, na Wolkrovu Polianku a možno aj do Tatier/ prišiel iba prvýkrát a ako básnik „len tak naboso...“ Z vecného zápisu „príjemnej atmosféry“ stretnutia básnikov pri príležitosti Wolkrovej Polianky 2003 sa dá odčítať iba prvé meno básnika a prekladateľa, dnes už profesora literatúry Jána Zombora na Komenského univerzite v Bratislave.

Zrelí básnici „barbarskej generácie“ Ivan Kolenič a Ján Litvák, zreteľne tiež sa zapísali a zakreslili do kroniky, že „boli tu“ a nachádzali iba „krásne ženy“. Pod kresbou roztopašného bohéma, či bohémky, však nevidieť hľadaného Kamila ani Camilcu, pritom to c v mene nie je omylom, ale i dubáky, okrem výtvarnej podoby sú zapisované zreteľne aj medzinárodne ako „Dubacky“, s veľkým D. O ďalšom spoločnom „krásnom rodinnom“ a dovolenkovom pobyte východoslovenských básnikov s rodinami je iba zápis detskou rukou a štatistická tabuľka. V januári 2006 tu bol Marián Andričík a rovnako Marián Milčák, podľa zápisu štyridsať a štyridsaťštyriročný, sprevádzal ich aj prešovský rusista Valerij Kupka, ten tu mal 43; koľko rokov mal autor, ktorý zapisoval aj ďalších a či to bola osemročná Táňa, alebo staršie dievčatá a chlapci nedá sa vyčítať...

Michal Otčenáš z Prešova tu v roku 2004 však v kronike zanechal aj precízny rukopisný prepis svojej hľbokej básne Tatry zo zbierky Štrbské srdce: „Katedrály/ meravé v krásnokrutosti./ Koriace sa/ A nepokorené/ Trýznivou náručou/ ta privinú/ Prišiel si a odídeš/ Ale kameň tu ostáva/ kameň tu ostáva/ na kameni.“ Iný anonymný poet tu spontánne zapísal ďalší pozoruhodný text z nekonkretizovaného času a bez názvu: „Neviditeľná noc/ dovol/ prosím /spýtať sa na mená/ Vzduch/ odraz v roztopených očiach/ Kto si?/ Nenásytná lož/ Mačka?/ Mesiac?/ Vidím/ ale slepnem zároveň/ dych ťažkne/ dych pomaly odchádza/ Neviem/ a steny/ sú tak/ neznesiteľne lepkavé/“ A talentovaná Holičanka Zdena Laciková z júla 2003 báseň Čo šepkajú poeti: „Nič netajím, poviem ti/ o novej básni leta,/ čo šepkajú poeti/ vo všetkých kútoch sveta./ Šepkajú ženám, laliám/ sto veršov. Možno dvesto./ Aj ja sa nimi opijam./ V nich je môj svet. Môj priestor.“

Rozhlasový dramatik a publicista Ivan Lehotský tu oslávil so svojou matkou Gizelou, ktorá sa rovnako podpísala, v roku 1995, aj prvé dni po jej „neuveriteľnej deväťdesiatke“, nádejajúc sa, že sa tu opäť stretnú pri jej stých narodeninách. Pripomenul si tu, jeho slovami „najkrajší vzťah a ľudský cit - lásku k matke“. Stará mama Vojtkova, zo známej hereckej rodiny, zanechala v mene všetkých poďakovanie a pozdrav „krehké okvetia šafranov,/ hviezdičky blyskáčov, nehu snežienok,/ snečné kalíšky prvosiенок,/ z horských čistín, /našich Tatier krásnych.“ Predovšetkým komediálny herec Ivan Vojtek inde

a neskôr za celú rodinu „každoročných návštevníkov“ Timravy Vojtekovcov ale aj Gáfovcov napísal: „Svet je najväčšie javisko, život najkrajšia rola. Boh a Literárny fond nám doprial byť aktérmi krásneho predstavenia na ešte krajšom javisku.“ Text sprevádza ilustrácia javiska so zemegulou a európskym kontinentom, odkiaľ vyrastajú nebotyčné štíty Tatier a vysoko pod nimi možno nájsť ako tajomnú chalúпку penzión Timrava. Podľa tejto mapy by cestu sem našiel asi ktorýkoľvek na svete, iste aj Čiňan, Japonec a Talian neovládajúci vôbec slovensky. Ivan Vojtek tu s rodinou zanechal aj svedectvo, že tu boli na historickom rozhraní: „Druhé tisícročie je už v nenávratne, tomu tretiemu nech vždy slnko svieti!“, ale aj inokedy, keď sa predtým i potom veselo bavili. Žartovne to zapisuje záznam z veľkonočného pondelka 1999: „Rok sa s rokom zišiel/ výber tigrov prišiel!/ Jedli, pili, spievali,/ dobre sa zabávali!!/ Od Žiaru až po Patriu,/ bolo počuť melódiu...“

Vysoké Tatry za skvelé označil publicista a dlhoročný minister zahraničia ešte bývalej a socialistickej ČSSR Bohuš Chňoupek s manželkou Marinou, ktorý už dlhšie žil v Čechách. Velhory „spríjemňované starostlivosťou pracovníkov Timravy“ mu boli priam „poéziou“ v októbri 1995. Vtedy sa uskutočnilo aj stretnutie českých, moravských a slovenských spisovateľov. Viacerí opätovne nachádzali tu „inšpiratívnu krajinu i ľudí.“ Karla Crhová „se moc těšila, protože Tatry miluje.“ Iný, pravdepodobne Zdeněk s nečitelným priezviskom, vrátil sa „po letech do míst, která mě tolikrát inspirovala a dala mi tolik radosti.“ Ďalší, Oldřich, poznamenal: „V přátelské náruči slovenských literátů, uprostřed překrásných Tater se nám to přátelí... „Zo slovenských spisovateľov som našiel iba podpis autora literatúry faktu /Ladislava/ Švihrana.

Francúzština tu má tiež priestor. Kanadan Radovan Michalet z Montrealu píše: „Merci pour la belle semaine que j'ai passé ici...“ - „Ďakujem za pekný týždeň, ktorý som tu prežil... „Tack för vackra“ a ďalej už menej zrozumiteľne za „dovolenku“ švédsky v roku 1996 ďakujú aj Lena Schroderová s priateľkou Evou, obe zo Štokholmu, ktoré sprevádzala Bratislavčanka Erika Krapíková. Kronika je aj malou učebnicou ďalších jazykov a pozoruhodných postrehov. Mexickí Bolaňosovci to v roku 2001 vyjadrili španielsky: „Los Tatras son no sólo de un bello país...“ - „Tatry nie sú len časť jednej peknej krajiny, ale tvoria tiež perfektnú scenériu pre tisíc a jeden príbeh.“ a o dva roky poeticky a výtvarne zreteľnejšie v jazyku spod Eifelovky, kde sa zrejme presťahovali a žijú: „Et Dieu créa les Tatras ...“ - „A Boh stvoril Tatry...“

Mimoriadne slová o Tatrách vyslovili aj nemeckí účastníci stretnutia odborárov v apríli 1996: „Es gibt nur wenige Orte auf der Welt, die so schön sind!! Es war mein erster Aufenthalt in der Slowakei und mit Sicherheit nicht der letzte“ - „Je iba málo miest na svete, ktoré sú tak krásne!! Bol to môj prvý pobyt na Slovensku, ale iste nie posledný“, napísal Gerald Lachmann z Durínska a ďalší zo Stuttgartu a potvrdzoval to spolu s ďalšími aj náš odborár František Kurej z Liptovského Mikuláša, ktorý iba lokálpatrioticky dodával, že je iba „dočasne v Bratislave.“

Pochvalu „oáze ticha a vnútornej pohody, priam ideálnej na tvorivú prácu i oddych“ vyslovil „Timrave“ pred desiatimi rokmi prekladateľ a hispanista Ladislav Franek i prozaička Viera Švenková, ktorá pod Tatrami má svoje rodisko i hlbšie tematické zázemie. Oceňovala „stopercentnú profesionalitu“ už tu nepracujúcim pani Helenke a páňovi Michalovi /Višňovskému/ a želala si, „aby im vydržali sily“ a za všetkých spisovateľov a tvorcov „aby sme sa sem mohli stále vracieť.“ V roku 2004 „pohodlné písanie“ ale i dovolenku zaznamenáva jazykovedec, profesor Šimon Ondruš s manželkou Zlatou. Málo slnka mali, za to skvelý tatranský vzduch a „daždové pršky ponúkli prirodzenú inhaláciu“ ďalšiemu profesorovi, tentoraz divadelnému kritikovi a historikovi Pavlovi Palkovičovi, ktorého sprevádzala manželka Katka. Pocit domova tu nachádzal novinovec a bývalý riaditeľ Slovenskej televízie Jozef Darmo spolu s rodinou z Francúzska: René et Dominique, pracovnú pohodu opätovne dramatik Osvald Záhradník.

Otras z ničivej víchrice v roku 2004 zaznamenali viacerí; anonymní autori farebnou kresbičkou a bonmotom vyjadrujúcich pocity mnohých návštevníkov: „Tatry sú stále klenotom aj keď spadlo vefa...“ Slovičko stromov tu nie je ako v mágii vypovedané, ale čitateľne zakreslené nejakým ihličnanom. Detskou kresbou a samozrejším konštatovaním malý Kubko na nasledujúcej strane vyjadruje vieru v obnovujúcu a večnú vitalitu lesa a prírody: „V tomto strome žije sova.“ Podpísané rodiny publicistov, „Horňáčkovci a Staroňovci“ informujú, že v roku 2005 opäť strávili sedem dní „v síce bolestivo poráňaných ale stále velebne majestátnych Tatrách.“ Pobyt im však spríjemňoval okrem „ochotných a vždy usmievaných pracovníkov Timravy...božie slniečko, azúrová obloha“. Svoje vyznanie Timrave a Tatrám ako „oáze pokoja a inšpirácie“, ani nie rok pred katastrofou, zapísal Ivan Lehotský a priložil aj kdesi publikovaný text o Tatrách ako svojej nesmrteľnej milenke. „Vôbec mi nevaďí, že je taká vysoká a že nie je iba moja. Dôležité je, že ju mám stále rovnako rád a neopúšťam, lebo mi dáva prežiť krásne chvíle, pokoj, inšpiráciu a silu.“

Milenky sú rôzne. Verné aj neverné. Tejto stále verím. Vysoko nad slovom je jej mlčanie, inokedy sa oddávam tomu čo cítim, počujem. Nevidím vietor ale viem čo mi chceš povedať. Nečakane sa zamračíš a pokropíš ma slzami dažda. Aj v bielom šate je krásna aj keď nebezpečná. Nie iba v zime je príťažlivá, milujem ju aj v jeseni pre pestrosť farieb, do ktorých sa oblieka. Milióny rokov. Čo je to oproti mojej krátkej láske - sedemdesiat rokov. Čím vyššie vystúpim, tým som bližšie k Tebe Pane a ďakujem Ti, že môžem stále rozdávať iba lásku. Bez nej nič nie som.“

Prežitý šok z katastrofy lesa vníma ako nejaký metafyzický trest, navyše keď víchrica tu vyčíňala aj presne v deň jeho narodenín: „Tatry, milenka moja, prečo Ťa Pán Boh tak strašne potrestal? Namiesto tvojich krásnych dlhých nôh zostali iba kýpte krvácajúce smolou, namiesto rúk a bokov iba strapaté vývrte koreňov. Ešte mi nikdy nezvieralo srdce i hrdlo, keď som Ťa milenka moja opäť uvidel...Stromy a ľudia žijú a umierajú, ale Ty musíš ožiť, verím,

že sa nájde veľa milencov, ktorí Ťa vzkriesia k životu. Hladkám Ťa očami a z predaja kníh všetky peniaze dám Tebe.“ Ostatný tvorivý pobyt Lehotský, na jar v roku 2006, musel náhle prerušiť pobytom v popradskej nemocnici, kde mu milí a dobrí ľudia z penziónu Timrava prejavovali návštevami „svoj úprimný cit.“

Aj keď väčšina dovolenkujúcich návštevníkov na Peknej Vyhládke v Dome spisovateľov Timrava, ale aj tých s tvorivými úmyslami, nezanechala tu konkrétnejšie stopy o svojej činnosti, ale viac písala o svojich niektorých pocitoch a dojmoch, kronika je tak zaujímavým svedectvom o ľuďoch vo Vysokých Tatrách a ich vzťahu k našim majestátnym horám. Po viacerých však zostali malby, poviedky, básne i eseje, ale i vydané a doposiaľ nevydané knižky, ktoré raz nájdu aj svojich precíznejších historikov kultúry a umenia i dejín vôbec, ale aj, dúfajme, vydavateľov, editorov, sponzorov a čitateľov, ktorým zatiaľ nepomerne väčšia časť Tatier, naša slovenská, na rozdiel od nepomerne menšej, poľskej, veľa dlhuje, hoci už prvé výrazne kroky sa urobili v Podtatranskej knižnici v Poprade, od Ivana Bohuša nielen ako autora, ale aj vydavateľa i ďalších, a kronika z Timravy možno bude inšpiráciou aj pre ďalších, ktorí budú chcieť pomenovať aj neoddeliteľnú duchovnú, intelektuálnu a umeleckú tvár Vysokých, Západných i Nízkych Tatier, či aj ďalších našich atraktívnych hôr.

P.S.: Napísané v Dome slovenských spisovateľov Timrava počas letnej dovolenky s manželkou Lujzou.

OSVETOVÁ STRATÉGIA NÁRODNOSTÍ V MAĎARSKU

KATARÍNA KIRÁLYOVÁ

Väčšina národností žijúcich na území dnešného Maďarska sa tu usadila po vyhnaní Turkov koncom 17. a začiatkom 18. storočia. Národné menšiny v súčasnosti žijú napriek ich nepatrnému počtu na veľkej ploche Maďarska, z 19 žúp v osemnástich miešane s maďarským obyvateľstvom alebo s inými národnosťami. Historicky sa vytvorili enklávy, dôsledkom čoho sa ich identita viaže v prvom rade ku konkrétnemu bydlisku.

V kruhu menšinových komunít sa rôzne formy osvetovej činnosti¹, ktoré slúžia na uspokojovanie ich kultúrnych potrieb, prejavujú pri aktívnej činnosti. V Maďarsku prvýkrát minister religiozity a verejného vzdelávania Kuno Klebelsberg spoznal to, že obsažné využívanie voľného času po splnení všetkých – pracovných, študijných a rodinných – povinností sa rovná mimoškolskému vzdelávaniu. Zabezpečiť na to potrebné podmienky je povinnosťou štátu a lokálnych spoločenstiev. Preto bol v roku 1925 založený Celokrajinský výbor mimoškolskej osvetovej činnosti, podporil zakladanie kultúrnych domov, zaviedol „pohyblivú“ knižnicu² a do štátneho rozpočtu začlenil podporu župných a lokálnych osvetových programov.

SÚČASNÝ STAV

V prípade národnej menšiny je zvlášť dôležitá kultúrno-osvetová činnosť, keď nahrádza školu, rozvíja odborné vzdelanie. Hlavnými faktormi vzdelávacieho procesu sú miestne spoločenstvo a cieľavedomá osvetová práca civilnej sféry a inštitucionálneho systému. Obsahové zameranie osvetovej činnosti národností v Maďarsku v uplynulých desaťročiach má kultúrnu podstatu. Verejné vzdelávanie národnostného kolektívu sa často rovná pestovaniu tradícií. Významná úloha pripadá predmetovej kultúre, zdieľanie ktorej nevyžaduje znalosť materinského jazyka. Do stredobodu pozornosti sa dostávajú aj ďalšie segmenty tradičnej ľudovej kultúry, ako napr. remeselníctvo a gastronómia.

Podľa posledného zisťovania stavu kultúrnej činnosti verejnosť najviac lákajú podujatia kultúrnych domov, osvetových stredísk. Takmer polovica obyvateľstva vo veku 14 až 70 rokov s určitým cieľom navštívi kultúrny dom, ktorý ako spoločenský priestor slúži na rozvíjanie činnosti, resp. hnutia neprofesionálnych umeleckých kolektívov. Najväčší záujem zo strany

---

¹ Kultúrno-osvetová činnosť zvyšuje všeobecnú kultúrnu a vzdelanostnú úroveň ľudí, uspokojuje a rozvíja ich kultúrne a duchovné potreby. Pod osvetovou činnosťou sa rozumie súhrn aktivít, ktoré svojím pôsobením na základe dobrovoľnosti, záujmu a tvorivej schopnosti dospelých i mládeže prispievajú vo voľnom čase k permanentnému rozvoju ich osobnosti a utvárajú podmienky na uspokojovanie ich kultúrnych potrieb.

² Knihy na samoty a uzavreté osady vozili tzv. bibliobusy.

verejnosti je o kultúrnej slávnosti a festivaly. Kultúra získava dominanciu aj na poli turizmu, pri prejavení hodnôt tradičnej lokálnej kultúry.

Medzi *nedostatkami osvetovej činnosti* národných a etnických menšín v Maďarsku môžeme spomenúť „nevyhovujúce“ legislatívne zázemie, problém koordinácie činnosti na každej úrovni pôsobnosti (štátna, regionálna a lokálna), slabé mzdové a morálne ohodnotenie odborných pracovníkov, nepatrné finančné zabezpečenie na realizáciu aktivít a podujatí, neprimerané materiálo-technické vybavenie inštitúcií, vysokú energetickú náročnosť prevádzkovania objektov a nedostatočné využívanie financií zo zdrojov Európskej únie.

Spomedzi právnych predpisov, ktoré zabezpečujú osvetovú činnosť národným menšinám v Maďarsku, by som spomenula tri - zákon o právach národných a etnických menšín č. 77 z roku 1993 (Menšinový zákon), ďalej Zákon o muzeálnych inštitúciách, zásobovaní verejných knižníc a o osвете č. 140 z roku 1997 (Osvetový zákon), a tiež Zákon o miestnych samosprávach č. 65 z roku 1990 (Samosprávny zákon).

V *Menšinovom zákone* je zakotvené právo národných a etnických menšín na *kultúrnu autonómiu*, tiež právo na vzdelávanie sa v materinskom jazyku a na osvetu. Kultúrna autonómia umožňuje popri garantovaní štátneho finančného zázemia vybudovať vlastný národnostný kultúrny inštitucionálny systém (napr. múzeum, verejná zbierka, knižnica, divadlo atď.)¹ a zabezpečí prostredníctvom samospráv samostatné spravovanie na poli národnostnej kultúry. Zabezpečenie osvetových úloh definuje ako vykonávanie verejnej služby.

Samosprávny zákon určí povinnosti miestnej samosprávy, ktorá má pre príslušníkov národnostnej menšiny *zabezpečiť práva a služby*.

Osvetový zákon spomenie menšinové práva, ale neberie na vedomie národnostnú kultúrnu autonómiu a kolektívne práva menšín na poli kultúry.

Načrtnuté právne nedostatky bránia kompletnému vybudovaniu národnostnej kultúrnej autonómie. Legislatíva nie je koherenčná, právne predpisy nie sú zosúladené. Definície základných pojmov sú v rozpore jedna s druhou. So stavom legislatívy úzko súvisí aj otázka financovania národnostnej osvetovej činnosti. Poskytovanie finančnej podpory z verejných peňazí je zakotvené v zákone. Avšak napr. v ústrednom rozpočte parlamentu nie sú zvlášť vyčlenené zdroje pre miestne samosprávy na realizáciu úloh na poli národnostnej kultúry.

Vyššie menované fakty viedli k tomu, že v minulom roku na požiadanie

¹ Celkový počet inštitúcií trinástich celoštátnych menšinových samospráv je dvadsaťosem. Z tých desať funguje pri Celoštátnej slovenskej samospráve. Valné zhromaždenie CSS odsúhlasilo založenie a preberanie nasledujúcich inštitúcií: Slovenské osvetové centrum, Slovenské dokumentačné centrum, Slovenské divadlo Vertigo (1997), Pedagogické metodické centrum, Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku (1995), Ludové noviny (1957), Nezisková verejnoprospešná s.r.o. Legatum a tri školy (v Sarvaši, Békéskéj Čabe, Novom Meste pod Šiatrom).

Maďarského osvetového ústavu a lektorátu výtvarného umenia skupina expertov pripravila Osvetovú stratégiu pre národné a etnické menšiny v Maďarsku na roky 2010 - 2015¹. Stratégia zahŕňa všetky aktivity a opatrenia na dosiahnutie stanovených cieľov. Predpokladom určenia cieľov bolo definovanie vonkajších a vnútorných podmienok, resp. činiteľov, ktoré ovplyvňujú ciele. Cieľom strategického plánu je poskytnutie podkladového materiálu pre rezort kultúry, ktorý má sice k dispozícii strategický plán verejnej osvetovej na roky 2007 - 2013², ale špeciálna oblasť menšinovej osvetovej v ňom nie je primerane zastúpená. Hlásenie ombudsmana na ochranu práv národných a etnických menšín o období 2009/2010 taktiež poukázalo na rôzne nedostatky.

OSOBITOSTI VEREJNÉHO VZDELÁVANIA NÁRODNOSTÍ V MAĎARSKU

Pre národnosti v Maďarsku je charakteristické, že sú spoločensky integrované, výnimku tvoria Rómovia, sú silne asimilované a majú dvojitú väzbu. Treba však pripomenúť, že na toto všetko vo veľkom vplývala výmena, resp. vysídlenie obyvateľstva, následkom čoho značne klesol počet národností³.

Kolektívne vzdelávanie národnostných príslušníkov v Maďarsku je stále kľúčovou otázkou, ktorá úzko súvisí so zachovávaním jazyka a identity príslušníkov menšinového spoločenstva. Tradičné národnosti (Chorváti, Nemci, Rumuni, Srbi, Slováci, Rusíni) si dodnes zachovali dedinské národnostné spoločenstvá, ktoré tvoria bázu kolektívnej kultúry. Tieto národnosti už v 18. - 19. storočí sformulovali svoju tradičnú, od maďarskej líšiacu sa kultúru, ktorú určoval predovšetkým ich jazyk. Hovorí sa, že národ žije svojím jazykom. V prípade príslušníkov národností v Maďarsku však môžeme konštatovať, že žijú jazykom a kultúrou. Národnostná kultúra sa často posudzuje ako tradičná (dedinská, neschopná vývoja, a národnostné verejné vzdelávanie sa chápe iba ako pestovanie tradícií.

Národnosti však vedú aj dialóg medzi kultúrami a zároveň vytvárajú most medzi domovskou a materskou krajinou. Pre národnostných príslušníkov je dôležitá ich väzba ku kultúre materského (jazykového) národa. Keďže ich tradície majú korene na území materskej krajiny, snažia sa byť v každodennom kontakte s materským národom a osvojovať si aj nové segmenty materinskej kultúry. Kultúra národností je zároveň súčasťou celomaďarskej kultúry, ktorú obohacuje a spestruje. Na národnostnú kultúru však značne vplýva aj kultúra majoritného národa priamo v ich lokalite, resp. regióne. Hrozí jej akulturácia, ktorej sa dá vyhnúť alebo spomaliť proces, ak príslušníci národnosti

¹ Daróczi, Ágnes - Király, Katalin - László, Péro - Lukács, Mária - Szauer, Ágnes: *Nemzetiségi Közöségi Művelődési Stratégia*. Budapest: Magyar Művelődési Intézet és Képzőművészeti Lektorátus 2010.

² Oktatási és Kulturális Minisztérium Közművelődési Főosztálya: *Közművelődési Stratégia 2007-2013*.

³ Národnostná otázka sa vyskytuje na sčítacom háрку od roku 1941. Podľa sčítania ľudu v roku 1941 na území Maďarska žilo 361 279 národnostných príslušníkov. V roku 2001 ich počet je 313 832, napriek tomu, že v roku 1993 sa okruh zákonom uznaných menšín rozrástol zo siedmich na dvanásť.

nepretržite rešpektujú čistotu vlastnej kultúry a podľa možností preberajú čím menej cudzích elementov. Treba však dbať o to, aby komunikácia medzi národnosťami a väčšinovým národom nebola jednosmerná. Naše skúsenosti sú také, že ani štátna diplomácia pre kultúrne záležitosti sa nevenuje v dostatočnej miere európskej, resp. svetovej prezentácii kultúry národností žijúcich na území Maďarska.

KEDY MÔŽEME TVRDIŤ, ŽE OSVETOVÁ STRATÉGIA NÁRODNOSTÍ DOSIAHLA SVOJE CIELE?

- Ak sa existencia národností dostane hlbšie do povedomia majoritného národa.
- Ak všetky národnosti pripravia vlastnú osvetovú stratégiu ako záruku zachovávanía etnickej identity.
- Ak vznikne Osvetové centrum národností, ktoré sa stane aj dejiskom akreditovaných školení.
- Ak bude monitoring úspešný.
- Ak sa podarí presvedčiť vládu, rezort kultúry o tom, aby podporili a vyžiadali výskumy na poli národnostnej osvetu.

tvorba

Básnik Vladimír Skalský je z viacerých miest a mestských domovov: prešovským v Bratislave, slovenským v Čechách, mestským v prírode, veľkomestským v malomeste, stredoeurópskym v Európe, prírodovedným v poézii... A naopak. Chcem tak povedať, že svet skúma striedavo z dvoch brehov, nevníma ho len z jedného, preto aj v nostalgii vidí viac a dovidí ďalej. Najčastejšie sa ocitá v tom osobnom postavení, v ktorom sa nám nezriedka prihovára osamotenosť. A ticho. Básnik v ňom vidí obrazy a súvislosti, zmeny, aké zvyčajne zavládnu pri náhlom striedaní svetla a tmy. Tak vidí krajinu, prejavy v nej, domov užší aj širší, jeho stav a situáciu. Vracia sa, hľadí napred, skúma, odkiaľ ide, prečo, a trápi ho, kam práve všetci mierime. Veselo mu nie je, lebo pozná svet, jeho podstatu, možnosti, znepokojený vedomím, koľko náhod ho spolutvorí. A náhody nie sú len šťastné a dobré... A čo vidí prírodovedcky, vysvetlí básnicky. Tak jedno aj druhé znásobí, ako hoci v Balade o perle. Navyše aj na nás vidí z Prahy, teda z ďalej od nás, nezriedka aj ďalej od nás, domov, z domova, hore a dolu, do vôd, neba, civilizácie, kultúry. Prihovára sa všetkému a za všetko, čo má rád, rovnako naliehavo tomu aj za to, čo sa nám z toho vzácneho stráca, a pripomína, čo sa môže stať a čo nás to môže stáť, keď sa nám pomíňa a načisto stratí.

V zbierke K tichu čítame básne bystrej mysle, objavnej aj v tom, čo nám priam najväčšmi už zovšednelo. Básnikovi Vladimírovi Skalskému nie. Povedal si, že nezabudne snívať, neprestane hľadať nevšedné a nikdy nezatúži byť netvorivým duchom, hoci, áno, sám pridobre vie, aké je toto všetko v dnešnom svete nepohodlné. Vie, áno, ale aj to - zodpovedný nielen voči sebe - ako sa zložitá ľahko začína a zlé ľahko zloží aj založí.

Ladislav Ballek

(z predhovoru k zbierke V. S. K tichu)

VLADIMÍR SKALSKÝ

ZO ZBIERKY K TICHU

K tichu

K tomu tichu
zdá sa
niet čo dodať
Ale človek musí

K tomu tichu treba dodať
že človek musí

Európa

Z dialky je možno svetlomodrá
 V očiach presilených zelenostou okrúhleho stola
 Svetlomodrá mäkučká a silanizovaná
 Reklama ale tváre biele
 Za čo tak trochu môže ozónová diera
 A tak trochu čas
 Ktorý sa už dávno zmenil na peniaze

Cesty do čierne vyumývané
 Sčerneté konzervy z domova
 Černosi zberajúci rakúsku úrodu
 Cesty na Západ

Z dialky je možno svetlomodrá
 Z družice zelená a hnedá
 Ako zem a stromy
 Zelená a hnedá v Maastrichte
 Maskáčmi zelená a hnedá v Sarajeve

A omnoho farebnejšia u nás pod slivkou

(1993)

Alpská

I my máme vodopády
 Zurčiace dolu lúkou cvrčkami
 Čierne bralá stromov
 Na svetlom benkovskom pozadí
 Zasneženom výškami

I my máme kamene
 A medzi nimi zemiaky
 A medzi nimi chrbáty
 Zrobené dedinské Kriváne

Mravce na kocke ocmúľaného cukru
Lámaná slovenčina blších trhov
Autentická šariština chudoby

V predajniach kníh americká ružová
Starý pán Andraščík vraj nevychádza z domu
Tichá sústredenosť panelákov

Ťažšie sa mi tu robia súdy
Dívam sa rozostreným zrakom
Súčasne z rôznych očí v rôznej vzdialenosti
Od zeme a narodenia

Stále menej známych
A stále viac povedomých vecí

X X X

Čiernou fixkou píšem do noci
Na fraky suverénov
Do očí vrán

Len občas
Omylom
Zavadím o čosi
Rozochvené
Zraniteľné

Vydesený jednorožec uteká
So škvrnou

Zastavil som ťa

Zastavil som ťa na ulici
Možno by ťa bolo prešlo auto
Možno by si bola stretla veľkú lásku
A váš syn by možno zničil svet
Alebo vyriešil problém jadrového odpadu
Zdržal som ťa tri minúty
Iste sa trať iná spermia
Marilyn Monroe bude mať krivé nohy
Kennedyho vrah sa vôbec nenarodí
O desať rokov neskôr pristaneme na Marse

Zastavil som ťa na ulici
Ako veľmi som zmenil svet

Balada o perle

(Všetkým Francescom Petrarcom)

Ako skalpel zabodnutý v hrudníku
Tak bolí zrnko piesku
Ktoré vniklo ústrici pod brnenie
Ktoré si
v slabej chvíli
pustila až k srdcu

Nezostáva
Než bolesť obaľovať krásou
Otupovať slovami
Než rozkrájaným srdcom
Divoko biť
Na všetky zvony
Osamelej spálne

Vnútri tma

Kľžeme po asfalte
Nervózne vodomerky
Stále na povrchu
Odrezaní od zeme

Je vyasfaltované
Vo váze vädnú kvety

Svieti slnko
Na závesy
Vnútri tma

Stretávam

Stretávam tie mestské neprístupné ženy
Ktoré vás predbehnú v rade na čokoľvek
A tvária sa že tam ani nie ste
Aby boli o päť minút skôr pri svojich deťoch

Stretávam tých mrzutých mestských dôchodcov
Čo vám bakoľou hrozia
Keď ich dosť rýchlo nepustíte sadnúť
Dôchodcov ktorí tak ťažko vystupujú do schodov

Stretávam tie ošarpané mestské štvrte
Z ktorých sa lesk len vyváža
A výrastkov ktorí vám nikdy neodpustia
Že vyzeráte ako inžinier

Stretávam večer v unavenom zrkadle
Človeka čo nenávidí svoju prácu
A všetkých ktorých za deň stretol

Neviem čo robí potom
Ja si nastavujem budík

Predvianočná

Je po zabíjačke
A chrámy sú zas plné
priekupníkov

Svätí
S klériolou i bez nej
Tancujú každoročné pogo

Kupujú sa darčeky

Vedia to všetky štíhlovlasé blondýnky
Každá diskotéka sa končí sladákom

Jeseň

Prehmatávam si tvár
Pod kožou nahmatávam smrtku
Podávaš mi ruku
Za mäkkosťou dlane nahmatávam zradu
Smeješ sa mi
V smiechu nahmatávam krutosť
Kryjem sa rukami
Pod nechty mi smiech zabodáva ihly

Do leta
Do kútikov očí
Mi prší november

Pod kožou na tvári
Za mäkkosťou dlane
V smiechu v daždi
V špičkách ihliel
Nahmatávam smrtku

Prehmatávam si tvár
Pod kožou nahmatávam november

Rozhovor o tom podstatnom

“ ”
“ ”

Literárna súťaž Jána Kollára sa dočkala už siedmeho ročníka. Organizuje ju Slovenský literárny klub, spolu so Slovensko-českým klubom a ostatnými partnermi pre mladých ľudí troch vekových kategórií. Pripomínam, že ide buď o poviedky v slovenskom jazyku alebo aj v češtine so slovenskou tematikou. Slávnostné vyhlásenie výsledkov, už tradične usporiadané uprostred decembra v pražskom Nostickom paláci, podporilo Ministerstvo kultúry ČR, Ministerstvo školstva, mládeže a telovýchovy ČR, Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí, Svetové združenie Slovákov v zahraničí, Česká asociácia rusistov, Spoločnosť J. Kollára a mnoho iných organizácií a sponzorov. Práce hodnotili spisovatelia Lubomír Feldek, Dušan Malota a riaditeľ Literárneho informačného centra Bratislava Alexander Halvoník.

Priebeh vyhlásenia bol už tradičný, pomedzi ukážky víťazných literárnych diel, ktoré čítal herec Richard Trstán, zahrála a zaspievala aj slávna skupina Traxleři. Spolu s Jirkom Klappkom pripravili pre literatúrychtivých divákov i krátke pásmo k 200. výročiu narodenia významného českého básnika Karla Jaromíra Erbena. O vynikajúci raut sa postarala Slovenská reštaurácia Koliba Javorník. Prinášame vám, ako každý rok, víťazné práce. Keďže však bol tento rok veľký pretlak zaujímavých textov, budeme aj niektoré ďalšie postupne uverejňovať. Dnes je to text Zuzany Grochalovej. Sami môžete posúdiť skutočne stúpajúcu úroveň mladých literárnych talentov.

Vítané diela:

V kategórii A (žiaci základných škôl)

1. miesto **Jakub Špaček z Prahy**: Ztracený v Tatrách
  2. miesto **Pavla Holubová z Prahy**: Kornélie ze Slovenska
  3. miesto **Veronika Vértešiová z Havírova**: Upříři na Slovensku
- Zvláštnu cenu porota udelila **Dominike Kolenčíkovej z Prahy** za poviedku Ako som nahrávala (druháčka Dominika bola i najmladšou účastníčkou súťaže)

V kategórii B (študenti stredných škôl)

1. miesto **Kristýna Řezáčová z Moravského Krumlova**: Neznalost neomlouvá aneb borůvkový jogurt byl přece k dispozici
2. miesto **Tereza Dajková z Prahy**: On – ona
3. miesto **Klára Krpatová z Jablonca nad Nisou**: Dárek

V kategórii C (vysokoškolskí študenti a mladí ľudia do 26 rokov)

1. miesto **Katarína Džunková z Prahy**: Tri zápisky
2. miesto **Martína Bednáriková z Brna**: Denník z neďalekej cudziny
3. miesto **Anna Holečková z Liberca**: Strážca

ZTRACENÝ V TATRÁCH

JAKUB ŠPAČEK

Byl jsem natěšen na cestu z Prahy do nádherného Slovenska. Do batohu jsem si sbalil všechny potřebné věci do divoké přírody - kompas, Pé-es-péčko a zásobu her do něj, mobil a sluchátka k tomu, taky několik knížek, kdybych se nudil. Jeli se mnou i dva bratrance, můj táta a strýček. Bylo mi líto, že si nemůžu vzít křečka. Jeli jsme osm hodin. Trapné, do nebezpečných hor v dětských sedačkách! Když jsme dorazili do hotelu, který byl pětihvězdičkový, ani jsme nevybalili a šli rovnou do sauny. Po hodinové relaxaci jsme šli vybalovat. Bylo sedm večer. Seděli jsme v hospodě a hráli karty. Já a kluci jsme pili coca-colu, táta a strýček pivo. Všem nám chutnalo i strýčkovi, ale polil si pivem karty a tričko. Bylo devět večer, když jsme šli do toho hotelu. Před hotelem jsem našel na zemi dvě eura. Dal jsem je tátovi, aby mi je hlídal. Slovensko je bohatá země. Táta jako slávista hledal na pokoji místo pro upevnění vlajky, našel ho u okna. V deset večer začal foukat silný vítr, tátovi vlajka uletěla oknem ven. Málem nám uletěly i záclony, jenže já je placákem z postele zachytil. Ale roztrhl jsem je. Táta mi přišel říct dobrou noc, koukl se na roztrhané záclony a křičel, že si je zaplatím. Hm, takže ty dvě eura v čudu... Noc byla neklidná. Začaly se nám všem hýbat postele. Táta říkal, že v pohodě, protože to jsou vodní postele. Já ze své jednou spadl.

Ráno, když jsem vyšel na nákup, našel jsem naši slávistickou vlajku. Byla celá zablácená. Odnesl jsem ji tátovi, aby ji utřel. Nebudeme na Slovensku dělat ostudu. Táta ale řekl, že tu nikdo nefandí Slavii ani Spartě, jen nějakému Slovanu a Spartaku. Slovensko je divná země. Pak jsem konečně šel koupit rohlíky a máslo. Vrátil jsem se v deset. Než táta a strýček vstali, já už byl po snídani, kluci taky. Za to může to pivo a voda v postelích. V jedenáct konečně dospěláci vstali a v klidu posnídali. Rozhodovali jsme se, kam půjdeme. Vybrali jsme žebříky. Půl hodiny jsem hrál na pé-es-péčku a pak byl oběd. Byli hranolky s nagetkami, bylo to vynikající. Slovensko je úžasná země!

Odpoledne jsme vyrazili na šestikilometrový pochodák. Cesta byla strašně obtížná, žebříky nebezpečně kolmé. Na jednom z nich mi na ruku spadl ostnatý kámen a já málem sletěl dolů. Ale táta mě chytl za neporaněnou ruku a vytáhl nahoru. Hrozně to bolelo, ale já ani muk. Až když jsme přišli do hotelu, řekl jsem to. Jeli jsme k doktorovi.

„Na rebrí Koch, že?“ odhadl doktor.

„Nemám zlomený malíček?“ smutně sem se zeptal.

„Máš. Dvakrát,“ řekl doktor.

Ve čtyři odpoledne jsme se vrátili na hotel.

„Sakra, já nemůžu hrát na pé-es-péčku!“ zjistil jsem a proklínal sádku na malíčku.

V sedm večer jsme jako včera hráli v hospodě karty, ale nešlo to, furt mi padaly z ruky. Tak jsem toho nechal a jen se smutně díval. A brečel. Takhle: „Béééééééééééééééé, béééééééééééé!“ Všude to bylo slyšet, proto jsem šel spát už v osm večer, kluci až v jedenáct.

Ráno byl celý polštář mokrý od slz. Ležel jsem v posteli do jedenácti. Ani do sauny jsem nemohl. Přečetl jsem šest knížek za čtyři hodiny. Byl to můj rekord, ale nenadchlo mě to. Bylo mi nějak všechno jedno, když nic nemůžu. A jediné, co prý můžu, je výlet. Ksaku, já nechci na výlet!

Ale nakonec jsem šel a vyplatilo se to, našel jsem po cestě dvakrát dvě eura. Slovensko je bohatá země. A ještě jsme za odměnu dostali všichni coca-colu, táta a strýček pivo. V pět hodin jsem poslouchal na mobilu ze sluchátek písničky. Ve třičtvrtě na šest ke mně přišel táta a řekl, že jdeme zítra na Taty. Těbůh! Naštvalo mě to. S tím zlomeným malíčkem?

V šest jsme šli do hospody. Minule jsem nehrál karty, jen pil coca-colu, dnes jsem to zkusil. Hrál jsem o dost líp, dokonce jsem i jednou vyhrál! A v deset večer jsem na pé-es-pěčku dal internet. V jedenáct jsme šli spát. „Byl to dobrej den!“ řekl jsem si.

Vstal jsem zas jako první. Na papír jsem si začal psát důležité poznámky, jako například: výlet do Tater = nuda! Jak jsem si tak psal ty důležité poznámky, všichni postupně vstali a začali se balit. Co se dalo dělat, musel jsem taky. Cestou autobusem jsem nepromluvil ani slovo, jen se díval smutně z okna. Nejradši bych byl v Praze a hrál na počítači hry. Vyšli jsme z autobusu a viděli ty veliké hory.

„No, tak na tenhle výlet fakt nejdu! Nejsem blázen, abych šlapal do takových vysokých krpálů. Radši bych hrál v hospodě karty s klukama a kdybych byl dospělák, tak si objednáám taxík a jedu do Prahy.“

Nikdo mě neposlouchal. Nasedli jsme na lanovku, jeli nahoru a pozorovali divokou přírodu a zvěř kolem. Tak dobrý. Byli jsme správně vybaveni, zimní bundy, termo kalhoty a v termoskách teplý čajíček. Táta se strýčkem měli svou vlastní, přidali si do ní rum a dobře ji střežili. Nejzajímavějším zážitkem pro mě byl stánek na vrcholu Tater, kde měli výborné teplé párky. Ty brdo, tomu by nikdo neuvěřil!

Pak ale začala dlouhá, obtížná cesta dolů, na jednom kameni mi to uklouzlo a jel jsem dolů po zadku. Vrazil jsem do jednoho stromu a narazil si ruku. Tu zdravou. Táta, strýček a kluci mě hledali, já jsem se pokusil zařvat, ale nešlo to. Od řídkého vzduchu jsem měl kašel. Už hodinu mě hledali, ale nenašli. Já se zatím pokoušel vstát a vrátit se, kudy jsem se sem skutálel. Ruka mě bolela už jenom trochu, takže jsem z batohu mohl vytáhnout termosku s čajem a posilnit se. A pak jsem se pokusil vstát znovu a povedlo se. Jenže už jsem si nepamatoval, kudy jsem se kutálel. Už hodinu a půl mě hledali, ale já je neslyšel. Došel mi čaj, tak jsem se pokoušel najít něco k pití. Málem jsem šlápl do hovínka, ale za ním jsem uviděl pramínek vody. Napil jsem se a nabral vodu do termosky a šel. Jenže to už mě hledali táta, strýček, kluci, policajti a bernardýni. Já šel dál a najednou jsem uslyšel vrískání nějakého

zvříte. Jdu za hlasem a vtom u stromu vidím poraněného bernardýna. Měl v tlapě do krve zařízlou třísku. Byli jsme kousek od toho pramene, tak jsem mohl obětovat termosku vody, aby se mu to vydezinfikovalo. Mezitím nás pátrací skupina našla, dívali se mě s bernardýnem na dně propasti. Jenže táta už byl celý nesvůj, takže šel říct jednomu policajtovi, ať dojde pro lano, že sleze za mnou. Věděl, že já a bernardýn máme pití, ale jsme bez jídla. Pak jsem otevřel bernardýnovi lékárníčku, co měl pod krkem, a najednou tam byli dva velké kusy chleba. Překvapilo mě to: „Od kdy má bernardýn v lékárníčce jídlo?“

No dlouho jsem se nedivil a už jsem ukrajoval nožem křupavou patku. Najednou bernardýn skočil a chramst! – spolkl celý chleba. „Ty žroute!“ chtěl jsem mu vynadat, ale došlo mi, že mě přišel zachránit a sám se při tom zranil. Po uklidnění situace jsem bernardýnovi řekl, že mu budu říkat Žrout. Na opačné straně lesa mě furt všichni hledali, táta slézal po lanu, strýček panikařil, ale nikdo nevěděl, že já jsem úplně v pohodě. Možná víc než v pohodě. Slovensko je bohatá země. I když se tu ztratíš, hned si najdeš ohromného psího kamaráda!

Najednou slyším tátu, podává mi lano a říká: „Honem, chyt se, lano už není moc silné, musíš se rozloučit se svým psím kamarádem.“

Ale já tu přeci Žrouta nenechám! Chytil jsem se lana a plakal. Byl jsem tak nešťastný a fakt nevím, kde se to ve mně vzalo, ale z posledních sil jsem začal povzbuzovat svého kamaráda: „Polez, Žroute, polez, máš na to, nevzdávej to!“

Když jsme byli nahoře, najednou vidím Žrouta. Byl ohromnej, zvládnul to! Zase jsem plakal, ale tentokrát štěstím. Smutně jsem předával Žrouta policajtům. Říkali, že dostanu odznak za záchranu bernardýna ve službě. Po těžkém rozloučení jsme vyrazili do hotelu a začali si balit. Dneska jedeme do Prahy, už se těším, jak budu mamince a bráchovi vyprávět o svém velkém dobrodružství.

KORNÉLIE ZE SLOVENSKA

PAVLA HOLUBOVÁ

Jednou se na Slovensku stala velmi podivná věc. Narodila se malá holka s fialovými vlasy.

Jmenovala se Kornélie. Její rodiče si ovšem v duchu vždy říkali: „Ta naše holka, panečku, bude v životě dobrá!“ Když měla 13. narozeniny zamilovala se do mladíka ze Slovenska. Jmenoval se Jan. Jak šly roky, dny a měsíce dál, tak se vzali. První dítě měli když Kornélii bylo přesně 41. Ale štěstí nepřálo věčně. Pohádali se a Kornélie se velmi naštvála. Jednou Jana zahrnala do nějaké opuštěné místnosti a přimáčkla ho ke zdi. Celé Slovensko slyšelo, že se nemají rádi, tak se bálo. A Kornélie zatím mučila Jana. Pak jen řekla: „Adios!“ A PRÁSK! Dala Janovi takovou facku, že to s celým Slovenskem zatřásl. Kornélie ho tam nechala ležet a šla za svým synkem Mortimerem. Byl zrovna v Bratislavě v pizzerii. Chvíli si povídali, chvíli blbli a někdy i mlčeli. Pak šly zas roky, měsíce i dny a Kornélie adoptovala tři batolata. Ti malí neměli Kornélii nějak rádi. Tak je dala do nejvyššího patra a nechala je tam. Po týdnech přijela socialní pracovnice a vzala si ty tři i Mortimera. Kornélii zmizela sláva a všichni si říkali: „Ta Kornélie je ale neschopná!“ Stala se z ní emačka a vzpomíná. Možná že vzpomíná až dodnes.

A celé Slovensko také!

KONEC

Když se začalo pomalu stmívat, všichni lidé ve vesničce prováděli svůj obvyklý rituál. Zamknout okna i dveře, děti nikam nepouštět. Nikdo tomu z počátku nevěřil. Říkali si – to je akorát nějaký výmysl. Ale postupem času byly důkazy čím dál více usvědčující...

„Upíři? Tady? Proboha, ti lidi už neví, co by vymysleli!“

„Já ti nevím... Nemyslím si, že by takhle zbytečně děsili lidi... Píšou to ve všech novinách!“

„Věř si čemu chceš. Já takovým hloupostem nebudu přikládat váhu.“

Ženy v supermarketu se bavily o nedávných událostech, zatímco jejich děti pobíhaly kolem nich.

„Už jsem s Emou udělala rázný proces. Doma musí být do pěti. I kdyby to byl výmysl, nikdy neuškodí, když budeme opatrní.“

„Jo, a teď musím furt trčet doma,“ zamručela malá černovláska a úspěšně se vyhnula matčinu káravému pohledu.

„Martin si chodí domů kdy chce. Mu taky nic domluvit nejde. Ignoruje mě, jako bych byla vzduch,“ stěžovala si druhá žena a natáhla ruku pro smetanu.

„A ty mu to trpíš? Kdyby se ke mně takhle někdo choval...“

„V tomhle věku je to normální...“

Ema protočila oči v sloup a vyklouzla z obchodu. Musela využít toho, že je venku. Ale když se tak rozhlížela, neviděla žádnou povědomou tvář.

Tak se jen otráveně ploužila ulicí a občas se sehnula, aby utrhla nějakou kytku u cesty. Už taky slyšela, o čem se teď baví celá vesnice. Upíři! Nic lepšího už vymyslet nemohli. A všichni tomu samozřejmě uvěřili...

Rozzářila se, když uviděla známou tvář.

„Moniko!“ zavolala a zamávala, když dívka zvedla hlavu. Doběhla jí a pak šly společně.

„Tvoje máma taky vyšiluje kvůli tomu, co se píše v novinách?“ zeptala se Monika.

„Že se ptáš. Šíří to všude, kam jde. Ale já si myslím, že je to nějaký medvěd nebo tak.“

Emě se v kapse rozvibroval mobil. Když ho vytáhla, zašklebila se.

„Mamka. Samozřejmě už vyvádí. Musím domů. Měj se!“

Otočila se a běžela domů. Když se ohlédla, viděla, že západ slunce je ještě daleko. Zavrtěla hlavou a přidala. Nechtěla se zase hádat.

Když odemykala dveře, slyšela z chodby nějaké hlasy. Pomalu vešla do chodby a zastavila se na prahu. Viděla v obýváku svou starší sestru. Už tady dlouho nebyla, bydlela v nějakém jiném, velkém městě. Měla to sem daleko.

„Aleno,“ zašeptala. Dívka se k ní otočila a Ema jí hned skočila do náruče. Celý večer ze sestry nespustila oči. Tak moc jí chyběla.

„A jak dlouho zůstaneš?“ zeptala se Ema během večeře. Alena polkla sousto a odpověděla: „Za hodinu mi jede autobus.“

„Ty chceš odjet ještě teď?“ Její matka z toho nebyla nadšená. Až se to zvrhlo v hádku. Ema se během ní tiše krčila v koutě a nešťastně přihlížela.

Alena nakonec práskla dveřmi o půl hodiny dříve. Obě se za ní jen smutně dívaly. Na druhý den spolu nemluvily. Proplouvaly dnem jako ve snu, dokud Emina matka uprostřed odpoledne nevykřikla.

Začala se třást po celém těle a noviny, které doteď svírala jako v křeči, jí vypadly na zem. Ema k ní přiskočila a podepřela ji, aby neupadla. Pohled jí přitom padl na noviny, které ležely na zemi. Další útok. Ať ale Ema četla sebevíc, nepoznala, co její matku tak vyděsilo.

Rychle vzala sklenku a dala jí napít. Když byla schopna promluvit, zašeptala: „Co se stalo?“

Její matka se na ni podívala usazenými očima. „Popis té oběti odpovídá Aleně.“ Její hlas skoro nebyl slyšet.

Ema se jako v transu natáhla po novinách. A teď to viděla. Vzpomínala, co měla včera její sestra na sobě a dech se jí zkracoval. Nevěděla nic, co by mohla říct. Tak svou matku jen pevně objala.

Útoky pokračovaly dál, ale to už Emu ani její matku nezajímalo. Potom, co se dozvěděly o Aleně, že v pořádku došla domů a nic se jí nestalo, se odstěhovaly do Bratislavy. Ale i tam občas slyšely o zvláštních napadeních.

Už si s tím ale nemusely dělat starosti. Nikdy se nezjistilo, zda to v lesích řádilo zvíře, nebo... upír.

Vracali sme sa zo školy a maminka sa ma opýtala, či chcem nahrávať na webovú stránku. Ale ja som chcela vedieť, čo to je. Maminka mi vysvetlila, že je to internetová stránka, ktorá sa volá Hravé učení. Deti sa hrajú a zároveň sa učia. Tak som povedala: „Súhlasím.“

Potom sme išli k Adamovi a Lucke, to sú moji kamaráti. Tí si to chceli skúsiť tiež. Prišla teta a mala so sebou mikrofón, na ktorom bol smajlík, kam sme mali rozprávať. Najprv sme to skúšali, ako hlasno máme do toho hovoriť. Teta nám to púšťala a nám sa zdalo, že to nie sú naše hlasy. Teta povedala, že to všetko už existuje v češtine, ale my to nahráme v slovenčine, lebo sme Slováci, aby sa české deti mohli učiť slovenčinu. A slovenské deti češtinu. A aby sa mohli spolu porozprávať. Trvalo to dve a pol hodiny a bola to sranda. Teta nás pochválila, že sme šikovní. Ani sme sa nemuseli veľa opravovať. Potom prišla maminka a ja som jej všetko porozprávala a pochválila som sa, že som dostala zaplatené. Kúpila som si za to hračku, ktorú som už dlho chcela.

Povedala som kamarátom, čo som zažila a povedala som im, aby si pozreli tie stránky www.hraveuceni.cz. Potom som už iba čakala, kým sa môj hlas objaví na internete.

NEZNALOST NEOMLOUVÁ ANEB BORŮVKOVÝ JOGURT BYL PŘECE K DISPOZICI!

...PŘÍBĚH VYSLOVEN SKORO JEDNÍM DECHEM ...

KRISTÝNA ŘEZÁČOVÁ

Upozorňujeme, že tento text není vhodný pro děti mladší 3 let, kojící matky, osoby s neodolatelnou chutí na sladké a osoby trpící klaustrofobií, jelikož se v textu vyskytují prvky jim nedoporučované!

Zdůrazňujeme, že shoda či jakákoli podobnost s dosud žijícími postavami nebo s již uskutečněnými událostmi je zcela náhodná!

Může obsahovat stopy ironie, sarkasmu, černého humoru, fialovozeleného humoru a jiných skořápkových plodů.

Zákaz kouření během čtení z důvodu dobře hořlavého papírového materiálu. V průběhu je rovněž striktně zakázáno konzumovat jídlo a pít, používat mobilní telefony a přerušovat četbu za účelem jít na toaletu!

Z důvodu vyvarování se obvinění z porušování autorských práv si, prosím, přečtete ještě jednou druhý odstavec.

Ke snaze zvýšit Vaši bezpečnost žádáme přečíst si znovu taktéž první odstavec.

Pokud splňujete všechna předešlá kritéria, mohu Vás zasvětit do víru mého tajuplného příběhu.

Uvolněte se, prosím...

Začínáme!

„Svätý Vít dáva tráve piť.“

Kvůli tomu se dnes tráva krásně zelená brčálovou barvičkou, div samým přepitím nezačíná pukat v půli stvolu.

„Padajú slzy svätého Vavrinca.“

Aneb už od rána lije jako z konve.

Hernajs, ti dva chalani by si mohli podat ruce a dát se dohromady. Jeden za osmnáct, druhý bez dvou za dvacet. Co se dá o prázdninách dělat, když v jednom kuse prší?

Hrom aby do toho!

Vtom zaburácí, že slyším v kredenci v kuchyni dvě skleničky o sebe cinknout. Bouřka? Ježíšmarjá, to mi tak ještě scházelo. I bez ní se už pěknou dobu převaluji v posteli a snažím se usnout. Vystřídala jsem více poloh k ležení, než mám vlasů na hlavě. A že mám bujnou kštici! Přestože se nížko k zemi tlačí bouřkové mraky, ani jejich hutnost nebrání měsíci nacházejícímu se v úplňku, aby na mě působil jeho magickou mocí a nedopřál mi vydatný spánek. *„Je to vo hviezdach, je to vo hviezdach, proste na všetko máš jasnú odpoveď.“* Mně asi hvězdy schované v oblačnosti a temnu jen stěží řeknou, kdy konečně můj metabolismus přepne do režimu spánku.

Zrovna dneska, kdy se chci dosyta vyspat. Ráno vstávám nelidsky brzy, až se to na prázdninové pondělí nehodí. Táta mě bere s sebou do práce, domluvil mi tam brigádu v podobě uklízací jednotky. Zadarmo ani kuře nehrabe, tím pádem z toho nějaký ten peníz vytěžím a každá koruna pro mě jako pro studenta dobrá.

Další blesk, už asi sedmý v pořadí, oslnil nejen mě, ale i všechny mé plyšáky sedící na poličce nad postelí, včetně medvídka, sloníka a kačera. V několika sekundách, ne-li setinách sekundy, se dá očekávat rána jak z děla, završující proces srážky dvou kolosálních mraků. Takto dnes bude znít moje ukolébavka na dobrou noc. Kvůli scénáři dnešního večera a noci rozhodně nepojmenuji svého synka Vavřínce a taky budu dělat co proto, aby se jakýkoliv z mých potomků nenarodil desátého srpna. Tento den prostě nemám ráda, k tomu mně navíc připomíná jednu nemilou skutečnost. *„Už len 22 dní, prosím, nezabudni, že sa blíži deň, keď zazvoní zvon a tam stáť bude on na prahu“.* On, můj třídní učitel, a školní zvonek ohlásí začátek nového školního roku. Přestože se v sychravu a deštivu nenaskytuje mnoho aktivit a věcí k podnikání, čas letí jak rozvířené smetí.

Osmé zablýsknutí. Zjišťováním jejich počtu si nahrazuji počítání oveček, jež přeskočily řeku, což prý zaručeně uspí každého. Doufám jen, že se nedostanu až ke stovce. Stý blesk už bych spíš považovala za zítřejší budíček. Neopovažuji se podívat na hodiny, už tak vím, že zítra vstanu s kruhy pod očima a svou značnou nepoužitelností.

Silný vítr hází dešťové kapky na moje okno, které na něm bubnují s neskutečnou frekvencí.

„Spíš Kristýnka, snád len spíš...“

Proplétám se mezi vysokými smrky a není mi zcela jasné, kam směřuji. Pod nohama mě lehce lupe vrstva sněhu, jejíž povrch obaluje tenká namrzlá krusta. Nic neslyším, zřídka kdy spadne chomáček sněhu z jehličnaté větve, kterého už nebaví sedět mezi nehybnými molekulami dusíku, kyslíku a pár dalších. Poznávám, jak vypadá opravdové ticho a klid hor. I špendlík bych uslyšela zabořit se do mrazivého prašanu. Oči mám na stopkách a jsem nucena bedlivě pozorovat to krásné nic kolem sebe.

„Reklamu na ticho dnes v telke dávajú, každý z nás spozornie, len čo zbadá ju.“

Tělo mi obepíná fotbalový dres bílé barvy, sněhově bílé, takže se v té rozlehlé krajině dočista ztrácím a splývám s povrchem zemským. Všechno obsahuje něco bílého, tudíž se pravděpodobně nacházím v Bílých Karpatech. Akrobatickým stylem otočím krkem tak, že bez problému vidím nápis na mých zádech. Hamšík. Nechápu, kde jsem jeho dres vzala. Volné šortky mi vláží u kolen dřky mé chůzi, bez ní by jinak pouze strnule visely. Divím se, že mi není vůbec zima, byť tipuji několik čísel pod nulou. Zastavím se u mohutné borovice s průměrem kmenu několik metrů, na níž je v úrovni mých modrých očí připevněn venkovní teploměr. Rtuť v úzké trubičce klesla na minus devětaosmdesát stupňů Celsia! Neuvěřitelné. Za mnou cosi naruší absolutní nulu hladiny zvuku. Jakoby suchý klacík praskl pod vahou nějakého tvora. Nebo mám pouze slyšiny? Rychlostí blesku se obrátím a ...

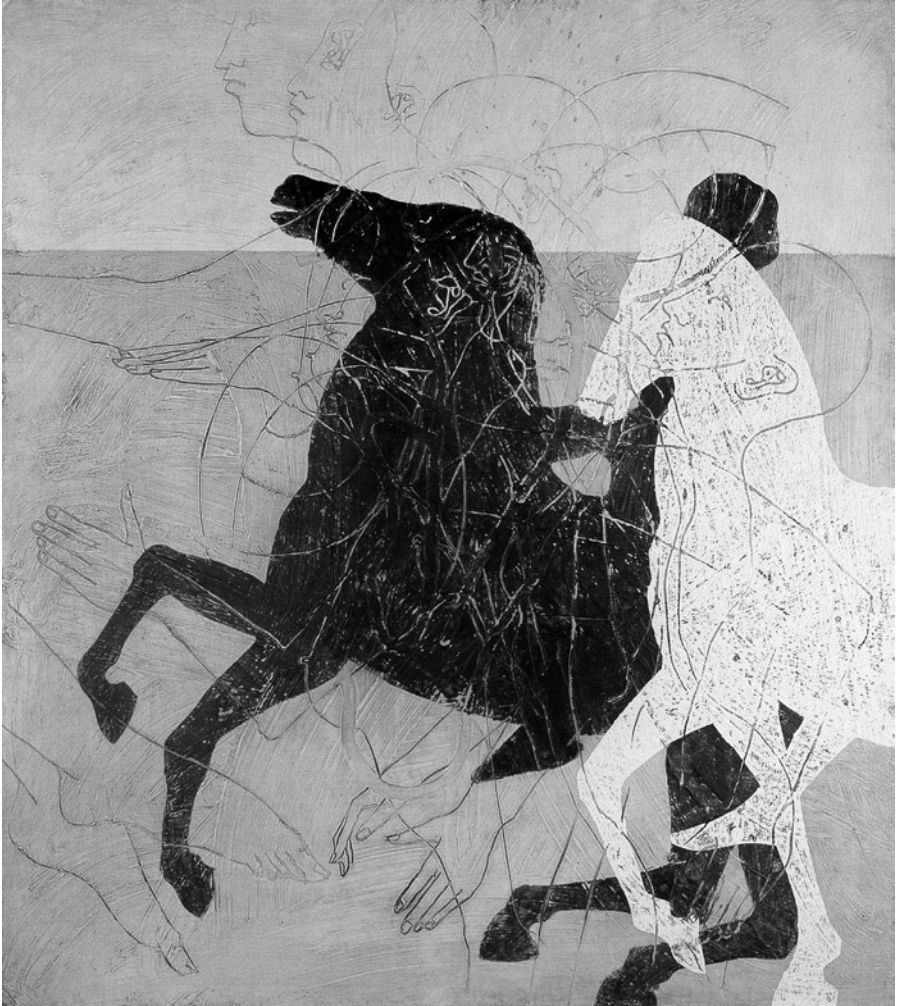
Na vzdálenost tří stop ode mě spatřím obřího medvěda. Přistihnu se, že zírám s pusou otevřenou dokořán. Medvěd s huňatou srstí, mimochodem je to brunet, se postaví na zadní nohy, z nichž jedna měří v obvodě asi čtyřikrát víc než je obvod mého vlastního pasu. Roztáhne čelisti od sebe a začne řvát tak hlasitě, až zaznamenám lupnutí v mém ušním bubínku. Z lesa se ozývá přesně tak, jak do něj medvěd volá. Ozvěna se odráží od veškerých překážek a násobí hluboký tón chlupáčova hlasu. Zvukové vlnění vycházející z jeho hrdla, čili řev, s sebou stáhne i část inventáře jeho dutiny ústní, takže sliny a zbytky jeho snídaně prolétají kolem ostrých zubisek a přistávají mi na tvářích. I když je to odporné, neopovážím se vykonat jakýkoliv pohyb. Asi si myslí, že ve mně právě našel oběd, který by mu vystačil až do večera. „*Všetkých nás zatýka - ženská menom Panika.*“

Já se tak snadno ale nenechám. Beru nohy na ramena. Běžím pryč, co mi síly stačí, snad i za patama mi hoří, což však mou akcelerací nestihá rozpouštět napadené sněhové vločky pod mými chodidly. Teprve teď registruji, že utíkám bosá. Dle předpokladů mě medvěd se zlostným bručením následuje. „*Psi sa bránia útokom, keď ich chcú predat iným. Psi sa bránia útokom...*“ Nejsm pes, z tohoto důvodu neútočím, ale prchám.

Asi po dvanácti kilometrech usilovného běhu se přede mnou objeví široké a hluboké jezero. Kupodivu nezamrzlé, a tak se ho chystám přeplavat v domnění, že medvěd si s hloubkou dobrých pár metrů neporadí. Vběhnu do vody a ladně si plavu styl prsa na druhou stranu. Medvěd ale skočí do jezera šipku a kraulem se mu daří kvapně mě dohonit. Zvýším tempo brzy se ocitám na protějším břehu. V dáli zahlédnu myslivecký posed, chvátám tam. Neohlížím se ve snaze ušetřit čas a získat alespoň titěrný náskok před medvědem. I tak chvílemi cítím, jak mi dýchá na záda.

Stojím pod posedem vzpínajícím se k nebi. Nahoru do kabinky vede svislý žebřík z tenkých dřivek. Moje záchrana. Mýlím se. Během mého šplhu vzhůru medvědovy tlapy ručkují přes žebřiny rychleji než tlapy moje.

Blíží se. Chytá mě za nohu a chmatá po mně celé. Cítím jeho doteky...

„Týnko, nezaspalas?“ tatka šetrně zatahá za moji nohu, aby mě vzbudil. Neochotně otevířu rozespalé oči a zamžourám na fosforeskující rafičky budíku. Když zjistím přesný velitelský čas za pět minut půl šesté ráno, ujistím starostlivého rodiče, že je přece ještě brzy. Bez dalších otázek táta opustí pokoj a nechá mě napospas doznívajícímu děsivému snu. Venku v okapech tečou proudy dešřtové vody a mně zebou palce na nohách. Přestože je to nepřijemné, mě to našřtěstí utvrzuje, že už se nacházím v realitě.

„*Nešťastný taký dom bývá, kde kohút mlčí a sliepka spieva.*“ V tuto ranní dobu nelze zaslechnout ani jednoho. Buď i na ně je brzo, nebo zkrátka odmítají kokrhát v počasí se stoprocentní vlhkostí. Hlavou mně začne vřtat důvod tátova dotazu. Vždyť ještě včera jsem se ujišťovala, že do práce se vyřřazí o půl sedmé. Něco tu nehraje, některá nota skáče o půl tónu výš, či níž. Napůl bdělá a napůl stále spící se vysoukám z vyhřáté deky. Půjdu za tátou do přízemí objasnit situaci. „*Cestou po schodoch, po schodoch, poznávam poschodia. Poznám po schodoch, po zvukoch, čo sme kto za ludia.*“

Táta snídá v kuchyni, zrovna hrotem nože rozmazává ztuhlé máslo po dřevorubeckém krajřici chleba. Dávám mu na výběř ze dvou možností, buď se jede o půl sedmé, anebo o půl šesté. K mým obavám přispěl jeho výrok, který i přes pusu plnou kozího sýřa zněl dostatečně zřetelně. „O půl šesté.“ „*Roztrhnutý, zabudnutý deň a na rozlúčku poviem len, že mi je ľúto...*“ Každý se splete, nicméně mu s naprostou jistotou oznámím, že nemám šanci být za pět minut připravena na celodenní brigádu. Ideálně by mně vyhovovala hodina a pět minut. Táta, který stále zápasí s tuhostí másla, bez výrazného zaujetí na oplátku s jistotou odvěřtí, že to stihnu. Síla jeho důvěřy v mou maličkost mě už kolikrát málem rozesmála. Zázřaky na počkání, nemožné do třř dnů... Každopádně konverzace vážne, tudíž vyletím z kuchyně směřem do koupelny. Každodenní hygienu sice zvládnu vykonat všechnu, ale takovou hbitostí, že mně asi celý zbytek dne bude hlodat svědomí, že jsem ji odbyla.

Můj spěch zaujímá pozici ranní rozcvičky, nestíhám ani zívát. Není čas ztrácet čas. Vzhůřu do pokoje se převléct. Nečekaný rozřuch a šřamot probere nechtěně jednoho člena rodiny. Naše kočka ospale pozoruje každou moji činnost a rozhodne se, že se mi bude plést pod nohama. „*Si kočka, si kočka, si kočka a perfektné urobená, si krajřšia než obloha nočná, než modlitba na kolenách.*“ Teď však, čičo, zavazřř.

Nestarám se o sladění částí oblečení, ba navléknu se do montěrek, nýbrž jdu přece jenom uklřřzet.

Zbývá už jen jedna minuta. JEŠTĚ jedna minuta. Je to vřbec možné? Nevěřím vlastním hodinkám, že dokážu tak valit. Za tu brigádu to stojí, potřebuji ji. „*Prievan v peňaženke stále mám, stráčam kilá bankoviek, prievan v peňaženke stále mám, z dialky počujem ich smiech.*“ Dlouhé nohavice mě brzďdí při cestě do kuchyně, kde hodlám ve stoje zbrkle posnídat. Vytáhnu ze spřřže kukuřičné lupínky, nasypu je do mističky, že jich víc než v ní skončř na

podlaže, zaliji je studeným mlékom z lednice a nabírám je lžící jak lopatou uhlí. Za tu chvíli se nestačí ani mlékem nacucat a trochu změkknout, takže mé křoupání se možná rozléhá až v chodbě. Jakmile vidím tatky obutého stepovat u vchodových dveří, nechám zbytek kornfleksů ladem a mířím k němu.

Do kapsy v mikině zastrčím malou svačinku. Tatrunku – energii sbalenou na cesty. Předpokládám, že pojmenování čokoládové oplatky pochází z hor, konkrétně z Tater, a tam je energie zapotřebí dost. Časovou hranici sice už překračuji, přesto dosahuji osobního rekordu v chystání se. Hotový lidský nadvýkon.

Uvelebím se v předním sedadle tátova služebního automobilu a v duchu se pochvám za svoje úspěšné dokončení.

Mnou ztracené minuty spatřuji na tachometru vbudovaném do palubní desky auta. Zaměstnanci ve firmě, kde pracuje i můj táta, zaznamenají svůj příchod do práce speciálním čipem. Proto si táta přeje být do šesti na místě, aby se mu nezapočítala až následující hodina, což můj ranní průšvih trochu znesnadňuje. I když mu věřím, myslím, že na plynový pedál tlačí botou příliš. „*Spomal, máš privysokú rýchlosť, vnímam ju len šiestym zmyslom, mám závrat.*“ Sklopím oční víčka, stáhnou je jako okenní rolety a čekám, až se vůz zastaví na parkovišti před fabrikou.

Dočkám se, a zatímco tatkův čip zapisuje čas pět hodin padesát devět minut, mám možnost ze země sbírat kameny, které mně spadly ze srdce. Nemusím zpytovat svědomí, že jsme se zpozdlili.

„*Človeka vitaj dla šaty a vyprevad dla rozumu.*“ Montérky mi asi moc pěknou vizitku nedělají, ale svojí pečlivostí a pílí doufám obstojím na jedničku. Seznámím se s hlavní neměnnou uklízečkou, jež mi sdělí moji náplň práce: Firma na zakázku vyrobila pět sanitních vozidel, která mají být do zítřka převezena do Bratislavy k objednávacímu. Dělníky, mající za úkol vyrobit sanitky, časový harmonogram nijak zvlášť netížil, tím pádem po pár měsících měli pilno vozy dodělat a konečná fáze, neboli vyčištění sanitek, padla do rukou samotné, již zmíněné uklízečky, a to v nesmyslné časové délce. Proto naverbovali mě, jakožto její druhou pravou ruku. Vyfasuji kýbl, několik špinavých hadrů a další kbelík plný tolika různorodých čisticích prostředků, že o existenci některých jsem neměla dosud ani ponětí. Úkol zní jasně, sanitky se musí lesknout jak zevnitř, tak zvenku. Vysát, utřít prach, odstranit šmouhy od tužky a fixy, vyleštit okna, vytrít zem a zlikvidovat vše, na co narazím.

Než se sžiji s mým posláním, jako bych procestovala svět. V dílně je zima jako v Rusku, občas, když mi není něco jasné, si připadám jako Maďar a z koláče potu na tričku soudím, že dře jak Bulhar.

Minuta míjí minutu, práce mi jde od ruky, takže smím během očíst pohltit i moji tatrunku. S mojí výpomocí je dokonáno již kolem poledne, kapoty sanitek se třpytí jako vybroušený diamant, uvnitř by se nenalezlo jedině smítko a mně bolí záda. Vyhledám tátu, abych se pochlubila. Na

jeho souřadnice mě navede jeho kolega. Objevím ho před budovou, jak popotahuje z pravidelné cigarety o pracovní přestávce. *„Cigaretka na dva tahy, krátka silná ako život, v dyme s tebou stojím nahý, platonicky celkom živo.“* Tenhle jeho zlovyk vyloženě nesnáším. Často mu to vyčítám, bohužel zvyk je železná košile. Dotáží se, co se bude dít dál. Povídá mi, že se sanitky mohou zavést do Bratislavy, nejlépe dnes odpoledne. Jeho pověřili funkcí řidiče jedné ze sanitek. Byť veškeré mé přemístění, ať už odsud domů nebo každé jiné, závisí pouze na něm, a tudíž nemám tak trochu na vybranou, táta se mě ptá, jestli pojedu taky. *„Neviem, čo chcem, viem, čo nechcem, to viem celkom presne, povedia to za nás gitary a piesne.“* Chci chytit příležitost za pačesy, kdo ví, kdy se jen tak dostanu na Slovensko, takže přikývnu. Prý se do večera vrátíme domů. Pouze se vozy předají na smluvené adrese a jednou dodávkou se pojedě zpět.

Táta se se svým šéfem osobně zná a navzájem si tykají, proto zamíří do jeho kanceláře pro klíčky od aut bez vyzvání. Abych nikde nepostávala jak tvrdé y, doprovázím ho. *„Sám s nohami na stole, zrazu život má prebolel, sám s nohami na stole, zrazu dobre je aj to zlé a to mi robí celkom fajn, znova na seba sa podobám.“* Odpočívající vedoucí si hoví v křesle a ladně po nás s humorem klíčky hodí. A teď nasedat. Sláva nazdar výletu!

Nějaký kus od firemní základny se pětičlenná kolona sanitních vozidel plus jedna osobní dodávka napojí na dálnici a všichni naberou kurz Bratislava. Přestože dálnice spoří čas, nezastávám rychlost vyšší jak sto kilometrů za hodinu. *„Po dálnici beží kôň, chceš mať voľnosť ako on, len pomaly, len pomaly - pomaly.“*

Rozumnou aktivitou během zběsilé jízdy, nebo spíš neaktivitou, by bylo vyrovnat deficit nočního spánku a dát si „dvacet“. Podél dálnice se stejně nenaskytuje nic zvláštního k pozorování, a piráty silnic, kteří zkouší dosáhnout maximální rychlosti, vidět nechci. *„Bol to kaskadér, kaskadér, skočil do čiernych dvier, krátko žil, krátko žil, kto mu kvet do rúk vloží, kaskadér, kaskadér nenašiel správny smer, bláznive výčiny riskoval vždy za iných sám.“*

Nepodaří se mi usnout tvrdě, vždýt v sedě je to navíc nemožné, ale podřimuji všechn čas strávený na cestě. Procitnu vždy, jakmile si táta občas odkašle. *„Kto dloho kašle, dloho žije.“* Podle mě ho kašel spíš dřív skolí, protože za příčinu pokládám jeho kuřáctví.

Když pocítím, že se sanitka pohybuje značně pomaleji, všimnu si rozlehlého města kolem nás. Dorazili jsme. Ve výrazu tátova obličeje poznám, že zatím neúspěšně bádá po adrese domluveného místa předání. *„Skús ju nájsť, na známych adresách, ľudí sa nepýtaj. Skús ju nájsť, je v sebe ukrytá, pred tebou ukrytá.“* V tomhle mu neporadím, zanedlouho se však před námi zjeví údajná nemocnice. Táta se s ostatními chystá zajít do nemocniční budovy za osobou odpovědnou obchodu. Tam mě prý nepotřebují, takže mně tatka svěří do péče pár eur a sjedná si se mnou sraz před budovou přibližně za hodinu.

Když nastražím uši, slyším divný bručivý zvuk. Silně pochybuji, že by ho vydával některý ze seniorů o berlích procházející se kolem nemocnice nebo kolemjdoucí těhotná paní na vozíčku, který řídí starostlivý tatínek, či malé děti skotačící se zafačovanými různými částmi těla. Epicentrum zvuku chvílemi i bublavého rázu se musí nacházet někde jinde. Samozřejmě, co jiného může být zdrojem než můj vlastní žaludek, kručí mi v něm. Mám hlad jako vlk, že bych i Karkulku s babičkou snědla. Bohužel hlad sám od sebe nezmizí.

I bez hlтанu se mnou hlad dokáže promlouvat: „*Nebude to také ľahké drahá, mňa sa nezbaľíš, s tým sa ľuč. Nebude to také ľahké drahá, nemôžeš ma vymeniť ako rúž. Som tvoj muž!*“ K jeho zneškodnění mně určitě dopomůže nějaký ten darovaný peníz. „*Ulica je krásny dom, vstúpme doň.*“ Určitě tu někde v ulici narazím na samoobsluhu nebo alespoň kavárnu.

Kráčím ulicí dlouhou jak námořnické lano, na jejímž konci nakonec naleznu hledané.

„*Na konci ulice stál múr našich ľasok...*“ Krámek pouze s potravinami. Ty mně k přežití bohatě stačí. Při vkročení dovnitř už rozmílaně uvažuji, co si koupím. V roli bytí ne moc vydatného, ale mého vskutku nejoblíbenějšího občerstvení vždy bravurně obstojí borůvkový jogurt. Obvykle jím dokonce nahrazuji dobře známou čokoládu, rozmetačku stresu a depresí, aby popohnal moje krvinky a rozproudil mi tak hormony štěstí v žilách.

Proto jakmile se na mojí sítnici promítne chladicí box s mléčnými výrobky, hrnu se k němu. Obsah jeho regálů přejíždím zrakem pečlivě, vymezím si i polici jen s jogurty, ale borůvkový ne a ne najít. Jogurty jahodové, jahodové, marhuľové, čučoriedkové, čučoriedkové, čučoriedkové,... a borůvkové nikde. Prohlížím příchutí jogurtů jednu po druhé, ale nejspíš mám smůlu. Aspoň si vezmu dva rohlíky a sýr oštiepok. Dobrovolně se tady přece hladu nesložím.

Když se vrátím před nemocnici, táta už na mě čeká. Zatím mu rozhodně nescházím, s obrovským zaujetím si prohlíží krásnou motorku opuštěnou na parkovišti, s nablýskanou modrou metalízou. Motorko, motorko, jemu se budeš několik nocí tlačit do snů a myšlenek. „*Do teba, do teba, do teba, zaľúbil sa chlapec. Do teba, do teba, do teba, dúfam že ho chápeš.*“

Z naší české výpravy chybím jen já, takže nasedneme všichni do jedné minidodávky a hurá domů. Trajektorii opisujeme stejnou, nic nového k vidění, tudíž se pouze krčím na sedadle a jsem duchem nepřítomna. V Česku si v práci vyzvedneme naše autíčko.

Za dnešek se vozím různými dopravními prostředky dohromady snad déle, než zahrnuje den hodin.

Konečně koukám na prach usazený na okýnku našich vstupních dveří. Pomalu, ale jistě se stmívá. Brigáda spojená s protáhlým výletem mě vyčerpala, jako zamilované pubertačky vyčerpají svůj kredit v mobilu div ne do mínusu během pár dnů.

Chci předejít opětovnému brčení břicha, něco si ukuchťím. Když už jsem

tak slovensky naladená, uvařím si halušky s osmaženou cibulkou, ta našťestí ze sklepa nikdy nezmizí. Uvedomím si, že kdyby mě nějaká slovenská kuchařka načapala při zadělávání halušek pouze z mouky, asi by mě napráskala pětadvacet na holou. Nicméně brambory navíc vařit nehodlám, proto zvolím jednodušší ošizenou variantu slovenského národního receptu, s kterým pokrm dohotovím v minutách, jež napočítám na prstech svých rukou.

Úhledně si naservíruji drobné nočky na talíř, pokryji zlatavou cibulí a přestávám odolávat úžasné vůni. „*Mám na teba chuť a stále ta chcem, kúsok po kúsku celú ta zjem.*“ Doufám, že vábivé aroma nepřiláká i moji sestru, určitě by mi celou porci snědla. Z jídla se roztomile kouří, což neoceňuje můj spálený jazyk.

Po zdařile vychutnané večeři si lehnu na pohovku v obývacím pokoji a chystám se na velkolepý odpočinek. Chopím se ovladače televizoru a film běžící ve vysílání považuji za své odpočinkové zátiší. Zrovna dávají *Fontánu pre Zuzanu*.

Zabublám se do deky a závidím sama sobě, že se už nepotuluji nikde v tom vlezlém počasí. Na rozdíl ode mě se teď Zuzana prohání deštěm. Kdyby to šlo, nabídnu jí, ať vyleze z obrazovky a popije se mnou horký čaj s rumem.

Jestli doběhne, šlápne do kaluže nebo poběží až do konce filmu, nezjistím, jelikož mé oční duhovky zalila tma a já upadám do hlubokého spánku.

A co fantazijního se mi opět zdá? – To je pokračování příště...

Zazvonil zvonec a pohádky je konec.

„*Škoda že je, škoda že je iba Vymyslená!*“

ON

Život bol len nepochopiteľným reťazcom studených, vyblednutých dní plných nezájmu a podivuhodne neuspokojivých udalostí. Život, o ktorom sa píše a rozpráva, sa vždy zdá plný farieb a scén ako vystrihnutých z filmov. Hovoria nám, aby sme boli vďační za drobné radosti, pretože z tých sa predsa život skladá, ale v skutočnosti to nie je nič iné, len tá chvíľka skoro zrána, cigareta cestou na zastávku, keď nad strechami vychádza slnko. Chýba tam hudba a efekty, zostáva len zvuk autobusu a škrípajúcich pneumatík, z ktorých ťa bolia uši a tvoja hlava sa utápa pod záplavou všetkého toho bahna, ktorým sa dnes budeš musieť brodiť. Hovoria nám, aby sme milovali život, pretože nebo je tak krásne, pretože sa nič na svete nevyrovná ránu plnému slnka a spevu vtákov, smiechu detí...

Nakoniec prestaneš počúvať, pretože úprimne, je to dosť nuda. Tak si zapáliš ďalšiu cigaretu a pokúsiš sa nedívať sa okolo seba, aby si sa nedozvedel o novej hrozbe na Blízkom východe, nepočul príšernú hudbu rinúcu sa z neviditeľných slúchadiel odvedľa, či človeka v autobuse jačiaceho do telefónu priamo nad tvojou hlavou. Siahneš po knihe, ktorá sa niekde váľala; jedno z tých priemerných diel, ktoré majú zmeniť človeku pohľad na život. Niektorý z tvojich priateľov ti ju navrhol, tak si si ju kúpil. Si na rovnakej stránke už týždeň, pretože v momente, keď sa tvoj unavený mozog dostane k tretiemu odstavcu, stratí záujem a tak ju položíš zase späť.

Ludia, tí absurdne rozžiarení ľudia, ktorých stretávaš každý deň a ktorí sa na teba usmievajú, aj keď si nepamätajú tvoje meno, ti povedia, že život je úžasná cesta plná otvorených dverí, ktoré ťa dovedú ku šťastiu. Áno, toto naozaj niekto povedal... Použil túto... Dá sa to vôbec považovať za metaforu? Až ťa bolia rebrá, ako sa snažíš udržať vážnu tvár. Díváš sa na nich cez okraj hrnčeka a zvažuješ, či si z teba robia srandu. Evidentne nie. Obdaríš ich svojim najlepším nezáväzným úsmevom a pokýveš hlavou. Je to lepšie nechať tak, pretože keby si nefiltroval väčšinu toho, čo počuješ každý deň, rýchlo by sa z teba stal sériový vrah.

A ty nechceš aby sa z teba stal vrah, aj keď, aby si bol úprimný, tak sa čas od času s chuťou ponoríš do fantázie dost násilného charakteru. Predstavuješ si krv a bledé črevá valiace sa z rozpáraného brucha v celej svojej nereálnej, brutálnej kráse. Nie preto, že by to bolo vzrušujúce, ale preto že je to jedným zo základných pilierov každodenného boja o prežitie a udržanie relatívnej mentálnej rovnováhy. Ako inak sa má človek dostať každým dňom?

A tak ten tvoj deň pokračuje a ty sa začínaš tešiť na moment, keď budeš môcť vypadnúť a možno sa poprechádzať po moste, pozeráť sa na vodu,

v klude sa zamyslieť. Možno si pre zmenu prečítaš dobrú knihu. Vypiješ 15. hrnček kávy a pokúsiš sa vytesniť bolesť hlavy, pretože je pekelné teplo a ty si ešte nejedol, a zase sa u teba zastavil šéf a bol príjemný asi ako trň v zadku.

Slnko pomaly zapadá, oči ti zaplaví červená žiara prelínajúca sa s vánkom, na moment sa všetko zdá kludné a odrazu ťa napadne, že je všetko stratené... A možno, možno je tu predsa len nejaký maličký plamienok nádeje.

Anaraz máš po celej košeli rozliate niečo horúce a veľmi rýchlo sa preberieš zo zamyslenia, chvíľku kričíš, potom si len kusneš do jazyka a pokým malý plešatý neohrabaný pán vykottá ospravedlnenie, zbalíš si veci a vydáš sa na cestu domov.

Slnko je definitívne za obzorom, alebo je ako vyčistené, posiate len hviezdami v drobných obrazcoch, ktorých mená by si si prial vedieť. Boli časy, keď si ich poznal všetky.

Na chvíľku sa ponoríš do pamäti, do spomienky na vzduch plný leta, na veľmi podobnú noc pred boh vie kolkými rokmi, keď si ležal na deke a pozoroval tie isté hviezdy. Starý otec ťa ich naučil, trval na ich dôležitosť.

Existujú chvíle, ktoré si človek zapamätá na celý život. Tieto momenty sa potom stanú čiernobiele, prastaré fotoalbum ľudskej pamäti.

Sú malé okamžiky, nad ktorými sa ti chce plakať – ako malé dieťa, pretože ty sám si zlyhal – a ten prchavý pocit nadšenia, ktoré vyvolali, sa kamsi vytratil. Nedosiahnuteľné, nepredstaviteľné, neudržateľné. Možno si si ich zapísal do tajného denníku, alebo si na nich znovu a znovu myslel, a tak si si bol istý že ťa tá spomienka, ktorá ťa tak hriala pri srdci, nikdy neopustí. A pravda je, že nezmizla. Vybledla, je trochu opraná a nakoniec, aj keď si sa tak veľmi snažil, sa z nej stala iba spomienka na spomienku.

Uvedomuješ si, že si sa za tie roky stal sentimentálny, a tak sa pekne rýchlo poberieš, odomkneš vchodovú dvere, vyšliapeš schody, rozsvietiš svetlo a urobíš ni niečo jest. Zapneš rádio a hneď ho opäť vypneš, pretože si už aj tak počul, že sa nejaká ďalšia celebritka rozvádza, a úplne na to kašeš. A tak v tichosti ďalej krájaš zemiaky.

Uvedomíš si, že vlastne zemiaky ani nemáš rád.

Večer sa ďalej nekonečne vlečie a ty sedíš a chvíľku pozoruješ hodiny, než sa zdvihneš, rýchlo sa osprchuješ a konečne – posteľ. Je skoro jedenásť hodín a zajtra máš dôležitú schôdzku. Dôležití klienti, musíš byť príjemný, šéf to zdôraznil dostatočne. Pripadáš si ako servírka, pretože sa na niekoho musíš neustále usmievat'. Nemalo by byť náhodou zmyslom nekonečných škôl, že nebudeš musieť robiť nikomu poskoka?

Lampa svieti až veľmi jasne, a tak ju zhasneš a zavrieš oči.

Ale spánok sa akosi nedostavuje. Dnes si nerozprával s nikým okrem toho nemožného chudáka s kávou. Bolo až sadisticky uspokojujúce pozorovať jeho tvár, ako sa skrútila hanbou, zatiaľ čo si na neho vrieskal nadávky.

A potom ti do dôjde. To je všetko čo si dnes urobil, jačal ako zmyslov zbavený, celý dlhý deň.

Nakoniec sa necháš uniesť do blaženého bezvedomia.

Našla ten malý odľahlý úkryt len náhodou. Bolo to jedno z tých pomalých popoludní, keď je akákoľvek významná činnosť vylúčená, pot steká po tvárach, a zúfalí turisti hľadajú úkryt od pražiacieho slnka.

Voda má zvláštny efekt. Pokojný, a tak veľmi mierny. To miestečko bolo dokonalé – na brehu rieky, malé vlnky obmývajúce bahnité okraje, prepletené korene prastarého stromu pod jej nohami sa jej zdali ako akási vekom poznamenaná mapa, cestičky ktorej by mohli viesť až na koniec sveta... Cieľ však chýbal. Všetky cesty boli odťaté utišujúcim, rytmickým vlnením vody.

Konáre s trsmi žiarivo zelených listov, ligotajúcich sa na slnku ako smaragdy, viseli okolo jej hlavy ako baldachýn a škaredé malé vtáky, ktoré ešte len dorastú do oslnivých bielych labutí, sa hrali v zátok. V priebehu rokov sa dlažbové kocky pomaly premenili v prach, zlomky ktorých odniesla nemilosrdná rieka. Nepočula nikde, že jediné čo zotrvá večne je kameň?

A táto istota ju opustila. Neprístupná.

Kamenný most stál vľavo, v celej svojej monumentálnej sláve – a odrazu bolo dievča sediace na brehu ohromené impulzom skočiť do temnej hĺbky riečného prúdu. Voda mala zvláštnu farbu, akási špinavá hnedá, a opadané listy bez námahy sa plavili po jej lesknúcom sa povrchu. Túžba pominula tak náhle, ako prišla, a dievča zostalo opreté o kmeň toho stromu. Strom, ktorý tu musel byť už stovky rokov, ktorý sa stal svedkom stovkám výjavov – akým bol tento – smutnej dievčiny, osamelých skokanov...

A tak sedela a ďalej túžobne hľadela do zakalených vôd.

Ako sa tak rozhliadala okolo seba, uvidela majestátne budovy, rozpadajúce sa pod bremenom času, uvidela malé káčatká a davy ľudí na impozantnom moste a cítila sa tak veľmi malá. Bola, ako inak, len ďalšie dievča, sediace na ďalšom brehu, v ďalšom meste. Len miniatúrna škvrnka na povrchu zemskej. Má to byť ochromujúci moment, keď si človek uvedomí vlastnú nedôležitosť, ale obklopená tou neskonalou krásou mesta, ktoré dýchalo, ktoré žilo, jej to nemohlo vadit. Bolo to všetko tak krásne, takmer očarujúce, ten ľahko prehliadnuteľný pôvab. Tie jasno červené nôžky holubov, v kontraste s jadeitovou zeleňou listov, mrazivo ružový mramor trblietajúci sa pod jasom horúceho slnka, mladý pár objímajúci sa v tieňoch. Len pár metrov od nej kačka hľadá zbytky opusteného pečiva na čiernej zemi. Bola jar, a všetko okolo nej kvitlo životom. Len ona sama si pripadala akási mŕtva.

Po chvíli si uvedomila, že ju rozbolel chrbát, nohy, že ju bolela každá bunka v tele. Je už tak veľmi vyčerpaná. A tak uhasila cigaretu, ktorá jej visela v kútiku úst, a vychutnala si naposledy tu horkú chuť v hrdle. Potom sa konečne odhodlala na cestu domov.

Život nikdy nie je čiernobiely. Žijeme v neustálom tom či onom odtieni šedej. Ale niektoré veci sú jasné. Niektoré veci sú správne, zatiaľ čo iné sú nesprávne. Na niektoré veci by sme nemali myslieť vôbec. Niektoré veci, niektoré zvrátené myšlienky sa nikdy nemajú objaviť na povrchu, vždy majú

zostať uzamknuté v labyrinte mysle. A aj keď sa kontrolovala ako len mohla, zdalo sa, že nie je možné tieto myšlienky odstrániť, neodbytné, zožierali jej mozog ako nejaký nenásytný červ. A ako išla medzi davmi ľudí na hlučnej ulici, bolo bolestne zrejmé, že tieto hrozné, prevrátené myšlienky, veci, ktoré mali byť zabudnuté a uzamknuté, vyleteli z jej vlastnej, osobnej Pandorinej skrinky.

Pomaly sa približovala k domu a nemotorne nasadila opatrný úsmev, akoby sa pripravovala na bitku.

Takmer sa obrátila, ale spomenula si na sľub, ktorý kedysi dávno dala, a tak pokračovala v pretváрке. Pokračovala v tej sieti klamstiev, ktorú vytvorila.

„Hriech, hriech, hriech“ kričali nespočetné hlasy v jej hlave, ich škaredé malé tváre skrútené v úškľabe. Ignorovala ich a postúpila dopredu, o schod vyššie ku hrane.

Nič sa nezmenilo, pokračovala ako sa dalo očakávať, prekročila prah, vystúpila po schodoch. Nič, iba ďalší schod, ďalší krok, ďalší výdych.

Zlehka otevřela oči, když jí pod peřinu vlezl malý bratříček. Jako každé ráno i dnes usnul dřív, než na ni stihl výmluvně pohlédnout, ale ona se jen usmála. Zlý sen.

Z okna bylo vidět šedavé svítání. Vykouzla zpod přikrývky, zabalila do ní milého rušitele spánku, vzala si teplý šál z háčku na zdi a potichu opustila místnost.

V dvoupokojové chalupě není kam moc jít. Ve druhé, hlavní místnosti, se ani nerozhlédla a rovnou zamířila ke dveřím. Měla ráda taková rána, kdy byla vesnice zahalena v mlze. Vše bylo takové jemnější, bezstarostnější.

Venku se zhluboka nadechla a pustila se do obvyklé ranní činnosti. Bylo třeba nabrat vodu a donést ji do kuchyně, obejít kurník, otevřít okenice a připravit domácnost k dennímu provozu. O hodinu později již stála u kamen a připravovala snídani.

„Dobré ráno, holčičko,“ vstoupila do místnosti maminka.

„Dobré ráno,“ odpověděla dívka s úsměvem.

„Dnes máš důležitý den,“ pokračovala, když přistoupila k dceři. „Tvě osmnácté narozeniny. Vše nejlepší.“

Marina se s údivem otočila. Dnes?

„Chci, aby sis dnešní den užila. Co kdybys pro dnešek nechala práci na mě a odpočinula sis? Udělalo by mi to radost a ty si to beztak zasloužíš.“

Dívka nevycházela z údivu. Bylo to vítané volno, ale přece nemůže nechat všechno udělat matku.

„Bud bez starosti, zlatíčko,“ uklidnila mladá žena obavy, „jen si jeden den udělej něco milého, co tě potěší.“

Marina maminku objala. Třebaže ji ještě trochu bránilo svědomí, měla okamžitě jasno v tom, co podnikne. Vždycky ji lákaly jasné zelené louky plné barevného kvítí a vysoké, strmé hřebeny hor, které obklopovaly údolí. Nedostupné, nebezpečné, záhadné. A celý den poskytuje dostatek času na to, aby si je dostatečně užila.

„Hej, Janko, támhle ti utíká kráva!“ zatukal Franta na rameno o sedm let mladšímu bratrovi a zároveň ho obrátil a ukázal na kopec za vesnicí.

„Kde, kde?“ vyděsil se chlapec s očima navrch hlavy.

„Nech ho, chudák,“ smál se Kuba.

„No promiň? Jen ho varuju. Jedna kráva, a on ji neuhlídá,“ vrtěl hlavou docela vážně vtipálek.

„Vždyť tam nic není,“ uklidňoval se Janek, ale nepřestával pozorovat louku.

„A vidíš ji snad někde tady?“ přidal se nejstarší Tomáš.

Obžalovaný se rychle rozhlédl kolem dokola.

„No vidíš, hraješ si tu s kuličkami, a zatím ti uteklo zvíře. Kdyby to bylo kuře, neřeknu, ale kráva...“ šklebil se Kuba.

„A víš, jaký budeš mít průšvih?“ navázal Franta a musel se zašklebit, když viděl vyděšenou tvářičku brášky.

„Být tebou, šel bych ji hledat,“ zvedl konečně oči i poslední pracant, opřel se o motyku a důvěrně nadzdvihl obočí. „Je to kráva, daleko neutekla.“

„Dobrý nápad, Vojto.“

„Janíku? Utrkej.“

„Neboj, kuličky ti pohlídáme.“

„A kdyby ses ztratil, volej.“

Chlapec se nedůvěřivě rozhlédl po starších sourozencích, ale zvedl se a rozběhl k okraji pole. Sotva však udělal několik kroků, uviděl hledaný objekt, velkou, tlustou krávu, která pouze zašla za stodolu.

„Vy jste hloupí!“ otočil se zpátky, když poznal vtip. Ostatní se rozesmáli naplno.

„To vůbec není vtipný!“

Smáli se dál.

Janek popadl hroudu hlíny a hodil ji po Frantovi.

„Tak ty takhle?“ nenechal si to pokušitel líbit a už se Jankovi rozprskla o ramena jiná hrouda hlíny. Ostatní se dlouho nerozpakovali, a tak v mžiku zuřila na poli divoká bitva. Nikdo neodolal takové legraci.

„Tak kluci, dost!“ ozval se jim najednou za zády silný hlas. Všichni se rázem otočili. Otec.

„Tohle je práce? Je vás slyšet po celé vesnici!“

„My jsme jen...“

„Schovali mi krávu,“ snažil se podat vysvětlení pasáček, ale jen vyvolal další salvu smíchu.

„Tak to by stačilo. Tímhle způsobem tu ty brambory budou ještě za deset let.“

Kluci se po sobě podívali.

„Takže vás rozdělíme. Janek vyrazí se svou svěřenkyní výš na louku. Vojta půjde...“

„Né...“

„Co?“

„Proč nikdy nemůžu zůstat s klukama?“

Patnáctiletý Vojta už viděl dnešní den strávený s mamkou v kuchyni nebo jako chůva malého Štěpánka.

„Protože zlobíš,“ neodpustil si Tomáš a významně zamrkal.

„A protože...“

„Ale vždyt...“

„Tak dost. Takže Vojta půjde za maminkou, Kuba tu zůstane, Franta vyrazí za bačou a Tomáš mi půjde pomoci do vesnice. A nechci nic slyšet.“

„No, zas já, proč musím nahoru vždycky já?“ spustil okamžitě Franta.

„Stěžuj si. Je to lepší než nosit dříví do pece a hlídat koláče, aby se nespálili, když je nemůžeš ani ochutnat,“ mračil se Vojta.

„Když se neumíš tvářit nenápadně,“ namítl Kuba a celkem spokojeně vzal do ruky motyku.

„Přeju veselý den,“ zašklebil se Tomáš, než odešel za otcem.

„Krávo, krávo,“ zpíval si Janek a mával na brášky.

Frantu čekala dlouhá cesta.

Když doma vyzvedával koš se zeleninou a ovocem, nedovolil si nic říct, ale teď, dva kilometry nad vesnicí, si mohl do sytosti vylít srdce.

„Opět já. Proč do toho kopce musím vždycky já? Přitom vůbec nejsem ten nejzlobivější, a tohle je vážně za trest. Co tam ten člověk nahoře vůbec dělá? Vždyť ovce se můžou pást i dole u vesnice. A taky by si pro ten koš mohl dojít. Musí být hrozně líný, jen si tam nahoře sedí, kouká, jak mu ovce nemůžou nikde utéct, leda tak spadnout ze srázu...“

Vyšlapoval si pomalu, z luk přešla cesta na kamenité stráně a pak začal šplhat mezi skalisky. Slunce začínalo pálit a v té ostře řezané krajině se síla každého paprsku stonásobila.

Včera bylo pod mrakem, den předtím přselo, ještě ráno byla mlha jako mléko, a teď tohle.

Nic pro výletníky.

Téměř pod těmi nejvyššími vrcholy Tater široko daleko, na jakési náhorní plošině, se krčila malá dřevěná salaš, domov starého pastevce. Od jara až do pozdního léta tu trávil čas se svými ovci, které spásali trávu skoro až zázrakem pokrývající celou plošinu. Byl přitom odkázán na vlastní produkci ovčího mléka a občasné návštěvy z vesnice.

Mladého doručovatele přivítal velký ovčácký pes už z dálky veselým štěkotem.

„I tu je můj milý Frantík,“ pozdravil chlapce s úsměvem bača. „Rád tě vidím. Co nového dole?“

Tázaný se přes všechny předchozí námítky vůbec nepřemáhal k úsměvu. Starého pána znal odjakživa a měl ho velmi rád. Vypověděl všechny důležité i nedůležité novinky, předal výslužku a poseděl na ostrém horském slunci, aby vyslechl, jak se vede tady nahoře. Když se zvedl k odchodu, dostal na oplátku domů dva plátěné vaky, v nichž byl uložen ovčí sýr. Bača mu je svázal provázkem dohromady a Franta si je přehodil přes rameno. Takto obtěžkán vyrazil na zpáteční cestu.

Den vypadal krásně. Marina už byla vysoko nad vesnicí a postupovala dál. Takhle sama uprostřed nepřístupných hor se toulala naposledy, když byla malá bezstarostná holčička.

Jak moc se za tu dobu svět kolem ní proměnil. Nebo snad ani ne. Ve skutečnosti si nebyla jistá.

Ve městě byla jen několikrát za celý život. Cesta tam byla zdlouhavá a náročná a dalo jí hodně námahy přemluvit rodiče, aby se na ni směla vypravit, ale nelitovala toho. Město ji ohromilo svou velikostí, neustálým

ruchem a zejména naprostým nezájmem jeho obyvatel. Mohla výskat, jak hlasitě chtěla, a skákat napříč celou ulicí podle libosti a jediný, kdo si jejího chování všiml, byl její strýc, který tam na ni dohlížel. Nicméně však byla ráda, když se vrátila domů a byla si jistá, že by svou vesnici za žádné město na světě nevyměnila.

Jak tak vzpomínala a přemýšlela, procházela nádhernou krajinou. Když prošla kamenným polem, otevřelo se před ní kouzelné údolíčko s hlubokým plesem, v jehož vodě se odrazil blankyt oblohy. Vesele k němu doběhla a sklonila se nad hladinou.

Uviděla jemnou, útlou tvář s velkýma modrýma očima, které sice poznaly hlad a bídu, nikdy ale opravdový zármutek.

Osmnáct let. Dlouhá doba.

Dívka odvrátila hlavu a vykročila dál. Nyní se klidně brodila vysokou trávou, v rukou svírala barevné kvítí a jen si vychutnávala okolní klid, ticho. Nakonec došla až na konec louky, kde bez valného přechodu začínaly strmé skály s vysokými štíty. Spokojeně se natáhla na záda, a než zavřela oči, skrz řasy jí problesklo sluníčko.

Frantovi se domů příliš nechtělo, a tak se rozhodl nespěchat. Den jako stvořený pro výlet, proč ho nevyužít.

Když už nic jiného, můžu alespoň zvolit jinou cestu zpět, myslel si.

A tak ostře odbočil a rychle vyšplhal po skalnatých výběžcích na horský hřbet. A otevřel pusu údivem. Naskytl se mu výhled na své údolí, kde znal každý kámen, a kdyby se víc snažil, asi by dohlédl až do vesnice, ale to nebylo podstatné. O mnoho zajímavější se zdál obraz druhého údolí, které se doteď skrývalo za hřebenem, do údolí, kde nikdy nebyl a pravděpodobně ani nikdy nebude. Jako by nahlédl do jiného světa, stejného na první pohled, ale úplně odlišného pro toho, kdo se v jednom narodil a o druhém sotva slychal.

Chlapec zamířil po hřebeni dolů a požitkářsky přitom kráčel na samé hranici obou údolí. Občas, při pohledu do toho hlubšího cizího údolí zakolísal, jinak ale šel s neochvějnou jistotou, nemyslel na nic a cítil se nádherně.

Najednou ale za ním zarachotilo padající kamení.

Ve výletníkovi hrklo. Hlavou mu bleskurychle prolétly hrůzostrašné příběhy o zuřivých medvědech a zákeřných rysech. Prudce se otočil, aby se mohl rozhodnout, čemu tedy bude čelit, a tím náhlým pohybem uvolnil provázek držící jeho náklad na zádech. Sýr spadl na zem.

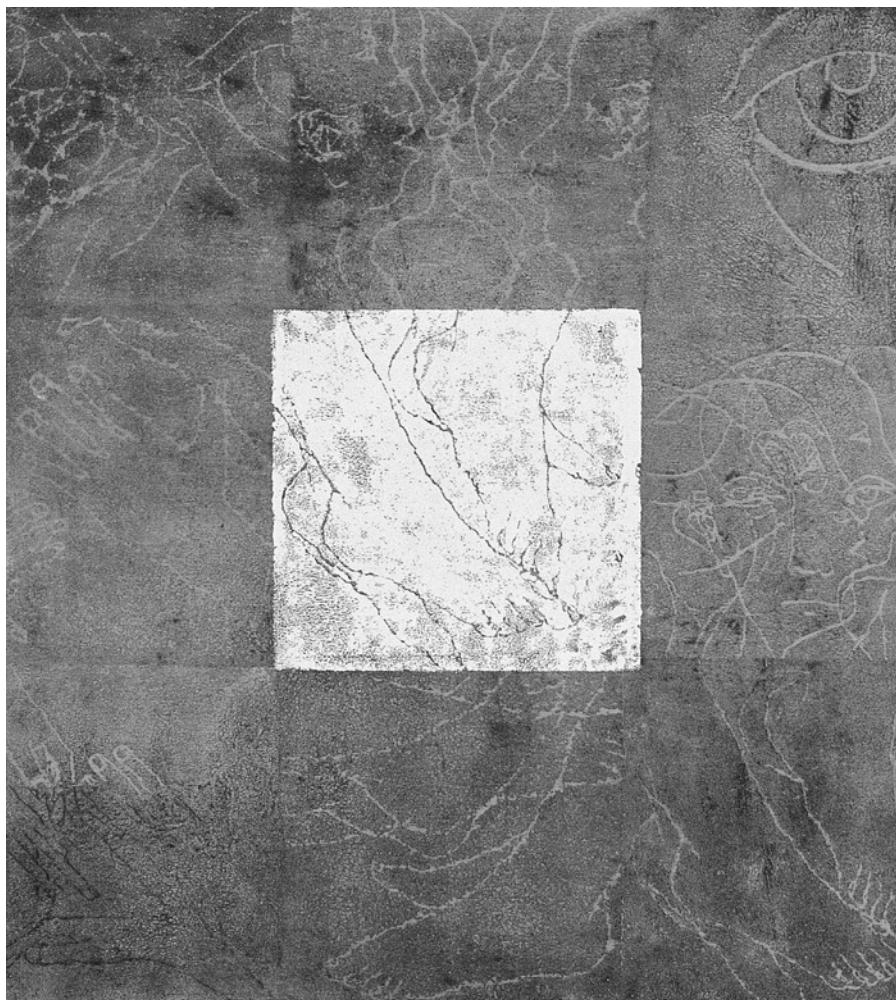
Když Franta poznal, že mu ošklivé leknutí přichystala jen jeho obrazotvornost, a že za sypající se kamení může ve skutečnosti kamzík na vrcholku za ním, ohlédl se po sýru.

Ten se ale svalil na druhou stranu hřebenu a teď už nenávratně mizel v údolí, kam za ním ze shora nikdo nemohl. Valil se mezi ostrými kameny a sem tam s sebou strhl několik kamínků. Nakonec zmizel za skalním výběžkem.

Chlapec pevněji sevřel druhý vak v rukou a pro jistotu sešel po hřbetu na svou stranu údolí. Ještě jednou se ohlédl zpátky a pokrčil rameny.

Marinu probudil podezřelý hluk, který se vůbec nehodil pro její tiché místo odpočinku. Přímo nad sebou slyšela rachocení kamínků a zdálo se jí, jako by měly užuž dopadnout přímo na ni. Udiveně se zvedla a zaklonila hlavu, aby zjistila příčinu tohoto vyrušení, když tu jí přímo k nohám s těžkým žuchnutím dopadl jakýsi předmět. Překvapeně hleděla na pomačkaný plátěný vak. Po chvíli ho oprášila a nahlédla dovnitř. Tak velký kus syra ještě nikdy neviděla. Popošla několik kroků od skal, aby zjistila, odkud se vzal, ale neviděla nic než obrazy hor a pak jen modré nebe.

Vše nejlepší k narozeninám.

TRI ZÁPISKY

KATARÍNA DŽUNKOVÁ

BOLEŠŤ

Na suchých stráňach na východ od brehov po celé veky vytrvalého Červeného mora, kde sa dvíhali sprvu len jemné kopce a neskôr pieskovcové plošiny pri mocných chrbtoch Golanských hôr... Tam, v tých miestach sa na krátky čas niekoľkých týždňov v roku objavovali pásy nečakane bujného zeleného porastu. Zem sa vtedy zaplnila rôznymi druhmi tráv. Inokedy pusté a osamelé rady topoľov, rastúce ako jediné v tomto nehostinnom kraji; obkolesili zelené kríky a v jasných ránach, kedy sa z vrcholkov rozľahlých kopcov dalo dovidieť až k zálivu, sa z pôdy šírila akási opojná, nepochopiteľná vôňa. Mámivú atmosféru znásobovali ešte levandule, keď v tomto období rozkvitli až tak, že sa nad svetlohnedými svahmi a na násypoch pri cestách vznášal jemný fialový opar.

Aj Jozef bol jeden z niekoľkých obyvateľov dedinky Amasa pri Jeruzaleme, ktorí si toto obdobie zamilovali a v skupinkách, v pároch alebo celkom sami s plátanou taškou a ploskou hlinenou náprsenkou putovali celý deň smerom na sever, aby mohli aspoň na chvíľu pobudnúť v tých zasľúbených miestach. Vychádzali na púť zavčas rána, na obed prechádzali roklinou po vyschnutom koryte rieky Jabbok a kým dorazili do cieľa, vlasy mali zlepené od prachu, piesku a potu.

Nič ich však nevedelo odradiť.

Na konci púte, za poslednú zákrutou, sa pred zástupom rozprestrela oáza a ich oči ešte dlho hľadeli na ten zázrak a ich duša odpočívala.

Prespali potom najčastejšie pod holým nebom či v ruinách kamenných sýpok a chyží, ktoré tu zostali po pastieroch, čo zanechali svoje stáda a pobrali sa ďalej na sever. Jozef ten mesiac miloval.

Z nepochopiteľných príčin sa však niekoľkokrát stalo, že sa pútnici zobudili do mimoriadne veterného rána. Zo stromov vtedy padali postrhávané listy a úlomky vetiev, bubnovali na zemi ako dosiaľ nevídaný dážď a havrany, ktorých inak v týchto končinách niet, pritiahli v krídloch a z topoľov až do dolín sa ozývalo ich prenikavé škriekanie.

A práve po jednom z týchto nevábných dní, po období tancov a osláv, keď boli jeruzalemské hostince plné pocestných – práve po týchto zamračených dňoch sa Jozef pobral na cestu do Jericha.

Jeho sestra sa pred časom vydala za zámožného obchodníka v ďalekom meste Ekbatany a Jozefovi sa od neho podarilo získať a za niekoľko nádob domáceho medu ešte prikúpiť tkané perzské koberce, šatky, pevné a vzorované látky na odevy pre mužov a ženy. A keďže sa v tom čase konali

v Jerichu vyhlásené trhy a Jozef tiež nemal od kupeckého umenia ďaleko, rozhodol sa, že tieto vzácne artikle predá a za utržený zisk zveľadí svoje hospodárstvo.

Cesta mu ubiehala príjemne aj napriek príbojom prudkého vetra, čo ešte trval v prvý deň – keď sa z ciest dvíhal prach a Jozef si musel prikrývať hranou dlane a napokon už celým predlaktím oči, aby ho štiplavý piesok a ostré kamienky celkom nepripravili o zrak. Z kusov pláštá s zhotovil čatrafiju, akú nosili v mimoriadne teplých dňoch niektorí z mužov pracujúci na poliach a nepríjemný vietor mu mocne narážal do odhaleného chrbta a slúch, až takmer vôbec nepočul.

Po niekoľkých hodinách sa však živel utíšil a Jozef pokračoval v ceste. Uspával ho kolísavý krok oslice, ktorú mal rád a ona svojmu pánovi oplácala lásku nesmiernou oddanosťou a dobrým, zvieracím teplom, čo Jozefovi príjemne sálalo do stehien. Jozef sníval. Hlava sa mu opájala očakávaniami a predstavami, vybavoval si pekné zážitky z predošlého dňa a predstavoval si, ako ich rozpráva doma. Potom ho zaujala skupinka zhovorčivých mužov kráčajúcich oproti – tiež sa vracali z Jericha. A Jozefovi bolo vo vnútri krásne, ako býva v tých najvzácnejších chvíľach v živote.

Napoludnie dorazil Jozef k potoku, ktorý už z diaľky rozoznal podľa pokojného a pravidelného zurčania. Mal ten hlas vody rád. Pokľakol k nemu a namočil doň prsty – chladivá voda sa mu teraz dotýkala ruky a tam, kde doprostred toku naznášala voda kamene, drobné konáre a kúsok už vyblednutej látky z dievčenského odevu; sa teraz vytvoril drobunký vodopád, odkiaľ sa ozývali najhlbšie tóny lahodného vodného hlasu.

Jozef vstal, otriasol si ruky a spotenú tvár, na ktorú dopadlo pár kvapiek a vyšiel na nevelký kopec. Teraz mal výhľad na celú krajinu. Kochal sa chvíľu pohľadom na štyri biele platany vyrastajúce akoby z jedného kmeňa. Vrhali okolo seba životodarný tieň. Vzápätí však začul a uvidel čosi omnoho krajšie.

Pri prameni zhliadol tri dievčatá v dlhých bielych šatkách s červenými kvetmi. Jedna z nich si ho všimla a šibalsky sa usmiala ponad plece. Dievčenská vrava stíchla a o chvíľu ju vystriedal prudký smiech. Dievčatá vstali, na malú chvíľu všetky obrátili tvár k miestu, kde stál na kopci mladý muž – rýchlo si napravili namočené závoje a sukne a držiac naplnené nádoby s vodou sa pomaly pustili dole do dediny.

Jozef sa za nimi ešte chvíľu díval. A pozdravoval aj šikmé hory a chudobné vinice, čo obklopovali toto miesto. Pozdravil pastiera, čo prevádzal cez dedinu dve ovečky a statného čierneho capa a vydal sa opäť na cestu.

Ak správne rátal, do Jericha mal doraziť ešte dnes v noci – ale stúpajúca pálava a červené hory, ktoré ho očarili dlho nevídanou krásou; ho primáli k rozhodnutiu odpočinúť si a pokračovať v ceste až navečer. Takto by do cieľa doputoval skoro ráno. Bude to azda i lepšie – hútal. V Jerichu totiž nikoho nepoznal a podľa zákonov bolo zakázané prespávať na ulici v meste. A vlastne by čosi ušetril za hostinec, napadlo mu. A pri tej neplánovanej, ale potešujúcej myšlienke sa jemne usmial.

Keď poludňajšie slnko vystúpilo ešte vyššie, že bolo ťažko dýchať a myseľ prepadávali trudné myšlienky, zastavil Jozef oslicu pod svetlou limbou, čo statočne odolávala horúčave. Díval sa do jej koruny obťažkanej plodmi. Miestami tvorili až tmavé škvrny, ak ich bolo na niektorých vetvách priveľa. Niekde sa usadili chumáče starého ihličia ešte z minulých rokov, čo teraz pôsobilo dojmom, akoby sa v korune stromu zahniezdili vtáky a Jozef vidí zospodu ich obrysy.

Jozef odpočíval. Doliehali k nemu zvuky z neďalekej osady a zdalo sa mu, že cíti dym z kuchyne najbližšieho domčeka. Zložil sa na mieste, kde ho nemohol nik zbadať a so slasťou si oprel chrbát o šupinatý kmeňu stromu.

Čosi ním cuklo.

Náhle sa prebral z driemot a s hanbou si uvedomil, ako starostlivo si pridrža ruku na mieste, kde mal v koženom mešci uložené peniaze. Rýchlo sa pozrel na oslicu – áno, poklad bol stále tam – ako veľmi mu len záležalo na tom, či sú koberce pevne pripevnené k sedlu a či mu ich náhodou niekto nevzal. Jozef si v tej chvíli s podesením uvedomil, že už nie je chudobný.

Chudoba, ktorá mu kedysi priložila tesne ku krku dýku, z neho vychovala šľachetného človeka. Jozef v skúške z chudoby obstál, pamätal si dni, kedy nemal peniaze ani na nasledujúci deň a nebyť šťastnej náhody, podľa ktorej sa poskladali dni a nebyť dobroty tých, čo ho prichýlili – už by bol dávno zomrel alebo zamotal sa do nepredstaviteľných dlhov, ktoré by nebol schopný splatiť.

Núdzza, ktorá mu bola na začiatku mladosti vernou spoločníčkou; postupne povoľovala a pracovitý Jozef si prikúpil to, i ono. Až prišiel deň, keď sa napokon zháčil. Keď zistil, že sa má dobre a v sladkom zdaní prvého úspechu celkom zabudol na Boha. Ako sa odnaučil prosieť... Ako už nie je na kolenách a miesto toho sa kochá vo vlastnej usilovnosti a spravodlivosti srdca. Odrazu prestal byť v jeho duši zvrchovaným pánom Hospodin a jemu je tak dobre – a pri tom poznaní trpko zvrátil tvár.

A tak práve v tej chvíli, keď si myslel, že sa poberie radšej rýchlo na cestu, aby čosi robil a zaplašil úzkostné výčitky... A práve v tej rokline za dedinou, kde si namýšľal, že ho nikto nevidí a kde si ešte raz a ešte lepšie pritisol k pásu kožený mešec... A práve vtedy, keď k vreciam ešte pevnejšie priväzoval vzácne látky... A keď si myslel, že ostražito kontroluje terén... Práve vtedy z kopca sledovali siluetu jeho chrbta dvaja lúpežníci.

Prepadli ho za bieleho dňa. Jozef si rukami bránil hrud a tvár, nohami neskúsene kopal do strán – nie, to predsa nemôže byť pravda, veď on sa musí zachrániť. Silno ho udreli kameňom do hlavy, Jozef cítil prudký otras a vlastné nohy, ako sa mu vyhadzujú vo vzduchu; keď padal na zem a keď ho na krku a tvári zaboľeli ostré kamene. Ešte sa bránil na zemi. Cítil, ako mu čosi preniká do brucha a pravej ruky a vzápätí sa mu z rán rozlieva teplá tekutina. Ale nie, to predsa nemôže byť pravda, jemu sa to nemôže stať – aj keď sa zvríjal do kľbka od úderov a okom iba letmo zhliaadol, ako druhý z mužov priskočil k oslicu, ako kričí a šľahá ju bičom, ako z nej strhol sedlo

a rýchlo chniape po vzácnom náklade. A ako druhý nemilosrdne tvrdým sácaním hľadá pod bielou látkou mešec – nie, to je snáď iba sen. Ešte mu čosi mocné privalilo tvár, Jozef sa prevalil na druhý bok a nerozoznal už ani pokriky a utekajúce kroky. V ranách ho páčil piesok a špina a ostré slnko mu bralo vedomie. Akoby ešte napriamil prázdnu hrst – pohla sa mu ruka – a potom už Jozef načisto upadol do temnôt.

Nevedno, ako dlho tam ležal a ani aký deň to už bol. Len súdiac podľa stôp po vyprahnutej zemi: Jozef sa určite po čase prebral a v pomätení sa tápajúcimi krokmi vybral opačným smerom. Do prázdneho kamenistého poľa, kde ho už vonkoncom nemohol nikto nájsť.

Určite sa mu vrátilo vedomie. Vo chvíľach najväčších bolestí mal vidiny. Zazdalo sa mu, že naňho niekto volá: „Jozef,“ a hľadá ho bielou rukou po pleci a tvári. Tá ruka tak dôverne známo voňala...

Bola to jeho mama.

Jozef si až teraz uvedomil, aká citlivá žena to bola. A jej viera, z ktorej sa mnohokrát smial a označoval ju za malú, hrdý na svoje postavenie muža z vyvoleného národa, sa mu teraz zdala omnoho väčšia, vytrvalá a premlčaná – och, ako je možné, že po celý život mohol prehliadať bolesť svojej vlastnej matky! Veľmi sa za to hanbil.

Dokonca ešte precítil vetu, ktorú sa ako mladý chlapec hanbil vysloviť a ktorej sa bál, že mu zoberie niečo z jeho pýchy netušiac, že práve ona je bohatstvom človeka. Tá veta znela: „Bože, odpusť mi, že som ta svojím hriechom urazil.“

A rozbolelo ho v srdci, keď si predstavil prorokov, anjelov i Pána a pripadal si zrazu nesmierne hriešny, drzý a hrubý. A všetka jeho pýcha, že on predsa nikdy nepokľakne na kolená, všetka jeho vzbura – kto stvoril človeka slabého a prečo je svet nedokonalý – zmizla a zaliali ho slzy. „Ako som sa ti mohol tak vzdialiť, môj Pane...“ Zaplakal.

Jozef sa dostal až k úseku bočnej cesty, keď znova upadol do mrákot. A bol jasný deň a po ceste kráčali dvaja farizeji v čiernom odeve a jeden z nich pokynul rukou – hľa! Keď v diaľke oproti slnku zazrel pri balvane umierajúceho človeka.

Farizeji - peruším, obaja mladí a vzdelaní, viedli práve dišputu o najvyšších veciach. Jeden z nich mal už zatvrdnuté, dokončené srdce a do debát sa púšťal veľmi rád, no už vždy s jasnou myšlienkou, aby v nich predviedol sám seba a utvrdil sa vo vlastnej pravde. Práve vykladal o láske a o Bohu ako základe radosti z blížnych.

Druhý bol o čosi mladší. Citlivejší. V detstve Tóru veľmi miloval, ale pýcha spôsobila v jeho duši rozkol ako keď udrie do stromu blesk. Jedna jeho časť sa riadila pýchou a roztopašnosťou a druhá láskou k Bohu. Ale aká je to láska, ak v nej každý deň znova človek myslí na seba?

Obaja už dosiahli naozaj prísny štúdiom vzdelanie a pozícia uznávaných mužov im dobre padla. A sprvoti úprimne, no neskôr už celkom zabudnuto, sa im odstup od okolitého sveta a jeho nečistôt, veľmi páčil.

Krátko pred tým, keď Jozef padol pri balvane; sa ich dišputa o Božom dobre zmenila na dišputu o Božom zle – namiesto elementárnej pravdy, že svet bol stvorený dobrý, len v človeku je zlý a že z akejkolvek tmy svieta neuhasiteľné Božie svetlo; nastolili rúhavé otázky o Božej nemohúcnosti, o ideálnom usporiadaní štátu, o tom, prečo je vina na svete a o možnom negatívnom vplyve náboženstva v živote jednotlivca či krajiny. Tak sa im vtedy videlo, že myslia správne, ba dokonca mravne. Občas sa im zdalo, že v rozhovore už obsiahli všetko, a teda v tej chvíli celú im dostupnú múdrosť sveta. Sami sebe veselo prikyvovali a v duchu tleskali; no napokon sa ten mladší z nich predsa len zháčil: a kde sme nechali fenomén poslušnosti a lásky? A vzápätí sa celý pokus o diskusiu s veľkým sklamaním rozpadol.

Pohľad na zraneného cudzinca v priekope im teda prišiel vhod, ba vlastne ho chápali ako súčasť svojho sporu. Ako je možné, že Boh vôbec dopustil, aby sa v živote prihodilo také utrpenie? A čo ten muž hľadal sám v týchto končinách! Pýtali sa a ukazovali na Jozefa rukou. A nie je to nešťastie náhodou trestom?

Áno, áno, určite je to znamenie, zranený je isto zlodej alebo vrah a čo ho postihlo, je len prirodzeným dôsledkom jeho zlého života...

Naozaj, a čo to má spoločné vlastne s nimi?

A druhý, ten citlivejší, si premietol okamihy svojho života a pokýval hlavou, čo mu našepkávala stále viac sa potvrdzujúca múdrosť: hej, nič sa nedeje náhodne, za všetko zlé príde trest, akiste to takto muselo byť... Och, akú má len zmrzačenú tvár, a naozaj dokonca páchne... Ako len môže byť takto doráňané ľudské telo...

Chcel mu pomôcť – ale prečo vlastne. A ako a kam by ho odtiaľ pešky odniesli?

A čo keď je to vlastne Grék? A čo keď Saducej?

Napokon sa teda v dišpute, ktorá stále prebiehala, vrátili k poriadku sveta a k bázni pred Bohom. A aby urobili sami seba lepšími a aby si nemuseli uberať zo svojej pýchy, uzniesli sa, že dnes je sobota – nemožno si špiniť prácou ruky. A nemožno poškvŕniť vážených a naozaj múdrych ľudí takýmto neznámym človekom, akiste pochybným zlodejom a vrahom. Čo keď sa na nich prílepí? Dokedy by sa oňho museli starať? Stáli nad zraneným Jozefom ako učenci.

A tak sa im v tej chvíli zazdalo, že budú čistejší i väčší pred Bohom, keď mužovi nepomôžu a so spokojnosťou nad svojím úsudkom a s odporom nad raneným sa pobrali preč.

Jozef znovu upadol do horúčok. Chvíľami strácal vedomie, po predlaktiach a chrbte sa mu prehánala triaška. Keď sa mu nachvíľu vrátil rozum, bola s ním bolesť, ktorú si nechcel pripúšťať, ale ona ho mocne zovrela okolo srdca a zo všetkých strán, a zvlášť z oblasti rán a z krčnej chrbtice, sa rozlievala po jeho tele a znemožňovala mu každý pohyb. A tak len vyvrátil zreničky do korún topoľov a zrak mu sklzol na páliace slnko za nimi. A jeho žiara a omračujúce teplo a nesmierny smäd, ktorý cítil v hrdle a za perami, ho vrátili opäť do sveta necítiacich.

Nevieme kedy a ani odkiaľ a kam, ale touto cestou vtedy kráčal muž v bielom odevu s dobrou tvárou. Z rodu tých, pre ktorých je dobro samozrejmosťou a kým druhí budú uvažovať o filozofickej príčine zla; oni sa chopia práce. Ten rod nikdy nevyhynie a nikdy sa nebude správať podľa ľudských želaní, aby sa taká krása v duši prihodila práve im. Ten muž bol z mesta Cholon na severe Izraela a židia jeho a jeho blízkych nazývali Shomronim – Samaritáni.

Objavil a objal Jozefa. A s tým, čo mal, mu ošetril rany. A vzal ho na svoju oslicu a priviedol do dediny, pokynul ešte chlapcom hrajúcim sa pri ceste: „Bežte po lekára!“ A akoby to mal v pláne a bola to jeho prirodzenosť, zaplatil Jozefovi v hostinci lôžko a dlho pri ňom bdel.

Jozef sa preberal. Obaja mali z drobných pokrokov jeho liečby radosť. A už aj hovorili spolu, Jozef si ani nepamätal akým jazykom a o čom. Len cítil, že sa ho dotkla láska – a úplne iná, akú zakúsil dovtedy a akú si nosil v srdci a vo svojich definíciách. Je vôbec to, čo nazývame láskou, láska naozaj? Čosi prevrhlo Jozefa naspäť do čias detstva, keď prvýkrát vôbec počul o Písmach a keď im rozumel. Predmety okolo strácali konkrétne, naučené významy.

Jozef mal pocit, že našiel nebo.

Tento stav trval ešte niekoľko dní a zakaždým sa k Jozefovi večer a ráno vracal Samaritán. Kládol mu ruku na čelo a Jozef nerozumel, a preto všetko pochopil.

Bolo to azda päť dní po nehode, keď sa v Jozefovi čosi zvrátilo. Už vstával z lôžka, už podchádzal k oknu a divil sa svetlu, ktoré cezeň vstupovalo šikmými a jemnými lúčmi. Na cudzie vnuknutie odrazu v sebe uvidel Samaritána inak. Nevedno odkiaľ sa v ňom uhniezdilo zvolanie: „Ale ved on má peniaze!“ A vzápätí: „Ako je možné, že ja nemám?“ A namiesto vďačnosti sa začal na Samaritána pozeráť s nedôverou, všimával si každý detail jeho odevu, z okna hostinca sledoval pohyby jeho rúk, keď ukladal nádoby s múkou a hlas, s akým dohovárať paholkom, nech prinesú vodu. Zrazu ho začal vnímať ako zbohatlíka z národa, ktorý nerobí nič iné, iba okráda. Nevieme vysvetliť, kam v jeho duši zmizla všetka pamäť na Samaritánovo dobro. Čo Jozefovo poznanie muselo prikryť, keď zrazu začal zmýšľať rýchlo a celkom inak.

Prislúbenie nového života, ktoré sa mu zjavovalo v niekoľkých minútach po zranení sa rozplynulo a miesto neho tu bol pocit trpkosti a znechutenia z nedocenennej práce, z nešťastia, ktoré ho nezaslúžene – ako bol o tom pevne presvedčený – postihlo. Zapíňal ho pocit nespravodlivosti na svete – kto všetko takto určil? Kto za to môže?

V prudkej hádke chcel vykriknúť Samaritánovi do očí: Kto ty si? Čo máš spoločné so mnou? Ved ja ťa vôbec nepotrebujem!

Muža v bielom odevu pochopil ako príťaž. Křčovito vtedy zratúval o koľko peňazí vlastne prišiel a koľko času už stratil v tomto hostinci. Cítil sa veľmi nešťastný.

Naspäť do Amasy! Pátrať po lúpežníkoch! Nie, teraz skutočne nebude mať na Samaritána čas.

Ani sa nerozlúčil. V myšlienke, že je v práve, si vzal všetok tovar, čo mal Samaritán odložený u hostinského a nazdával sa, že by mu to dobrý muž i tak venoval a že mu to právom patrí. Ešte sa zadivil, že mal so sebou len tak málo zlata, vlastne takmer nijaké... Jozef mal pocit, že si zaslúži omnoho viac.

A potom sa dni odplavili. Podobne ako sa do neznámych dialok vyplavujú lode. Prešiel prvý týždeň, potom druhý, hádam ešte mesiac cítil Jozef v podbruší veľkú bolesť, ktorá mu túto príhodu pripomínala. A spomenul si na ňu aj na prvé výročie, keď sa opäť zazelenali oázy a do Jericha smerovali cesty všetkých obchodníkov. Ale ako dni postupne vzdalovali tento príbeh od Jozefa, ako sa ešte párkrát za ním v pamäti obzrel – no tentokrát už s úplne iným odôvodnením pre samého seba – ako ubiehal čas, tento príbeh mu celkom uplynul do zabudnutia.

Ale kde a akým pevným písmom je zapísaný smútok Samaritána a všetko dobro, ktoré sme v živote odvrhli... Kde je Samaritán teraz a kto kedy poráta bolesť Božiu... A kedy skutočne prijmeme do svojich srdc tajomstvo Spasenia, aby ho naša vlastná malosť neodohnala preč... A kedy povieme to Jozefovo dávno zabudnuté priznanie: „Bože, odpusť mi, že som ťa svojím hriechom urazil.“?

KAINOVO SRDCE

„Bože, stvor vo mne srdce čisté...“
Žalm 51

V dalekej, no možno i celkom blízkej krajine, zbratanej s rajom, žili dvaja bratia. Jeden bol mladší, bledší, jemný ako vanutie, možno preto sa sám volal Ábel, čo Hebreji vyslovovali ako hevel - dych. Bol pastier. Hrával na píšťale a šeptal modlitby. Sám počúval kázne listnatých stromov a límb vřzgajúcich vo vetre. A jeho piesne ako kázne počúvali ovce, počúval ich aj potok a opustené skaly na lúkach, keď vzišli zo zeme, len aby mohli spolu s dobrým chlapcom vzdávať hold kráse a Bohu - čomu Ábel žil.

Druhý brat mal meno Kain. Čierny a zlostný, zarastený a drzý, často odsekával v hájoch halúzky a odvrával Bohu.

Tento príbeh je zaiste všetkým známy.

Dnes však je reč o inom Kainovi, nie o tom starozákonnom.

Kdesi pod hrbou výčinov, hnevu a vzbury mal Kain srdce. Bolo to síce srdce malé, až by do zeme vrástlo. Bolo však citlivé. Ba vlastne možno práve kvôli nemu bol starší Kain taký zlý.

Kain miloval Ábela. Jeho dobro sa nedalo prehliadnuť. A hoci sám bol neprajný a škodoradostný a mnohokrát by mohol bratovi ublížiť, nenapadlo mu konať tak. Ábelova prítomnosť ho menila a tam, kde by bol inak robotný a záškodnícky, z Kaina bol odrazu obmäkčený mladý muž.

Ábel bol svätý. To Kain vedel a uchovával si to v duši ako najvzácnejšie tajomstvo.

Ale ako je slnko slnkom a dážď zas len dažďom, aj Kain bol iba samým sebou. Prvorodeným Adamovým synom. Nosieval v sebe dvoch démonov. Jeden sa volal: „Závidím...“ a druhý „Lutuj ma.“ A vlastne to bol možno iba jeden jediný démon, ktorého nosieval Kain v sebe. Alebo obaja démoni mali jedno meno. Volal sa pýcha. A často ju sprevádzala sebaláska a hnev.

Kain s démonmi zvykol bojovať, ale ktovie, či naozaj. Lebo taká je povaha démonov i ľudskej duše, že ani sama o sebe nevie, ako a či vôbec existuje. V slabej chvíli sa v Kainovi ozývala neoprávnená trpkosť, keď sa pýtal Pána Boha, prečo ho obdaroval iba takým malým srdcom. Hriešnym, unaviteľným, naplneným krivdou a zádrapčivosťou. Srdcom neschopným toľkej ušľachtilosti a lásky ako Ábelovo.

„Takéto srdce je mi na nič!“ volal Kain. „Je primalé na lásku, ja neviem milovať! A ako by som ti chcel slúžiť, či to nevidíš?“

Búrila sa Kain a hrozil pästou lesom a oblohe. S bolestivou závišťou pozeral na to, ako z Ábelovho obetiska do nebies stúpal biely dym.

Ábela Kain miloval, často v duši spomínal na jeho srdce a tvár. No predsa ho v tých chvíľach páliło, ba bolelo, že to, čo sa deje pod rukami jeho brata, nikdy nebude môcť dosiahnuť. A pritom tak nástoľčivo onú krásu tušil! Tak sa chcel bratovi priblížiť!

Ábelov život bola láska. Miloval vrúčne a každého – aj keď mal pri tom sám veľmi slobodnú a bojovnú dušu. Mnoho z nej v živote rozdal, až si kriky pri úvratí šepkali: „Odkiaľ?“ A s úctou sa pred ním poklonila tráva: „Vznešený a milujúci muž...“ Koľko bolesti sa pri tom s Ábelom nieslo, o tom vedeli len sokoly, zjavujúce sa mu vysoko nad hlavou ako vtáčí anjeli. A že zo všetkého najviac miloval Hospodina, z toho mali nebeské chóry, aj Pán samotný, nesmiernu radosť a zvestovali mu to v kvetoch, snečných lúčoch, vodopádoch a piesňach – že sám je milovaný.

Keď toto všetko Kain videl... Keď videl biele, čisté srdce svojho brata... Keď videl jeho horúce biele slzy... A keď videl jeho biely dym – biely ako ovce a čerešňa, ktorá mu v rozkvitala každú jar... Zmocňovala sa ho strašná úzkosť. Sám nástoľil, nástoľil, nástoľil. Sám mal vôľu, rozum, nároky a vôľu. Ale čo z toho? Čo z toho? Ako má cítiť s Ábelom?

„Aj ja by som chcel také srdce!“ Ale vzápätí tú závišť Kain rýchlo potlačil. Starší brat, čierny ako zem, do ktorej sial tmavé semená, nechcel svojou žiadostivosťou Ábelovi ublížiť. Napokon vedel, že Ábel je taký dobrý, že všetku svoju cnosť si zaslúžil, lebo blahoslavení sú tí, čo kráčajú po Božích cestách, a Ábel bol odjakživa takým božím dieťaťom. Ale kde má potom v Ábelovom živote miesto Kain? Kde má Kain miesto na svete? Ako môže byť Ábel taký vznešený?! Hej, Ábel, stoj – až by ho Kain chcel zovrieť v hrsti pre seba.

Kainovi sa nedarilo nič. Jeho zem zahnívala, drevo nasakovalo vodou a z obetísk sa po stále prudšom dúchaní stále väčšími plazil čierny dym.

Chcel za Ábelom, veľmi chcel, všade, všade – ako nočné motýle milujú lampy a ako sa krídle múch vznášajú v sparnom počasí nad ľudskou hlavou. Ale ako sa k nemu dostať? A ako mu pomôcť, keď ho vidí trpieť? Veď mi je bratom! Veď mi je bratom!

Ale vzápätí to zaliala nesmierna bezmocnosť zo seba. Kain by sa bol vtedy najradšej ubil k smrti – ako len sám môže byť také nič... Ako len sám môže byť taká kopa hriechu... Veď jeho olej v lampe – veď jeho miesto v srdci... Sú nič, nič, úbohé nič, len závisť a bezmocnosť prežívať s Ábelom bolesť, hĺbku a krásu. Sám nikdy nič také nezažil!

Keď sa jedna potopa v Kainovom vnútri utíšila, nasledovala ďalšia. Veď ja som zlý brat! Veď som ho zranil! A bolesť z toho, že vznešenému Ábelovi ublížil, že nevie byť sám dobrý, bola taká veľká, že sa jeho celé telo premenilo na krč a vzlyky.

A predsa vo chvíľach, keď Kaina zalievala úzkosť, keď bol nahnevany alebo keď v ňom nesvietil Duch, pýtal sa sám seba, aký to má vlastne k Ábelovi vzťah. Raz sa ho to dokonca pýtal aj sám Ábel, a keď Kain nazrel do svojho srdca a uvidel iba hnilobu, horko zaplakal. Celý svoj život chcel zasvätiť Ábelovi. Ale namiesto lásky, do ktorej sa pomestí všetko na svete, kým trvá, uvidel Kain zasa iba také nič, len vôľu k láske a hrozné sklamanie z nemohúcnosti svojich síl a z toho, ako mu záležalo na povinnosti a na sebe.

To nevie mať ani rád? Ani úplne obyčajne rád?

Kain bol roľník. A kováč. Kov bol od prírody zlý. Práve on, kov, praotec dýky, tej vražednej ocele, sa mal stať nástrojom smrti toľkým pokoleniam. Kain vedel o svojej smutnej budúcnosti.

A tak vidiac, že nemôže veľa, že on sám je nič, len hĺba nenaplnenej márnomyseľnosti, že každý pocit krivdy, každý pocit bolesti, všetok hnev a všetko zlo, ktoré má kovový hlas a samo duní ako plech, zo všetkej úzkosti, že mu raz nebeský Ábel zmizne a on bude iba nenaplneným človekom – že z toho všetkého ukuje srdce. Že to bude nesmierne bolestivé. Lebo Kain musel vydolovať surovinu z horniny vnútra. Že si musí rozryť dušu a samu dušu použiť ako nákovu.

A tak sa vydal na dlhú cestu a na rozdiel od biblického príbehu, od jeho konca, si Kain začal kuť nové, väčšie srdce. Je síce z kovu a kov nie je živý a je to nehodný dar pre ruky Božie a Ábelove. Nikdy to nebude to, o čom Kain sníval. Ale bol to jediný spôsob, ako aspoň ukázať snahu. A aj keď nemá nič, iba svoje mrzké, neohrabané telo a dušu, ktorá vie ubližovať, ukul si z vlastnej slabosti kus srdca.

Tu sa príbeh končí.

V nasledujúcu noc sa stal úkaz. Nad Kainom ležiacim v pováľanej tráve pri dielni letel párik beláskov. Pobožkali sa vo vzduchu a tancovali navzájom okolo seba – jeden tesne pri druhom, a predsa s dostatočným odstupom, akoby sa ani jeden druhého nechceli dotknúť.

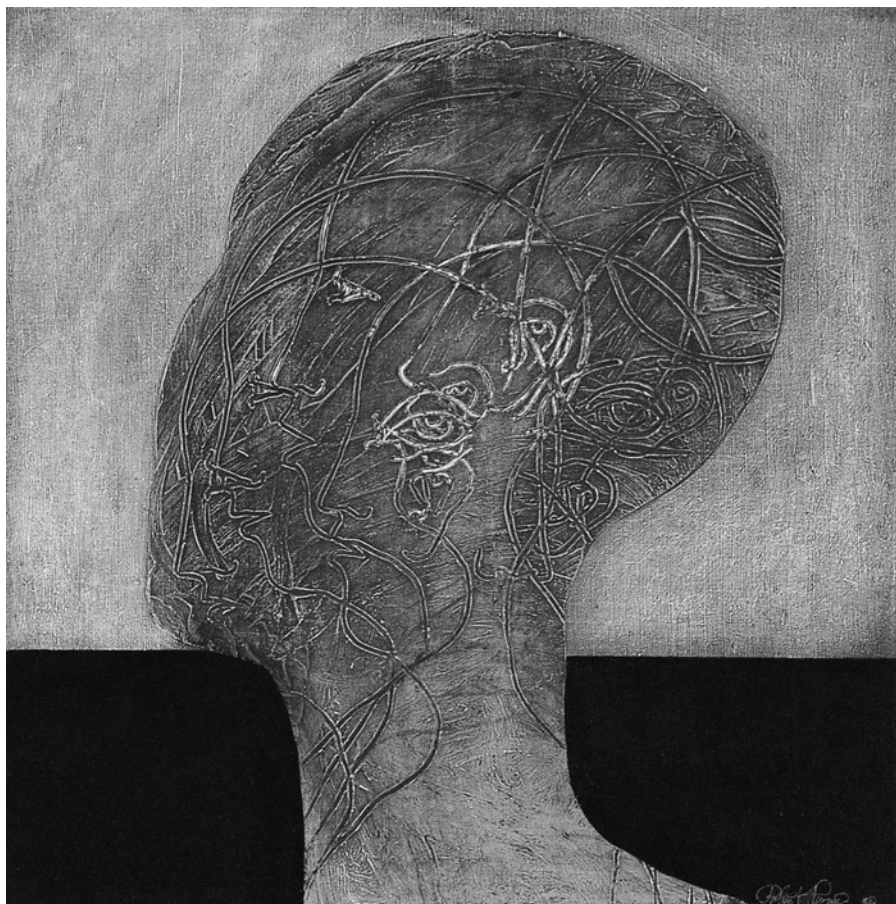
Kainova duša vyletela k nebesiam a Boh sa na ňu usmial.

Tak verme, že ten, kto sa zmiloval nad márnотratným synom, nad colníkmi a nad lotrom, má na pamäti aj všetkých Kainov na svete. Prezrádza to vidlochvost a vysoká lipnica, na ktorej Kain ležal.

Čo? No že mu na druhý deň v hrudi narástlo nové srdce. A milovalo.

SANE SUI, DOMINE...

„Kameň ku kameňu – a ešte kúsok... Taak. Ďakujem, že si mi to dovolil.“ V ohybe Dunajca, kde bola rieka najprudšia a po výdatných daždoch dosahovala hĺbky, že by si vzala temeno hlavy aj toho najvyššieho muža, sa brodil starý mních. Sutanu mal vykasanu až ku hrudníku, na pleci vliekol starý pokrútený konár. Prúdy studenej vody mu narážali na stehná, mal čo robiť, aby vo vysokej vode nestúpil vedľa a alebo na ostrý kameň a potom by rieka uniesla nielen kus dreva, ktorý tak mocne a opatrne ťahal za sebou cez rozvírený prúd, ale aj jeho samotného.

Pomaly vystupoval z vody, júnový vzduch sa mu teraz lepil na odhaľujúce sa časti mokrého odevu. Ale tá radosť! Ako sa mu rozprúdila v hrudi krv, v stehnách aj v mocných členkoch...! Ach, studená voda je zázračná.

„A czy panowi nie jest zimno?“ Prrr! Pri ceste na chvíľu zastal mladý Poliak a zvedavo sa díval na mnícha, ako si žmýka konce šiat a striasa zo seba vodu. Dlhochýzný tmavý konár pri jeho nohách si vôbec nevšimol. „Ááá... Chej!“ mávol muž dobrácky pravicou a so smiechom kývol na Poliaka, aby už išiel a nezdržoval sa s ním. Povož sa pohol a statný koník si veselo vykračoval po ceste. Mních sa ešte raz zohol k vlastným nohám a potom už celý natešený pristúpil ku konáru, ktorý objavil za riečnym ostrovom, zachytený až kdesi na druhej strane Dunajca. To je krásny kus... Ďakujem. Muž si odkašlal a celkom prirodzene konár prehodil cez plece a ťahal ho po dlhšej, slnkom vydláždenej ceste.

Odtiaľto je to ku kláštoru ešte dobrý kus. Teraz prejde okolo starých vrb, z ktorých nevedno prečo, začali rásť smreký a o chvíľu spoza zákruty vykuknú ostré Lesnícke skaly, do ktorých korún sa díval tak rád, až sa mu neraz z tých výšok zakrútila hlava. Skaly boli jeho priateľky. A tak sa len ľavým kútikom úst usmial – pokynul k ním na pozdrav a šiel ďalej. Bosý, s pevným, istým krokom a s mohutným kusom dreva pod pazuchami.

Ešte zdvihol bradu smerom k malému zrubu – kedysi tam býval pltník a teraz tu prespávajú tuláci, alebo pomätený Jozef, ktorému však mních omnoho radšej vrazil požehnaný - a raz tam videl odpočívať ranenú líšku a pútnika, čo tadiaľ šiel až z najsevernejšej časti Rzeczpospolitej, kdesi od mora alebo z Nemiec, aby touto cestou doputoval až do večného mesta. Cestu ožaroval príjemne chladiaci pás tmavozelených smrekov a mních sa na ne usmial.

Na dvore kláštora dnes bolo rušno. Zavítali tu remeselníci a uvravený kľúčiar z Bardejova. „Nekúpíte? Dobré sú!“ a spolu s kováčmi ukazoval mníchom svoje skutočne skvostné výrobky. Novicom sa to páčilo. Mladosť má ešte rada veci, rada si na nich zakladá. Podľa nich dokonca druhých hodnotí – má úplne obrátený zrak! Ba čo, mnohým tento spôsob myslenia zostane po celý život. Ty máš – a ja nie. Čo mám robiť, aby som získal? A takto nejako vedú ľudia svoje kroky, podobne ako aj ten mladý, šľachtický syn, ktorého sem na dva roky zverilo do výchovy knieža. A mních ho mal rád.

Dovliekol konár do svojho kúta, kde mal na kláte zaseknutú sekeru, povedľa na hoblinách ležal nebožieč a rydlá. Z rozrobenej práce sa mu nestratilo nič. Okolo stále stáli rozpracované sochy, krásny takmer biely kríž z borovicového dreva a socha svätej Terézie z Avily – utešiteľky, ktorú mal mních mimoriadne rád, ležala prevrátená v sýtozelenom pýre. Mních ju zdvihol, postavil, oprášil jej tvár a na chvíľu sa do nej láskyplne zahľadel. Ďakujem, pomyslel si a pokorne zasadol na svoje obvyklé miesto.

Nejaký čas usilovne očistoval dnešný konár, čo mu pri poľskom brehu zjavila rieka. S nadšenou radosťou a pritom pokojne, akoby už odpradáva vedel, že to tak má byť a jeho ruky k nej pokojne spejú, myslel na sochu

svätého Františka, ktorú ešte túžil do konca svojho života vyrezať.

Mních mal svätca z Assisi rád. Často s ním opakoval: „Urob ma, Pane, svojím nástrojom,“ a myslel na to, ako bývalý šľachtic rozumel vtáctvu a zvieratám a ako boli tieto tvory hádam jediné, ktoré rozumeli jemu; ako sa to v ostatných rokoch stávalo napokon aj mníchovi. Už dávno netúžil po tom, kam sa hnali jeho predstavení alebo bystrí spolužiaci ešte v Nitre. Bolo síce nádherné počúvať, ako sa horúčne ponárajú do tajov latinčiny, gréčtiny, hebrejčiny či aramejštiny... Jeden sa dokonca naučil naspamäť po latinsky celý žaltár a jeho slová „Sana me, Domine, quia peccavi tibi...“ – uzdrav ma, Pane, proti tebe som zhrešil; počúval ako hudbu. Starec miloval knihy, dotýkal sa ich chrbtov a kovových väzieb ako priateľov, mnohé mu pripadali ako chrámy alebo paláce: s dvoranami, s peristolom, s nespočetnými arkierni a komnatami. Kolkože práce dá taká kniha, aby dozrela do plnej krásy! Kolko len ľudí sa na nej musí s láskou a duchom podieľať! A predsa netúžil po toľkých literách a po vzdelaní, aj keď mal jeho šírky rád, nesmierne rád. Už je to dlho, čo so sebou nosieval jedinú knihu. Drevenú. Ruženec prepletený starým povrazom. Jeho prsty ho bozkávali ako pery, keď potichu a s pokojom opakoval slová mariánskych modlitieb. Vtedy ho zalialo čosi také vznešené, čisté a jemné, čo prinášajú iba modlitby k Božej Matke a iba tým, ktorí vedia, že najväčším darom je modliť sa a sú k slzám, k slzám šťastní.

Starec bol tichý, pokojný, keď pracoval, ďakoval drevu, že sa mu podvolilo, ďakoval hrubému múru, o ktorý sa smel oprieť a jemu ďakovali kvety, čo zasadil a mladé jablonky, čo zaštepil v sade za kláštorom. Ako veľmi ich miloval! Z ich tmavých pokrútených kmeňov naňho hladeli kolená a oká, drobné halúzky s púčikmi v skorom predjarí a tie koruny... No tak, pod! Hop! S akou láskou do nich usadil deti, čo sa sem zatúlali od Haligovských skál. Keď na jar zakvitli – ako hudba, ó, ako hudba v nich hrali včely. Alleluja, Alleluja... Opakoval si mních zázračné slovo a tvár sa mu napála v pokore, vo vzrušení a v milosti, aký nádherný je Boh.

Čosi ho zaujalo v tráve – zohol sa k nej. Boli to kamienky? Možno. Mních v nej čupel ako ozajstný fráter, pravý brat v bratstve všetkého živého, ktorý žil. Nahrbil sa k nej učupený ako malé dieťa a pritom to bol statný, mocný, dobre stavaný muž, nie vetčný ako hodváb, ktorému mu dovolil dotknúť sa mladý súkenník, nie taký, akí bývajú askéti a do štúdií a čísel ponorení mudrci.

„Apoštol...“ opakoval si novic. „Apoštol...“ a nevedel sa vynadávať a krútil hlavou nad mníchovou tvárou. Ako nebola poznačená ohňom prísnych, ako nebola poznačená vráskami, ktoré sa odtlačia do líc ako struny harfy, ale bola taká čistá, taká svojská a pritom odovzdaná... Že novic len s úžasom sledoval mnícha prechádzajúceho okolo, aj keď sa mu jeho obličaj už dávno stratil zo zorného poľa.

Dvor utíchol, starý pustovník s reťazou okolo pása sa pobral do svojej cely. Na chodbe kláštora sa porozsvetcovali okná. Mních vstal od práce, oprášil si kolená a mäkké dlane už boli plné očakávania toho, čo malo

nastať. Večerných chválospevov.

„Veni, Sancte spiritus...“ sa ozývalo do celej rokliny. Ako sa z nej dvíhal chladný vietor, svietil mu kláštor už iba ako malá bodka, z ktorej sa ozýval mníšsky spev, až celkom zanikol v prielome Dunajca, v ostrých štítoch Pienin, v skalnom previse nad Sokolicou, kam v noc pred tým zablúdila mladá dvojica a dievča nevedomky počalo. Nad nočnou krajinou sa vznášal vietor a ráno ešte dul svoj chorál spolu s hmlou, ktorá takto verne ako skrotený sokol zosadla kraju na plecيا.

Starec sa zapozeral na obzor a na červené svetlo, ktoré bolo v to ráno mimoriadne silné. Zo všetkých možných ciest si vybral lásku. A nekrivil tvár, v pokore sa vybral do kopcov, ako to robil v mladosti, keď sa na pár dní stratil a vrátil sa až potom s veľkým tajomstvom. A druhí mládenci, ktorí snívajú o ceste do Krakova či do Košíc, ktorí túžili po Trnave alebo po Taliansku, celkom si istí, že tam, v záhadnej krajine teplých vápencových Dolomitov, že tam, kde sa nad riekami vypínajú skvostné mosty a na juhu vedú cesty ku kamenným zvoniciam... Že tam, isto tam, kde sa predávajú drahé súkna a kde kvitne vzdelanosť, kde na čembalách hrajú vznosné piesne a kde rozkvitnú na pod letom polia levandúl – že tam, istotne tam ich to volá a že istotne tam je ich raj. Nik z týchto mládencov mu nerozumel.

A bolo napísané, že raz sa mních takto poberie opäť do milovaných skál, zase sa stratí blízky z dohľadu. Lež už na dlhšie. A že do čias, kým našu zem nepríde súdiť Vykupiteľ, ho už nikdy nikto nezbadá.

„Ale prečo, prečo otče?“ pýtal sa novic a nechápavo sa díval do mníchovej tváre. Chcelo sa mu predložiť starcovi toľko argumentov, aké je všetko zložité, ako je nemožné takto žiť. Ako môže byť Boh všeobšiahly a vo všetkom, keď vôbec bolo možné, aby sa od neho satan oddelil? Alebo ako to je s ľudskou krivdou, keď predsa zachváti človeku srdce a odrazu má pocit, že je svet nespravodlivý? To boli veci, ktoré mladého muža trápili – sám často videl ľudí s jasnými tvármi – netрпиacich a šťastných, no predsa tak voľajako cítil, že budú šťastní aj na nebesiach, lebo sú spravodliví. Ale čo s tými, ktorí v tomto svete nepocitujú šťastie? A čo s tými, čo sú malí a zákerní a nemajú toľké dary ako svätci, nemajú také vystupujúce čelo ako má starec, aby sa tam uložili myšlienky – kto za to môže? Oni sami? Kto za to môže? Kto to tak chcel?

Ale starec už dávno neprikladal váhu podobným myšlienkam. „Uzdrav ich, Pane...“ Sane sui, Domine... Pomodlil sa k nebu a jeho čelo sa ako čelá unavených smädných pútnikov poklonilo a poprosilo milosrdnú ruku o kríž pred modlitbou.

ELASTICKÍ LUDIA

Ako môžem začať písať niečo nové, keď som ešte nedokončila to staré? Prešlo už deväť mesiacov, odkedy som sa vrátila z Portugalska, a stále som „ho“ nedopísala. Pri každom upratovaní som len presunula papiere plné nápadov z jednej kôpky na druhú. Obávala som sa, že keď to dokončím, Portugalsko pre mňa navždy zostane také, aké si ho napíšem. Ak vám na dovolenke celý týždeň pršalo, ale odfotíte sa počas dvoch minút slnka medzi búrkami, po rokoch si pri pohľade na ten obrázok pomyslíte „aký vydarený pobyt!“. Ja som sa asi nevedela rozhodnúť, aký pre mňa mesiac v Lisabone naozaj bol. Ahoj, večná nerozhodnosť moja! Na intráku, kde som ubytovaná, nemáme internet ani počítače. Rukopis teda škrabem do zošita. Z titulky sa nevinne usmieva Macko Pu v červenom tričku a polovica stránok nesie minuloročné nespracované poznámky. Na-padla mi taká podlosť, že väčšinu z nich by som po minimálnej úprave mohla použiť teraz. Prímorské starobylé mestá sa v lete až tak nelíšia. Stále je to o čerstvých rybách, horúcich plážach a prepracovaných kostoloch. Neviem, akú expiračnú dobu majú zážitky, ale trištvrte roka je už dosť. Hlavne, keď mám po ruke všetky ingrediencie na uvarenie čerstvých. Bola by som ako predavačka, ktorá dopredu vystaví mlieko po záruke a dozadu schová to dobré. Definitívne prehlasujem, že vám nepodstrčím nič obschnuté.

Myšlienky sú potvory! Tie nepríjemné ma dokážu mátať neustále. No zaujímavé motívy na príbehy, ak ich ihneď perom z hlavy neulovím a nehodím omráčené na papier, miznú v priebehu sekúnd. Má to však aj výhodu – rybu, ktorú ste pustili už asi nechytíte, ale možno vám na háčiku skončí niečo oveľa lepšie!

Akokoľvek sem nechcem pliesť Lisabon, myslím, že to, ako sa minulý a tento rok od seba líšia ukážem najlepšie tak, že ich občas porovnam. Komplikovaná veta. Vlni ma pohľad na mesto pri pristávaní lietadla dojal k slzám. Včera ma pohľad na Janov z vtáčej perspektívy usmial. Lisabon pôsobil bielo, elegantne a nadýchane. Janov zas hnedo-oranžovo, zložito, ale zaujímavo. Rovná ulica je tu len jedna. Korzo pri pobreží. Po ostatných idete buď hore alebo dole kopcom. Zrejme preto je tu toľko starých ľudí. Celý život posilňujú svaly, hlavne ten neúnavný v hrudníku. Nikdy im nie je príliš zima, jedia ryby a zeleninu, užívajú si a sú elastickí. Včera ma týmto výrazom pobavil Michele, Talian, ktorý ma čakal na stanici. Predstavte si, bola som natoľko drzá, že som sa opýtala, o kolke chodí autobus do nemocnice. Mali sme sa ráno stretnúť, aby ma predstavil na oddelení. Navyše je dnes sviatok a verejná doprava je značne zredukovaná. Moja otázka bola ohodnotená ako totálne trápna a vyslúžila som si kritiku, vraj:

„MARTÍNA, you must be ELÁSTIC!“ V Portugalsku nás bolo medikov takmer štyridsať plus ďalší ľudia z intráku. Tam som nemohla byť sama ani keď som si to občas veľmi priala. Tu sme medičky tri plus ďalší štyria študenti na internáte. Včera mi Michele pomohol kúpiť mesačník na autobus a odišiel sa domov učiť. Ja som si nebola istá, či trafím naspäť. (Ak ešte neviete, trpím diagnózou *orientačný zmysel pre humor*.) Nakúpila som v potravinách základné talianske ingrediencie a potom som sa prechádzala po okolí, rozjímajúc nad svojou samotou...

Keďysi som si cestovanie bez doprovodu užívala. Teraz sa mi na letisku so Števom lúčilo ťažko. Chcela som, aby išiel so mnou. Na všetkých výletoch a pobytoch bola izba len pre seba utopickým snom, teraz takú legálne mám.

Viete, prečo rybky kladú tak veľa ikier, žabky majú veľa žubrienok a ľudia „len“ jedno dve deti? Lebo vo vode sú drsné podmienky, vajčička nie sú chránené telom matky a mnohé z nich sa stanú súčasťou potravinového reťazca iných dravcov alebo bohatých ľudí. Nášmu živočíšnemu druhu bolo dopriate „len“ to jedno dve. Ale kolkými ochrannými opatreniami nám to príroda kompenzuje! Placenta, plodová voda, hormóny, emócie... Keby boli takto rozmaznávané všetky ryby, v mori by sa nedalo plávať. Uzanlivo tliekam a úprimne ďakujem. Okrem iného aj za to, že z toho mála nových ľudí, ktorých tu mám, sú všetci úžasní! Zo štyridsiatich *žubrienok* sa v Lisabone vyvinulo len niekoľko životaschopných kamarátov...

Fotila som holuba na vysokom komíne s krásnou scenériou za ním, keď ma z mojej dumky vytrhla známa melódia. Kostolný zvon hral fatimské Ave, Ave... Opäť mi niekto musel pripomenúť, že nie som a nikdy nebudem sama.

FORMÁTOVAŤ? JASNÉ!

Musím sa zo seba smiať. Vy viete, čo znamená *formátovať*? Porozprávam vám, ako je všetko zlé na niečo ešte horšie a všetko dobré na niečo ešte lepšie. Som tajomná ako nočná obloha, však? Verte, že to, čo sa mi asi pred minúťou stalo, si zaslúži chvíľu napätia.

Sme veľmi pesimistický národ. Ako som na to prišla? Keď sa cudzincov pýtam, či poznajú Murphyho zákony, len niektorí majú hmlistú predstavu. Ostatní si myslia, že ich skúšam z fyziky. Už ako malú ma tieto krátke a výstižné formalky fascinovali. Lámala som si hlavu nad tým, ako je možné, že rad, v ktorom sa práve nachádzam, ide vždy pomalšie. Čo tí druhí? Pre nich to neplatí? Ak prejdem k nim, spolu so mnou preskočia aj zákony a tých pôvodných tak zbavím ich údelu? Nie, nie, nie. Kolkokrát vám spadol chlieb na koberec tou lepšou stranou? Ani raz? Ale no tak, určite sa to už stalo. No komu na zemi pristál lekárom dole, pravdepodobne si pamätá aj slovo, ktorým vtedy zahrešil. Prečo si v pamäti držíme radšej to zlé? Ja sa s takýmto prístupom zvyknem cítiť, ako keby o mne Murphy napísal biografiiu. Dnes však nie. Neviem, čo sa stalo, ale dnes som stála v rade, ktorý sa hýbal rýchlejšie. Pred chvíľou som Murphymu ušla z lopaty.

Moja sestrička Tánička mi do Talianska požičala fotoaparát. *Paparazzo* s ním zo mňa nebude, ale spoľahlivo zachytí, ako v Pise podopieram šikmú vežu.

Pozerala som si fotky z celého prvého týždňa, málo ich veru nebolo. Len tak, či netreba vylepšiť niektorú pózu. A tiež som chcela zistiť, kde je samospúšť na veselé hromadné zábery. Preklikávaním v menu som sa dozvedela, že som aparát podcenila. Už na biofyzike nám doktor B. vtíkal do hláv, že máme čítať návody. Zobraziť čas a dátum? Áno! Vypnúť otravný zvuk tlačidiel? Konečne! Zafarbiť snímky do sépiova? Prečo nie! Formátovať? Jasné! Kdeže bola tá samospúšť? Žiadny obrázok k dispozícii. To ma nezaujíma, musím sa vrátiť späť, nejak som sa tu zamotala. Žiadny obrázok k dispozícii. No tak, vráť ma do pôvodného menu... Počkať. Žiadny obrázok k dispozícii! Režisér Murphy kričí na rekvizitára, aby hlavnú postavu oblial studeným potom. Rekvizitár poslúchol. Vypnúť a zapnúť, snáď to bol len hlúpy žart. Tak nebol.

Čo je vlastne to formátovanie? Nejaká nadradená forma vymazávania? Predsa keď chcem fotku odstrániť, vždy sa ma maličký digitálny strážca prístroja pýta, či to myslím vážne. Toto mi jediným kliknutím vzalo bez varovania všetko. Takže bolo každé stlačenie spúšte zbytočné. Režisér sa spokojne usmieva po dobre vykonanej práci.

Keby bol dnešok obyčajným dňom, zvesila by som hlavu a pár dní sa topila v zúfalom sebaobviňovaní a nespravodlivosti sveta. Dnes som však nejakým zázrakom v tej rýchlejšej kolóne. Viem, že k internetu patrí popri pozitívnych aj veľa negatívnych prívlastkov, no ja ho momentálne zbožňujem! Na obed som naň totiž nahrala *to najlepšie* z prvého týždňa. Takže tým, že som sa chcela pochváliť, kde som, chcela som, aby ste mi závideli pláž a výlety, som si vlastne zachránila pár pekných spomienok. A či mi je smutno za ostatnými obrázkami, ktoré nezachránil internet? Áno aj nie. Verím, že mali prežiť len tie, ktoré som inštinktívne vybrala. Zvyšok by ste si raz zo slušnosti pozreli a potom by mi len zaberali miesto v pamäti počítača. A úplne sa vidím, ako chcem dať tie najkrajšie vyvolať, ale neviem sa rozhodnúť ktoré. Tak teda tisíc rôznych záberov prechádzam stále dookola, kým príde ďalšie leto a potom ďalšie, až sa digitálne fotografie stanú zastaranými a nikde už nebudú prístroje na ich spracovanie. (Takto mi starnú fotky z minulých prázdnin, predminulej lyžovačky a mnohých výletov.)

Murphy ticho plače v kúte izby a číha na ďalšiu príležitosť. Ja si odteraz každý deň stahujem fotky na *flešku*. A keď sa mi najbližšie stane niečo *Murphyovské*, buď si to nezapamätám vôbec alebo len ceruzkou. O ceruzkách ale až nabadúce.

POVEDZ MI, KOLKO VÁŽI TVOJ KUFOR A JA TI POVIEM, AKÝ SI

Veľmi rada by som raz vymyslela super príbeh. Zatiaľ viem písať len veci, čo sú naozaj. Za moje zábrany môže fakt, že mám obmedzený počet čitateľov, asi desať alebo pätnásť a všetkých ich (vás) poznám. A tak sa pri písaní neviem zbaviť predstavy vašich reakcií na to, čo odo mňa čítate. Nemôžem sa predsa rozprávať so všetkými naraz! S jedným sa potrebujem zamerať na to a zatajiť niečo iné a s druhým zas naopak. Určite si viete predstaviť, aké je to obmedzujúce. Vždy sa do písania púšťam s nadšením, ale keď si na druhý

deň čítam výsledok (prienik množín vašich obrazov mňa), zdá sa mi to akési cudzie. Uvediem príklad.

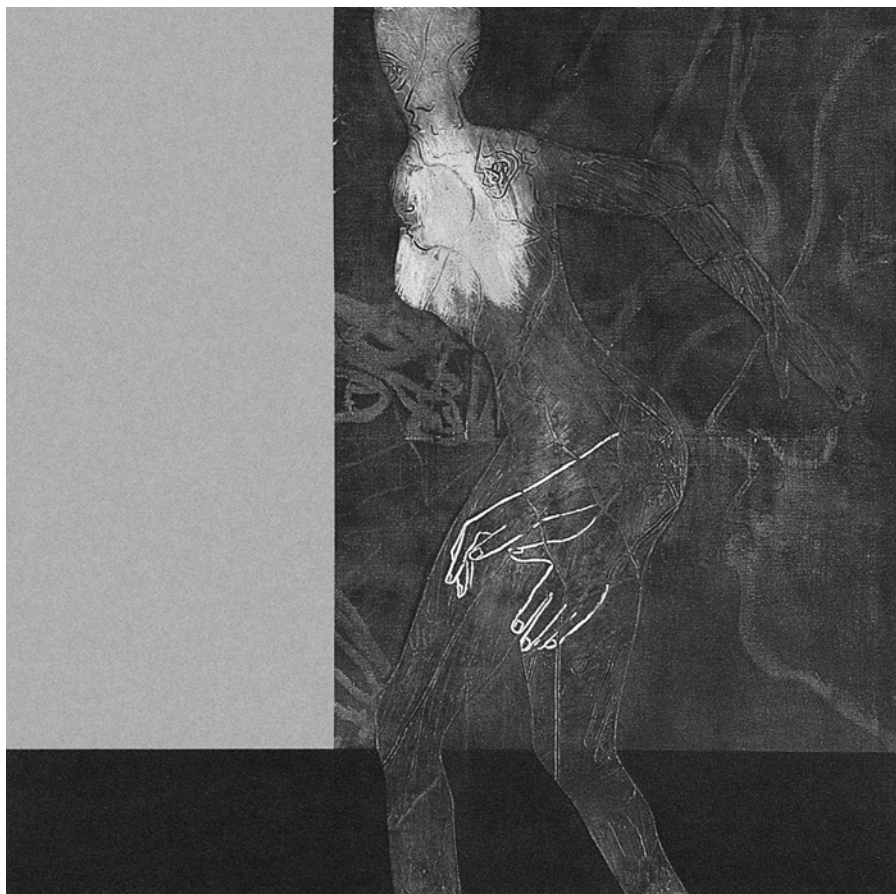
Z domoviny som odvážne vycestovala v balerínkach. V centre Mníchova, kde som si krátila dlhoočiznú prestávku medzi letmi, pršalo. Kaluže a chlad ma nemuseli dlho prehovárať, aby som sa prezula do ponožiek a tenisiek. Hneď som sa cítila o šesťdesiat percent menej žensky a o sedemdesiat percent viac turisticky. No a čo. Aspoň som sa nemusela vyhýbať mlákam. Naspäť na letisku mi to až tak jedno nebolo. Ja zmoknutá, zablatená a uchodená a ony čerstvo upravené, svieže a v lodičkách. Hovorím o *letiskových superženách*. Aby bolo jasné, nejde nevyhnutne o vychudnuté *mladice*. Väčšinu *LSŽ* tvorí stredná veková skupina. Nevie, odkiaľ prišli ani kam idú. Spoznáte ich podľa *noholomných lodičiek*. Viete, ako pre niektorých ľudí neplatia kalórie ani nezdravé jedlá? Tak pre dotyčné neplatí počasie ani cestovanie. Možno počas života stratili senzitivnú inerváciu v nohách. To by vysvetľovalo veľa. Ako som im len závidela!

Keby som tento mail nezačala rozpravou o zábranách, napísala by som, že ma to našťvalo a išli by sme ďalej. Lenže v skutočnosti ma to *nasralo*. Ale nechcela som, aby ste pri čítaní utrpeli šok, krútiac hlavou: „Čo sa to stalo? Veď Martinka takéto výrazy nepoužíva!“. Používam. Ale len v mojej hlave, lebo keď ich vyslovím, cítim sa smiešne. (Skúsila som to už viackrát.) Keď však svoje myšlienky cenzúrujem, už to viac nie sú *moje* myšlienky. Sú ako odvrhnuté mláďa poškvnené ľudským pachom. Len ťažko si ich spoznávam. Nie je mi jedno, čo si o mne myslíte, ale nechcem, aby ste mi diktovali, ako mám rozmýšľať. Ako to robia veľkí spisovatelia? Ako zostávajú slobodní, keď vedia, že potrebujú čitateľov, že sa potrebujú páčiť? Keď napíšu o vražde, ľudia si nemyslia, že chcú niekoho zabiť. Keď je jedna z ich postáv divná, nikto ich neupodozrieva, že opísali seba. Hoci... Možno si to niekto tak vysvetlí a možno to tak naozaj je. Možno je to daň za kreativitu. A možno odmena a dôvod, pre ktorý autori zaplňujú riadky. Táto hra s adresátom. Aj ja sa chcem hrať! Namiesto toho sa len motám okolo zadných dvierok reality, na ktorú sa vždy môžem vyhovoriť.

Myšlienky sa rodia zvláštnym spôsobom. Niekedy slušne zaklopú, opýtajú sa, či na ne máte čas a ak im otvoríte, presvedčíte sa, že takýto hosť nikdy neprichádza s prázdnyimi rukami. Ku mne zvyknú pravidelne chodiť v nevhodnú dobu. Čo už, tak som si ich vychovala. Keď nečinne sedím, pozerám *doblba* a nereagujem adekvátne na okolie, píšem si do hlavy. Za ušami mám už plno. Keď som bola malá (lebo teraz som už veľká), rodičia mi kázali zapísať si tam rôzne pravidlá pre život. Nebrať cukríky od cudzích ľudí, umyť si ruky, keď prídem zvonku a zakaždým odzdraviť. Za uši sa zapisovalo tak jednoducho a prehľadne! V hlave naopak môže nastať poriadny chaos. Samozrejme, vy vždy vidíte len tú navoňavkovanú, upratanú verziu. Ale vo výrobní sa neustále škrtá, konce viet sa sťahujú na začiatok, pribúdajú zložité šípky a hviezdičky. Niektoré myšlienky majú podobu troch bodiek a iné úsmevu. Jedna obrovská kancelária je špeciálne vyhradená pre otázniky.

Zátvorka je očístec. Tam môžu slová nad sebou v klude uvažovať a ja som ochotná dať im ešte šancu. Fungujeme spolu celkom dobre. Bohužiaľ, ako každá firma, aj moja hlava má slabé miesto. Všetko do nej vpisujem večným perom. Takže neaktuálne informácie neviem dostať preč. Stále tam zavadzajú. Trochu vybledli, to áno, ale už dávno nadišiel ich čas a mali ísť. Nielen strácať farbu. (Nemám fotografickú pamäť. Nemyslíte si, že v hlave skladujem všetky básničky od prvej triedy a celý anatomický atlas. Kiežby. Večným perom si píšem skôr názory na život, na samu seba a moje okolie. Či už prevzaté od rôznych idolov, alebo poctivo nadobudnuté vlastnými skúsenosťami.)

Sú ľudia, čo si do hlavy nepíšu vôbec. Títo žijú v prítomnosti na dvesto percent. Všetko, čo kedy potrebovali, potrebujú a budú potrebovať, si dokážu zabezpečiť v danom momente. A to značne rýchlo, keďže *harddisk* nemajú zaprataný zbytočnosťami. Sú to tí, ktorí z batožinového pásu skladajú ten najmenší kufrík. Majitelia väčších, ale poloprázdnych kufrov používajú

ceruzky. Len to, čo považujú za nevyhnutné si zabalía a zapíšu. V prípade, že na dovolenke alebo v živote uvidia niečo zaujímavé, nie je problém do batožiny čokoľvek prihodiť. A keď presiahne váhový limit, ceruzka sa dá ľahko vygumovať. Potom sú na rade baliaci zmätkári. Na túru si berú plesové šaty a na zájazd do Paríža kancelárske potreby. Na prvý pohľad môžu vyzerat totálne mimo, ale keď na horskej chate zrazu vyhlásia ples alebo známky na pohľadniciach nechcú držať (to lepidlo sa mi pod Eiffelovkou vážne zišlo), všetci im závidia ich šialený nápad vhodiť danú vec do kufra. A čo ich hlava? Fixky, pastelky, ilustrácie, občas chýba podstata, ale raz za čas si poznačia detail, ktorý ostatní prehliadli a na takých veciach sa dá budovať kariéra. S lepidlom vo Francúzsku som sa mi hodila do tejto kategórie, ale ináč som čestným členom poslednej skupiny. Večné pero. Moja batožina je len pre silných gentlemanov. Občas závidím slimákovi, že majú svoje kráľovstvo stále po ruke. (Trochu morbidne povedať slimákovi, že má niečo po ruke, nie?) Ja sa pred každou cestou znovu a znovu pokúšam vtesnať celý svoj svet do kufra. Viem, že určite nebudem potrebovať všetko, ale čo ak sa mi zídne zrovna toto? (Snažím sa vymyslieť niečo absurdné, čo sa nedá potrebovať, ale čo to je? Ako viete, že sa vám nezídne visiaci zámok alebo župan alebo skrutkovač?) Tí, čo si do hláv nepíšu by sa za čas, čo sa tu rozpisujem o kufroch, určite zoznámili s niekoľkými ľuďmi, ktorí by im potrebné veci požičali alebo poradili, kde ich zohnať. Málokedy mi na cestách niečo chýba, ale málokedy využijem viac než tretinu toho, čo som si zabalila.

Ak ste pozorne čítali, všimli ste si, že všetci máme nejaké výhody aj nevýhody. Neponúkam žiadne riešenie. Nechcem nikoho meniť a zatiaľ ani seba. Veď čo ak mi v budúcnosti bude chýbať niečo, čo teraz vyhodím?

DEUTSCHE VITA

Keď cestujem, jediné, v čom mám vždy jasno, sú nadpisy.

Poznáte takú tú farebnú detskú hračku, ktorá má na vrchnáku škatulky alebo vedierka vyrezané rôzne geometrické tvary a cieľom batolaťa je vhodit kocku, guľičku či trojuholník cez príslušný otvor? Nie, zvládnuť takúto úlohu nebolo súčasťou pohovoru na nemeckej klinike. Spomenula som ju kvôli nadpisom. Keď dieťa hračku dostane, najprv nevie, že kocka prejde len cez štvorcový otvor a hviezdička len cez hviezdičkový. Proste si vezme jeden útvar do ruky a nemotorne prechádza po povrchu. Stále nič, nič... Až príde k trojhrannému otvoru, trojuholník urobí *klik* a spadne do krabičky. Kolká radosť! Ja nadpisy nehľadám. Nechám si slová, vety, dojmy a obrazy jemne prúdiť cez mozgové závitky. Viem, že obrysy toho správneho tam už dávno sú. A tak len ticho čakám a načúvam, či niektorý neurobí *klik*.

Tu v Nemecku som na prvý *klik* musela čakať týždeň. Dovtedy sa mnohé slovné spojenia snažili vtesnať do rozmerov môjho nadpisu a takmer som vybrala nejaký nesprávny. Chcela som, aby to bolo niečo výstižné, originálne, pútavé a vtipné. Usilovne som rozmýšľala, čo by najlepšie vystihlo prvé dni

nemeckej sťaže. Horúcim kandidátom bola byrokracia. Potom presnosť, sto variácií na šunku, luxusná nemocnica, *mein Deutsch ist schlecht* a podobne. Uznajte, že nič z toho nie je ideálne. Ale v nedeľu v Berlíne som to aj napriek hluku hustej premávky začula. *Deutsche Vita!*

Presuňme sa do Karlových Varov. Prestupná stanica na misii, na ktorú som sa vydala s cieľom zistiť, či platí rovnica *Deutsche Vita = Dolce Vita*. Na dohodnutom mieste o dohodnutej hodine (vlastne o desať minút skôr) nás čakal šofér. Cestu nám spríjemňoval *hoch Deutsch* konverzáciou o silnej zime, kedy kvôli snehu nevidno dopravné značky, o nemocnici, výlete, ktorý nás čaká a podobne. Keď sme po hodine vystúpili v nádhernom nemocničnom komplexe, situovanom v hustom lese, plynulo nás prevzala expertka na ubytovanie. Pozreli sme si nadštandardne zariadené izby, nechali v nich kufre a s kľúčikmi vo vrecku kráčame na stretnutie s ďalšími ľuďmi. Aby som nezabudla, v tej chvíli sme už vlastnili prvý papier. V kancelárii sme stretli kučeravú *Frau*, ktorá si s úľavou položila na stôl bohato naplnenú škatuľu. Podali sme si ruky a začala časť, ktorá mi vytvorila pevnú synapsiu medzi slovami Nemci a papierovanie. Vypĺňali sme tlačivo o samotnej sťaži, o našich právach a povinnostiach, o ubytovaní, o mlčanlivosti o osobných údajoch pacientov, o poistení a prípadných úrazoch. Dostali sme farebne vypracovaný plán nášho pôsobenia na jednotlivých oddeleniach a ďalší papierik s informáciami kde, kedy a u koho sa máme nasledujúci deň hlásiť. Teraz nastal čas na prechádzku po budove a stretnutie s ďalšou *Frau*, ktorá nám rozdá dva páry bielych *outfitov*. Miestny *dress code* nepustí. Má to však jeden háčik. Dvaja členovia našej šestice, ktorí ohlásili príchod vlastným autom, ešte nedorazili. Kučeravú *Frau* to znepokojilo. Niečo si dovolilo neísť podľa plánu! Len pokoj, to zvládneme. Na jej pokyn im voláme. „Sú na rozhraní dvoch štátov, takže sa k nám pripoja do polhodiny.“ *Frau* sa upokojuje. Nasledovali snehobiele nohavice (mierne *mrkváky* nemôžu uškodiť) a košeľe. Potom ešte jedna *Frau* s príhovorom a tlačivami na tému úrazov a ozaj, ďalšia *Frau T.* nás chce vidieť v stredu poobede. Keď sme sa spamätali zo všetkých osôb, pokynov, *unterschriftov*, dômyselne magnetických menoviek, zápisníku a pera so sviatočným logom kliniky, dostali sme slovo my. A ja ako prvá! Pane Bože, vlož mi prosím do úst nejaké nemecké slovíčka v takom poradí, aby dávali zmysel... Meno, krajina, ešte neviem, na čo sa chcem špecializovať a *ende*. Ospravedlňujúci sa úsmev, kriklavý rumenec na lícach a našťastie už rozprávajú ostatní. Na takýchto pohovoroch by mohli testovať antiperspiranty.

Musím sa niekomu ospravedlniť. Vlastne niečomu. Celý život som rozkrikovala do sveta, že angličtina sa učí jednoducho, lebo je všade okolo nás. Pod gombíkmi televízneho ovládača, v nápisoch na tričkách, v pesničkách a filmoch. Za to nemčinu, objekt mojej nelásky a pohrdania, som nevidela nikde. No prišiel na psa mráz a Matka prišla na misiu. Ako tak počúvam túto reč, sklápam uši a zrak a priznávam, že po nemecky som čiastočne hovorila už od malička a ani som o tom nevedela! Predstavte si,

že *kuken* je normálne nemecké sloveso! Kto by to povedal? A ja som si až doteraz myslela, že to je také naše rodinno-slovenské slovo. A čo takto ísť sa *špacírovať*? Alebo *curignút*, *kuchtit* či *špásovať*? A keď vám niečo *klapne*, ste *macher*. Neprestávam vychádzať z údivu.

Žiadny z mojich príbehov som nenapísala na jeden dych. Iba ten minuloročný o ukradnutej peňaženke. Rada sa k písaniu vraciam aj po niekoľkých dňoch, pozriem sa na „dielo“ vždy o trochu staršími očami a pár vecí zmením. Mám rada to tešenie sa, keď viem, že ma čaká niečo príjemné. Tak aj teraz. Mala som rozpísané to, čo ste práve prečítali a chystala som sa spracovať ďalšie poznámky. Lenže. Kuchynka, len o dvoje dvere ďalej od mojej izby, sa otriasala od výbuchov smiechu mojich spolumedičiek. Keby si spolužiaci na gymnáziu písali slohy doma a nemusela by som im ich písať cez prestávky ja a nezamilovala by som sa do písania, hneď by som sa pridala do debatačného krúžku. Ale stalo sa a vyhrala u mňa túžba po osamelom ťukaní do klávesnice. Utekám od života, aby som o ňom mohla v klude písať. Zatiaľ mám dosť námetov. Ale čo keď sa minú? Potom si poviem, že nadišiel čas vrátiť sa do spoločnosti, aby zase bolo o čom? Pred pár dňami som kvôli príbehom nešla hrať futbal. Mám problém trafiť sa do lopty, o bránke ani nehovorím, ale aj tak to mohlo byť fajn.

Druhú sobotu sme boli na výlete organizovanom nemocnicou. Šofér nás vyzdvihol ako ináč než na čas. Rozdal nám bohato nabalené cestovné obedy a pitný režim v podobe prepravky minerálok a dvoch prepraviek ovocných džúsov pre šiestich ľudí bol tiež uspokojivý. Náučné videá v múzeách ma milo prekvapili. Pri každej skupine exponátov sa nachádzala veľká obrazovka a film ste spustili jednoduchým tlačidlom *drücken* alebo to za vás urobila fotobunka. Nemám rada, keď ľudia nechávajú pustenú vodu počas umývania zubov. Na čo? Ak si ich niekto potrebuje umyť desaťkrát denne a nemá ešte zošúchanú sklovinu, nech tak robí. Ale nikto si u mňa neobháji to, že potrebuje, aby zbytočne tiekla voda, hoci len raz za deň. V takomto duchu pracujú aj spomínané videá. Nikdy nie nadarmo a bez obecnstva. Ale keď už človek príde a prejaví záujem, stojí to za to. Veľa sa dozvie, keď chce a krátke filmy si môže pozrieť aj štyrikrát za sebou. No keď odíde, predstavenie sa skončí a šetrí sa pre tých, ktorí o to stoja. *I like it*. Pardon. *Ich liebe es*.

Nemci sú veľký národ. Majú svoj systém a aj keď si z nich občas ostatní utahujú, idú si svoje. A prináša im to ovocie. Kým tí ostatní krachujú, oni si žijú v dostatku, ktorý si pripravili. V Taliansku na neurológii vizita začínala oficiálne o deviatej, ale zvyčajne sme sa pohli až pred pol desiatou. Tu sa začína oficiálne aj reálne o trištvrte na sedem. V Lisabone aj Janove bol celý pracovný deň popretkávaný mnohými pauzami na kávičky a rozhovory. Tu sa káva pije tiež, ale obmedzujú to na jednorázovú raňajkovú záležitosť. Južania sa jednoducho chcú zabávať. A to, či majú práve pred skúškou, či meškajú vlaky, alebo padá vláda a krajina musí rozpredať ostrovy, je vedľajšie. S dobrou náladou nečakajú, kým sa budú mať dobre podľa ekonomickej

prílohy v novinách. Ich charakter ma veľmi inšpiruje, ale viem, že vo svete treba aj ľudí, ktorí v sebe nosia nemeckú zodpovednosť a myslia viac na budúcnosť na úkor prítomnosti. Takže ako vyriešiť moju rovnicu? Porad mi Albert! $E=mc^2$? Ja to zatiaľ vidím takto:

Deutsche Vita + certifikát B2 + MUDr. + $\frac{1}{4}$ južanského prístupu
+ $X \approx$ Dolce Vita $\pm$ bežný život

P.S.

V úplne iný deň (posledný) na celkom inom mieste (na letisku v Janove) sme čakali v rade na check-in. Displej nad usmiatou paňou za priehradkou ukazoval kód nášho letu a cieľovú destináciu, Munich. Nostalgicky sme sa obzreli za seba a zacítili ďalší horúci deň. Ako dlho nám asi vydrží opálenie? A prečo sa vždy treba vrátiť z tepla do zimy? Hlavy sme otočili späť do prítomnosti, ale obrazovka zrazu zmenila obsah. Monaco! Žeby tajné radary zachytili naše myšlienky a dopriali nám ešte pár dní dovolenky? Položili sme kufre na váhu, usmiata pani na ne prilepila dlhú nálepku a zvedavo sa jej pýtame, či to s tým Monacom myslí vážne. Nemyslela. So smiechom nám vysvetlila, že Mníchov sa po taliansky povie Monaco. Áno, jasné, že som sa jej spýtala, ako sa potom povie to normálne Monaco a hádate správne, že ono je tiež Monaco. Už sa nad nimi nepozastavujem. V takej krásnej krajine si môžu veci volať ako chcú.

STRÁŽCA

ANNA HOLEČKOVÁ

Opäť som sa zobudil príliš skoro. Tma bola taká čierna, že som nevedel s určitou povedať, kedy mám otvorené a kedy zatvorené oči. Po prvom rannom vlaku ešte nebolo ani chýru, ani slychu. Ležal som ďalej v posteli, aj keď som vedel, že už nezaspím. Pozeral som sa do čierneho stropu a odhadoval som, kde asi visí luster. Na jednom mieste sa mi tma zdala o niečo černejšia, a keď som tam hľadel dostatočne dlho, skutočne sa mi podarilo rozoznať tvar, ktorý pripomína kostolný zvon. Nikdy som ten luster nemal rád, bol príliš veľký a ťažký a farbil svetlo do neprirodzených odtieňov. Dostali sme ho so ženou kedysi dávno ako svadobný dar. Žena ho dala zavesiť do kuchyne a ja som sa na neho snažil pozeráť iba vtedy, keď bolo treba vymeniť žiarovky. Teraz som strop hypnotizoval. Netrzeplivo som čakal, kedy izbu na sekundu zatopí svetlo, kedy sa pri stopke lustru zjaví úzky tieň, ktorý sa rýchlo predĺži, obkruží izbu a opäť zmizne v tme. Čakal som na škripot prvého ranného vlaku do mesta. Až vtedy som si dovolil vstať, rozsvietiť svetielko nad šporákom a dať variť vodu na čaj. Dovtedy som nemohol sedieť pri kuchynskom stole. Nemohol som strkať malíček do dierky v umelohmotnom obruse, ktorý tam nechtiac vypálila manželka, keď ešte žila. Nemohol som čakať na piskot čajníka. Smel som len ležať v posteli a čakať, kým reflektory vlaku vpustia prvé svetlo do izby. Kým som bol mladý, bol by som vydržal v posteli až do obeda, keby ma nechali. Aj potom by som sa vedel len tak povalovať, snívať s otvorenými očami. Teraz som rád, keď vydržím ležať aspoň do piatej. Aspoň po prvý vlak. Ako som kedysi nadával, keď ma matka ťahala z perín: „Vlak ti ujde, nestihnješ do školy.“ Stanica bola na opačnom konci dediny, než sme vtedy bývali. Bolo treba ísť až za fabriku, prečo ju len postavili tak ďaleko? Keby bola bližšie, mohol som ešte aspoň pol hodinky spať. Podľa komína som si odmeriaval vzdialenosť. Vždy, keď som meškal, priťahoval som ho očami. Koľajnice vedú hneď pod ním. Večer, keď som sa vracal, kráčal som po jeho tieni. Prečo ta nepostavili vyšší, prečo ma neodvedieš až domov?

Konečne vlak, konečne mi tieňový luster prebehol po strope. Ozdobný tanier pripevnený na stene sa slabo zatriasol. Visí tam už od nepamäti, trasie sa a poskakuje, keď ide okolo vlaku, najmä ten nákladný, ale nespadne, hádam, ani keby dom prišli zväfať. Papuče mám hneď pod posteľou. Kým žila žena, nechával som ich povalovať kadekde po izbe. Večer, než išla spať, mi ich vždy priniesla k posteli: „Nemal by si chodiť bosými nohami po studenej dlážke.“ Iba teraz ju už počúvam, ráno nohy zakaždým suchnem rovno do papúč. Pozerám, že pravá sa už na palci trochu trhá. Žena by ju bola zašila, mala na to dlhú tvrdú ihlu s obrovským očkom, aby cez neho aj hrubá niť

prešla. Stále čosi šila a vyšívala, každý kus nábytku pokryla dečkou alebo obrúskom. Potom sa jej už tak triasli ruky, musel som jej navliekať niť do ihly, sama už to nevedela, no aj tak stále šila, štopkala ponožky a pančuchy, prišívala gombíky. Najmä cez zimu. Poznášala si kadejaké handričky, staré šaty, ktoré by už iní vyhodili a šila a prešívala. Hrbila sa pri lampe, večer som jej natieral stuhnutú šiju konskou masťou. „Prečo si nedáš pokoj, aj tak to nikto nebude nosiť“, dohovárať som jej. Len sa usmievala.

Päť krokov ku šporáku. Škrtnúť zápalkou a zapáliť plyn. Napustiť vodu do čajníka a potom už len čakať, kým začne voda vriieť. Malíček v dierke na obruse. Viem ju trafiť aj poslepiačky. Vždy som vedel dobre triafať. Ako dieta, keď sme sa hrali s guľôčkami, obohral som celú dedinu. Alebo keď som bol väčší a strieľal som so vzduchovkou na plechovky a na vtákov. Stačilo, aby si vtáčik na chvíľu sadol, pokojne aj na najvyššie konáre, a hneď bolo po ňom. Aj moja žena si raz sadla, pravda, vtedy ešte nebola moja. Sadla si ku mne v autobuse a o sedem mesiacov bola svadba. Neskôr prišiel malý Ondřík, tridsať rokov na to nevesta. Potom sa zjavil umelohmotný obrus a napokon dierka. Žena si pre ňu aj poplakala. Vraj: „Taký krásny obrus. Bol ešte celkom nový, mohol nám ešte poslúžiť.“ Bol od nevesty. Čudoval som sa, na čo nám je takýto, keď žena ustavične vyšíva. Obrusov máme plnú kasňu. Už ich ani nie je kam dávať. Ale bol som radšej ticho, vzal som ženu okolo pliec a na dieru postavil cukorničku. Stála tam, až kým žena neumrela. Potom som dierku znovuobjavil. Začal som do nej pchať malíček, hrať sa s ňou ako kedysi s maminým náprstkom. Zakaždým, keď pijem ranný čaj a obedňajšiu kávu. Už by som tade prepchal aj prstenník, ani sčerneté okraje nie sú vidieť. Len stôl stále viac a viac vykukuje.

Niekedy ráno sedávam pri stole len tak, po tme. Najmä na jar, keď sa noci krátia. Ruky si zohrievam o hrnček s čajom a čakám, kedy sa svet rozsvieti. Ale teraz len ide zima, tma je až do siedmej a niektoré dni treba svietiť celý deň. Najradšej mám svetlo nad šporákom. Je tlmene žlté a sedávam k nemu chrptom tak, aby ma neoslepovalo. Žena zvykla porozsvetovať všetky svetlá, ktoré v izbe máme. Sedávala v kresle pod lampou, ale aj tak si zakaždým stažovala, že je šero, že nevidí dobre na vzor, ktorý vyšíva, a čo keď si v tej tme popletie farby, kto to potom bude párať. Hundrala, dokiaľ v izbe nesvietili všetky žiarovky. Aj keď robila na vrátnici, bývalo tam vysvietené ako vo výklade. Svetlo bolo vidieť ešte aj z dediny. Ja som najradšej chodieval do Ondříkovej izby. Odkedy sa aj s nevestou odstahoval, sú tam len slabé žiarovky. V kútoch izby zostáva takmer úplná tma. Aj radiátor je stále stiahnutý na minimum. Žena tu skladovala jablká a orechy a myslela si, že jej ich tam chodím ujedat. Aj som ujedal. Chrúmal som jablká a prezeral si Ondrove staré skriptá. Tautony, leptony, kvarky, nerozumel som ničomu, ale páčil sa mi zvuk tých slov. A niekedy sa mi aj hodili do krížovky. Dnes bude tiež jeden z tých tmavých dní. Vonku prší, nie silno, žiadne veľké prudké kvapky, ktoré sa rýchlo preženú. Toto je ten dážď, pred ktorým ani dáždnik neochráni. Voda stojí vo vzduchu, zalieza do každej diery, ktorú

objaví. Aj včera tak bolo. Ak nezačne fúkať, budú sa tu v doline držať mraky aj celý týždeň.

Je len šesť hodín, o chvíľku pôjde druhý vlak, ibaže z opačnej strany. Tento je vždy takmer prázdny. Chodí z mesta do dediny a o takomto čase sa v ňom vezie len zopár ľudí, čo sa vracajú z nočnej alebo čo sa pozabudli v krčmách. Rozhodol som sa, že sa oholím. Niežeby bolo treba, nečakám žiadnu návštevu a mne samému strnisko neprekáža. Len sa ešte nedá ísť von. Nie je vidieť na pol kroka. Do kúpeľne idem potme. Svietiť netreba, poznám tu každý centimeter. Nepotknem sa, viem, kde som včera zhrnul pokrovec. Viem, ktoré dvere som zavrel a ktoré nechal otvorené. Spomínam sa aj na stoličku, čo zostala trčať v ceste. Až v kúpeľni treba rozsvietiť. Spínač je hneď v rohu pri dverách, asi dvadsať centimetrov nad kľučkou, no aj tak ho nikdy neviem trafiť. Stena okolo je celá ohmataná, bolo by treba vymalovať. Jeden blatistý odtlačok je celkom zreteľný, všetky čiarky sa na ňom dajú porátať ako letokruhy. Celú jednu stenu kúpeľne pokrývajú police. Obyčajné surové dosky natreté na bielo. Na tej najvyššej sú ešte vždy porozkladané žienine darčekové balenia. Nevesta jej ich kupovala na Vianoce a na narodeniny. Samá soľ do kúpele, krém proti starnutiu, krém proti tučneniu, krém proti chudnutiu. Žena používala len krém na ruky, zvyšok balíčka vystavila na policu alebo ho porozdávala priateľkám. O ruky sa však starala. Pamätám sa, ako raz stála pri okne, bola ešte celkom mladá, Ondřík len nastúpil na výšku, ruky natahovala za svetlom a plakala: „Pozri, aké mám hnedé škvrny, som už ako starena.“ Potom si ich kúpavala v citrónovej šťave, natierala kadečím o čom sa dočítala, že pomáha, ale aj tak mala chrpty rúk posiate hnedými bodkami.

V kúpeľni je zima. Je to najchladnejšia miestnosť v celom byte. Keď bol Ondřík malý, kúpili sme sem malý ohrievač. Keď sa zapol, rozžeravila sa mu špirála do červena. Kúpeľňa sa aj tak nedala dobre vykúriť, ale predsa len bolo o čosi teplejšie. Teraz som sa radšej oholil v hrubom svetri. Zababral som si síce trochu golier, ale nechcelo sa mi vyzliekať do tielka. Niekoľko rýchlych pohybov, jedna ranka nad hornou perou a utekám späť do kuchyne. Teraz už si rozsvietim, nech vnímam teplo aj očami. Hodiny na stene ukazujú štvrt na sedem. Bol by som si myslel, že zastali, keby sekundová ručička horlivo netikala. A aj vonku je stále tma. Keby už aspoň javor bolo vidno. Rastie na konci záhrady, orámovaný oknom. Teraz by mal byť celý žltočervený, mal by svietiť do ďaleka, ale zatiaľ sa ani tvar nedá rozoznať. V okne vidím stále len tmú a svoj odraz. Veľký nos, široký, stočený doprava. Ešte ako decko som si ho rozbil. Doma som povedal, že pri sánkovačke, ale v skutočnosti sme sa pobili so susedom. Najprv sme viedli len priateľskú snehovú vojnu, ale potom začal do gúľ vkladať kamene, aby to lepšie lietalo. Trafil ma len do nohy, nič sa mi nestalo, ale pobili sme sa potom ako kone. Od tej doby mám krivý nos. V nemocnici mi ho nevedeli narovnať. Možno keby som bol neskôr dostal ďalšiu ranu z druhej strany, mal by som ho teraz rovný. Mieril by priamo na javor, neodkláňal by sa k ríbezľovým kríkom.

Hodiny sa skoro nepohli, a tma taktiež nie. Aj tak si už ku dverám pripravím všetky veci. Hrubý kabát, ktorý nepremokne ani v takomto počasí. Žena ho chcela už dávno vyhodit, že má prederavené lakty a trhá sa mu podšívka. Nakoniec som ju presvedčil, aby mi ho len zalátala, našila záplaty zo starých menčestrových nohavíc. Na moje pochôdzky sa mi najlepšie hodí, škoda by bolo drať nový. Klobúk, aby mi nepršalo do tváre. Dnes si už vezmem aj rukavice, vonku je nepríjemne, zima zalieza až do kosti. Už mi aj palicu treba, hýbem sa síce ešte dobre, ale továreň je veľká. Hádam aj tri či štyri kilometre nachodím, než ju celú obídem. To už mi dobre padne o niečo sa oprieť. Urobil som si aj jednu špeciálnu na zimu. Nalepil som na dolný koniec sklenené črepy, aby sa mi nekĺzala na ľade. Babral som sa s tým celý deň, dúfam, že bude fungovať. Vlni som sa raz pošmykol. Nohy mi aj stáli na zemi, ale oprel som sa o palicu a tá sa zviezla. Udrel som si bok a nemohol som dobre chodiť. Pohyboval som tak pomaličky, že cesta okolo továrne mi trvala skoro dve hodiny, aj keď inokedy to stíham za jednu.

Bývala to bohatá fabrika. Starý továrnik si ju vyčáckal, fasádu nechal ozdobiť ornamentmi, okná sú takmer ako na kostole a prjazdovú cestu

lemuje gaštanová aleja. Dedinčania to tu volajú zámoček. Deti zo škôlky sem na jeseň chodia na vychádzky, zbierajú gaštany a vyrábajú z nich figúrky. Potom ich majú vystavené v knižnici. Aj mladých to sem láka. Také rande na streche, veď aj ja som sem vodieval dievčatá, kým som bol slobodný. Neraz tu nájdem fľaše od vína poodhadzované v kríkoch. Robil som tu celý život, najprv ako elektrikár, potom som sa so ženou striedal na vrátnici a teraz som strážnik. Látam diery v plote a obchádzam továreň.

Svoj okruh takmer nemením. Aj teraz, len čo sa rozvidnie, začnem pri prednom vchode. Bývam na prízemí v starej továrnikovej vile, čo susedí hneď s hlavnou vrátnicou. Dnes už je prázdna. No ešte nedávno tu vyhrávalo rádio. Na vrátnici sedela moja žena, už trochu horšie počula, preto rádio vrieskalo. Doliehalo až k nám do kuchyne. Teraz je tu ticho. Závora je stále spustená dole, telefón odstrihnutý. Aj všetky dvere sú pozamykané, kľúče mám skryté v šuplíku v kuchynskom kredenci. Do budov chodím len málokedy. Stroje z výrobnjej haly odviezli asi pred rokom, aj sklad sa už vyprázdnil. Prázdne miestnosti vyzerajú ako vypustený bazén. Steny majú obložené kachličkami, na každom poschodí je iná farba, aby sa každý hneď zorientoval. To najvyššie je modré, asi že má najbližšie k oblakom. Trocha nábytku zostala len v administratívnej budove. Zopár rozheganých stoličiek, písacie stoly s prasknutým sklom na vrchu. Niekde zostali ležať aj staré papiere, vyblednuté účty a zaprášené zmluvy. Sem chodím najčastejšie. Popozerám, či niekde niečo nezmizlo, či sa sem niekto nevlámal zadným vchodom alebo či niekto nevybil oblok. Hádám aj dnes tam zájdem, aspoň sa na chvíľu schovám pred dažďom. Až potom sa napojím na svoju každodennú trasu. Prejdem malý park, ktorý už dnes nikto nekosí a bočnou cestou obídem výrobnú halu. Zájdem až dozadu ku kotolni, ku komínu, na ktorý som vždy túžil vyliezť, ale nikdy som nenabral odvahy. Najprv som sa bál mamy a výprasku, potom riaditeľa, ktorý by ma mohol vyhodit a nakoniec ženy, tá mohla všetko. Za komínom sú už len dva malé bazény, to keby horelo, rozličné budy, v ktorých sa nikdy nikto nevyznanal a železničný vjazd. Kolajnice vedú až k veľkému skladu, ale myslím, že sa nikto nepamätá, že by vlak niekedy zašiel až do fabriky. Tiež už sú pekne zarastené, takmer ich nevidno. Vlni som odtiaľ vyháňal malého chlapca, potkol sa o ne a rozbil si koleno. Drhol som mu ho u mňa v kúpeľni, mal ho plné štrku. Chudák, bál sa aj zaplakať.

Po kolajniciach sa vraciam k skladom. Prvý je malý, bývali v ňom uložené rozbité a nepoužívané stroje. Vo veľkom sa skladoval tovar, látky určené na vývoz. Boli zabalené do obrovských balíkov, dookola obrútené igelitom. Ešte aj keď továreň zavreli, kopili sa až po strop. Dnes sú oba sklady prázdne, niekedy tam zájdem porozhadzovať pastičky na myši, no nikdy nie častejšie, než trikrát za rok. Od skladov už idem rovno okolo správnej budovy k vrátnici a domov. Rovnakú trasu mám aj na obed a pred večerou.

Konečne svitá. Javor na záhrade sa začínať rozsvetovať. Môžem vyraziť. Už si len tabak nasypem do fajky.

Paul Nemo Ermite alias Poet Bohem je pozoruhodný pražský a nielen pražský fenomén, známy všetkým návštevníkom slovenských akcií v tomto stovežatom meste. Pritom so Slovenskom nemá rodom nič spoločné, má však k nemu mimoriadnu afinitu, dokonca po slovensky aj rozpráva a pripravuje hneď niekoľko projektov na Slovensku. Je to svojbytný básnik, spisovateľ, publicista, novinár, kozmopolita, žijúci momentálne prevažne v Prahe. Postava, opradená pozoruhodnou životopisnou legendou s až rozprávkovými rysmi... Na jeho stránke sa píše:

Paul Nemo si vysloužil medzi kolegy a přáteli přezdívku „alchymista slov“ hlavně pro své překvapivé metafory, nekonvenční slovní vynalézavost, dokonalé ovládnání básnického jazyka. V Japonsku, kde pobýval v klášteře řádu Skromných mnichů, byl titulován jako „Tvůrce perel“ a „Samuraj slova“. Je mistrem haiku, japonské sedmnáctislabičné tradiční básnické formy. Sám napsal více než 10 tisíc haiku. Přestože píše ve čtyřech jazycích (česky, švédsky, anglicky a hebrejsky) považuje právě češtinu (a ovšem i slovenštinu) za optimální básnickou řeč. Básník žil a pracoval v mnoha zemích, nejdéle ve Švédsku, Kanadě, Izraeli a Česku.

Jeho poetická originalita vychází z bohaté životní zkušenosti, putování po světě, znalosti jazyků. Kromě akademických povolání pracoval Nemo jako novinář, fotograf, učitel sebeobrany, pekař, forest ranger, včelař, sadař, instruktor potápění, režisér, grafik, malíř, psycholog, překladatel, tlumočník, písař projevů. Paul Nemo vyučuje také tvůrčí psaní formou seminářů.

L' AMEN' tace Nema Omena

(UKÁZKA Z POÉMY)

Své světy obešel jsem proti rotaci.
 Své zpěvy psal v netopýří notaci.
 Splýval jsem nehybně proti proudu řek,
 u bran pekel jsem umodlený klek...
 Sám sobě v patách
 hledal jsem své bludné kořeny,
 žvýkačky hladu žvýkal
 a jiná hořká koření...
 Stavěl jsem na klíč vzdušné zámky,
 na orly lepil poštovní známky,
 když démon holubí byl pryč.

Režisér byl jsem fata morgán,
dostal i dal tisíce ran.
Dávený davem byl jsem,
světák i mnich,
vytrhal listy z podzimních knih.
Hrobový řev jsem skládal
z Hurónských tich...!

Pokusné vrty jsem vířil s dervíši,
z propastí světa kázal,
když byl jsem na výši,
sedával u prostřených stolů králů,
pil tajný nápoj ze zednářských grálů.
Zápasil s andělem i ďáblem,
upsán oběma.

Fádovou hudbou se opil do něma,
toulal se v strašpytelném bonzajovém lese,
s falešnou tváří tančil na maškarním plese.

Převozník byl jsem bez vesel,
do vlastní duše jsem se nevešel.
Pastýř vlků, slovorubec,
někdy včela, častěj ale trubec.

Ve tvém těle alchymista
hledal ryzí zlatonosná místa.
V exilu liškám přál jsem dobrou noc,
kde anděl spásy marně volal o pomoc.
Medvědy choval jsem a pěstoval včely,
co sosáček i žihadýlko měly.
Bil dlaní i hladil pěstí,
roztáčel kolo svých neštěstí...
Do vany nirvány si sedl,
když třetí chod hladu
jsem z meny tvého jedl,
a odjel pak do Tibetu na roční dietu
na čtyřtaktové budhistické motorce
kvůli lotusově krásné horské holce,
kde hloubil jsem nebetyčné jámy
rozhledny pro nové Dalai Lámy...

Nehrálo roli, jaké jsem hrál role,
když kráčel jsem přes přespolní pole.
Na hřbitovech spal jsem

někdy v márnících,,
 když komety stopoval jsem
 na hvězdných dálnicích.
 Šlapal jsem vodu nad Mariánským příkopem,
 míč snů svých vykopl jsem mohutným výkopem
 do nebeské branky,
 souložil s Insomnií,
 počítal vlky i beránky...
 Natáhl na pátou budíčky kohoutů,
 hrách hanby poslal pak do ostrých koutů.
 V pokoji nepokoje spal ve svět-nici světla,
 na letokruzích zkáceného času
 počítal dobu od zániku světa !

Bolesti tykal jsem, radosti Vykal,
 za hříchy Adama jsem rozkošně pykal.
 Zeď Nářků jsem z nářků postavil,
 tvé ohanbí jsem v básních proslavil.
 Lukostřelcem byl jsem, i mnohých šípů cílem,
 opyloval včely diviznovým pylem.
 Tvrdé „y“ za měkké vyměnil jsem v slově „živobití“,
 sklízel jsem úrody, jež nestihl jsem sítí...

Poddával se svodu tvého bleskosvodu,
 filtroval žízní svou tvou živou vodu.
 Vše své jsem sebou měl
 v kapsářských kapsách z záplat děr...
 Heureka volám, vždy když něco ztrácím,
 na místa neznámá se opětovně vracím.
 Pro jistotu nosím v sobě skládací rakev, kočovný hrob,
 než budu v bříšku smrti kručet, uložen do útrob,
 kde kdysi byl jsem embryem
 v plodové vodě mořských žen,
 ve fjordech ženských pramoří,
 kam moje loď se na dno ponoří
 a překřtěna bude jménem VRAK...
 Na palubě toho vraku pak budu kapitánem
 v otrhaném fraku,
 čekati až vhodí mi Nobelovu cenu,
 (k nohám protinožcům),
 kterou hned vyměním za korálovou měnu
 a rozdám sépiím
 a jiným hlavonožcům...

Z KRÁTKÝCH BÁSNÍ

XXX

Noc, jak nejhlušší tón čela,
 hraný sedmimílovým smyčcem z vlčí oháňky...
 A všechny tvoje brány dokořán jsou zavřeny!
 Sypalas v noci jemný písek
 v kruzích okolo propasti své samoty ,
 jen abys ráno věděla,
 zdali někdo vstoupil ...

XXX

Kjótský mistr střelby ze zenových luků
 trefí řasu myšky na sto mil ...
 Na jednu strunu luku
 hraje skladbu pro harfu ...
 A mlčky pak praví:
 „Cílem střelce je netrefiti cíl!“ ...

XXX

Bdím,
 a přeci zdáš se mi...!
 A levituji pod zemí.
 Probuzení usnem znovu,
 jsme výkřik ticha nad osnovu!...

XXX

Žena má čich a muž má sluch.
 Žena dí:“Lunární pánev je rozpálená!

V noci se budu s-lunit do běla,
 do měsíčního úpalu. Přijď!“
 Muž dí: Ano, přicházíš s odlivem,
 odcházíš s přílivem
 vzpíraná měsícem.
 Přijdu ..!

I.

Igor stál noblesne hneď pri vchode do areálu. Nablýskané chrómové priečelie, sklenený obklad a usmiata mužská tvár. Prekvapil ma náhly prívál istoty, hoci tieto miesta boli pre mňa doposiaľ iba očakávaným prísľubom perspektívnej budúcnosti. Oči som upieral na stromoradie v umelých črepníkoch a milencov na lavičkách, ako sa oddávali romantickým rečiam v inscenovanom parku.

„Vitaj!“ Podal mi ruku na privítanie v novom svete, kde sa nechodilo električkou a nepremokali šaty. Nemotorne som oľkával dažďovú vodu a ponúkol pravicu Igorovi, ktorého meno som si prečítal na štítku. Pojem service manager predstavoval neznámu slovnú hračkou, ale intencie túžby boli silnejšie. Túžil som aj po hnedastej pokožke, ktorú mi Igor podstrčil pod nos ako billboard zahraničných služobných ciest.

Voňal Tuniskom, možno Gréckom alebo Tureckom, kde bolo tento rok údajne najteplejšie. Viedol ma po trajektórii plnej obrovských výkladov s drahými suvenírmí, prepychovým textilom a bytovým vybavením s cenovkami vyššími ako ročný príjem predavačky. Deň vstupu do nového života som si nenechal pokaziť ani premočenými ponožkami v tesných lakovkách, čo smrdeli až k nosu. Ešte v ten deň som si radšej kúpil nové. V obchode s logom krokodíla. Keď prišiel prvý coffee break, v nových topánkach som sa mohol etablovať na mieste móresy.

II.

Po necelom roku bolo pre mňa hračkou rozoznať neskúseného cudzinca. Najmä keď som na monitore videl jeho fotku asi tisíckrát a poznal aj číslo tých nehorázne obnosených topánok, v ktorých postával pri fontánke čvachtajúcej podľa Bacha. Čakal uprostred prijímacej haly a nechal sa unášať veľkolepostou Biznis Tower. Mal na to právo. Podľa papierov pochádzal z neznámej oblasti Horná Súča. Jeho životopis som podrobne skúmal niekoľko týždňov, odkedy sa mi na prsiach čnela hrdá menovka s pozíciou servisného manažéra. V ruke stískal zožmolenú aktovku a lacnou kolínskou chcel urobiť dojem na uvítací kolektív. Voňala horšie ako dezinfekcia dlažžky, na druhej strane, z uvítacieho kolektívu som ostal iba ja. Bolo to moje štrnáste stretnutie.

Tomáš akoby imitoval moje vlastné kroky po naleštenej dlažbe, keď som prvý deň v Biznis Tower čakal prácu snov. Obutý v páchnucích a premočených ponožkách. Hanbu za rozlepenú obuv, mu z duše vytláčali tváre ľudí zasadené do pokojného výrazu. Ovisnuté kútiky na vlhkej tvári prezrádzali zápas únavy s potláčaným nadšením.

„Vitaj Tomáš, som rád, že ťa spoznávam!“ Moje meno si mohol prečítať na štítku modrej kombinézy. Nad tikaním sa nikto nepozastavoval, jednoducho patrilo k štandardu, rovnako ako odmeranosť k prijímaciemu protokolu.

„Poď za mnou,“ naznačil som rukou smerom k novodobému mravenisku. Naša cesta smerovala kľukatou spleťou značkových ulíc butikov, až k dverám s nápisom PRIVATE. Na nováčikov pôsobili dojmom hviezdnej brány.

Nákupné centrá postavili kedysi na prelome tisícročia, ako víkendovú destináciu pre rodiny s deťmi. Neskôr sa stali sídlom nadnárodných korporácií a splnených snov vidieckych gastarbeitrov, ktorým bolo za hranice príliš ďaleko. Boli v rukách spoločností tvoriacich svet globalizovaného typu, kde nebola núdza o prácu. Nieкто chcel imidž fialových kráv, iný stužené tuky s chuťou pravého masla a vrecká plné hubovej omáčky od babičky v prášku.

III.

Na Tomáša som čakal s taštičkou napratanou kupónmi na zľavy a permanentkami, vyplývajúcimi zo sociálneho programu spoločnosti. Kdesi za chrbtom nám zahrmelo, ale všetko prehlušila hudba naladená na dokonalý pôžitok z nakupovania.

„Bowlingové dráhy máš zadarmo od piatej do ôsmej.“ Pri slovách o permanentkách som pribalil Tomášovi aj tri tikety na masáž lávovými kameňmi, ako pozornosť na uvítanie.

„Vzadu sú soláriá s turbo trubicami. Dajú ti odtieň, aký chytíš na plážach v Grécku, Tunisku či Turecku, kde je, tuším, posledné roky najteplejšie. Keď budeš potrebovať pohyb, fitko je o dve ulice ďalej.“ Mierili sme k výťahom. Oči mu žiarili z kôpky služobných bonusov a možností, ktoré sa mu stali jediným útočiskom na dobu neurčitú.

Zmluvu som založil do hrubého zakladača. Pri dverách nás čakal Michal. Sladké benefity vymenil za hutný spis o náplni práce, mlčanlivosti a úplnej lojalite k firme.

Prvú povinnosť sa snažil prehliadnuť ako nelichotivú informáciu o potrebe používania prezervatívu pri prvom sexe.

Vrátim mu ho zajtra, na slávnostnom odovzdávaní vizitiek, premýšľal som pri pohľade na Tomášov zabudnutý dáždňik. K mojej hnedej pokožke pôsobil trochu gýčovo. Na prstoch ma schladili zvyšky stôp kyslého dažďa. Priložil som si jeho chladivú vlhkosť na vyschnuté pery. Za oknom sa začínala črtať plnofarebná dúha. Posledné kvapky dažďa stekali po hrubom skle priečelia Biznis Tower. Pri pohľade na rozsiahle mláky a ulice plné ľudí sa mi v mysli vybavili mokré topánky, zvlhnutá košľa, posledná cesta električkou a prvé stretnutie s Igorom. Práve dnes ma na chodbe mŕňal so šarmaným úsmevom a vtisol mi do rúk novotou voňajúcu vizitku senior service manažera.

Odvrátil som zrak od výhľadu na svet a kráčaľ k soláriu. Pred odchodom do relaxačného centra som sa rozhodol zabudnúť na voľný večer a telefonicky vybaviť žiadosti o novú prácu.

„Biznis Tower,“ šepol som, hoci pohyby pier naznačovali vulgarizmus. Slová nakoniec prehlušil hluk klimatizácie, mobil nástojčivo vibrujúci vo vrecku a túžba po novučičkej vizitke s predponou senior.

NOMEN OMEN

Snívate o práci snov? O nových výzvach, osobnom raste a dynamickom zamestnaní v príjemnom, mladom a vysoko profesionálnom kolektíve? Poradím vám, možno ste až dodnes v pachtení za pozíciami account manažérov, team lídrov, či marketingových koordinátorov a copywriterov úplne zabudli skontrolovať vývesku na mestskom úrade. Áno, aj na tom vašom. Pre absolventov, hoci omnoho lepšie ak aj s nejakou tou praxou túžiacich po invencii je úrad ideálne miesto. Kto by si myslel, že do tejto inštitúcie sa dá prepašovať len konexiami a treba splniť náročné kritériá ako namrzený výraz s charakterovou vlastnosťou dôležitosti, byť extrémne dobrý v pití kávy a nezaostávať za kolektívom, či vyhrať majstrovstvá sveta v prekladaní nohu cez nohu, teda aj preto je na svete nepomerne viac úradníčiek, lebo im to samozrejme ide od prirodzenosti akosi ľahšie, určite už dlho nezavítal na Matriku.

To si len stanete za pult a už pozeráte pánu bohu na prsty. Rozcítení pozostalí chodia odhlasovať svojich blízkych z evidencie a spolu s nimi zanechávajú na pulte matriky aj kus minulosti. Sem tam sa objaví aj z nejakých nevysvetliteľných dôvodov rozjarený pár, ktorý ešte stále holduje tomu, že k spolunažívaniu im treba nejaký kus papiera. Tých je našťastie najmenej, pretože je hlúpe pozeráť do tvári zaľúbencov a počúvať ich vzletné reči, po tom ako im primátor, či niektorý z množstva zástupcov odrecituje príhovor, ktorý by už inak poznal naspamäť, ale pre istotu sa drží papiera, aby sa mu preboha jazyk nešmykol na nejakom slovíčku a neprezradil, že v jeho slovníku ešte koluje čosi také ako socialistická vlasť, súdruh, alebo nebudaj buditeľka rána.

Časy, keď úradník oprášil založenú kartotéku a založil spis novo narodenému Jankovi, Anke, Marienke, Alžbetke, Ferkovi, či Helenke sú minulosťou ako uvedené mená. Vzdychajú ženy, ktoré majú dokonalú prax v zúrivom a hlasnom klopaní opäťkom o mramorovú dlažbu. Nenávratne preč sú aj doby, keď si túto prácu mohol dovoliť pán, ktorému by nevydilo predlžovanie dôchodkového veku aj do osemdesiatky, pretože by si len každých päť rokov prihodil na nos jednu dioptriú a tým by sa jeho rozvoj a kariérny rast považoval za dostatočný.

Dnes sa s podobnými „slovenskými“ menami stretávate pri škrtaní, odhlasovaní, skrátka a dobre, mohli by so mnou súhlasiť všetci známi kamenári, pribúdajú do mramoru ako pamiatka na minulosť, ako huby po daždi a vytláčajú ich mená z celkom iného cesta aj sveta.

Úradníci ktorí pamätali preklepy, keď sa stal z Pavla Pavel, alebo pokojne aj alebo aj naopak, poznali naspamäť celý kalendár a vedeli ohúriť znalosťami, kedy to bude mať malý drobček svoje prvé meniny, už len nechápavo krúčia hlavami a snažia sa zviest svoj tichý zápas s programami,

ktoré sa nenaučia nielen ovládať, ale ani vyslovovať. V malých skupinkách sa nakoniec dohodli, že k zložitým informatickým systémom budú pristupovať z vlastného uhla pohľadu a teda použijú princíp hovor ako čítaš a vytvorili si tak unikátny jazyk, ktorému napokon nerozumejú ani ten, kto počítačové programy vytvoril.

Aby sa nikto nediskriminoval, pristúpilo sa aj k druhej šanci a ďalšej fáze v podstate samo doškoľovacích kurzov matrikárov na prílev novorodeniat, keď hoci proti srsti ich spisovnej gramatiky, dúfali v záchranú sieť Bernolákovským piš ako počuješ. S hrdostou úradníka chceli vyrukovať pri zapisovaní novorodených mien ako Vivienne, Leonie, Thomas, Marcus, do matriky a tak vnikala medzi stránkami, ktoré mali záujem iba zapísať svojho potomka do matriky a sprevádzkovať a hlavne legalizovať jeho existenciu aj v byrokratickej šelme zvanej štát jeho životné funkcie na neprekonateľnú komunikačnú bariéru a tichú partizánsku vojnu. Pri Alexejovi, Laure, Amálii, Liliane, Binake to išlo lepšie, no neustále krútenie hlavou a šomranie popod nos, čo to tým deťom rodičia urobili mladé páry náramne rozrušovalo. Keď pri menách ako Marx, či Adolf začali úradníkov oblievať kropaje, a niekedy nevýslovné a nevysvetliteľné návaly šťastia a radosti, počas ktorých hneď spiklenecky deklarovali, že majú ešte v skrini mávatko, nič netušiaci rodičia začali prepadáť panike, že im azda hrozí nebezpečenstvo.

Kompetentní po niekoľko mesačnej nevšímavosti museli uznať, že bežný account manager nedokáže spoznať, že nejaký older za prepážkou nie je tak free, aby pochopil, že keď sa jeho syn volá Michael, tak to nie je gramatická chyba a v škole ho budú oslovovať Majkl a odchádza úplne crazy, pretože tento fejk úradníka ho okradol o fakt dôležitý míting.

Dnes v rámci transparentnosti prijímajú na miesta matrikárov a matrikárok naozaj kompetentných ľudí, ktorí sa vyznajú v imidži generacion X a Y a samozrejme budú ochotní aj poradiť, keby sa niekto zabudol a prišiel by zapísať nejakého Janka, ako keby bol kdesi z Valala, že či to chce naozaj takto synovi sprziť život v škole.

Vôbec sa preto nečudujte ak niekde na výveske nájdete ponuku na obsadenie voľného miesta matrikára s dosť podrobným súčtom zdatností. Úradník musí byť totiž výnimočne trendy, výfič poslednej módy, proste kápo, coolový týpek, nastylovaný v imidžovom outfite aby bolo jasné, že je tu naozaj šik a nebude vyvolávať obštrukcie pri zápisoch, novorodeniat. Hlavné na prvý pohľad musí byť jasné, že chodí pravidelne k hair stylistovi a nie k holičovi, kde to má raz za mesiac skrútiť do postupna. Neustále rozvíjajúci svoje kľúčové kompetencie jazykové znalosti, žije na pulze doby, je high a má spirit nabudený ako po lajničke koksu. Adekvátne je zorientovaný v trendoch americkej, britskej talianskej, španielskej a v neposlednom rade aj čínskej a vietnamskej kultúry. Po odvysielaní telenovely Šeherezáda sa už v rámci doškoľovacích kurzov pripravuje na príchod tureckej spisovnosti. Znalosť troch cudzích jazykov písmom a minimálne jedného aj slovom je základný predpoklad na vstup k pohovoru. Veď to nie je len tak, prepísať požiadavky

ludí do matriky v správnom znení. K tomu patrí samozrejme náležitý look, aby vedel obyvateľ, že pri mladíkovi perforovanému piercingom, či pipinke s jarčekom vo výstrihu úplne dokorán, mu žiadne ťahanice a dohadovanie nehrozia.

Preto ak najbližšie budete hľadať absolútne trendy džob, skúste miesto kreatívnych firiem, reklamných a eventových agentúr zamieriť k výveske Mestského úradu. Možno hľadajú práve vás. Mladých, dynamických, ambiciózných.

Zamestnanci odchovaní na pravidle, že Slovák a Slovenka, musia byť poznateľní už v občianskom preukaze krúčia hlavami nad zvláštnosťou doby a vyčkávajú na svoj odchod do dôchodku, ktorý im neustále (ne)kompetentný maria. Vo svojich glotových rukávoch čakajú na vlastných klientov, ktorí miera v čiernom a uplakanými očami ohlásia vyradenie blízkeho z evidencie. Rozumejú si vedia sa orientovať vo svete šanónov a neveria, že by elektronický podpis mohol nahradiť voňavú okrúhlu pečiatku. Odpisujú zosnulých, spoločne si pripomenú mená, ktoré im kedysi patrili, pozerú chlácholivým pohľadom na zosnulých a čakajú na ďalší odpis.

Milujem vôňu tresky. A čerstvých rožkov na raňajky. Slnko spoza žalúzií mi pripomína, že som si noc opäť pretiahol o pár hodín. Nechce sa mi. Vstávať, písať, ani pracovať. Človek zmandravie. Podajte zdravému chlapovi do postele každé ráno tresku a tri rožky a z postele ho vytiahne akurát tak pohrebná služba. S nevôľu si pretriem zalepené oči a nevidím iné východisko, ako postarať sa o jedlo sám. Najprv by som mal konečne vstať, umyť si zuby a dosýta sa vymočiť. Ten ovlažujúci pocit, keď po noci nad porcelánovú sanitou opäť splasne napnutý mechúr, je najkrajším pocitom rána.

Inak na ňom nevidím nič prťažlivé. Vo väčšine domácností sa začína drnčaním budíka, natrhnutým snom, nedosnívaným orgazmom, proste fraška. Stres, tlačienica v električke, nové úlohy. Husia koža mi nabehla už len pri spomienke, že pred pár rokmi som bol sám otrokom tohto sveta. Dnes som rád, že je v celej bytovke ticho a v malej vykachličkovanej miestnosti si vychutnávam tiché zurčanie moču.

Piatok ráno. To znamená milovaná treska, rožky, pivo a Karči. Náš rituál sme nazývali piatkové dni, podľa tých ženských, ale naše boli oveľa príjemnejšie.

Uznávam, že na dvoch starých mládencov s bradou plnou omrvínok to znelo komicky, ale nebolo nikoho, kto by sa smial. Jednoducho som sa na toho územčistého, z čistej recesie a presvedčenia nezamestnaného dobráka k treske tešil.

Cvrlikal som do záchoda svoje nočné deci a pol a hlučne uvoľnil vetry.

Ešte nebolo príliš teplo. Skôr sa mi zdalo, že kožená bunda bola na apríl a rannú hodinu trochu smelá. Karči našťastie čakal za bufetovým stolom len necelých sedem minút rýchlej chôdze. Servírka mi vechťom rozmaže na pulte omrvinky a zvyšky jedla, položí tanier s čerstvou treskou a pivo pod nos.

Karči sedel ako vždy s laktom opretým o stôl a pozoroval holuby na námestí. Hovoril, že pozoruje holuby na námestí, ale inak mal pohľad celkom sklenený z mladých nôh, ktoré patrili zväčša študentkám v krátkych sukniach.

„Čau.“ Postavil som sa mu za chrbát.

„Už som myslel, že neprídeš.“

„Áááale,“ mávol som rukou a servírke kývol, že opäť raz to isté. Prešiel som oproti Karčimu, položil ruky na stôl a zadíval sa rovnakým smerom. Pri stánku s novinami stála mladá mamička. Možno tak dvadsaťpäť-tridsať. Hltal ju pohľadom a v duchu stískal jej pevné poprsie.

„Už to nie je to, čo bývalo, starý môj,“ prehovoril, keď mamička s kočíkom a nejakým tlstým časopisom odišla za roh. Hľadel mi do očí a ja som iba prikyvoval.

S chuťou som zahryzol do rožka a odpil si z napenenej dvanástky.

„Tak si predstav.“

„Hm,“ povzbudil som ho s plnými ústami, nech pokračuje v rozprávaní, kým zasýtim stiahnutý žalúdok.

„Robil som si takú štatistiku.“

Ježiši. Skoro mi zabehlo

Nie, že by bol Karči nejako indisponovaný na štatistiky, čísla mu išli, len bol, ako sa hovorí, trochu mimo misu.

Chvíľu to vyzeralo, že opäť začne o počte zjedených kinder vajec v priamej úmernosti na pokles pôrodnosti. Alebo má nejakú podobnú štatistickú rovnicu o spotrebe energie a topení sa ľadu v Antarktíde.

Bol trochu paranoik. To som si všimol už prvý deň, keď pred dvoma rokmi prišiel k môjmu stolu a spýtal sa, či je voľné.

Kývol som na súhlas a od tej chvíle som zrak sústredene zameral von oknom. Nevedel som o ňom nič, ale odvtedy sme si tu sem-tam v piatok vymenili názory. Dokonca som vedel len to, že Karči je z presvedčenia nezamestnaný ešte od čias socializmu. Miloval demokraciu, pretože mu jeho filozofiu konečne zlegalizovala.

„Priemerný chlap sa pomiluje tri až päťtisíckrát,“ začal s údajmi.

Celkom ma potešilo, keď začína sexom. To sa mohlo vyvrátiť celkom rozumne. Zabudnutá servírka stála za pultom a náruživô ťukala do mobilu. Za ušami jej hralo rádio. Miesto vhodné na glosovanie aj pre paranoidného Karčiho.

„Dobre, niekto viac, iný menej, ale priemerne. A spočítané máš vlastne aj to, kolkokrát prehltnieš.“

Začínal som sa cítiť neisto. Konverzácia sa uberala smerom, ktorý som od pôvodnej zmienky o sexe naozaj neočakával.

„Zomrel mi otec,“ svojvoľne pokračoval, nehľadiac na moju prekvapenú tvár.

„Mal dobre cez osemdesiatku, ale aj tak. Poctivo sme sa o neho starali a vymieňali výkalmi nasiaknuté plienky, nie ako tie dnešné decká. Myslíš, že sa o rodičov postarajú? Pozri!“ Ukázal cez oblok, ako sa malý fagan trhá svojmu ocovi a oduto ziape ako šialený.

„Je mi to ľúto,“ vyslovil som, ako mi treska prešla dole hrdlom.

„Čo už,“ mykol plecóm Karči. „Ani nevieš, prečo ti to hovorím.“

Iba som prekvapene pokrútil hlavou.

„Jasné,“ hlesol.

„Hovorím to preto, že si to už čoskoro vôbec nebudem pamätať.“

Prvýkrát za dva roky som mal pocit, že som si mal tresku kúpiť v obchode a doma otvoriť fľašu Kelta. Zdalo sa mi, akoby sa hrádza šialenstva a normálnosti, na ktorej podľa mňa Karči balansoval celý život, pretrhla.

Vlastne sme ani neboli priatelia. Čo *odo mňa čaká?* Pozrel som na hodinky. Bolo desať minút po jedenástej. Karči tu v tomto čase vôbec nemal byť. Inokedy sa otočil a odišiel s úderom jedenástej.

Tentoraz mi iba skúmavo hľadel do prázdneho taniera zamazaného od majonézy.

„Prečo by si si to nepamätal?“ Snažil som sa nadviazať na rozhovor.

„Hlava sa mi zmení na kýbel gyty. Nádobu bez obsahu. Zostanú len základné funkcie a mozog si vymočíš do plienok. A to prinajlepšom.“

Chápal som Karčiho rozčarovanie zo smrti otca. Nemalo zmysel kibicovať do rečí niekomu, kto sa zjavne potreboval vyroznávať.

„Tak mi to povedali lekári, mozog sa z tela pomaly vylučuje v moči. Alebo som to niekde čítal, čo ja viem.“ Ohnal sa rukou, akoby mu popred nos preletela mucha.

„Ty si mladší, ešte ťa netrápi prostata?“

Pokrútil som hlavou. Prostatu som mal úplne v poriadku, ako aj silný prúd moču. Pri spomienke na ranný člapot som sa jemne usmial.

„Začne po päťdesiatke a silou-mocou bude brániť, aby to z teba všetko dočista vyšlo. Možno nejaká ručná brzda, neviem, ale dedovi ju vyšmykli na počkanie a odvtedy to s ním išlo dole vodou. Vravím Ti, ak sa to stane, ťahaj od lekárov kadelahšie.“

Zmätene som počúval Karčiho všíe.

„Otcovi sme doma namontovali pisoár. Aby ho nesešlo v krížoch, keď ide na malú. Stál nad ním aj desať minút. Iba tak cvrkol. Mozog mu kázal kráčať na toaletu, ale prostata bola proti. Zúrivo bránila obsah močového mechúra spláchnuť do septiku. A potom otec vždy hľadel na nás. Stále dlhšie. Premeriaval sa v zrkadle a tupo zíal po miestnosti. Potom prišla operácia. Chápeš, taká, po ktorej sme verili, že už bude lepšie, že nebude mať v očiach slzy bolesti. Lenže možno vôbec nešlo o bolesť.“

Nahol sa ku mne nad stôl a priškrtil hlas. Cítil som na tvári teplý pivný dych.

„Potom sa raz nevracal. Čakali sme ho s večerou a on bol preč asi dvadsať minút. Museli sme vyraziť dvere do kúpeľne, pretože sa zamkol. Nespoznával nás. Rozumieš?“ Podozrievavo sa obzrel okolo.

„Odišiel na záchod a nevedel sa vrátiť do obývačky, nespoznal ma, ani moju sestru, ženu, spláchnol nás kamsi do kanála cez odtok na hajzli. Tam sme skončili.“

Konečne sa odtiahol a napravil si golier na bunde. Zadíval sa na mňa očami plnými červených vlásočníc.

Druhá dvanástka a Karčiho reči o močení mi pripomenuli, že by som si mal odskočiť a pokiaľ sa bude dať, nenápadne vypadnúť. Dnešný piatok prestával byť príjemným dňom.

„Hneď sa vrátim,“ utrel som si ústa a dúfal, že moje nedopité pivo Karči nebude strážiť a zmizne. Bolo štvrt na dvanásť.

Dvere sa za mnou nezacvakli. To som si uvedomil až v momente, keď Karči stál tesne vedľa mňa.

Zrazu som z človeka, o ktorom som si myslel, že je fajn týpek na piatok a trochu cvok, dostával naozajstný strach. Popísané steny, vlhká dlážka a smrad

moču s dezinfekciou nebolo miesto vhodné na posledný nádych. Stál vedľa mňa a rozopínal si nohavice. Snažil som sa zistiť, či naozaj vykonáva obvyklé pohyby, alebo niečo nie je v poriadku. Otočil hlavu a bez rozpakov mi hľadel na prirodzenie trčiace z riflí. Asi by som sa od ľaku poštal, keby horúci prúd moču nezačal s cvrkotom oblievať zadnú stenu pisoára.

Stojíme vedľa seba.

Močíme.

Počujem, ako dva prúdy v rozdielnych tóninách stekajú do výlevky.

„Myslíš, že sa to už začalo?“ začal Karči priateľsky.

Zvažoval som, ako veľmi môže byť nebezpečný chlap s penisom trčiacim z riflí, vykonávajúci malú potrebu.

„Neviem.“ Nebol som si istý, na čo presne sa pýta, ale slovo „neviem“ v každom prípade nemohlo nič pokaziť.

„Hej, vraveli, že to začne až v päťdesiatke, päťdesiatpäťke, to mám ešte pár mesiacov čas, ty možno pár rokov.“

„Od piva sa údajne hlúpne. Keďže je močopudné, dáva to zmysel. Možno pravý dôvod je ten, že ti len rýchlejšie vyplavuje šedú hmotu z tela.“

„Ako vieš?“ spýtam sa a pomaly otriasam posledné kvapky moču.

„Nepamätám si, niekde to písali.“

„Tak možno to už začalo,“ pokúšam sa nahodiť iróniu a skúšam, či to naozaj myslí vážne. Popritom pozorujem mokrý pisoár.

„Hm, vážne si nepamätám,“ šomre Karči, ako si zapína zips na gatiach.

Dobehol ma pri umývadlách.

Pohľady sa nám stretnú v zrkadle. Hľadáme pred seba a zároveň sa prebodávame očami. V tých Karčiho akoby sa odrážala otupenosť.

„Je to vcelku možné, že sa to začalo,“ odbíjam ho a vystupujem z toalety. Prechádzam rovno k pultu a zaplatím za neskoré raňajky.

„To pivo si už nedopijete?“ spýta sa servírka, pohľadom mieriac k skoro plnému poháru, kde stojí o stôl opretý Karči a hľadá na holuby.

„Nie, ďakujem,“ pokrútim hlavou. Servírka len mykne pecami a s vechtom v ruke sa vyberie utrieť omrvinky a vziať pivo.

Ráznym krokom vychádzam z bufetu a spoza okna vidím Karčiho siluetu bez pohnutia zísť na námestie. Trochu som sa obával, že piatkové rána už nebudú také príjemné. Nebol som si celkom istý, či nepotrebuje pomoc. Ale, koniec koncov, nič som o ňom nevedel. Bolo to tak lepšie. Prvé odhalenie z jeho súkromia na mňa pôsobilo desivo. Tak desivo, ako keď som si spočítal zbierku kinder vajec a ocitol sa tesne za hranicou neplodnosti, ktorú vypočítal Karči. Sedelo. Lekárska správa o sterilite bola poslednou kvapkou pred rozvodom s Evou.

Spokojne som si vydýchol až za dverami bytu. K počítaču mi stačil len croissant, fľaša minerálky, päť pív a Fernet. Čakala ma rozpísaná dvadsiata kapitola románu. Dej sa mi podarilo držať hlboko do noci. Na Karčiho som úplne zabudol. Niečo pred druhou som sa podnapitý zvalil do posteľe a sliny nechal voľne stekať na vankúš.

Z postele ma vytrhlo ostré slnko.

Sobota. Bolo mi jasné, že sa zobúdzam, keď väčšina obchodov už zatvára prevádzky. Rozospatý sa odtackám na záchod. Nič sa nezmenilo. Ďalšie sobotné ráno a ďalšie zurčanie telesných výlučkov. Náhle som sa strhol a zastavil prúd moču. Podbruškom mi zapulzovala ostrá bolesť. Opatrne som uvoľnil zovretie. Prúd moču je stále silný a neprerušovaný. Vyzerá to tak, že sa moje telo ešte nezačalo brániť odlivu mozgovej kapacity. Alebo to začína celkom nenápadne. Potichu, tak ako všetky veľké veci, čo spomínal Karči. Chvíľu som sedel a očami krúžil v porno časopise. V hlave mi bzučalo z opice. Pošúchal som si stuhnuté krížce a skúšal som spomenúť si, prečo som si včera v noci na toaletný papier poznačil: „Zohnať pisoár.“

kritika

Len čo som sa presťahoval na Záhorie a uvedomil som si, že najbližšou dedinou od nás je Kuklov, povedal som si, že by sa mi patrilo napísať životný príbeh kuklovského rodáka – významného lekára profesora Františka Šubíka, známeho skôr pod jeho básnickým menom Andrej Žarnov. Keď som si skladal dovedna útržky jeho osudu, vyšla útlá knižka Margity Kánikovej, priateľky Šubíkových synov z detstva a mladosti, V znamení púpavy. Mne sa dostalo do rúk jej druhé vydanie z roku 2010, obohatené o ďalšie svedectvá Žarnovových súčasníkov alebo ich potomkov. Aj vďaka tomu mohla vzniknúť táto reportážna mozaika. Bez nej by bola oveľa plochejšia, ak by vôbec bola.

Tušil, že tá cesta bude jeho preklatím. Napriek tomu šiel. Kázala mu to povinnosť patológa a česť človeka. Predtucha sa mu naplnila. Katyň mu poznačila celý život. Od tej chvíle až do smrti.

• • •

Stojím na námestíčku, skôr voľnom priestranstve pred kuklovským kostolom. Predstavujem si dedinu, okolie, polia, les, ktorý je odtiaľto hodný kus, skôr by som bol povedal, že patrí šťastnú, ale nie, aj tam ho volajú len takto, kuklovský, bol som v kuklovskom, keď sa vracajú s košíkom hribov, ak sa priznajú, kde boli. Veľa sa vo svete jeho mladosti nezmenilo, hoci uplynulo storočie. Iba ak dedina. Nové domy, na strechách nieto slamy ani v blate močenej trstiny, samá pálená škridla, pred domami asfaltová cesta, stĺpy osvetlenia, tuje a cyprusy, ruže a zlatý dážď. Inak všetko po starom. Kostol pokojne čnie ako voľakedy. Na stanicu je rovnako ďaleko ako pred vojnou. Rovina ako dlaň, od Borského Svätého Jura až po Senicu.

Tu ležali role sedliaka Jána Šubíka. Mlčanlivý, robotný a vlastne aj nespooločenský chlap, ale v dedine obľúbený pre svoju ochotu a vlúdnosť. Šetrný, lebo nemal na výber. Žena mu umrela, trápil sa s deťmi sám. Nestačil na to. Polia, lúky, dvor, chliev, maštal, hydina, dom, detváky..., privedla na jedného muža, aj keď starší syn Anton pomáhal, kde bolo treba. Tak sa Jano Šubík oženil po druhý raz, s mladšou o dobrých pätnásť rokov. Nik ho v Kuklove za to neohovoril, ani len známe klebetnice. Poznali situáciu. A vedeli, že ani tá mladá neurobila zle.

Ako to už býva, pribudli ďalšie deti. Medzi nimi aj hravý, na všetko zvedavý Ferko, čo najradšej chytal ryby v Myjave a hľadel na hviezdy. Doma sa však túlil k mame a čítal jej svoje básničky, písané po maďarsky. Ona ich

rada počúvala, hoci nerozumela takmer ani slovo. Okrem otčenáša horko – ťažko narátala do sto, inak nevedela po maďarsky nič. Len to si zapamätala zo školy, hoci do nej chodila päť zím. Pre ňu však tie básničky boli hudbou hlasu jej syna.

Ferko mal asi desať rokov, keď sa uňho začalo prebúdzat čosi nové, dovtedy neznáme povedomie. Záhorácka slovenčina bola v jeho mysli dorozumievacia reč s rodičmi, bratmi, psíkom, koníkom, kozou v chlieve a s chlapčiskami na lúke. V škole sa hovorilo inak, parádnejšou rečou, jazykom všetkých ľudí, všetkých kníh, všetkých vlasteneckých piesní, krásnych Adyho veršov i otčenáša... Tak to chápal od počiatku, čo si začal uvedomovať pojem reči. A cítil to tak do chvíle, kým sa nezačali hodiny náboženstva. To bol jediný predmet, ktorý sa s novým miestnym farárom učili zrazu rečou, veľmi podobnou tomu, akou sa rozprával doma, v maštali a na paši. Pán farár im vysvetlil, že je to reč národa, z ktorého všetci v dedine, okolí, i ďaleko za horami pochádzajú, aj keď sa v tomto kúte krajiny hovorí trochu inak. Povedal im, že sa rozprávajú po slovensky. Vtedy sa v chlapcovi rozochvela nepoznaná struna, akýsi nový vzťah k slovám a vetám, povedali by sme, láska k tomu, čím ho oslovuje matka a ako sa on prihovára k nej. A večer pri petrolejke píše na vytrhnutý papier z písanky prvé zachované veršičky v reči, ktorú čuje všade okolo, len sa ju snaží zmäkčiť, dať do podoby, akou hovorí pán farár: *Prečo vy, mamulienka,/ našej láske bránite?/Či sa nesmú lastovičky/tešiť, plesať na svite?*

Pýtal sa svojho súrodenca Tóna, brata z otcovho prvého manželstva, už dospelého muža a vo Ferkových očiach najmúdrejšieho človeka na svete, ako to vlastne je. Prečo sa v škole učia inak ako sa rozpráva doma? Prečo sa ten školský jazyk volá maďarčina, keď ich krajina sa volá Uhorsko? Potom musí jestvovať aj nejaká uhorčina, pravdaže musí, tak prečo sa neučia po uhorsky, slovensky a záhorácky? Tomu by asi všetci rozumeli. A takto nevie, čo pán učiteľ chce a nerozumie dobre ani tomu, čo mu odpovedá. Včera sa to naučil a večer zas nevie nič... Anton bol obyčajný dedinský človek, ale so sedliackou logikou, Ferkovi odpovedal vždy ako dospelému. Vieš, braček môj drahý, Maďari sú tu páni všetkých, čo v Uhorsku žijeme, prikázali nám hovoriť, písať i modliť sa ich jazykom. Ale dlho to už nepotrvá...

Matka, Anton, farár a dedina boli pre chlapca školou povedomia a nakoniec aj vzdoru.

Brat Tóno zostal Ferkovi aj v dospelosti najbližším človekom, búťľavou vrúbou, ktorej sa mohol vyspovedať z duševných útrap, radcom, ktorý nepodliehal porazeneckým náladám, ale v každej situácii našiel východisko. Tvrdý chlap bol oporou nežnému básnikovi, jednoduchý človek radcom univerzitného profesora. Aj to sa stáva.

Ešte nevychodil obecnú školu, keď ho stihol zasiahnuť pazúr vojny. Už na jej začiatku, Ferko mal jedenásť, musel narukovať Bohumír, o sedem rokov starší brat. Bohuš bol prvorodený syn z otcovho druhého manželstva, mali teda s Ferkom jednu matku, aj keď Ferko necítil k súrodencom nikdy

rozdielny vzťah. O dva roky doniesol poštár oznámenie zo štábu rakúsko-uhorskej divízie v rumunskej Bukovine: V bojoch proti nepriateľovi pri Kirilbabe hrdinskou smrťou zahynul vojak Bohumir Subik, jeho druhovia ho s vojenskými poctami pochovali dňa... na cintoríne... Matka sa z tej správy nespamätala vlastne už nikdy. Ošúchaný list nosila vo svojej modlitebnej knižke až do skonu. Kedykoľvek do jej breviára Ferko nakukol, zaplavil ho nielen žiaľ nad smrťou brata, ale aj zlosť, že mu tí maďarskí oficieri nedali v mene mäkčeň. Spomenul si na to po rokoch, keď mu v cudzom svete už nikto v mene mäkčeň nedával a okolie neraz musel opravovať, že sa nevolá Sabik, ani Sjubik, skúste, prosím, správne vysloviť moje meno, ja vás predsa oslovujem, ako sa patrí..., trúfol si niekedy podráždený doktor Šubík zaprotestovať, ale s úsmevom na tvári, aby nikoho neurazil.

Po prvej svetovej vojne obecná správa a pozostalí obetí dali postaviť v Kuklove pomník na večnú pamiatku padlým na frontoch veľkej vojny a na počesť utrpenia nevinných. Medzi menami je vyryté aj Bohumír Šubík. Kamenár k nim vytesal slohu jeho brata – básnika Andreja Žarnova.

Keď Ferko opustil obecnú osemtriedku, rodičia uvažovali, čo ďalej. Íst do učenia otec vylučoval, nech sa idú učiť tí, ktorých pôda neuživí. Jemu bolo jasné – syn zostane na majetku. Triedny učiteľ a kuklovský farár však mali inú mienku. Otca presviedčali, že Ferko je nadaný chlapec, učenlivý žiak, hlavička otvorená a že bude veľká škoda, ak nepustí syna do gymnázia. Obracali vec z každej strany, v nedeľu bude doma, pomôže, ale otec sa ešte viac rozčertil, nedeľa je Boží deň, dôstojný pán farár, v nedeľu nemá čo pomáhať! Učiteľ teda začal z iného konca: Veď hej, ale najviac roboty na poli je v lete, a to bude Ferko doma! A nepocestuje na kraj sveta, dvadsaťpäť kilometrov, nebude ho treba živiť na veľkú diaľku... Požiadajú o štipendium, pridal sa zahriaknutý farár, aj cirkev pomôže, ak by boli v núdzi. Skalické gymnázium je preslávená škola. Keď syn zmaturuje, má otvorené cesty k vyššiemu vzdelaniu... Vtedy gazdu zlomili. Vyššie vzdelanie. Na to nemyslel! Pravdaže, vyššie vzdelanie! Keď Ferko skončí skalickú školu, pôjde sa učiť za farára. To bol jeho tajný sen, ktorý ani Ferkovi neprezradil, lebo už len pomyslieť na to bolo rúhanie. Jeho syn – a kňaz! Dobré, povedal otec, tak ho prihláste, keď si myslíte, že neurobí rodine hanbu!

Večer synovi oznámil svoje rozhodnutie: chce mať z neho kňaza. Syn tušil otcove predstavy. Aj brat Anton. Radil Ferkovi, aby bol ticho, hlavne, že môže ísť do školy. Potom sa uvidí, kam ho povedú cesty osudu.

Mladému Františkovi sa obrátil celý svet. Chalupu zmenil za študentskú izbičku v Skalici, dedinu, v ktorej poznal každý strom a dvor, za neznáme mesto, drobnú kuklovskú školu za dôstojnú budovu skalického gymnázia. Vtedy za vršky nad Petrovou Vsou, ba ešte ďalej, za nekonečný horizont zapadla monarchia a s ňou aj maďarčina ako vyučovací jazyk. Zrazu sa učilo oveľa zrozumiteľnejšou rečou, v jazyku, v ktorom študenti už dávno hltali zakázané knižky, po česky. Presnejšie česko-slovensky, veď aj na vysvedčení stálo: jazyk československý.

Záhorákovi to neprekážalo. Na skalickom gymnáziu, ktoré malo starú tradíciu, však študovali mládenci z rozličných kútov Slovenska. Ferkovým spolužiakom bol, povedzme, Vlado Clementis.

Podaktorým šarvancom z írečitých kútov „českoslovenčina“ však pľila uši. Povedzme, Clementisovi z Tisovca. Poburovalo ich aj povýšenectvo niektorých profesorov, obyčajne tých, o ktorých sa už študenti dozvedeli, že neuspeli doma a sem ich školská správa dosadila vlastne z trestu. Medzi také figúry patrila profesor Hikl, ktorý považoval slovenčinu za zmesku nárečí, čo vznikali stáročiami z okolitých slovanských jazykov. Bernolákova snaha bola podľa neho volaním osamoteného na púšti a Štúr bol obyčajný nacionalista, ktorý by sa spojil aj s čertom a Viedňou, len aby vytrel vykrútené fúzy Maďarom. Jeden zo študentov táraniny nevydržal a raz sa po prednáške pána profesora opýtal, či sa nechce po takom dlhom čase pôsobenia na Slovensku a medzi slovenským národom naučiť po slovensky. Takú drzosť Hikl nečakal, najmä nie od študenta s dobrým prospechom. Trval na jeho okamžitom vylúčení. Profesorský zbor návrh schválil. Študenti sa vzbúrili. Zorganizovali protest na skalickom námestí. Skaličania sa zhromaždeniu študentov nielen prizerali, ale po záhorácky, hlučne a štavnato dávali chlapcom za pravdu.

Ferka Šubírka trápil kamarátov osud. Báľ sa, že chlapec sa už inde neuchytí. Zašiel teda za profesorom Hiklom ako misionár dobrej vôle. Prosil ho v mene svojho spolužiaka o prepáčenie a milosť – nech dostane zhoršenú známku z mravov, hoci aj prísne napomenutie riaditeľa, nech mu však dajú možnosť doštudovať, je to veľmi talentovaný a usilovný chlapec! Dosiahol pravý opak. Hikl jeho prosbu považoval za bezočivosť – a gymnázium musel opustiť aj František Šubík.

Školu dokončil v Trnave. To bolo jediné upokojenie vylakaného otca.

Trnava mu bola malým Rímom. Trnava bola najlepšia cesta, ba dokonca záruka ku kňazskému habitu jeho syna. Trnava však skôr prispela aj jeho literárnym ambíciám. Nielen tým, že mu tu publikovali básnické pokusy, ale celou tvorivou atmosférou tých čias. Tu žil zakladateľ slovenskej sochárskej moderny Ján Koniarek, najpopulárnejší dramatik medzivojnového obdobia Ferko Urbánek, veľký Mikuláš Schneider Trnavský, dýchalo tu ovzdušie Slovenského učeného tovaríšstva a prastarej univerzity, pôsobilo tu vyše tridsať rozličných umeleckých, vedeckých a kultúrnych spolkov a niekoľko vydavateľstiev, s trnavskou kultúrou a vydavateľstvami udržiaval kontakt aj neskôr, keď už pôsobil v Bratislave.

Po maturite poslušol otca, zostal v Trnave a nastúpil do katolíckeho kňazského seminára. Učivo si spestroval štúdiom jazykov, zamiloval si najmä poľštinu a taliančinu, prekladal z nich, dával dohromady svoju prvú zbierku, zaujali ho biblické dejiny a knihy prorokov, márne. Nevydržal. Neskôr to povedal bez zábran: „Dobrym kňazom by som nebol. Páčili sa mi dievčatá.“

Najmä jedna. Študentka učiteľského ústavu Betka Veselá. Všimol si ju dávno, aj dlhé pohľady sa už odohrali, ale rozhodlo jedno divadelné predstavenie, v ktorom Betka hrala hlavnú úlohu. Tam sa to začalo. Ich krásny vzťah trval celý život.

Otec sa nakoniec zmieril so synovým rozhodnutím študovať medicínu. Veľmi v tom pomohol brat Anton, večný muž v pozadí. František sa so svojou príslovečnou húževnatosťou vrhol do štúdia medicíny, doučoval gymnazistov, písal, prekladal a ešte stihol odbiehať do Trnavy za svojou Betinou. Na jar roku 1925 doniesol Betke pekný darček – prvú knihu poézie. Na titulnej strane stálo: Andrej Žarnov – Stráž pri Morave.

Františka Šubíka si o rok vybral Andrej Hlinka na cestu za krajanmi do Ameriky. Ešte pred promóciou mu vyšla ďalšia zbierka – Brázda cez úhory. Roku 1931 promoval, krátko pôsobil v trnavskej nemocnici, stal sa asistentom Ústavu patologickej anatómie Lekárskej fakulty UK a oženil sa s láskou zo študentských čias Alžbetou Veselou. O rok sa im narodil syn Ivan, vyšla mu veľká zbierka Hlas krvi, tridsaťpäťročný habilitoval na docenta špeciálnej a súdnej patológie a roku 1939 ho menujú za profesora Ústavu patologickej anatómie Slovenskej univerzity v Bratislave. V tom roku sa stáva jedným z prvých troch laureátov štátnej ceny Slovenskej republiky. Na titulných stranách denníkov je veľká fotografia ocenených: okolo jednoduchého konferenčného stolíka sedia hudobný skladateľ Mikuláš Schneider - Trnavský, maliar Martin Benka a básnik Andrej Žarnov.

Na jar roku 1940 sa v rodine odohrali dve udalosti, nekonečne rozdielne: v marci sa Šubíkovcom narodil syn Karol a o mesiac umrel ich prvorodený Ivan. Trápil sa dlho, kým nad mladým organizmom a vtedajšou medicínou zvíťazila pliaga tých čias – suchoty. Hoci bol v rukách skvelého lekára a obetavého človeka profesora Alojza Churu na Detskej klinike Lekárskej fakulty, nebolo pomoci. Miliárna tuberkulóza, rozsypaná už nielen po pľúcach, bola silnejšia ako vitálne sily dieťaťa i úsilie lekárov – a antibiotiká ešte ľudstvo nepoznalo.

Otec básnik v tú smutnú noc kladie na papier skromné slová: *Tichunko, ešte tichšie/ priložte ruku k rane./ Kriste Pane...*

A potom sa už udialo, čo bolo Šubíkovi súdené a bolo jeho prekliatím. Žarnov osudu schválil básnika Žarnova. Omen nomen. Katyňský les. Kto vysvetlí, prečo má to meno tak blízko k slovu kat? Neprišlo vám to na um, keď sa tam zrútilo lietadlo s poľskou štátnou reprezentáciou? Išli vzdať úctu rodákovi, obetiam kremelskej svetovládnej politiky a svojvôle paranoického diktátora, tisíckam obetí. A sami sa stali obeťami. Namiesto kvetov ležali na tej už raz skrvavenej zemi ich mŕtve telá. To nijaký tragéd nevymyslí.

Pripomeňme si temné dejiny. Nemecká obrnená záplava sa 1. septembra 1939 vovallila do Poľska. Kremel neváhal. Naplnil mafiánsku zmluvu ministrov zahraničia Joachima von Ribbentropa a Vjačeslava Molotova a 17. septembra zaútočil na Poľsko z druhej strany. Poliáci, napriek udatnosti a sebaobetovaniu nemohli odolať dvom superarmádam, a dole na juhu šarapatili ešte aj slovenské oddiely. Major Kristin však neposlúchol nemecké príkazy a zastavil postup slovenských jednotiek vo chvíli, keď obsadili Poliakmi nedávno zabrané naše dediny. Však mu to potom Nemci zráтали. Pre istotu aj naši.

Keď Rusi obsadili východné Poľsko, vzali do zajatia pätnásttisíc poľských dôstojníkov a zatkli asi desattisíc profesorov, inžinierov, vedcov, spisovateľov, novinárov a vysokoškolákov. Približne rok ich väznili, keď v lete 1940 dal Stalin príkaz na ich okamžitú likvidáciu. Masové popravy sa udiali v Katyni (asi dvadsaťdvaťtisíc mŕtvol), Ostaškove a Starobielsku. O niečo neskôr postriekali v Katyňskom lese ďalších tritisíc významných poľských predstaviteľov, od ktorých medzitým pod rozličnými zámienkami získavali potrebné informácie, ktoré by mohli využiť proti Nemcom, pričom ani jeden z nich netušil, čo sa medzi tým udialo a čo ich čaká. Medzi nimi boli aj styčné osoby poľskej exilovej vlády v Londýne, dokonca aj brat jej premiéra generál Franciszek Sikorski. Dvadsaťosemtisíc, možno viac, striel do tyla. Nijaká gulometná palba. Poprava systematická, pokojná a úsporná.

Nemci na opačnej strane Poľska urobili to isté, len veľkorysejšie a dôslednejšie – obeť hlbšie zakopali. V dvoch operáciách Tannenberg a Intelligenz zastrelili ranou do tyla 60 000 dôstojníkov a príslušníkov poľskej inteligencie a dvadsaťtisíc ďalších dali na pomalú smrť do koncentrákov.

Potom sa začiatkom leta 1941 vrhlo na Sovietsky zväz päť a pol milióna mužov v 191 divíziách, 4 300 tankoch a tritisíc lietadlách. Valili sa na Moskvu. Predbehli Stalina. Chcel urobiť Nemcom to isté, prevaliť sa Poľskom a vrhnúť sa Hitlerovi na krk, dôkazov je veľa. Sovietska styčná línia bola bez obranných opevnení a protitankových batérií, bez zátarasov a mínových polí pred sebou, letiská Stalinovi stratégovia postavili v tesnej blízkosti línie, aby ich útok na Nemcov zo vzduchu bol prekvapením a umožnil rýchly postup pozemných síl, arzenál zbraní bol jasne určený na útočnú a nie obrannú vojnu. Preto sa línia zrútila po prvom náraze nemeckých síl a veľkú časť lietadiel stratili Soviety ešte na zemi. Vyrovnať tento hendikep a navyše moment prekvapenia stál Rusov nesmierne veľa síl, krvi a ľudských tragédií.

Poľská exilová vláda sa pokúšala v prvých mesiacoch vojny primäť Stalina, aby prepustil približne tridsaťtisíc jej zajatých občanov – väčšina z nich ihneď mohla nastúpiť na front proti spoločnému nepriateľovi. Moskovské úrady odpovedali do Londýna, že v zmätkoch, ktoré nastali po nemeckom útoku, sa poľskí zajatci roztratil nevedno kam, zrejme mnohí už dávno bojujú proti okupantom v partizánskych oddieloch. Až na jar roku 1943 nemecké

vojská objavili v Katyňskom lese masové hroby. To bol tromf! Nik nevedel o masakrách v západnom Poľsku, o akciách Tannenberg a Intelligenz. A tu Katyň. Otrasný dôkaz boľševickej zvrhlosti, vykrikovali Goebelsove propagandistické megafóny. Fotografie, svedectvá, plagáty, reportáže sa z Katyne valili do sveta. Berlín navrhol neodkladne zostaviť medzinárodnú komisiu kvalifikovaných odborníkov, aby masaker preskúmala priamo na mieste. Za Slovenskú republiku sa stal jej členom renomovaný patológ profesor MUDr. František Šubík.

Dôkazy o otrasnom zločine sovietskej moci boli nezvratné. Potvrdili to strely sovietskej výroby, vypálené zo zbraní, aké nosili príslušníci NKVD. To, pravda, mohli Nemci zámerne naaranžovať. V okolí sa našlo veľa dôkazov o pobyte a pohybe sovietskych jednotiek. Aj to sa dalo podstrčiť. Nefalšovateľný bol však čas činu, nevyvrátiteľne dokázateľný na biologickom materiáli, na zostatkoch mŕtvych ľudí. V tom čase dokázateľne, neomylné bola na celom území východného Poľska a teda aj v okolí Katyne výhradne Sovietska armáda.

Protokol presný, logický a vecný. Prof. MUDr. Šubík ho bez váhania podpísal.

Sovietsky zväz napriek všetkým dôkazom neochvejne klamal svet ďalších päťdesiat rokov: Katyňská masová vražda bola dielom Nemcov. Kauza sa objavila aj pred medzinárodným senátom v Norimbergu, ktorý súdil najťažšie zločiny a zločincov z obdobia druhej svetovej vojny, presnejšie tých, ktorí vojnu rozpúťali a – prehrali. Skončila sa „pre nedostatok dôkazov“. Velmoci ešte nemali chuť hádzat po sebe blato.

Až po páde komunistickej vlády otrasný masaker priznala ako „zločin stalinizmu“. Prvé dôkazné dokumenty odovzdal Kremľ poľskému prezidentovi Lechovi Walesovi po spoločenských zmenách v oboch krajinách. Aj tak ďalších takmer dvadsať rokov nazývala ruská vláda masovú vraždu ako „katyňský problém“. Až v apríli 2010, po leteckej tragédii poľskej štátnej delegácie na palube TU – 154, povolil prezident Medvedev, aby dovtedy tajné dokumenty Kremľa a NKVD o masakre uverejnili na internete a koncom toho roka ich oficiálne odovzdali poľským úradom.

• • •

Keď Nemci navrhli dvanásťčlennú medzinárodnú komisiu odborníkov a o účasť v nej požiadali o. i. Švédsko, Švajčiarsko, Nórsko a Slovensko, vládne miesta Slovenskej republiky menovali do nej prof. MUDr. Františka Šubíka. Pochytila ho zlá predtucha. Akoby tušil, že Katyň je jeho osudom. Navyše mal aj bez toho priveľa starostí. Prednášal na medicíne, bol prednostom Ústavu pre patologickú anatómiu Lekárskej fakulty UK a na naliehanie priateľov už istý čas viedol zdravotný obor ministerstva vnútra – priatelia ho ta tlačili z jednoduchého dôvodu: vedeli, že pomôže im a tým, ktorí sú na tom ešte horšie.

Profesor Šubík i Andrej Žarnov už boli pojмами. Mal vplyv v štátnej správe, medicíne i literárnom svete. Vybavoval výnimky židovským kolegom, ktorým hrozil odsun do nemeckých koncentračných táborov, podarilo sa mu napríklad udržať v práci vynikajúceho patológa, ktorý po vojne prevzal ústav MUDr. Kleina, a ak už niekoho nedokázal zachrániť na fakulte alebo v niektorej bratislavskej nemocnici, posielal ich na vidiek, kde lekári najmä po odsune Čechov citelne chýbali, v nádeji, že ich budú chrániť miestni činovníci, aby nestratili sami pre seba dobrého doktora.

Teraz dostal strach. Bol presvedčený, že Katyň je Goebelsov ťah a zločin spáchali Nemci. Vzal si dovolenku a zmizol z Bratislavy. Najbližší týždeň trpela manželka – telefonáty z fakulty, ministerstva i prezidentskej kancelárie, odtiaľ aj opakovaná osobná návšteva, musela dať manželovi signál, že ide do tuhého. Vrátil sa a podrobil. Báł sa však toho, čo ho čaká. Ak nebude chcieť Nemcom potvrdiť ich verziu, živý sa nevráti.

Nemci boli prekvapivo úslužní. Vytvorili komisii najlepšie možné podmienky a nik sa do ich práce nemiešal. Poznali vinníka. Mohli byť veľkorysí. Výsledok mal byť hanebným svedectvom boľševizmu.

Členovia komisie stáli ako soľné stĺpy, keď kopáči odkryli prvé jamy. Pritom išlo o ľudí, ktorým mŕtve ľudské telo bolo súčasťou profesie. Kyslá lesná pôda uchovala obeť, ich odev, osobné doklady, neodoslané listy, fotografie blízkych na počudovanie zachované. Komisia nepotrebovala tlmočníka, doklady a listy prekladal kolegom z poľštiny do nemčiny slovenský lekár so slzami v očiach. Zdesenie neustalo, predsa však sa mu uľavilo, keď zistil pravdu.

Všetkých dvanásť členov komisie, patológov a vedcov z odboru kriminalistiky, podpísalo protokol zodpovedne a bez výčitiek svedomia. Pravda bola navidomoči.

František Šubík vedel, že Nemecko vojnu prehrá. Jaltská konferencia budúcich víťazov narysovala hranice veľmocenských sfér. Vedel teda aj to, že je zle. Rusi mu podpis na protokole nikdy nezabudnú.

Počul, čo robí ruská tajná polícia s nepohodlnými ľuďmi. Mal strach o rodinu i o seba. Nespanikáril. Uvážil svoje kroky. Veril, že Spojenci Sovietskeho zväzu v tejto vojne pochopia úlohu a povinnosť patológa v takom postavení a teda nemá inú možnosť, len ujsť do končín, ktoré obsadia západné armády. NKVD bude darmo hľadať neželaného svedka.

Začiatkom apríla zbalil preto najpotrebnejšie veci, vzal tehotnú manželku a päťročného Karolka a zobrali sa preč. Ocitli sa v kolóne utečencov – vládnych predstaviteľov, vysokých úradníkov a exponentov režimu, aj obyčajných starých Bratislavčanov nemeckého pôvodu, ktorí mali pred blízkou budúcnosťou oprávnený strach. Na rakúskom území ich zasypali bombami a strelami z guľometov nálety ruských stíhačiek. V rakúskom

kúpeľnom mestečku Bad Halle sa im narodil syn, ktorého pomenovali po starom otcovi z Kuklova – Ján. Do Nemecka sa už nedostali. Upokojilo ich však, že v okolí bola americká armáda, dostali sa teda aspoň do blízkosti západných Spojencov. Manželka a bábätko nemohli ďalej.

Na jeseň ich s ďalšími utečencami a bývalým prezidentom Jozefom Tisom vydala správa americkej okupačnej zóny nazad do Československa.

V októbri ich aj s oboma malými deťmi uväznili. Na žiadosti príbuzných a niekoľkých vplyvných ľudí manželku s deťmi z väzby po nejakom čase prepustili. Profesor Šubík zostal za mrežami dva roky, bez obvinenia a bez súdu.

Manželka Betka volala o ratu na všetky strany. Nepomohlo. Išla aj za manželovým priateľom Ladislavom Novomeským, vplyvným človekom, v tom čase poverenikom i šéfredaktorom Národnej obrody. Trpko sa pousmial, pohladil ju po rukách a povedal:

– Dobre ta rozumiem, Betka, ale ver mi, čo ti poviem. Neintervenuj, nevymodlikaj ho na slobodu. Áno, tam je stále, v Justičnom paláci, ale pred NKVD je tam relatívne v najväčšom bezpečí.

Nemohol tušiť, že onedlho aj jeho stihne osud bezprávného väzňa.

Manželka so synmi šla bývať k matke do Trnavy. Žili len z jej dôchodku. Úplne izolovaní od sveta. V meste, uliciach, ľuďoch vládol strach.

V novembri 1947 zomrela Šubíková matka. Do Kuklova na pohreb ho sprevádzala eskorta. Brat Anton a kamaráti spili strážnikov do nemoty a pripravili starú pašerácku cestičku kdesi za Brodským na jeho útek. Odmietol. Bez ženy a detí sa nehne. Počkal, kým strážcovia vytriezveli...

Prepustili ho - opäť bez súdu – na Silvestra 1947. Dovolili mu pracovať v trnavskej nemocnici. Chodil do služieb. Operoval. Prekladal z angličtiny, poľštiny a taliančiny – Mickiewicza, Kasprowicza, Krasiňského, poéziu Karola Wojtylu, budúceho pápeža Jána Pavla II., Morstinov životopis Kopernika, Murphyho román Hriešnica z Magdaly, niekoľko kníh O. Wilda, Danteho Božskú komédiu, na ňu dostal od vydavateľstva sv. Vojtecha aj zálohu. Biedna rodina sa pomaly spamätávala.

Vtedajší Ľudový súd medzitým – 27. novembra 1948 – vyniesol konečne rozsudok: „v máji 1943... prednášal verejne o svojich skúsenostiach a dojmoch v Katyňskom lese, kde opakoval nepravdivé tvrdenia osočujúce bezpečnostné orgány spriateleneho ZSSR..., dával svoje služby k dispozícii fašistickému režimu...“. Odsúdili ho – na verejné pokarhanie. V komentári sa uvádza, že nízky trest volil senát len vďaka tomu, že jeho pričinením neboli transportovaní mnohí lekári, zubní lekári a zubní technici židovského pôvodu, že pomohol zachrániť židovskú nemocnicu pred nemeckými okupačnými úradmi a že nechal v službe všetkých lekárov, ktorí boli v Povstaní, napríklad profesora Kňazovického, docenta Klimu, primára Petelena, ako podpredseda Spolku slovenských spisovateľov sa zaslúžil, že členmi zostali spisovatelia komunistického zmyšľania ako Ladislav Novomeský, Ján Poničan, Andrej Mráz a iní. Rozsudok uvádza svedkov,

ktorí vystúpili na obhajobu obžalovaného, na prvom mieste Jána Smreka.

Potom ležal pod oknom svojho bytu v Černínskom paláci minister zahraničných vecí Jan Masaryk. Šubík vedel, kto sú vrahovia.

Nastali procesy. V pozadí stáli tí istí ľudia – poradcovia z NKVD. Šubíkovi bolo jasné, že ak sa dostali oni k dirigovaniu už aj tak pokrivenej justície, niet mu pomoci. Tí ľudia nezabúdajú. Presvedčilo ho o tom veľa vecí. Napríklad vražda Trockého. Prípady Jan Masaryk. Procesy so sociálnymi demokratmi v Prahe a predstaviteľmi Demokratickej strany na Slovensku. A teraz krvavé procesy s vlastnými.

Možno to už bol stihomam. Možno psychická únava. Možno prorocké videnie. Nevedno. Vieme len, že sa znova rozhodol pre útek.

• • •

Tie štyri roky, čo pracoval v trnavskej nemocnici, boli poznamenané napätím a trpkým pocitom izolácie celej rodiny. Bývali v dome manželkiných rodičov, jej matka už umrela, starali sa o chorľavého otca. Keď prišiel doktor Šubík z práce vyčerpaný domov, neraz ho čakal v obývačke tajný, aby ho odviezol „na kus reči“, ako obyčajne povedal s úškrnom v tvári, alebo „na přátelskú diskúziu“. Stalo sa, že ho takto vyzdvihli aj v službe, a keď ich upozornil, že nemá za seba náhradu a poprosil ich, aby počkali, kým to zariadi, len kývli rukou, netreba, všetko sme u súdruha riaditeľa už vybavili. Rozhovory trvali sprvu dve-tri hodiny, ale neskôr aj celý deň, ba i do druhého rána. Nik presne nevedel, o čom sa rozprávali, čo bolo cieľom vyšetrovania, aj manželke povedal len s nevôľou, že je to stále dokola, pýtajú sa na ľudí, angažovaných za Slovenského štátu, a on ich presviedča, že väčšinu ani nepoznal a o tých, s ktorými sa občas stretol, vedel málo – ústav, fakulta a povinnosti v úrade mu brali všetok čas, ak ešte niečo zvýšilo, bola tu rodina a poézia. Manželke sa však neskôr priznal, že je na pokraji zrútenia – o týždeň ho odviezli z práce zase, o mesiac ho zavolali znova a pýtali sa na to isté, to predsa nemôže mať iný cieľ, len ho pripraviť o rozum! A keď sa presne oproti ich domu nastahoval dôstojník ŠtB, vedel, že sledovaniu nebude koniec, že toho chlapa tam nasadili len kvôli nemu! Hoci to možno bola len náhoda, na tom nezáležalo, strach či stihomam už pracovali hlboko v ňom.

Najbližší si uvedomili, že mu treba čo najskôr pomôcť. Situácia vo svete je zo dňa na deň ostrejšia. Churchill vyzýva do útoku proti komunizmu. Moskva to bude vracat. A hľadať nepriateľov všade okolo seba, ako v tridsiatych rokoch. Šubík bude na rane medzi prvými. Istotne to musí cítiť, keď sa im pred očami stráca. Vždy bol chudý, ale už je ako vyžla!

Keď sa v Prahe začali procesy, bolo najbližším jasné: skončí na psychiatrii, alebo pred senátom. Jestvuje jediné východisko: Musí ujsť! Kým je čas. Lebo režim zavrie hranice nepreniknuteľne.

Útek pripravovali najbližší priatelia, trnavská cirkev a zrejme aj manželka

musela byť zainteresovaná, lebo prevádzzači pýtali veľa peňazí a ona krátko pred odchodom predala drahý porcelán po rodičoch, ktorého by sa nebola vzdala len tak! Iba najbližší človek, brat Anton nevedel nič, dozvedel sa o veci až tesne pred útekom, keď mal pri akcii pomôcť aj on.

Útek sa začal v nedeľu 27. apríla 1952. O pol druhej popoludní odcestovala pani Alžbeta s mladším synom Jankom vlakom do Bratislavy a odtiaľ cez Kúty do Šaštína. Doktor Šubík odišiel so synom Karolom z domu asi o hodinu, akoby na prechádzku. Po krátkej špacírke mestom zamierili na stanicu a o trištvrte na tri nasadli na vlak Trnava – Smolenice - Senica – Šaštín - Kúty. V Šaštíne vystúpili. Čo čert nechcel, na konci mestečka stretli známeho. Prekvapene sa Šubíka pýtal, kde sa tu berie. Šubík pokojne odpovedal, že ide synovi ukázať Hollého studničku v Juri, doteraz na to nemal čas.

Zo Šaštína do Borského Svätého Jura vedie cesta okolo Kuklova, míňa ho o pár sto metrov. To bol posledný pohľad básnika na svoju rodnú dedinu. Nad studničkou v Jure už stála kaplnka, je tam dodnes, po hodine cesty ta došli.

V kaplnke sa stretli s manželkou a Jankom. Od svitania celý ďalší deň sa skrývali v borovicovom lese, pár kilometrov ďalej, niekde pri Sekuliach. Zaviedol ich ta neznámy muž. To bolo v pondelok. V utorok nadránom sa presunuli bližšie k Morave. Rieku pohraničari ešte nezadrôtovali a neopatrili výstražnými svetlicami, pospájanými tenkými lankami, ukrytými v tráve – stačilo sa potom o ne potknúť – a v okolí vypukol ohňostroj. Strážne veže boli nariedko. Pohraničného vojska bolo viac na Šumave a v Čiernom lese, tento kút bol ľahkomyselnejšie strážený, aspoň začiatkom roka 1952. Studená vojna sa len začínala.

Z iných smerov dovedli postupne mlkvi sprievodcovia ďalšie skupinky uzimných a vyľakaných ľudí, prevažne mladých mužov. Prevádzzači, ustrojení ako rybári, skontrolovali okolie, posadili úbožiacov do gumených člnov a ticho sa odrazili od brehu skôr, ako sa zdvihla hmla.

Celý deň sa chlapi skrývali v húštine, ktorá oddeľovala rieku od polí na rakúskej strane. V strachu a ostražitosti. Táto časť Rakúska patrila do sovietskej zóny. Červená armáda opustila územie až o dva roky, po mierovej zmluve s Rakúskom. Iba pani Šubíková s deťmi sa osmelila a vošla do dediny Drosing, bála sa, že premočené a uzimené deti pochorejú. Hneď skraja obce ju uchýlila sedliacka rodina, zvyknutá na takéto situácie.

Nasledovala Viedeň a nevyhnutá cesta ďalej od Rusov, niekoľko dní v kláštore saleziánov, Linz, dve noci v malom hoteli, konečne po týždni sprcha, Salzburg a prvý výsluch americkou spravodajskou službou. Keď vyšetrojúci dôstojník zistil, koho má pred sebou, potichu zahvízdal. Svedok z Katyňského lesa! A ich ľudia takého človeka vydali pred siedmymi rokmi nazad do náručia NKVD! Bolo na ňom vidno, že to nevie pochopiť.

Od nasledujúceho dňa boli už vyšetrotelia traja. Istý Leonardo dal profesorovi Šubíkovi najavo, že tu nie sú v bezpečí, budú musieť ďalej od

ruskej chobotnice. Po troch týždňoch nasledovalo sťahovanie do nemeckého Kelkheimu, a sotva sa tu usadili, do Frankfurtu...

Sprevádzali ich dvaja mladí Američania. Ubytovali ich v malej opustenej vilke, priniesli rádio, trochu poživne a striedali sa u nich ako stráž. Bežne sa stáva, že ruskí alebo vaši agenti uspia svojho človeka a na druhý deň ho vyložia z kufra diplomatického auta v Prahe, povedal im Jack. Nechceme, aby sa vám to prihodilo, doložil po chvíli. Bol to milý chlapík. Aby sa nenudil, začal deti učiť angličtinu. Po nemecky sa učili na ulici s novými kamarátmi.

V júni Karola zapísali do školy. V júli vyplnili žiadosť o vystahovanie do Spojených štátov. Výsluchy stále pokračovali, aspoň dvakrát do týždňa. O všeličom. Aj o tom, kto bol so Šubíkom vo väzení, kto sedel v senáte, kto sa mu snažil pomôcť, o čom sa ľudia rozprávajú v práci, čo dostať a nedostať v obchodoch a aké sú nálady ľudí... Predstavte si vedca, zahľbeného do patologickej anatómie ľudského tela, básnika, ktorý si večer chce sadnúť so svojou lýrou, prekladateľa, ktorý sa cez víkend chce popasovať s ďalším dielom Danteho Božskej komédie, s Infernom, Peklom a tu sa okolo neho neustále motá akýsi Mr. Niky a Mr. Sayer. Vystriedali milých chlapcov Jacka a Boba a chvíľu trvalo, než sa aj s nimi spriatelili. Jeden vždy zostal v byte, kým druhý viedol profesora Šubíka na ďalší výsluch...

V januári 1953 sťahovanie do Hoechstu, vrah z bezpečnostných dôvodov. Noví strážcovia – Mr. Wood a Bill. Pozvanie na americký konzulát vo Frankfurte. V okolí Hoechstu sú fašiangové zábavy, chlapci by radi išli, niet za čo. Americké úrady im hradia len byt a prispievajú na základné potraviny. Marec: Mr. Sayer ich ubezpečil, že veci s ich odchodom do USA sa riešia. Apríl: Pracovník amerického konzulátu prišiel oznámiť, že poletia v najbližších dňoch. Kde chce pán profesor pracovať, na klinike alebo v ústave? Medzi tým mu umožnili pracovať v laboratóriu vo Wiesbadene. Jún: Mr. Johnson oznamuje, že o dva týždne pcestujú. Júl: Mr. Hachen, nový muž v ich blízkosti, vyplňoval deťom dáta na pas. Dvadsiateho augusta konečne dostali pokyn baliť. O týždeň leteli. Londýn. New York. Washington.

Domček na predmestí. Profesor začal pracovať na podradnom mieste, tam bol ešte hodnú chvíľu aj po povinnej medicínskej nostrifikácii, ktorú ľahko zvládol. Nakoniec sa vypracoval na vedúceho pracovníka ústavu. Vo svojej profesii dostal veľa ocenení za výskumné práce. Venoval sa aj krajským aktivitám. Bol predsedom Spolku slovenských spisovateľov v zahraničí, múzy však zväčša mlčali. Pokračoval iba v prekladoch. V roku 1963 mu v USA vyšiel prepis Hollého poézie do súčasnej slovenčiny. Profesor František Vnuk pri Šubíkovej šesťdesiatke napísal: "Pre básnika tak intímne spätého s rodnou zemou ako je Žarnov, emigrantský svet predstavuje suchotu...Od básnika nemožno žiadať, aby písal básne ako domáce úlohy."

Chlapci sa stali Američanmi bez problému. Janko študoval, starší Karol odslúžil vojenčinu a zamiloval sa do rýchlych áut. Stali sa mu osudnými. Pred ich vlastným domom havaroval, prvú pomoc mu dával otec, nebyť rýchleho ošetrenia, umrie. Na klinike konštatovali: quadruplegia, úplné ochrnutie

všetkých štyroch končatín. Otec zavolať priateľa z Bratislavy, významného európskeho neurológa, zaplatil mu cestu, vedel, že je to márne, ale čo ak? Priateľ potvrdil diagnózu amerických lekárov.

Po ošetrení a diagnóze klinika odmietla mládenca liečiť, bol príliš krátko poistený. Rodičia už minuli všetky nevelké úspory, nemali z čoho platiť súkromnú liečbu a syn potreboval sústavnú odbornú starostlivosť. Matka zúfala. Vtedy prišlo jednej sestričke na um opýtať sa, kde Karol vojenčil. Dozvedela sa, že ako americký vojak v Paname. Vyhrali sme, skríkla. Vojaci, ktorí bojovali v zahraničí, majú v USA nadosmrti bezplatne všetky kliniky. Tá istá sestrička sa dopracovala, že Karol o niekoľko mesiacov voľne pohyboval rukami. To bolo úžasné víťazstvo a neopísateľná radosť pre rodičov. Veď, čo ak...? Vozíčkarom však ostal do smrti. S opakujúcim sa snom, že sa lyžuje v Tatrách.

• • •

Lekár Šubík pracoval do neskorého veku. Básnik Žarnov napísal neveľa básní. Keď však roku 1978 nastúpil na pápežský stolec Karol Wojtyła, preložil ďalšie jeho básne do slovenčiny a spolu so staršími prekladmi vyšli v USA knižne pod názvom Profily. Pápež ho prijal na súkromnej audiencii. Manželia Šubíkovci precestovali kus svojho starého kontinentu, na čo nikdy v živote nemali príležitosť. Zašli aj do Rumunska a v Bukovine sa Šubíkovi podarilo nájsť bratov hrob. Musel ho nájsť, lebo mu to mama kedysi dávno uložila. Vo Viedni sa stretol s niekoľkými príbuznými. Zašiel aj k sútoku Moravy s Dunajom, na miesta, kde „z vtáčieho hniezda stalinského mieru/ z ostnatej hrúzy jeho obrancov/ oponou hraníc prevrátil som dieru/ za tvrdou kôrkou rodných vyhnančov...“. Aspoň zrakom objal devínske bralá a tam kdesi za nimi pohladil kuklovske rodné lúky.

Smrť prišla v marci 1982. Roku 1988 pani Alžbeta doniesla manželov popol k synovi Ivanovi do hrobu na Ondrejskom cintoríne.

ÓDA NA STANICU

ZUZANA GROCHALOVÁ

Tiráž programov, záhlavie letákov, webová stránka a dokonca aj fanúšikovská stránka facebooku Stanice-Záriečia informuje o širokom spektre aktivít: „Kultúrny uzol, predstavenia, koncerty, kino, výstavy, workshopy, detské ateliéry a základná umelecká škola, rezidenčné centrum pre umelcov, komunitné projekty, diskusie, prednášky, café-bar, wi-fi internet, záhrada, čakáreň na vlak.“¹ To všetko dokáže zvládnuť tím aktuálne pätnástich ľudí kooperujúci so širokou základňou dobrovoľníkov a množstvom externých spolupracovníkov, aby realizovali víziu „spojenia umeleckého laboratória, kultúrnej inštitúcie, komunitného priestoru a kolektívu aktivistov.“²

VYŠE DESAŤROČNÁ HISTÓRIA A SKÚSENOSTI

Občianske združenie **Truc Sphérique** spravuje budovu **železničnej stanice Žilina-Záriečie** už ôsmy rok. Od roku 1998 jeho členovia realizovali svoje aktivity v iných žilinských priestoroch. Avšak práve objekt dopravnej zastávky v sebe zahŕňa potenciál – sám o sebe je miestom stretávania sa ľudí, hoci neosobnou, no zároveň intímnu formou, akou cestovanie zväčša je.

V roku 2003 Staničiarci podpísali zmluvu so Železnicami SR o prenájme objektu na 30 rokov za symbolické nájomné. V nej sa zaviazali zrekonštruovať priestory Stanice a svoje slovo postupne naplnili. Otváranie centra pod názvom *Cesta do Stanice* prebehlo vo veľkom štýle, krstnou mamou sa stala Magda Vášáryová. Pri tejto príležitosti pripravil režisér Viliam Dočolomanský opening performance, v ktorej spracoval aj neslávnu minulosť tejto železničnej zastávky. Práve z nej totiž počas druhej svetovej vojny vypravovali transporty Židov. Pre toho, kto má rád čísla: ročne sa tu zrealizuje cca 150 večerných akcií, prepočítané na divákov – počas trinásťročnej existencie Stanice ich sem zavítalo vyše stotisíc.³

Pôvodná čakáreň funguje v pozmenenej podobe, rovnako ako celá staničná budova. Vymenovať všetky architektonické zásahy by vyšlo na samostatný článok. V skratke: v čakárni pribudol bar a galéria. Tá na začiatku leta 2011 ustúpila baru a aktuálne čaká na nové priestory. Zrekonštruované podkrovie sa využíva ako sála na divadelné a hudobné prezentácie, oproti sále možno nájsť izbietku na nocľahy s kapacitou štyroch postelí. V suteréne je umiestnená dielňa pre detské výtvarné ateliéry.

¹ <http://www.facebook.com/?ref=home#!/StanicaZilinaZariecie?sk=info> (12. august 2011)

² Informácia podľa tiráže programu Stanice – august 2011

³ http://spravy.pravda.sk/truc-spherique-ogg/-sk-dvepercenta.asp?c=A110214_233703_sk-dvepercenta_p31#ixzz1UX0yUhxa (8. augusta 2011)

NEOARCHITEKTÚRA A NEARCHITEKTÚRA AKO (POSLEDNÉ) RIEŠENIE

Toľko k pôvodnej budove. Ale! Záriečie expanduje. Z času na čas sa niektoré z podujatí produkovaných Stanicou odohrávajú v neďalekom podchode. Už niekoľko rokov upravuje okolitý priestor, a tak sa postupne z ladom ležiaceho pozemku vynorila záhrada, terasa a už z dialky púta pozornosť budova alternatívnej divadelnej sály – S2. Tento architektonický experiment z 3000 pivných prepraviek, slamy, dosák, lodného kontajnera a starých železničných podvalov nemá základy a zastrešuje ho nadjazd Rondel. Výstavba objektu prebehla v mesiacoch apríl – máj 2009 a pod patronátom Toma Rijvena známeho staviteľa domov z hliny a slamy sa uskutočnil workshop nanášania hlinenej omietky vlastnými rukami. Holandan na margo svojho stavbárčenia na Stanici poznamenal: „Spôsob, akým sme divadlo postavili, je jedným z jeho predstavení.“¹

Stavba-nestavba zarezonovala aj medzi architektmi, dizajnérmi a stavitelmi. V letnom semestri 2011 o nej prednášal **Marek Adamov** (riaditeľ Stanice) študentom na fakulte architektúry STU. Na 14. ročníku výstavy Fórum dizajnu v Nitre bola S2 prezentovaná ako príklad alternatívnej architektúry z recyklovateľného materiálu s prihliadaním na trvalo udržateľný rozvoj.

Názov S2 v sebe skrýva pomenovanie Stanica Dva. „Začali sme číslovať, pretože to bude môcť mať pokračovanie,“² objasnil po dokončení líder centra. S3 na seba nenechala dlho čakať. Teda aspoň plány na ňu, aktuálne možno na webe nájsť návrh projektu novej galérie. A od plánov k realizácii nie je na Záriečí nikdy ďaleko.

VYZNANIE ZÁRIEČIU OD NEOBJEKTÍVNEHO OBSMŔDAČA

Prvá zmienka o Stanici-Záriečí sa mi dostala do uší v roku 2006, keď sa nás v 1. ročníku na VŠ Mgr. Zuzana Mrvová, PhD. na úvodnej hodine hneď po obligátnej otázke, kto odkiaľ pochádza, pýtala na znalosť nezávislých kultúrnych centier v rodnom regióne. Z okolia Žiliny sme boli dve, nuž nás nasmerovala na Záriečie. Napriek tomu trvalo pol roka, kým som sa odvážila ísť na miesto činu osobne. (Vtedy som sa ešte na kultúru hanbila chodiť sama. A hanbiť sa takýmto štýlom som sa odnaučila práve tu.) Prvýkrát som vychytala premietanie animovaných filmov pod dialničným nadjazdom. Kamarátky, s ktorými som prišla, vydržali 20 minút a následne ma prehlasovali v prospech „tradične“ stráveného piatku – takže pivo pri jukeboxe. Lenže, kto raz príde, nezabudne.

¹ <http://www.stanica.sk/2011/03/28/video-ako-sa-stavala-s2-1-aprila-otvarame-novu-sezonuvideo-documentary-of-s2-construction/?lang=en> (10. augusta 2011)

² <http://www.stanica.sk/2011/03/28/video-ako-sa-stavala-s2-1-aprila-otvarame-novu-sezonuvideo-documentary-of-s2-construction/?lang=en> (10. augusta 2011)

AK VYSOKOŠKOLSKÁ PRAX, TAK JEDINE CEZ DOBROVOL/NIČENIE!

Keď bolo treba absolvovať prax v kultúrnej inštitúcii, zvolila som cestu postupnej infiltračie. Vyučujúci predmetu Javiskové techniky a scénografia – doc. Miroslav Ballay, PhD. vyžadoval náčrty scén navštívených predstavení. Divadelné predstavenia v ponuke Záriečia mi to ulahčili minimalistickým poňatím scény a priestoru. Keď už ma personál registroval medzi návštevníkmi častejšie, odvážila som sa vystriechnúť v bare **Martinu Filinová** (divadelná dramaturgička) a informovať sa o možnostiach praxe.

Vyšli mi v ústrety, a tak som si odkrútila svoju prvú dobrovoľnícku skúsenosť počas Žilinského literárneho festivalu 2008. Roznášala som plagáty a programy podujatia do miestnych inštitúcií, rozosielať informácie na literárne orientované weby a portály. Počas samotného festivalu ma na chvíľku pustili za bar, ale čapovanie mi veľmi nešlo. Prischla mi úloha obsmrdača, ktorý mal priebežne písať krátke reporty z jednotlivých festivalových podujatí. Vo festivalovom tričku som sa tvárila dôležito a všade chodila s perom a zápisníkom. Kompletnú reportáž mi neskôr uverejnil časopis pre mladú literatúru a umenie Dotyky. Žilinský literárny festival som v pozícii dobrovoľníčky absolvovala ešte dvakrát.

Medzitým som sa však na Stanici stala pečenou-varenou a zastavím sa takmer vždy, keď prestupujem v Žiline, čo je zväčša viackrát do mesiaca. Ak pre nič iné, aspoň vziať pár mesačných programov domov a do škôl. Ak pre nič iné, dať si na bare niečo zo špeciálnej ponuky Čiernej hory (pivovar sponzoruje centrum). Ak pre nič iné, pretože toto nie je hocijaký bar, z ambícií, snov a slov – teda rečí – v ňom totiž neostáva len pivná pena.

TRANS EUROPE HALLES – VYKROČIŤ Z REGIÓNU, VYKROČIŤ ZO SEBA/MYSLIEŤ GLOBÁLNE, KONAŤ LOKÁLNE

To, čo na pôde Stanice zaznie, či už v bare, na diskusiách v podkroví alebo fórach v záhrade, treba brať na ťažšiu váhu a zreteľ. V máji 2009 Stanica-Záriečie hostovala v poradí už 67. stretnutie zástupcov siete Trans Europe Halles. **Členstvo v zoskupení európskych nezávislých kultúrnych centier kvalifikuje jej význam na medzinárodnú úroveň.** Konferencia sa zamerala na pamäť a rozprávanie príbehov (memory control/story-telling) a na túto tému prebiehali aj workshopy.

Jedným z vyvrcholení stretnutia bola iste Pecha-Kucha¹ Night, kde účastníci predstavili svoje materské centrá. Od Fínska až po Slovinsko, z metropol aj malých miest – rôznorodé nezávislé a multidisciplinárne kultúrne centrá spája snaha o alternatívny prístup ku kultúrnej politike, umeniu, podpora

¹ Dnes už zavedený formát, v ktorom sa počas 6-tich minút a 40-tich sekúnd prestrieda 20 obrázkov. Na jeden obrázok tak pripadá 20 sekúnd, čo vystupujúceho núti k stručnosti a výstižnosti. V rámci večera sa prezentuje viacero účinkujúcich z rôznych oblastí – od umelcov cez ľudí pôsobiacich v 3. sektore až po lekárov, mechanikov, ale na poslednej Pecha-Kuchi v Žiline napríklad aj opravár klavírov.

lokálnych komúnít a medzinárodnej spolupráce vo forme rezidencií, resp. výmen účinkujúcich, pracovníkov a dobrovoľníkov.

Niekedy v momentoch preklikávania powerpointových prezentácií som si povedala, že je načase ďalšia infiltrácia. Pritrafiť sa na iných miestach činu, porovnať, vidieť na vlastné oči, počuť na svoje uši. Najvhodnejšou formou sa zdala Európska dobrovoľnícka služba (EVS). Niektoré z centier TEH majú akreditáciu hostiť a vysielat dobrovoľníkov, a aj na Stanici sa pribežne pohybujú mladí cudzinci, aby sa z nich okrem iného stali našinci. Najmarkantnejším príkladom je Ints Plavnieks, ktorý po ukončení EVS na Záriečí ostal ako technik a barman.

V treťom ročníku na VŠ mi však ročná pauza¹ pripadala ako nerozum, a hoci to dnes vidím inak, vybrala som si cestu postupných návštev vlakmi najdostupnejších členov TEH. Niekoľkokrát som sa poobšmietala v srbskom Rexe², slovinské Metelkovo sa stalo poslednou zástavkou nočných výprav po Lublane, na terase v Amsterdame som pílila čašníčkovi uši dovedy, kým mi na mape nevyznačil cestu k P60 a počas študijného pobytu v Krakove som nemohla obísť Łazienki Nowu.

Čo centrum, to iná dramaturgia, iné prostriedky a spôsoby na aktivizovanie umenia a lokálnych komúnít, iné publikum s odlišnými reakciami počas podujatí. Každé sa však snaží naplniť pôvodnú ideu networku TEH, a teda: **Na báze občianskych iniciatív mladých ľudí revitalizovať zväčša prázdne industriálne a obchodné objekty na priestory pre súčasné umenie a kultúrno-sociálne aktivity.**

NÁVŠTEVNÍK A DIVÁK – NEPRETRŽITÁ VÝCHOVA K VNÍMAVOSTI

Priaznivci multi-kulti, cross-, trans- si na Stanici prídu na svoje. Žánrovo predovšetkým, čo sa však týka cieľových skupín – tiež. Z dramaturgie je zrejماً orientácia ako na cezpoľnú, tak i domácu komunitu. Tím Záriečia si cez workshopy pre deti a výtvarné odbory ZUŠ vychováva návštevníkov, ktorí to, čo my v súčasnosti považujeme za malý-velký zázrak, budú brať ako samozrejmosť. Nezabúdajú ani na seniorov, ktorí sa tu príučajú informačno-technologickým, ale aj iným zručnostiam.

Dnes prichádzam na Záriečie občas aj naslepo, spolieham sa na vkus dramaturgov – poväčšine mi ulahodia. Najmä v začiatkoch sa mi však občas pritrafilo, že som vyšla von vyleptaná a vygumovaná s riadnym nákladom nepochopenia a pochybností o sebe: „Je chyba v mojom prijímači?!”

Programová orientácia prináša aj kúsky, ktoré majú za cieľ diváka pohliadať proti srsti, nahlodať mu predsudky, dovzdelat, rozvíriť v ňom vášne a podnieť ho k diskusi. V podkroví Stanice som zažila svojho prvého divadelného naháča, z ktorého sa neskôr vykľul kmeňový tanečník a tanečný pedagóg Stanice – Jaro Viňarský.

¹ Do Európskej dobrovoľníckej služby sa možno zapojiť iba raz za život a projekty majú trvanie od 2 do 12 mesiacov. Najefektívnejšie sa javí požiadať o maximum.

² Moja viac než dobrá kamarátka tam prežila svoju EVS. O jej skúsenostiach si môžete prečítať tu: <http://www.mladez.sk/c/1872-hodnotu-domova-oceni-len-ten-kto-vycestuje-za-hranice-aspon-na-niekolko-mesiakov.html>

V dobrej nálade som raz na poslednú chvíľu ukecala známeho: „Bude dáka poľská kapela, asi jazz, to nemôže byť zlé.“ Ani nebolo, aj keď šlo o hip-hop skupiny Naprzyklat. Mne sa však dovtedy oči krížili už len pri započutí tohto žánrového zatriedenia. Tu som však bola nútená pozmeniť názor, že nie celá hip-hopová produkcia je prvoplánovo a samoučelné nasrdená vo forme chabých vulgárnych rýmovačiek.

ZÁZRAČNÝ RECEPT?

Nie je všetko ružové. Keď som prvýkrát videla Staničiarov na kolenách, podstatne mi to nalomilo predstavu o práci kultúrneho pracovníka. **Hanka Lukšů** (detské ateliéry a vzdelávací program pre školy) s mopom a gumenými rukavicami, **Katka Ďuricová** (prevádzka a ekonomika, streetart) s vedrom farby a štetcami, **Dušan Dobiaš** (fotografia, web) s fúrikom, **Peter Hapčo** (hudobná dramaturgia a PR/médiá) pri miešačke, **Marek Adamov** s pneumatickým kladivom nad dlažobnými kameňmi... A k tomu celému ešte čestná funkcia **Sestier Šrámkových**, ktoré držia varešky, lopáriky a naberačky počas letných podujatí s vysokou návštevnosťou. Dobre totiž vedia, že: „Nielen umením je človek živý!“

Občas mi aj napadne: „Ako to, že sa navzájom nepožerú, že po nich nejde ponorková choroba, že to finančne utiahnu?“

Oficiálna odpoveď znie: „Žilinský kultúrny uzol dnes potrebuje na prevádzku zhruba tristotisíc eur ročne. Financie zháňa cez rôzne umelecké a európske granty, rezort kultúry, mesto Žilina, dve percentá z daní a od sympatizujúcich sponzorov.“¹ Je tu však aj niečo navyše – tvrdohlavosť voči podmienkam, v ktorých fungujú, imunita voči politickým pomerom stabilným maximálne na 4 roky či už v samospráve, mestskej rade alebo na parlamentnej úrovni. Kultúrny uzol Stanica-Záriečie nemá zriaďovateľa ako klasické štátne inštitúcie, sami tvrdia: „Máme však slobodu, ktorú kamenná kultúra nikdy mať nebude.“² To, čo by iní dávno vzdali pre nerentabilitu, nízku návštevnosť a podobné príkoria či kritériá trhovo-orientovaného kultúrneho priemyslu, sa na Stanici udrží. Niektoré z podujatí sú vypredané ako napr. ako Pecha Kucha Nights alebo letné festivaly s jediným urbánnym kempingom na Slovensku (Kiosk a FestAnča).

Na druhej strane, zažila som aj, že nás v publiku bolo menej než vystupujúcich na javisku. Napriek tomu menšinové formáty z programu nezmizli. Staničiarri berú svoju dramaturgickú úlohu vážne a hádam aj osobne, napríklad i v prípade písaného slova: „Máločo je tak na okraji diania ako súčasná literatúra a špeciálne poézia. Aj preto by sme jej radi ako takmer undergroundovému živlu dali na Stanici výraznejší priestor.“³

Heslo, ktoré vo videu o výstavbe S2 vyslovia Marek Adamov a Peter Hapčo: „Urobili sme to dobre, lebo sme to urobili dobre,“ platí nielen na architektonické počiny v rámci Stanice, ale aj na celé jej fungovanie.

¹ <http://profit.etrend.sk/kariera/zilinskou-stanicou-prechadza-kultura.html> (6. augusta 2011)

² http://spravy.pravda.sk/truc-spherique-0gg-sk-dvepercenta.asp?c=A110214_233703_sk-dvepercenta_p31#ixzz1UX0yUhx (7. augusta 2011)

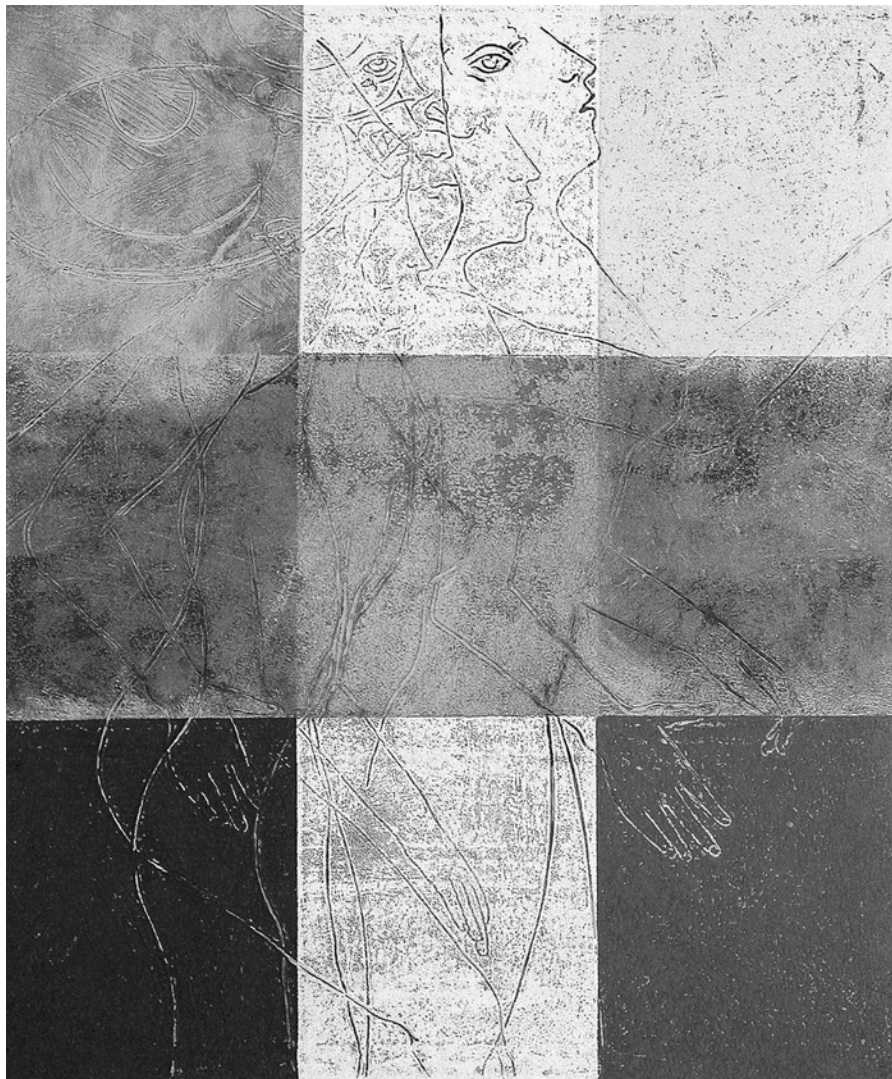
³ <http://www.stanica.sk/2010/01/14/poezia-nazivo-staricek-garan-golis/> (25. marca 2011)

ZÁVEREČNÉ ZRIEKNU Tie SA ZODPOVEDNOSTI

Vypúšťam tento text do sveta s vedomím, že som ho spís(k)ala pod vplyvom osobného zaangažovania a nesie stopy značnej zaujatosti aj neobjektívnosti. Navyiac je ešte aj presýtený mnohými menami. **Z veľkej, prinajmenšom podstatnej časti, je Stanica o (konkrétnych) ľuďoch, a predovšetkým – pre ľudí.**

Podobný prístup má však viac návštevníkov, o čom svedčí rozšírenie pomenovania „Stanička“ medzi jej hosťami a publikom.

PRINCÍP „DVOCH CIEST“ V ROMÁNOVOM TORZE M. KUKUČIŇA – SYN VÝTEČNÍKA

IVICA HAJDUČEKOVÁ

Tvorba predstaviteľa zakladajúcej generácie slovenského realizmu, spisovateľa Martina Kukučína – autora „životnej harmónie“ a „intelektuálneho nepokoja“ (Gbúr, 2010) – nie je neznáma ani za hranicami jeho rodnej vlasti. Ako slovenský vystahovalec prekonal svojou tvorbou nielen priestor, ale aj čas svojej doby. Veď opätovne priťahuje pozornosť aj súčasnej literárnej vedy (*Kukučín v interpretáciách*, 2010).

Vo svojom príspevku sa pristavíme pri tvorivom období M. Kukučína na ostrove Brač, kam ho neblahé existenčné problémy v r. 1894 odviaľi. Naším úmyslom je predstaviť experimentálny román-torzo *Syn výtečníka* (1894 – 1895)^a, vznikajúci súbežne s vydaním románu E. M. Šoltésovej *Proti prúdu* (vyd. 1894) a desaťročie po románe *Suchá ratolesť* (vyd. 1884) S. H. Vajanského (Čepan, 1984, s. 152), vytvárajúc v intertextových súvislostiach akoby ich polemický pendant. Spadá do rušného obdobia nielen v zmysle južnoslovenskej adaptácie, ale aj vnútorného vyrovnávania sa s nevyhnutnou transpozíciou životných istôt a filozofie, s pocitmi „preštepeného výhonku“. *Syn výtečníka*, označovaný ako spoločensko-satirický román^b, čerpá ešte zo slovenského prostredia. V kontexte tvorby autora je premostujúcim článkom na začiatku reťazca, vytváraného románmi *Dom v stráni* a *Mať volá*, smerujúcim, ako na to upozornila literárna veda už skôr, k etickému mýtu^c s eschatologickým aspektom (Čepan, 1972, 175 – 176). Práve v ňom možno vystopovať koexistenciu dožívajúcich filozofických vplyvov z pražského Detvana (Gbúr, 2010, s. 9 – 11), najmä zolizmu, darwinizmu, pozitivizmu, ale aj filozofie H. Taina (Čepan, 1972, s. 88) s kryštalizujúcim sa vlastným svetonázorom.

Človek v Kukučínovom stvárnení ako prírodno-biologická, ale sociálne ukotvená bytosť (Gbúr, 2010, s. 9) s aktivovaným mravným potenciálom si podriadiuje i bezútešný determinizmus: „Jeho determinizmus nemá ani biologické, ani výrazne ideologické črty, je antropologický.“ (Čepan, 1984, s. 124). Na mravný princíp v jeho tvorbe umiestnený nad materiálny život upozorňuje už J. Noge: „Ak už netvrdíme, že v transcendentne, tak bezpochyby v oblasti čisto ideálnej, ako je mravná očista, konanie dobra, vzájomná láska, rodinná usporiadanosť – všetko z pohnutí číro vnútorných, zvonka málo alebo nijak nemotivovaných.“ (1962, s. 185), ale i sám autor v obrane pred nálepkou tolstojizmu na románe *Mať volá* oponuje: „Akoby

sa vzťah k božstvu, viere, mravnosti u človeka mohol riešiť iba cez Tolstého.“ (Noge, 1962, s. 122)^d. Pri inej príležitosti v liste z Dalmácie zreteľne odhaľuje osobný vzťah k Bohu, spirituálny rozmer vlastného života: „ja som človek... – čo ako smiešno sa to v ústach doktora vyníma – človek, ktorý verí v Boha i spolieha naňho, že on vie najlepšie, čo k nášmu slúži dobru, nech on sám riadi tedy tú krehkú loďku mojej existencie.“ (ibid., s. 156, pozn. 24). Napokon i v skoršej prozaickej tvorbe možno nájsť dôkazy o vnútornom, priam duchovnom zápase nielen postáv, ale i jeho samého. Dve cesty dosvedčujú, že sa autor „skutočne vykupuje umeleckým slovom a obrazom aj z vlastných pochybností a zápasov.“ (Noge, 1962, s. 154) a dodajme – nachádza zmysel „krížnych ciest“ v duchovne ponímanom živote. No i na Brači ostáva problém viery a poznania, duchovných a materiálnych hodnôt literárne živý (napr. v prózach *Tela*, *Rodina* i *Svadba*). Zaznieva aj v záverečnej etape tvorby v románe *Mať volá*, v ktorom predostiera „nový spoločenský ideál nie na báze poznania, ale na báze viery“, prevyšujúcej poznanie (Noge, 1991, s. 202).

V naznačených súvislostiach sme si položili otázku, v akej miere sa duchovná sféra – spirituálny či religiózny aspekt viery – podieľa na kompozičnej a sémantickej stratégii expozície prvej časti románu. Východiskom sú definície pojmov transcendencia, spiritualita a religiozita, vychádzajúce z výskumov experimentálnej psychológie M. Stríženca (2005), ale aj z poznatkov súčasnej filozofie^e v zastúpení Z. Plašienkovej (1997) s oporou v axiologickej opozícii sakrálna – profánna, ktorú v literárnovednej oblasti vymedzil P. Liba (1995, s. 172 – 210)^f.

Prostredníctvom 17 kapitol 1. časti románu sa ocitáme v rodinnom kruhu Hubovcov zo Suchanova. Už v incipite, ktorý je akýmsi kľúčom k nasledujúcemu daniu (Všetička, 1992, s. 49), dominuje ústredná postava advokáta Michala Kvetoslava Hubu. V introdukčnom deskriptívnom zábere prostredia sa postupne rozvíja hatenie vizuálneho vnemu (rozvinutého v 3 odsekoch na princípe triády: *Ani nezbadal – Zabudol na to – Nevidí ani*), čím sa tvorí nosná paralela verejného (makro-) a súkromného (mikro-)priestoru (na osi exteriér, interiér a „sociozóna“), implikujúca vnútorný ponor postavy, prežívajúcej výnimočnú situáciu – životnú premenu. Ako sa napokon v priebehu prvej z troch kapitol, tvoriacich expozíciu, odhalí, stupňujúce sa obavy a neistota Michala Hubu sú spojené s manželkou Amáliou. S ňou Huba spoluúčastne trpí, kým ona privádza na svet jeho prvorodeného syna Emila. Michal, láskyplne uvažujúc o manželke v emocionálne exponovaných intenciách, prirovnáva jej útlosť k ľaliovému kvetu, uvažuje o nej ako o anjelovi, ktorému nieto páru vo svete. V počiatocnom zažívaní sebakpresahovania – tzv. „malej“ transcencie^g – Michala Hubu nachádzame známe harmonizujúce, až idealizujúce tendencie M. Kukučína. Tematickým východiskom prvej časti románu je láskyplný súlad manželskej dvojice v duchu nábožensky tradovanej jednoty, no bezmocnej voči nepoznatelnej determinácii osudu: „*Teraz sa nemá na čo spustiť, najviac*

na šťastie, náhodu — všetko veci, ktoré sa nedajú napred určiť, ani vyrátať. Preto mu dochodí chvíľami, akoby ho akási ruka uchvátila za prse a tuho stískala, stískala. Dych je ťažký, stáby spod balvana musel vychodiť. Drží ho strach, ťažká predtucha, že mu visí nebezpečie nad hlavou. A veľké, úžasné nešťastie, ktoré ho jedným razom prinesie o všetok blahobyt, radosť života i spokojnosť.“ (s. 3).

V druhej kapitole v takmer nadpozemsky prežívanom dokonalom šťastí Michala a Amálky dostáva opäť priestor anticipovaný motív premeny: „Im nechýbalo nič, iba stálosť toho šťastia. Netúžili oni za premenou, ani za rozšírením svojho blaha. Bolo samo v sebe zaokrúhlené, dokonalé. Pravda, keď sa mu žena zdôverila, do akého stavu upadla, rozzvučalo sa blaho iným, nepoznaným tónom, ale zvláštny dojem to naň nerobilo. ... Nový dar išiel mu padnúť nečakane do lona. Prečo by sa odhrňal, prečo by ho odmietal? Veď vcelku mu predchádzal ako pečať, ako svedok jeho prvej lásky, horúcej a pravdivej.“ (s. 6). No nadchádzajúca premena pramení z potenciálu súbežných protichodných pocitov – šťastia i utrpenia: „Ale začal sa cítiť sklamaným. Predchádzal mu dar sta dar danajský. Ťažké obeť stál ženu: darmo ona zakrývala, nedalo sa zatajiť, že ťažko stráda. I on trpel pre ňu, i on strádal, i on sa ľakal. I pomer medzi nimi sa akosi razom zvrátil. Už nebolo tej bezprostrednosti citu, tej prudkej vrelosti.“ (s. 6). Ako naznačil úryvok, rovnováha utrpenia v šťastí sa pôrodom narúša, ba čosi sa končí: „Zdalo sa mu, že čuje umieráčik. To vyzváňajú tomu, čo neúprosne zahynulo, čo prešlo, čo sa vzkriesiť nedá...“ Akoby v expozícii stvárnená premena, vyrastajúca z pomyselnej „smrti“ minulého, bola ekvivalentom iniciačného prerodu^h – prechodu do novej ontologickej úrovne, do kvalitatívne novej prítomnosti: „Trpkosť sa mu rozšírila v duši. Trpkosť proti tomu, čo tam, v druhej izbe tak tvrdo čakajú, kvôli čomu jeho žena upí, čo mu preťalo napoly idylu, v ktorej sa začalo manželstvo.“ (s. 7). Z počiatočnej harmonickej idyly manželského zväzku sa muž vydelaže, aby z mileneckého vzťahu dozrel na rodičovstvo. V ňom ho ale víta „škrek“ tretieho člena rodiny, novorodenca: „Čosi veľikého puklo mu v prsiach, zaplavilo strach, trpkosť i žiaľ nad pochovanou minulosťou. Vyrástlo v ňom čosi nové odrazu, akýmsi neslýchaným zázrakom. Pribehol k posteli, vrhol sa na prse utýranej ženy, pokryl jej bledú tvár vreľými bozkami. Zadychčal sa od velikej slasti a oslepol. Nič nezná o sebe, ani o ničom. Zná iba to, že našiel čosi nového, že teraz začína sa nová kapitola jeho blaha. Keď sa spamätal, predložila mu baba čosi smiešneho. Je červené sta krv, tvár spotvorená, nos sploštený, ústa nepekné, v nich sa belejú dlasná a sem-tam myká jazyk. Oči žmurkajú ospalo a bezvýrazne hľadia do všehomíra, prvý raz oslepené slnečným jasom. Predkladajú mu ho, ale on je v rozpakoch, čo to má znamenať.“ (ibid.). Takmer posvätné okamihy prerodu sú v kontradikcii s pohľadom na dieta, naturalisticky stvárneného biologického tvora, čím sa v konfigurácii postáv nastoľuje ostrý protiklad profánneho, vyznačujúceho sa absenciou zmyslu a posvätného – zmysluplného: „Bolo mu jasné, že to, čo prvej v sebe cítil, to

nové vlnobitie blaha, nijako sa neodnosilo na tohto biedneho chrobáčika. To bolo čosi nezávislé od tohto mravčička, ktorý len čo prišiel na svet, už ziapa a tisne drobné päste do pažravých úst.“ (ibid.). Zároveň si Michal zreteľne uvedomuje, že akousi tajomnou vnútornou premenou prešla i jeho žena: „Vidí teraz už jasne premenu na nej. Má kedy rozoberať to nové, čo jej vykvitlo na tvári i celej bytosti. Cele druhá žena vyrástla mu z Amálie. Už je to nie tá, ktorú dovedol do tohto domu. Tejto sedí na čele akási nová dôstojnosť, pred ktorou mimovoľne klonia sa kolená...“ (ibid.).

V tretej kapitole nachádzame signifikantný, religiózny časový medzník – krst Emila Hubu (Gbúr, 2009)¹. Pod vplyvom „nečasu“ nie je situovaný v sakrálnom priestore chrámu, ale priamo v domácnosti Hubovcov. Modifikáciou náboženskej a rodovej tradície (krst neprebíha v chráme, meno vyberajú ženy, svätená voda je z Jordánska²) sa v tematickom pláne oslabuje religiózny aspekt, verejnosť inštitucionalizovanej viery a ťažisko sa presúva na duchovnosť prežívanú v súkromí – jej spirituálny rozmer, čím sa v kompozícii nastoľuje komplementarita protikladu profánno – sakrálna (na osi verejné – súkromné, sociatívne – subjektívne, kultové – bytostne prežívané): „A večná škoda, že krst svätý nemohol sa odbaviť v kostole. Svet by bol videl aspoň čiastku batistového vankúšika, hodvábných stužtičiek, všakových čipák i prikrývačiek, vôbec zázrak, zázrak, zázrak.“ (s. 10). Zároveň svätým krstom započatý iniciačný prerod Michala sa napĺňa už v tzv. „veľkej“ transcencii. Ním dochádza k zmene usúvzťažnenia postáv – ku konfigurácii v harmonickej triáde rodiny, pripomínajúc svoj posvätný pendant: „I sám otec, keď ho videl, bol v rozpakoch, či obdivovať moc božskú, že ho obdarila takým buclatým potomkom a či obdivovať ženino umenie, ktoré stvorilo všetku tú nádheru, v ktorej pláva jeho dieťa.“ (ibid.) V novom zložení rodiny bol Michal opäť „človek úplne šťastný“, jeho žena „neutratala z krásy ničoho, iba získala“, ba v jeho očiach mala na čele „majestátnu gloriolu materstva“. Po narodení syna rodí sa v Michalovi náčrt kontinuity rodu v perspektíve progresívnej budúcnosti Emila.

No tento harmonický stav nie je v sujete 1. časti románu nemenný. Dokladom toho sú i ďalšie kapitoly, v ktorých manželský vzťah prechádza akousi zretazenou permutáciou. Počiatočnú jednotu ne(roz)deliteľného zväzku strieda vnútorne prebiehajúca dichotomizácia: „Skúma dosavadný život a skutočne vidí, že žena má pravdu. Je tak, ako ona hovorí. Len kde to pozbierala! Hľa, on myslel, že je všetko v poriadku — a tu žena sa búri, vzpína, bráni... Vidí on, čo ona vystíha. Vystíha svoj podiel na duševnom živote spolu s ním. Prehliadla, že nezdieľa s ním duševný život. Že on si rezervoval čosi, kam ona nemá prístupu. A ju bolí, že druhí ho zdieľajú, že druhí majú otvorené dvere, ktorými ona ešte nevškročila.“ (s. 46 – 47). Nastávajúce rozdelenie spirituálneho sa však javí ako prirodzená nevyhnutnosť: „A čím ďalej väčšmi mu prichodilo od nej, čo krivda, že by chcela prekračovať medze, jej vymerané. Konečne každý má mať svoj kruh, môže sa riecť osobnú svätýňu. Do nej sa utiahneš, keď ťa omrzí svet. Ved

nie sme ako príštepkári v Carihrade, aby sme šli na ulici, alebo lazaróni neapolskí, aby sme na ulici vybavovali všetky delikátne obrady. Sám Kristus cítil potrebu utiahnuť sa na púšť, aby mohol byť sám so sebou... A ona sa mi vtiera do tejto svätyne. Coky!“ (ibid.). Rozdielna výchova, spoločenský pôvod, a tak i národné ukotvenie manželov sú príčinou protikladných axiologických determinánt, vedúcich k partnerskej nerovnosti: „On, vidno, zdeglvil jej celú dušu, celú vôľu, urobil z nej otroka. Ale kto ho naučí urobiť z nej svoju pravú družku, aby bola s ním jedna duša?“ (s. 57). Črtajúci sa kontrast v postojoch uhorskej vlastenky a pansláva je zjavným odklonom od expozičného modelu súladnej jednoty. Postupná dichotomizácia postáv napokon vyústi do dezilúzie a skepsy, do situácie odkrývajúcej desentimentalizovanú tvár lásky^k. Povestná kukučínovská harmónia je plná revoltujúcej disharmónie, keď sa Amália vzoprie panslávskej spoločnosti so slovami: „Ja som o tomto nevedela, o týchto - bratoch akýchsi, keď som šla za teba. Ja som myslela, že budem vo spoločnosti, aká zodpovedá mne, vlastne tebe, tvojmu postaveniu. Prosím ťa, mužičko, nežiadaj toto odo mňa! Radšej tu hneď umrieť, než, než...“, a tak „V Hubovi sa rozprúdila krv. Zjavný nezdar mu kynul zďaleka už. ‚Načo toto všetko? Načo obracať sily na dielo vopred nemožné? Nemožné - nemožné,‘ dudalo mu v hlase s taktom hudby. Takéhoto sklamaní ešte nezažil v živote. Všetko sa mu darilo, na čo položil ruku. Spočívalo na každej práci požehnanie ako na Jakobovi. Ale tento podnik je napred skazený. Vidí to určite. A zúfalá beznádej siahla mu na srdci. Budúcnosť sa mu zase prestrela otupnou púšťou pred očima. Lebo skúsil, že všetko neosoží, keď v tejto jednej veci je nedostatok.“ (s. 94).

Na základe predostretej analýzy a interpretácie 1. časti románu môžeme uzatvárať nastolený problém. Expozícia románu kompozičným a sémantickým využitím triadickosti^l rozvíja prostredníctvom psychologizujúceho obrazu premeny zmenu životnej roly hlavnej postavy Michala Hubu z manžela-milenca na manžela-otca (princíp „následnosti“). Ontologická premena, v ktorej čosi staré v ňom „umiera“ a nové sa „rodí“, je individualizovanou obdobou iniciačného procesu (princíp „podobnosti“). V kompozícii je realizovaný modelovaním času, priestoru a vnútorného sveta postáv v protiklade profánno – sakrálnu, pričom oslabením religiózneho je posilnený spirituálny rozmer, chápaný v zmysle bytostného prežívania posvätna. V tematickom pláne je tak v úvode románu exponované podložie, z ktorého vyrastá kresťansky orientovaná, spiritualitou determinovaná osobnostná profilácia nielen Michala Hubu, ale aj jeho rodiny v novej perspektíve rodu s „výhonkom“ po meči.

Z vypovedaného vyplýva, že spirituálny rozmer, prenikajúci do viacerých rovín kompozície, t. j. ako komponéma (Sabolová, 2000), sa stáva jedným zo zamýšľaných strategických tvarotvorných prvkov románového celku M. Kukučina Syn výtečníka.

Nedokončený román-fragment síce inšpiruje rozvinúť hypotetické reflexie, no môžeme sa dnes už len domnievať, prípadne z kompozičných determinánt

dedukovať, ktorou z „dvoch ciest“ – spirituálnou či naturalistickou, by autor bol završil románové osudy Michala a Amálie Hubovcov a ich syna Emila.

A možno práve touto svojou torzovitosťou sú dva diely románu Syn výtečníka percepčne priťažlivými.

Literatúra

- ČEPAN, O. 1972. *Kukučínove epické istoty*. Bratislava : Tatran, 1972. 272 s.
- ČEPAN, O. 1984. *Stimuly realizmu*. Bratislava : Tatran, 1984. 480 s.
- GBŮR, J. 2010. Martin Kukučín: Medzi životnou harmóniou a intelektuálnym nepokojom. In *Slovenské pohľady*, roč. IV + 126, 2010, č. 5, s. 8 – 20.
- GBŮR, J. 2009. *Syn Výtečníka alebo Kukučínov pokus o naturalistický román zolovského typu*. Referát prednesený na odbornom seminári KSSFaK FF UPJŠ V priestoroch jazyka a literatúry, uskutočnený 26. 3. 2009 v Košiciach pri príležitosti životného jubilea prof. PhDr. J. Sabola, DrŠc.
- KUKUČÍN, M. 2009. *Syn výtečníka* 1. Zlatý fond denníka SME 2009, [cit. 30.6.2010]. Dostupné na webovej stránke: http://zlatyfond.sme.sk/dielo/1009/Kukucin_Syn-vytecnika-1
- Kukučín v interpretáciách*. Zost. J. Gbúr, Bratislava : Literárne informačné centrum, 2010, 176 s.
- LIBA, P. 1995. *Dostredivé priestory literatúry*. Nitra : Vysoká škola pedagogická v Nitre, 1995. 238 s.
- NOGE, J. 1962. *Martin Kukučín – tradicionalista a novátor (Život a dielo 1860 – 1907)*. Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1962. 346 s.
- NOGE, J. 1991. *Martin Kukučín. Epik života – život v epike*. Martin : Vydavateľstvo Osveta, 1991. 280 s.
- PLAŠIENKOVÁ, Z. 1997. Duchovnosť človeka v kontexte filozofických reflexií. In *Duchovný rozmer osobnosti: Interdisciplinárny prístup*. Ed. M. Stráženeč, Bratislava : Ústav experimentálnej psychológie SAV, 1997. s. 1 – 14.
- PRÍDAVKOVÁ – MINÁRIKOVÁ, M. 1972. *Textologické a štylistické problémy Kukučínovho diela*. Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1972. 264 s.
- SABOLOVÁ, O. 1999. *Kompozičné a sémantické súvzťažnosti umeleckej prózy*. Prešov : Náuka 1999. 131 s.
- SABOLOVÁ, O. 2000. *Z terminologických otázok výskumu kompozície umeleckej prózy*. In *Človek a jeho jazyk*. 1. Jazyk ako fenomén kultúry. Na počesť profesora Jána Horeckého. Ed. K. Buzássyová. Bratislava : Veda 2000, s. 500 – 503.
- STRÁŽENEČ, M. 2005. *Spiritualita a jej zisťovanie*. In *Človek a spoločnosť* (internetový časopis pre pôvodné, teoretické a výskumné štúdie v oblasti spoločenských vied), roč. 8, 2005, č. 1, Spoločenský ústav SAV, Košice, ISSN 1335-3608; Dostupné na webovej stránke: <http://www.saske.sk/cas1-2005/strazenc.html> (14-07-2009).
- VŠETIČKA, F. 1992. *Stavba prózy*. Olomouc : Vydavateľství Univerzity Palackého, 1992. 152 s.

Poznámky

- ^a Koncipovanie románu situujú J. Noge (1962) aj O. Čepan (1972) zhodne do rokov 1894 – 1895, pričom naznačujú možný presah až do r. 1896. O. Čepan hľadá aj príčinu jeho neukončenosti: „Nazdávame sa, že sa touto vari prvého skutočného románového pokusu vzdal jednak pre značnú dokumentárnosť, ale najmä pre požitý princíp ‚experimentálneho románu‘ zolovskej proveniencie, ktorý svojou analytickosťou a biologickým determinizmom sa stal časom cudzý Kukučínovmu literárnemu naturelu.“
- ^b M. Pridavková relativizuje satirický charakter románu: „Torzo románu nemožno celkom jednoznačne označiť za spoločensko-satirický román. Satirické šľahy tu naozaj sú, ale pravdepodobne nemali priamnu úlohu.“ (1972, s. 144).
- ^c V tvorivom zápase z podložia harmonicko-disharmonickej tonality modeluje Kukučín vlastný „mýtus o kolektívnej istote“, „o polyfonickom súzvuku človeka s ľuďmi a na organickú jednote ľudí, prostredia, prírody a tradície.“ (Čepan, 1972, s. 175)
- ^d V týchto intenciách vníma vzťah Kukučínovej životnej filozofie k filozofii L. N. Tolstého aj M. Mináriková: „Nazdávame sa, že u Kukučína ide predovšetkým o kresťanské alebo azda všeobecne platné morálne zásady, teda o príbuznosť etickej podstaty Kukučínových poviedok s filozofiou L. N. Tolstého.“ a dodáva, že ho „oveľa väčší zaujala umelecká stránka Tolstého diela, než jeho filozofia.“ (1972, s. 75 – 76, 193).
- ^e *Transcendenciu* vo vzťahu k ľudskej osobe definuje Z. Plašienková ako „schopnosť prekročiť seba samú v zmysle otvorenia sa druhým, bytiu, Bohu, teda k všetkému, čo ju presahuje.“ (1997, s. 12)
- ^f Vychádzajúc zo štúdie M. Stráženeča (2005), vo vzťahu *spirituality a religiozity* platí, že spiritualita je nevynutným jadrom religiozity, avšak religiozitu značne presahuje. Kým spiritualita je spojená so subjektívnym zážitkom posvätna a jej najvyšším prejavom je láska, *religiozita* (náboženskosť) sa vyznačuje dodržiavaním rituálov organizovanej cirkvi alebo náboženskej inštitúcie. Oproti spiritualite kladie dôraz na sociálny aspekt stretnutia s božským a protiklad profanum – sacrum.
- ^g P. Liba vymedzuje pojem sakrálnu (sväté) ako axiologické pozitívum: „Posvätné‘ je to, na čom živom utváraní participuje Boh, zatiaľ čo ‚profánno‘ je to, keď tomu v skutočnosti tak nie je – a realita sa uzatvára do enkľáv.“ (1995, s. 183).
- ^h Pod pojmom „malá“ transcendencia sa rozumie sféra, ktorá nás „presahuje“, iná skutočnosť, voči ktorej sa dokážeme otvoriť, pričom môže byť v rôznej miere spojená s tzv. „veľkou“ Transcendenciou (otvorenosťou voči Božskému). (Plašienková, 1997, s. 13)
- ⁱ Posvätnosťou iniciálneho obradu sa vo svojich štúdiách zaoberá religionista M. Eliade a v literárovednom priestore mu vo výskume rozprávok venuje pozornosť J. V. Propp.
- ^j Nad možnou anticipáciou ďalšieho rozvíjania neukončeného sujetu prostredníctvom nomen omen Emil sa

zamýšľal vo svojom referáte Syn Výtečníka alebo Kukučínov pokus o naturalistický román zolovského typu J. Gbúr (prednesenom na odbornom seminári KSSFaK FF UPJŠ pod názvom V priestoroch jazyka a literatúry 26. 3. 2009, konanom pri príležitosti životného jubilea prof. PhDr. J. Sabola, DrSc.), v ktorom okrem iného konštatoval: „Isté je asi len jedno: meno Emil Hubovmu synovi Kukučín nedal náhodne. Mal totiž v úmysle preskúmať vzťah kontextovosti a nekontextovosti rodinnej tradície na činoch otca a syna, ktorí sa rozhodli ‚plávať‘ nie ‚proti prúdu‘, ako to bolo v koncepcii postáv E. M. Šoltésovej (*Proti prúdu*), resp. S. H. Vajanského (*Suchá ratolesť*), ale s ‚prúdom času‘.“

^j O odstredivej sile tradície, príznačnej pre román, sa zmieňuje O. Čepan (1972, s. 112) a v interpretačných súvislostiach sa jej venuje J. Gbúr (2009).

^k Na descendenčné tendencie v kompozícii upozornil už O. Čepan, hovoriaci o progresívno-kladnom a regresívno-zápornom recipročnom smere (1972, s. 105), o kontraste a excentricosti (ibid., s. 106), ale aj o dekompozícii (ibid., s. 107).

^l Na kompozičné využitie triadickosti v románe Mať volá poukázala M. Prídavková. (1972, s. 75 – 110)

^m Otázkami vzťahu kompozície a tvaru sa zaoberá vo svojich štúdiách O. Sabolová (1999), rozvíjajúc teóriu prozaického textu S. Rakúsa.

autor/ři

V prvom rade by som veľmi rád poďakoval za túto úchvatnú možnosť napísať niekoľko slov o umelcovi, ktorý ovplyvnil nie len môj život a pohľad na dnešnú výtvarnú tvorbu, ale ktorý ovplyvnil hlavne scénu slovenského moderného výtvarného umenia a kresby, a ktorý sa za niekoľko posledných rokov zapísal aj do slovníkov moderného výtvarného umenia v zahraničí a to aj v USA. Som si istý, že jeho tvorba, charakteristický štýl a farebné vnímanie sveta bude ešte v knihe ďalej podrobne popísané. Preto sa chcem pokúsiť podať vnímanie tejto osobnosti pomocou pohľadu človeka pochádzajúceho z rodiny, ktorá vlastne už pol storočia pôsobí v oblasti kultúry, výtvarného umenia, podpory rozvoja mladých umeleckých talentov a obchodu s umením, rovnako ako v oblasti propagácie a vydavateľskej činnosti umeleckých publikácií. Prečo doporučujem pozrieť sa na tvorbu Roberta Hromca z inej perspektívy? Hlavne preto, že dnešná doba kladie pred umelca výzvy, ktoré nútia, rovnako ako v iných oboroch, umelca tvoriť a rozmyšľať v odlišných dimenziách a rovnako ako v ostatných odvetviach, aj v oblasti výtvarného „priemyslu“ – rýchlejšie ako kedykoľvek predtým. Moderné umenie v dnešnej dobe musí zápasit s informačným a reklamným priemyslom, s trendom doby „dodať podľa momentálnych nálad“ väčšiny kupujúcich a tým pádom aj s možnou degradáciou pôvodného poslania umenia, ktoré má „poskytovať únik do iného sveta, do sveta radosti, spontánnosti a čistoty“, ako hovorí sám majster Hromec. A na to je potrebný čas, súlad a harmónia, ktoré musí obsahovať dielo ale aj sám autor.

Modernou v tomto slova zmysle nemyslím umenie od prelomu devätnásteho a dvadsiateho storočia po dnes, ale dohodnime sa, že modernou budeme pre náš účel nazývať diela žijúcich umelcov.

Mnohí z nás mali a majú možnosť zažiť na vlastnej koži presun z miesta na miesto, doba umožnila vnímať život na domovu vzdialených miestach planéty naplno, mnohým z nás bolo umožnené zažiť život v cudzích kultúrach, mnohým z nás bolo dovolené pozrieť sa pod pokrývku rôznych náboženstiev. Niekoľkým z nás bola daná schopnosť vnímať a chápať historické udalosti vývoja našej civilizácie. Len nemnohým z nás však bolo dané všetky tieto skúsenosti vo svojej mysli spracovať, snažiť sa ich pochopiť, a iba vybraným jedincom talent umožňuje nazbierané skúsenosti a poznatky pretvoriť do umeleckej podoby a vyjadrenia pre súčasnosť. Aplikácia tejto skúsenosti na konkrétne podmienky trhu je aj pre väčšinu umelcov vec nemysliteľná. Nie preto, že by toho neboli schopní, ale preto, že v našich krajinách stále panujú predsudky týkajúce sa umenia ako obchodného artiklu, ktoré umelcom zväzujú ruky. Predtým, než sa však dostaneme k samotnej

filozofii úspechu umelca, musíme sa venovať tomu, čo umelca odlišuje od nadšenca. Je to vzdelanie. Štúdium a každodenná drina. Pracovná rutina. Každé ráno vstať a začať pracovať, tak ako keď ide bankár, alebo úradník po rannej káve do práce.

Okrem neustáleho štúdia minulých aj súčasných dejov, okrem dobrého úsudku a využívania kapacity umelcovho mozgu je potrebná práve oná pracovitosť, ktorá umožní jednému z tisíca diel pretrvanie v dejinách a tiež udržanie trvalého záujmu o umelca, ba dokonca aj za jeho života. To spôsobuje, že dielo rozdáva krásu, radosť a delí sa s nami o túžbu po dokonalosti. Poctivá „drina“, hľadanie nových výrazových prostriedkov, ale aj tém v okolí umelca, ktorý sa nebráni súboju s jeho dobou. Práve to všetko, v dobrom spojení s talentom, štúdiom a skúsenosťou vytvára túžbu druhej strany – klienta vlastniť. Áno, nesmieme zabudnúť, že aj táto minca má dve strany. Pokiaľ máme nevzdelané publikum, potom sa takéto publikum môže bez konca ukájať výhodnosťou nákupu čínskej strojovej malby, namiesto toho, aby si kúpilo originál grafiku pochádzajúcu z rúk umelca. Je na nás, aby sme budúcnosti dali opäť podobu kvality a dvadsať rokov po zmene režimu začali vychovávať seba aj svoje deti smerom ku kultúre a národným hodnotám.

Aj Robert Hromec mal možnosť porovnávať život doma a v zahraničí. S určitosťou môžeme tvrdiť, že sa v jeho diele neustále prelínajú témy spojené s miestom jeho narodenia, s tradíciou krajiny kde vyrastal a neskôr s jeho pobytom v New Yorku, USA. Mal možnosť byť priamym účastníkom zážitkov spojených s prelínaním svetov, kultúr a štýlov. A práve tu si uvedomil, že jeho ďalší úspech bude závisieť len na nezameniteľnosti jeho vlastného umeleckého štýlu do budúcnosti. Pochopil, že aby tento proces prebehol správne a bol dokonalý, musí prebehnúť v jeho vlastnom svete, rovnako ako to dnes býva vo svete elektronickom, defragmentácia pocitov, hodnôt a názorov. Po takomto usporiadaní myšlienok, a po rozhodnutí nepodľahnúť trendu doby a zostať verný svojmu umeleckému prejavu, nutne musela prísť na radu synchronizácia jeho vyjadrenia s pochopením okolia. Myslím, že sa mu to podarilo.

Aj keď nemáme na tomto mieste možnosť do podrobností hodnotiť a rozobrať dôležitosť rozvíjania schopností umelca a jeho publika trvalým vzdelávaním a poctivou prácou, môžeme sa vrátiť v niekoľkých vetách k oným spomínaným predsudkom, ktoré podľa mojej skúsenosti bránia dobrému vnímaniu umenia u klienta, ktorý je vo finále veci samej jediným spoľahlivým hodnotiteľom ceny umeleckého diela na trhu s umením. Tu si musíme uvedomiť, že aj štátne ústavy sa pohybujú na trhu s umením a čím ďalej viac schopní vedúci pracovníci v oblasti umenia, prichádzajú na podstatu návštevnosti a záujmu o vybrané diela a umelcov vo svete. Dúfajme, že je len otázkou času, kedy sa tieto kvality prenesu aj k nám.

O trhu s umením hovorím schválne. Nie len ako ekonóm a obchodník. Kritika sa často venuje tak ďaleko výlučne odbornej hodnote diela, až

zabúda, že dielo nemá koho osloviť. Nemá publikum. Preto nemá ani reálnu cenu. Proste nikoho nezaujíma.

A práve dielo umelca Roberta Hromca tieto často odsudzované aspekty záujmu rozhodne nepostráda. Je pre nás dôkazom toho, že sa umelec nemusí spreneveriť myšlienke kvality, ak chce byť úspešný na trhu. Ved ako inakšie dnes vyjadriť úspešnosť autora, ako záujmom o jeho tvorbu? Klient, ktorý príde do galérie alebo ateliéru hľadá dielo, ktoré bude blízke jeho srdcu, témou, farebnosťou, rozmerom, ale aj charakteristikou doby. Keď sa rozhliadneme okolo seba, nájdeme len hrstku umelcov, ktorý sa neboja tvoriť krásno. A predsa krásno je základom každého umeleckého diela ktoré sme schopní dlhodobu obdivovať. Robert Hromec krásno tvorí. Tvorí ho jedinečným charakteristickým sebe vlastným štýlom. Jeho spoved je kombináciou rôznych používaných výtvarných techník, s kompozíciou kresby a rytiny. Za pomoci acrylového tmelu, prípadne sadry potom dotvára plasticitu diela, ktoré je charakteristické „neohraničenosťou“ rámu a to práve kvôli zachovaniu hĺbky prejavu a dojmu ďalšieho rozmeru. Jeho témy od antických výjavov v starších dielach /niekedy ľutujem, že sa im už nevenuje/, cez diela odrážajúce vzťahy a komunikáciu medzi ľuďmi až po nádherné ženské torzá a postavy plné života – to všetko je krásna, ktorá si zaslúži obdiv. Majster Hromec sa nebojí experimentu s farbou a dotvára prejav rôznorodou a pritom decentne pôsobiacou farebnou oázou pokoja a vyrovnanosti. Nebojí sa pracovať s tieňom a svetlom, a ani s vrstvením farieb a kombináciou kresby a malby, ktorú mu umožňuje práve pastóznosť použitých farieb. Tu sa ale opäť dostávame k poctivej práci a drilu... Len málo súčasných umelcov dokáže tak bravúrne zvládať kresbu, či už je to anatomia tela človeka načrtnutá jedným čistým a bezchybným ťahom, alebo telo zvierata, obrys neživých predmetov. Tu vidíme, že vzdelanie a neustávajúca práca je veľmi vhodným doplnkom talentu Roberta Hromca, ktorý bol našťastie pre nás všetkých, vždy podporovaný svojou rodinou vo svojom životnom názore a pôsobení.

Sme veľmi hrdí na to, že môžeme myšlienky a dielo tohto výnimočného umelca prezentovať aj za hranicami Slovenska. Sme si istý, že náš názor na ďalší rozvoj Roberta Hromca potvrdí aj čas. Ved práve čas a nadčasovosť odkazu každého umelca je mierkou plnenia jeho cieľov. Prajeme majstrovi veľa síl do ďalšieho pôsobenia, veľa vytrvalosti v získavaní nových inšpirácií a smerov tvorby a v neposlednom rade aj finančný úspech, ktorý dodá každému umelcovi dnes tak veľmi potrebný pocit satisfakcie a slobody.

AUTO(R/Ř)I ČÍSLA

Ladislav Ballek – slovenský prozaik, bývalý veľvyslanec SR v ČR

Martina Bednáriková – víťazka Literárnej súťaže Jána Kollára (2. miesto v kategórii C)

Martin Bútora – slovenský sociológ a publicista, bývalý veľvyslanec SR v USA

Ján Čomaj – slovenský novinár, autor literatúry faktu

Tereza Dajková – víťazka Literárnej súťaže Jána Kollára (2. miesto v kategórii B)

Anton Divácký – český galerista, spoluvlastník D+Gallery a AD71, odborník na slovenské umenie

Katarína Džunková – víťazka Literárnej súťaže Jána Kollára (1. miesto v kategórii C)

Zuzana Grochalová – mladá slovenská prozaička a publicistka, t. č. v Rumunsku, účastníčka Literárnej súťaže Jána Kollára

Ivica Hajdučeková – vysokoškolská pedagogička z Katedry slovakistiky, slovanských filológií a komunikácie UPJŠ v Košiciach

Anna Holečková – víťazka Literárnej súťaže Jána Kollára (3. miesto v kategórii C)

Pavla Holubová – víťazka Literárnej súťaže Jána Kollára (2. miesto v kategórii A)

Viliam Jablonický – historik a publicista, tajomník Slovenského centra PEN

Katarína Királyová – etnografka, riaditeľka Slovenského osvetového centra v Maďarsku

Dominika Kolenčíková – víťazka Literárnej súťaže Jána Kollára (zvláštna cena v kategórii A)

Klára Krpatová – víťazka Literárnej súťaže Jána Kollára (3. miesto v kategórii B)

Marek Mittaš – mladý slovenský prozaik

Paul Nemo Ermite – česko-švédsko-izaeľský pražský básnik

Kristýna Řezáčová – víťazka Literárnej súťaže Jána Kollára (1. miesto v kategórii B)

Vladimír Skalský – slovenský novinár, básnik a esejista, žijúci v Prahe, predseda Svetového združenia Slovákov v zahraničí, editor Zrkadlenia-Zrcadlení

Jakub Špaček – víťaz Literárnej súťaže Jána Kollára (1. miesto v kategórii A)

Veronika Véřtešiová – víťazka Literárnej súťaže Jána Kollára (3. miesto v kategórii A)

Nada Vokušová – pražská slovenská novinárka a fejtonistka, predsedníčka Slovensko-českého klubu a šéfredaktorka časopisu Slovenské dotyky

Kamenný mních sa modlí stále po starom, v dreveniciach ešte zacítite, ako prababka mútila maslo, hory majestátne „ticho dolín strážia“ ako od vekov. Ale tým odveké takmer aj končí, severozápad Slovenska, oficiálne dnes Žilinský samosprávny kraj, sa mení pred očami. Hotely a reštaurácie na výbornej európskej úrovni, skvelé služby, kultúra, do ktorej sa zjavne investuje.

Nebolo teda ktovieako prehnané, čo zaznelo hneď na úvod putovania, túlačky krajských novinárov a – pekne po slovensky povedané – tour-operátorov po tomto regióne. „Vítam vás, trúfam si povedať, aj keď je to nekorektné, v najkrajšom kúte Slovenska,“ pozdravil ich riaditeľ Úradu Žilinského samosprávneho kraja a mimochodom odborník na problematiku zahraničných Slovákov Pavol Holeštiak, ktorý o krajských médiách prednáša na Katolíckej univerzite v Ružomberku a mnoho rokov publikuje. Ale naozaj, fakt, vážne, jednoznačne sa ukázalo že Slovensko popri výnimočných danostiach, o ktorých vieme a ktoré boli vždy nespochybniteľné („krásne i tie hory, kol teba čo stoja“ a iné), urobilo za niekoľko ostatných rokoch obrovský skok dopredu. V prípade Horného Považia, Kysúc, Liptova, Oravy a Turca, tea v prípade piatich regiónov ŽSK (Žilinského samosprávneho kraja) to naozaj platí bez akýchkoľvek pochybností a na 110 percent...

Radosť z cesty je hneď dvojnásobná vďaka plánom, že to, čo pripravil Žilinský samosprávny kraj spolu so Svetovým združením Slovákov v zahraničí, je prvá lastovička: hneď sa dohodla aj ďalšia, na máj 2012. A že sa poučia aj ďalšie kraje, toto presvedčenie tiež zaznelo...

Infocesta, to je taký *terminus technicus*. Infocesty, keď sa nejaký región popularizuje pred novinármi a tour-operátormi, sú už štandardným marketingovým nástrojom. Dosiaľ však boli zo zahraničia pozývaní vždy novinári z väčšinových médií – ruskí novinári, americkí, nemeckí, izraelskí... Po prvý raz sa podobná akcia zamerala na krajanov, ktorí pritom majú tie najlepšie predpoklady osloviť publikum, ktoré má zvýšený záujem o Slovensko a jeho regióny. A to nielen z príslušných slovenských komunít, ale aj z majoritného národa v krajinách, kde žijú. Popri typických krajských, nechýbali ani zástupcovia verejnoprávných médií – slovenských redakcií maďarskej a srbskej televízie, maďarského a rumunského rozhlasu či krajskej redakcie Slovenského rozhlasu. V Zrkadlení sa, ako vidíte, cesta tiež zrkadlí...

Na samom začiatku, ešte skôr, než sa vyše dvadsiatka účastníkov mohla kochať prírodnými krásami, početnými kúpeľmi a aquaparkami,

ale i kultúrnymi a historickými pamiatkami kraja, stretla sa celá výprava v známej obrátenej pyramíde v centre Bratislavy – v sídle RTVS – Rozhlasu a televízie Slovenska. Účastníkov infocesty privítala šéfdramaturgička Rádia Slovakia International Mária Mikušová a celá krajanská redakcia, zo stredy ktorej sa Ingrid Slaninková k skupine i pridala. Do plánu sa vošlo i prijatie predsedu SZSZ a spoluautora týchto riadkov u generálnej riaditeľky RTVS Miloslavy Zemkovej.

Samotná infocesta sa začala na Úrade Žilinského samosprávneho kraja, kde pri skvelom obede účastníkov prišiel pozdraviť i jeho riaditeľ Pavol Holeštiak a kde zazneli slová, zmienené v perexe, ale kde sa predovšetkým predostrelo, čo všetko nás čaká. Teda, až na výnimky v podobe mimoriadne príjemných prekvapení, do poslednej chvíle tajených...

Program sa vyznačoval predovšetkým pestrosťou: obsahoval obhliadku Terchovej aj so zbojníckym prepacom v podobe folklóristov zo súboru Turiec, kúpanie v Meander Parku v Oraviciach, výlet na Tatliakovu chatu v nádherných Západných Tatrách, premrznutý výklad v Múzeu oravskej dediny s haferovicou, teda čučoriedkovou pálenkou v ruke, prehliadku najnavštevovanejšieho hradu na Slovensku, teda toho oravského, kde účastníkov prekvapil aj fantastický koncert mladej opernej speváčky Agneše Vráblovej vo fascinujúcom priestore hradného kostola. A ďalej aj návšteva Aquaparku Tatralandia a stretnutie so zástupcami najväčšieho hráča na trhu cestovného ruchu Tatry Mountain Resorts, návšteva Bešeňovej s ďalšími termálnymi kúpeľmi, všestranným wellness zariadením, i skvelým ubytovacím komplexom. Účastníci smerovali aj do Demänovskej jaskyne Slobody, pričom jaskyň je v kraji viacero, vrátane tiež demänovskej, ale ľadovej. Pochopiteľne, šlo sa aj do Vlkolínca – pamiatkovej rezervácie ľudovej architektúry zapísanej do zoznamu svetového dedičstva UNESCO, ktorá je unikátna aj tým, že sa v nej stále býva. V Martine zavítali účastníci do sídla Matice slovenskej i na Národný cintorín, pokochali sa na rezbárskej výzdobe Slovenského Betlehemu v Rajeckej Lesnej, pozoruhodnej novostavbe Slovenského orloja v Starej Bystrici, zasadenej do celého vynoveného námestia. Slávnou úvratovou železničkou vo Vychylovke sa novinári a tour-operátori odviezli do Múzea kysuckej dediny, teda tretieho zo skvelých skanzenov, kde im organizátori pripravili aj inscenáciu folklórnej svadby či výrobcov drotárskych a košíkárskeho výrobkov. Podobne už predtým v Múzeu liptovskej dediny v Pribylíne zhliadli aj strihanie oviec, spriadanie vlny, rôzne remeslá, ochutnali syry i pálenô. Prezentácia výroby syrov sa uskutočnila aj v Salaši Krajinka pri Ružomberku, ktorý je vynikajúcim príkladom, ako funguje agroturistika – všetko, čo nadoja, hneď ten deň predajú - priamo z dvora, ale aj vo vlastnej reštaurácii a pekárni, ešte aj dokupovať mlieko musia. Účastníci navštívili i kúpele v Turčianskych Tepliciach aj v Rajeckých Tepliciach. Infocesta pravdaže zahrnula tiež špičkové reštaurácie, hotely a ubytovacie zariadenia v Zuberco, Oravskom Podzámku, Liptovskom Mikuláši, Liptovskom Hrádku, Vlčianskej doline, Martine a v Oščadnici.

Za všetky zmieňme aspoň fantastickú prestavbu Grand Castle Liptovský Hrádok, ktorá je naozaj prepojením histórie, vkusu a moderného luxusu. V hoteli Impozant vo Valčianskej doline sa uskutočnil aj skvelý folklórny večer, v ktorom účinkovali aj účastníci infocesty – a to nielen tí, ktorí majú svoje folklóristické skúsenosti, ale napríklad v klobúkovom tanci sa predstavil aj autor tohto článku. Celkom prekvapujúco a nespravodlivo vypadol ako prvý...

Na Kysuciach, v Oščadnici sa konalo aj kolokvium o krajskej problematike za účasti Pavla Holeštiaka, riaditeľky odboru regionálneho rozvoja a cestovného ruchu Ivety Chabadovej a vedúcej celej výpravy Marty Zimanovej. Zaznelo tam mnoho podnetných myšlienok, ale najmä i jedno veľké poďakovanie – všetkým zmieňovaným, i ďalším pracovníkom a spolupracovníkom Úradu Žilinského kraja. Aj za túto cestu, aj za všetku prácu, ktorá postupne zabalila Jánošíka do reprezentatívneho európskeho balenia. Citlivo, tak, že sa to miestne, špecifické nevytráca, ale že súčasne turista nájde všetko to, čo v samom strede Európy právom očakáva...